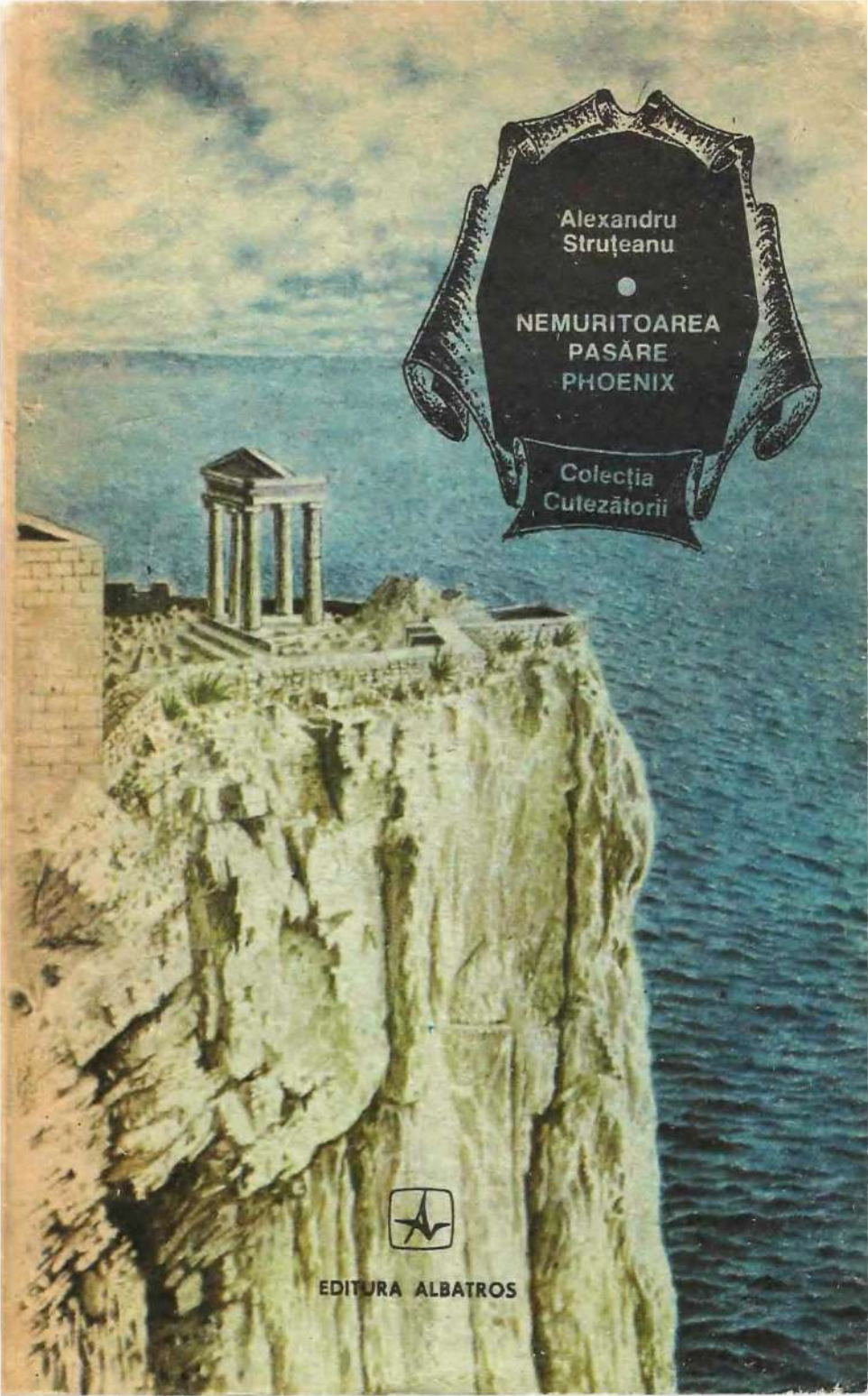
Alexandru
Struțeanu
NEMURITOAREA
PASĂRE
PHOENIX
Colecția
Cutezătorii
EDITURA ALBATROS

CUTELATORIA

Coperta de NICOLAE MOCANU

ALEXANDRU STRUŢEANU

NEMURITOAREA PASĂRE PHOENIX

EDITURA ALBATROS
Bucureşti • 1988

Pentru MAICA şi IRINA :
umbre mereu prezente,
mereu aproape inimii mele,
întîiele cititoare
ale manuscrisului acestei cărţi.

In memoriam

Cineva într-o zi te-a luat, Euridike, de mînă
ducîndu-te foarte departe
prin negura care desparte.
În întunericul meu locuieşti
de-atunci ca o stea în fîntînă.
Cînd nicăieri nu mai eşti,
eşti în mine. Eşti, iată, Aducere-aminte,
singur triumf al vieţii
asupra morţii şi cetii.

BLAGA — Epitaf pentru Euridike

CARTEA ÎNTÎI

PARTEA ÎNTÎI

Cap. I

Aproape de nonele lui septembrie, al optulea an *[1] de cînd pe tronul imperatorilor Romei se urcase fratele cel mic al flavianului Titus, Domitian, o galeră cu trei rînduri de vîsle lua largul spre Pontul Euxin, din micul port roman Scyllacum [3] aşezat în partea de răsărit a capului Brutium [2].

Corabia era aproape nouă şi-l ducea cu ea pe Lucius Rufus, patrician şi mare comandant militar, al cărui frate era praefectul Bythiniei. Lucius Rufus primise veste că fratele lui se afla în Heraclea, şi, cu voia împăratului, mergea să-l vadă. Dar nu era numai simpla călătorie de plăcere în care se vor întîlni două rude, la un ospăţ îmbelşugat pe malul mării. Băştinaşii din Galatia şi Cappadocia începuseră să se mişte, legiunile praefecturii aveau nevoie de arme şi baliste : astfel de maşini transporta trirema lui Lucius Rufus, împreună cu specialiştii necesari.

Pînă în Bosporus au avut vreme frumoasă şi vînt prielnic. Byzantium rămăsese departe, cale de două răsărituri de lună, cu cupolele-i strălucitoare şi pomi întinşi ca nişte sulițe înverzite spre cer. Trirema lungea ţărmul cu toate pînzele desfăcute, iar mateloţii, soldaţii şi chiar nobilul Lucius Rufus mulţumeau zeilor că peste scurt timp vor arunca ancora în golful puţin adînc al Heracleii, sfîrşindu-şi călătoria cu bine. A treia zi, vîntul a stat şi marea s-a posomorît. Cîrdurile jucăuşe de delfini care însoţeau corabia se cufundară în adînc. Zăpuşeala făcu loc vîntului.

Cei o sută douăzeci de sclavi înlănţuiţi la rame îşi încordară puterile ; ciocanul de lemn al hortatorului

* Vezi NOTELE de la finele textului (p. 386 şi urm.)

— supraveghetorul — bătea din ce în ce mai repede ritmul, biciul ce şi-l ţinea înfăşurat de pumnul drept şuiera tot mai des pe spinările goale, lucii de sudoare.

— ...Mai repede ! Mai repede !

Ca nişte uriaşe aripi de lemn, cele trei rînduri de vîsle urcau şi coborau după loviturile de ciocan ; pînzele au fost înfăşurate în grabă. Cîrmaciul dădea însă resemnat din cap : un nor negru acoperise soarele, lăţindu-se pe întregul cuprins al cerului. Curînd zăpuşeala deveni de plumb, apoi începu să urle vîntul şi se porni furtuna.

Era una din furtunile acelea iscate din senin, destul de obişnuite în Pont, despre care povestiseră atîtea corăbierii greci, mai înverşunate decît furtunile din Mare Nostrum [3] sau chiar decît cele din Oceanus Atlanticus. Corabia se depărtă de ţărm, altfel furia valurilor ar fi aruncat-o printre stînci. Cîrmaciul a trebuit să fie legat la cîrmă, cinci dintre balistele mari fură luate de apă. Catargul principal se frînse în două şi prinse sub el grămadă de oameni.

Lucius Rufus coborî în pîntecele galeriei, în chiurmă, şi-l lovi pe hortator peste gură, cu mîna-i încărcată de inele.

— Mai repede... mai repede, cîine !

Două zile şi două nopţi a durat furtuna.

După asta, cerul începu să se limpezească şi soarele ieşi din nori. Vîntul îşi schimbase direcţia. Trupurile morţilor au fost aruncate în mare. În partea dinapoi a triremei, unde erau magaziile, năvălise apa. Zece din vîslaşii şirului de jos pieriseră înecaţi. Îi zvîrliră şi pe ei în mare.

La asfinţitul soarelui, veghetorul, cocoţat în vîrful singurului catarg rămas, scoase un strigăt :

— *Terra* ! Pămînt !

Toţi se grămădiră pe punte. În faţa lor se zărea o dungă cenuşie, pe care sclipeau, în vîrful unui monticul înverzit, nişte coloane roşii.

Comandantul galerei se încruntă. Asta însemna că furtuna îi abătuse spre nord, şi că în loc de ţărmul Asiei Minor, se rătăciseră pe coastele Daciei Pontice : cetatea şi templul roşu nu puteau fi decît ale Tomisului.

*

Straja de la prova triremei, ancorată destul de departe de portul cel mare al cetății, se plictisea, rezemată în suliță.

Parte din soldați coborîseră pe mal, împreună cu comandantul. Ceilalți dormeau ; sforăitul lui Aurelianus Marcellus, adjutantul lui Lucius Rufus, răsuna mai tare decît al tuturor. Straja se gîndi că pentru mîine și pentru zilele cît vor sta la Tomis, pînă vor drege stricăciunile furtunii, li se promisese vin, cîte o jumătate de ulcică de cap de om, dacă treaba merge repede și bine. Tot era ceva, vinului din cetățile pontice i se dusese vestea. Se mai gîndi că cei de pe mal petrec acum de mama focului, cu mîncare bună și femei. Comandantul l-a luat cu dînsul și pe hortator : la tîrgul de sclavi de mîine, uriașul get cu ochi mici va alege alți zece vîslași în locul celor zvîrliți în mare.

Romanul privi cerul : luna începuse să descrească. Depărtîndu-se de marginea de lemn a bordajului, se-ndreptă spre gura care cobora în fundul galerei. Puse piciorul pe prima treaptă și aruncă o privire înăuntru.

Duhoarea înăbușită a trupurilor omenești înghesuite acolo îi izbi nările. Sub lumina pe sfîrșite a opaițului mare de lut agățat de o grindă, prinși cu fiare călite de rame — un rînd de lanțuri după mijloc, altul ferecat la mîini — vîslașii dormeau. Erau cîte doi la o ramă, șaizeci de rame, în trei rînduri succesive de zece, treizeci pe o parte, treizeci pe partea cealaltă. Între cele două șiruri era un coridor strîmt de trecere. În liniștea legănată de clipocitul valurilor, nu sunau decît lanțurile celor care se mișcau prin somn.

Oprit la intrarea vizuinei rău-mirositoare, soldatul își plimbă căutăturile indiferente pe trupurile aproape goale, brăzdate de cicatricile plesniturilor de bici. Erau mulți și amestecați. În dreapta, la ramele thalamite și zygite [1], în afară de cîțiva ocnași, mai toți erau britanni sau germani, unii în vîrstă, prăzi de război de pe timpul lui Nero. La ramele de sus, plîngeau prin somn numidieni cu pielea de culoarea abanosului. Pe stînga se aflau iliri, thraci și daci căzuți prizonieri în sîngeroasele lupte de dincolo de Danubiu, cînd căpățînile lui Oppius Sabinus,

guvernatorul Moesiei, și ale generalului Cornelius Fuscus [5] împodobiseră trofeele noului rege dac, Decebal.

Străjerul își îndreptă statura și reveni afară. La templul roșu aflat pe stînca din fața triremei, cățuia se aprinsese : flăcările ei verzui jucau pe chipurile din jur. Vîntul purta zvon de glasuri, se cînta în greceşte o litanie tristă de îngropăciune. Sprijinit de catarg, soldatul se bucura că peste puțin îi va veni schimbul și că, în sfîrșit, va putea să-și culce și el capul pe umplutura de păr de capră, să doarmă cum dormeau toți.

Dar nu dormeau toți.

În gaura vîslașilor, la una din ultimele rame thranite, un om privea încordat fitilul pîlpîind și pe stinse al opaițului. Părul lung și barba roșcovană crescută în sălbătecie nu reușeau să-i asprească trăsăturile. Umbrele aruncate de opaițul ce se legăna sub grindă tremurau în filfîiri repezi pe trupul înalt și voinic. Bărbatul nu mișca, aproape nu respira : ochii albaștri, cu pleoapele pe jumătate lăsate, aținteau flacăra opaițului. În cîteva minute flacăra avea să dispară, opaițul nu mai fusese umplut de cînd cu furtuna.

Încet, el își luă mîinile de pe vîslă și încercă din nou lanțul înfipt în peretele cataphragmatei. Cuiul de fier care ținea belciugul se clătină ușor — și el știa bine că dacă ar fi tras mai opintit l-ar fi desprins. Inima-i bătea tare, cum bătea ciocanul blestematului de Daizu... Trei ani dorise clipa asta, trei ani lungi și chinuitori. Tresări, fiindcă flacăra opaițului palpită ușor, se lungi și dispăru, ca trasă de ceva nevăzut, pe gîtul vasului de lut.

Bărbatul apucă lanțul, se lipi cu umărul de perete și-și încordă mușchii. Cuiul se îndoi, lemnul pîrîi încet. Belciugul ieși afară. În fața bărbatului, spinările celorlalți se ridicau regulat, în respirație. În spate nu mai avea pe nimeni, tovarășul lui de vîslă murise de o săptămînă. Era singur și — pentru întîia oară după trei ani — *aproape* liber. Lanțurile de la mînă a fost o jucărie să le desfacă, erau împletite din verigi subțiri și ușoare, să nu stînjenească mișcările la rame. Apoi își supse pîntecele și-l umflă brusc ; vinele de la tîmple i se îngroșară. Trăgînd cu amîndouă mîinile în lături, slăbi strînsoarea cercului de fier ce-i încingea mijlocul. Copcile plesniră. Era liber.

În aceeași clipă, ilirul din fața lui întoarse capul.

— Dezleagă-ne pe toţi, dacule, şuieră. Iute... pînă nu vine hortatorul !

Îl simţiseră. Mai încercaseră ei şi altă dată să se revolte, într-o insulă grecească din Marea Egee. Un sfert pieriseră în sulițe sau sub pedeapsa vergilor şi a biciului. Poate nici el n-ar fi încercat, dacă uitîndu-se pe fereastra vîslei, n-ar fi văzut cetatea, verdeaţa şi cerul pe care strălucea soarele cel veşnic. Poate nici asta nu l-ar fi mişcat. Dar îi auzise pe soldaţi spunînd că furtuna le aruncase corabia la Tomis... Tomis, oraşul de la Marea-cea-mare, de pe pămîntul lor, pe care-l cotropiseră legionarii Romei ! Însemna că pînă la Dunaris, în linie dreaptă, sînt trei zile de mers pe jos şi două cu carul, iar pe ţărmul stîng al fluviului, cîmpia, dealurile împădurite, şi, în fund, cu culmile scînteind în zăpadă, munţii, munţii lui pe care nu-i mai văzuse de trei ani !

Cînd Daizu plecase cu Lucius Rufus şi grupul de soldaţi, hotărîrea lui era luată. Văzuse bine că lanţurile erau slăbite, lupta cu valurile le slăbise şi mai mult. Orice s-ar întîmpla, va fugi. Cum, nu ştia, dar va fugi.

Ilirul întors spre el se agită şi strigă :

— Desfă-ne şi pe noi ! Fraţilor, Scoris şi-a rupt lanţurile !

Strigătul îi trezi pe toţi din somn. Fiarele începură să zornăie, se ridicară glasuri uimite. Chiar de-ar fi vrut să-i elibereze, murind pîn-la unul în încercare, acuma era prea tîrziu.

Scoris sări jos pe coridorul dintre bănci, strîngînd încă în pumn capătul de lanţ de care atîrna greoiul belciug rotund. Corabia se legănă, o voce urlă răguşită :

— Ce-i gălăgia asta, blestemaţilor ?

Hortatorul cobora repede treptele, urmat de soldatul de strajă.

În fine, după trei ani, cei doi daci se aflau faţă în faţă. Ochii lui Scoris vedeau aievea bătătlia aceea cu romanii, la poalele pădurii de brad, casele satului pîrjolite, oamenii tăiaţi şi vitele sugrumate, agăţate de copaci. Vedeau aievea bătălia aceea pe care ar fi cîştigat-o, dacă Daizu nu i-ar fi trădat, Daizu, omul care se căsătorise cu sora lui, Daizu, transformat acum într-un sălbatic crud ce nu îndrăznea să i se uite în priviri, dar îi scuipa în mîncare şi în cana cu apă, îl bătea cu biciul.

Trupul lui Scoris nu făcu decît un salt. Pumnul cu belciugul trăsni ca o măciucă. Se auzi osul pîrîind şi răcnetul de agonie al celui doborît pe trepte, cu teasta sfărîmată. Soldatul ţinu piept, dar Scoris îl apucă de picioare, repezindu-l rostogol peste Daizu, şi năvăli afară.

Pe punte alergau soldaţi. Scoris se năpusti printre ei, încălecînd balustrada şi se aruncă în valuri.

Cap. II

Grămadă de sulițe se abătură zbîrnîind după el.

Alarmaţi de zuruitul lanţurilor, de strigătele celor de sub punte, toţi se învălmăşeau la balustradă, aproape fără să-şi dea seama ce s-a petrecut, vociferînd şi gesticulînd.

Aurelianus Marcellus ieşi de sub cortul cu ciucuri galbeni, izbind cu latul gladiului pe cei mai zăpăciţi, potolind forfota, cu zîmbetu-i dispreţuitor : mîine, nebunul care a îndrăznit să fugă va fi prins, dacă nu cumva l-au şi înhăţat cei de pe mal. Apoi dete ordin să se controleze legăturile celorlalţi sclavi, să se aprindă încă un opaiţ la catarg şi să sune tabirele de alarmă.

Bucăţile de lemn prinseră să bată pe pieile de oaie, întîi mai încet, pe urmă din ce în ce mai iute. Noaptea se umplu de sunetele înfundate. Străjerii de pe ziduri lungiră gîtul. Deosebeau în răpăitul tabirelor mesajul ce li se comunica tot mai insistent : tobele spuneau că de pe trirema ancorată de cîteva ceasuri la plajă fugise un om. Loviră şi ei tingirile de aramă într-o doară şi, rezemîndu-se în sulițe, se uitau la galera plină de lumini mişcătoare şi chemări, aşteptînd curioşi să vadă ce-o să se mai întîmple.

*

Printre stîncile de la poalele zidurilor dinspre răsărit ale cetăţii, cufundat aproape în întregime în apă, Scoris se oprise tremurînd.

Începea să-şi simtă trupul de plumb, apa era rece, iar valurile îl izbeau cu furie din toate părţile. Trebuia să se depărteze cît mai mult de corabie, spre partea aceea înverzită de pe mal şi pe care o văzuse prin fereastra vîslei : acolo nu erau ziduri, stîncile abrupte înlocuiau întărirea făcută de mîna omului. Înotă pe sub valuri, respirînd rar şi fără să se arate vederii. După cîteva sute de metri, picioarele îi atinseră fundul şi apa îl trase dintre bolovani.

Un nor subţire ascundea luna. Săltă din apă şi începu să se caţere pe stînci. Tălpile goale îl dureau, palmele jupuite de vîsle ardeau ca la flacără, dar cu o ultimă opintire ajunse în vîrf : dincolo de povîrnişul prăpăstios avea să afle neapărat un adăpost, zorile se iveau în curînd.

Îşi opri răsuflarea : la douăzeci de paşi de el, întoarsă cu spatele, una din străjile de pe ziduri sta nemişcată ; luna ieşită din nor făcea să-i scînteieze coiful şi platoşa. Cîteva pietricele alunecară la vale. Soldatul întoarse capul, scrutînd tenebrele. În drumul ei, o piatră căzu în cuibul unui pescăruş ascuns într-o crăpătură de stîncă. Pasărea ţipă supărată şi-şi luă zborul bătînd puternic din aripi. Soldatul făcu legătura între zgomot şi zborul păsării, înaintă un pas, dar se răzgîndi. Săltîndu-şi umerii voinici, se depărtă legănîndu-se.

Scoris sări ca o pisică zidul de bolovani, deasupra căruia se înălţa clădirea cu coloane a templului roşu, şi se lungi la pămînt. Se afla acum într-o curte mare înecată în bălării, umbrită şi mai mult de frunzişul bogat al chiparoşilor şi platanilor. În faţa lui, templul roşu cu coloane plutea în flacăra verde a unor căţui aprinse chiar la intrare. Un miros dulceag şi parfumat de alge arse acoperise grădina pustie.

Simţi o teamă nelămurită. Mai văzuse el temple, romane sau greceşti, pînă-l legaseră la vîsle. La Roma, împreună cu alţii, era scos uneori din hrubele circului, să care piatră pentru drumuri şi lăcaşuri de rugăciune. Se tîrî pînă la treptele templului şi rămase ghemuit, cu simţurile la pîndă. Nu se auzea nimic, afară de vîntul care clătina vîrfurile copacilor şi de vuietul mării. Privi prin uşa deschisă a templului : nici din sala cufundată în penumbră nu răzbătea vreo mişcare.

În aceeaşi clipă, de pe zid se auzi zăngănit de scuturi şi scrîşnet de pietriş sub paşi. Un grup de soldaţi se

apropia de grădină, vorbind tare. Inima-i zvîcni puternic ; îi luaseră urma ! Intră în templu şi se ascunse în firida de lîngă uşă. Soldaţii discutau afară, dincolo de zid. Curînd însă plecară, şi îşi dete seama că trebuia să fi fost schimbul gărzii. Oftă uşurat, şi oftatul îi muri pe buze : draperia roşie din mijlocul templului, slab luminată de opaiţele agăţate de-o parte şi de alta, se trase în lături şi patru bărbaţi învestmîntaţi în alb apărură de dincolo de ea, cu spatele la el, ţinîndu-şi mîinile la piept şi capetele plecate.

Fără un cuvînt, cei patru se despărţiră cîte doi, la dreapta şi la stînga, ridicînd braţele spre statuia descoperită de draperie. Era o sculptură a zeului luminii, un Apollon din Dellos, gol şi mîndru, ridicat pe un soclu pătrat. La fiecare colţ al soclului ardeau înfipte în trepieduri subţiri de aur făclii unse-n ceară. La picioarele statuii, întins pe lespezile de marmură, zăcea un mort îmbrăcat şi el în alb, cu faţa acoperită de un giulgiu străveziu. Unul din preoţi se plecă şi ridică un vas aşezat la capul mortului, turnînd din el pe trupul înţepenit, apoi cu toţii se prosternară, lipindu-şi fruntea de marmura rece. Un fel de vaiet plîngător urcă spre bolţile templului. Din nefurile laterale ale cellei se desprinseră alţi preoţi. Cu făclii aprinse în mîini, înconjurară statuia şi începură să cînte, tînguindu-se.

Un zgrumţurat îl făcu pe Scoris să tresară şi să-şi întoarcă privirile spre uşă. O umbră se furişa în templu şi la jumătatea naosului se opri : era un lynx cu blana cenuşie, semănată de pete galbene şi cafenii, un exemplar tînăr şi voinic ; aşezat pe burtă, ciulea urechile ascuţite, aţintind flăcările ce jucau în mîna preoţilor. Coada groasă şi scurtă îi zvîcnea uşor.

Preoţii tăcuseră. Unul din ei urcă soclul, sărută picioarele zeului şi vorbi un timp tare, în greceşte. Apoi, ridicară cu toţii mortul pe braţe, traseră draperia şi se îndreptară spre ieşirea din templu.

Scoris se ghemui mai adînc în firida lui unde un şir de trepte suiau spre un fel de lojă ce da spre naos şi privi în jos : preoţii înaintau încet, ţinînd mortul pe braţe şi capetele plecate ; lynxul se sculă şi merse în întîmpinarea lor, cu spatele arcuit şi coada dreaptă, miorlăind alintat. Se luă săltînd după preoţi, frecîndu-li-se de picioare.

Preoții ieșiră afară. Scoris auzi cum lunecă zăvorul pe dinafară.

Rămăsese încuiat sub bolțile de piatră, singur cu zeul din dosul draperiei roșii...

Cap. III

Carele negustorului grec, pornite de cu noapte din Tomis, se depărtaseră destul de mult de cetate. Soarele lucea palid pe cerul de toamnă, încercînd să destrame ceața mării, abătută peste cîmpuri.

Drumul mergea încă pe țărm ; la picioarele celor care însoțeau poverile, valurile verzi se scurgeau pe nisipuri, împreună cu țipetele pescărușilor. Cetatea nu se mai vedea.

Ca și la plecarea din munții transdanubieni, unde negustorul fusese cu mărfuri și de unde-l luase ca tîlmaci pe omul care călătorea în fruntea convoiului, cu femeia în spatele lui, ca și la plecarea din cetate pe același drum de întoarcere — în afară de strictul necesar, la amîndoi le scoteai vorba din gură cu cleștele. Negustorul se uita la ei, tolănit într-unul din care.

Bărbatul își scosese bunda, îndoind-o la oblîncul șeii de lemn. Cămașa pe care o purta era din pînză groasă de in, desfăcută la piept și cu mînecile largi țesute în floricele mărunte, de lînă neagră. Prin deschizătura cămășii i se vedea atîrnînd la gît mica pungă de piele umplută cu pămînt de la Dunaris, să-i poarte noroc. Femeia își sprijinea mîinile de umerii vînjoși ai bărbatului și privea drept înainte, la cîmpurile îngălbenite și uscate. Negustorul nu înceta să se minuneze de chipul ei încremenit și frumos, întristat de ochii mari, depărtați, cu gene dese și răsucite.

Poate doar tovarășul ei de călătorie îi înțelegea tăcerea împietrită ; și el se gîndea că la Tomis îl văzuse pe Daizu, coborît din corabia romană. Poate, de asemenea, se mai gîndea că, dacă s-ar fi aruncat în jos pe treptele portului, ar fi înfruntat uriașul cu biciul privindu-l drept în ochi, scormonindu-i străfundul străfundului sufletu-

lui. Pe urmă, i-ar fi împlîntat în piept, pînă-n plăselele de argint, pumnalul mic ascuns în cingătoare, împlinind dreptatea. Da, ar fi putut s-o facă, şi şi-ar fi pierdut viaţa şi el şi Tepit. Judecătorul lui Daizu nu sta în lumea aceasta ; cîndva, se vor întîlni cu toţii pe pragurile împărăţiei fără de sfîrşit a lui Zalmoxe, viteji şi mişei laolaltă. În noua viaţă de dincolo de cea pămînteană, se vor alege toate : degeaba se zbate inima de păsăruică şi se întunecă chipul femeii. Ea nu e vinovată cu nimic.

...Cînd în noaptea aceea cu lună, liniştea pogorîse la poalele pădurii, ultima rămăşiţă a micii lor oştiri se retrăgea spre adîncurile văii muntelui. Puţinii rămaşi fugeau din faţa năvălitorului, şi nu s-au oprit decît în inima codrului, descurajaţi şi înfrînţi. Anii fuseseră, pentru toţi, ani răi şi potrivnici. Ogoarele rodiseră puţin, turmele pieriseră sub colţii fiarelor flămînzite, bărbaţii cei mai înţelepţi se irosiseră. Ultima solie trimisă Marelui-Călător-prin-Nori, în primăvară, nu murise străpunsă de suliţe, şi nici ceilalţi aleşi. Zeul cu faţă albastră era mohorît şi supărat. Romanii trecuseră fluviul, împingîndu-şi legiunile pînă în satele de sub munţi, iar moartea şi cenuşa se aşternuseră în urma lor. Satul lui şi al femeii ce călărea în aceeaşi şa cu el fusese printre primele izbite. O zi şi o noapte, mîna de oameni luptase deznădăjduit. Oştenii cu coifuri strălucitoare erau gata să-şi rupă rîndurile, aprig secerate de topoare, săbii şi săgeţi înmuiate în cucută. Atunci trădase Daizu. Valea întărită a fost înconjurată şi a început măcelul. El abia s-a putut tîrî în pădure, cu o săgeată înfiptă în spate. Tarabostes şi oameni de rînd căzuseră prinşi. Satului i s-a dat foc şi apele au fost otrăvite. Biruitorii, ajutaţi de ticăloşia lui Daizu, s-au retras în grabă spre fluviu, cu prăzile lor...

Bărbatul îşi întrerupse gîndurile şi se răsuci în şa. Cîţiva călăreţi îi ajunseră în galop, smucind frîiele în dreptul primului car din convoi. Caii sforăiau, frămîntînd pămîntul pe loc cu picioarele lor subţiri. Călăreţul din frunte ridică palma, poruncitor.

Slujitorii apucară boii de coarne, iar negustorul sări jos din car, speriat, subţiindu-şi buzele. Dar el era grec şi ştia că vorba dulce şi linguşirea reuşesc mai adesea să înmoaie pornirile brutalilor cetăţeni ai imperiului. Numai zîmbet, se apropie de decurionul [6] care îi oprise în drum.

Îl salută cu o voioșie prefăcută. Osteanul se uită prost dispus la el, domolind din pumn neastîmpărul armăsarului frumos de rasă galică. Cum sta înfipt în șa, arcuindu-și pieptul sub platoșa plină de incrustații, nu prevestea nimica bun.

— Unde mergeți ? întrebă răstit.

— Ne ducem la antrepozitul de la Hierasus, și-aceștia sînt slujitorii mei, se grăbi să răspundă negustorul.

Decurionul aruncă o privire spre oamenii din fața boilor.

— Ce-aveți în care ?

— Sămînță,- undelemn, niscai podoabe. Vrem să mai aducem de dincolo de fluviu ceară și cojoace...

— Cercetați sacii, spuse scurt celălalt și-l luă în piept cu armăsarul.

Negustorul sări într-o parte, înghițindu-și înjurăturile. Soldații descălecaseră și scotoceau fiecare car încărcat în parte. Nici nu dezlegară sacii : își împlîntau în ei vîrful gladiului. Chiupurilor mai mari făceau să le sară astupătorile, tot din gladiu.

Întors în șa, munteanul dac asista la scenă fără un cuvînt. Decurionul păru să-și dea brusc seama de prezența lui, și mai ales de căutătura-i întunecată.

— Cine-s ăștia doi ?

— Sămînța e a lor. Vin de pe țărmul stîng al fluviului, mi-au fost tîlmaci. Au închiriat cîteva care de la mine. Se-ntorc la ai lor.

Romanul își îmboldi armăsarul și se-ndreptă spre dac. O clipă, îl măsură lung.

— Ești transdanubian, barbarule ?

Munteanul dete din cap.

— Și femeia ?

— Și.

— Arată-ți palmele.

Munteanul lăsă dîrlogii și-i arătă dosul mîinilor.

— Vrei să-mi ghicești viitorul ? spuse încet.

Soldatul aținti pielea bătucită, crăpată pe alocuri în muncile de toate zilele.

— Curiozitatea este unul din defectele de care nu pot să mă dezbar, interveni negustorul. Ce căutați cu atîta înverșunare ? Vi s-a spart vreo magazie la Tomis, umblați după furi ? Trebuia să-mi cereți tabula cu permisul, semnată și garantată de obștea negustorilor cetății.

Făcînd semn soldaților să încalece, decurionul se plecă în șa și-l apucă de pieptarul de piele, ținîndu-l strîns și forțîndu-l să se ridice în vîrful picioarelor.

— De curiozitate te-aș putea vindeca eu, dar n-am timp. V-ați întîlnit cu cineva pe drum, v-a întrecut vreun călător dinspre Tomis ?

— N-nu, se bîlbîi grecul, de astă dată înfricoșat și spînzurat în mîna celuilalt ca un crăpcean în cîrlig. N-am mai văzut pe... pe nimeni...

— Dacă minți, îți frîng grumajii ! Azi-noapte a fugit un sclav de pe o galeră romană ancorată la cetate, pe el îl căutăm.

Îi dete drumul îmbrîncindu-l, își îmboldi armăsarul și o porni galopînd în susul făgașului, urmat de ceilalți soldați. Curînd dispărură după o colină.

— Înghiți-v-ar infernul, scrîșni negustorul, amenințînd șleaul pustiu cu pumnul. Hai, strîngeți grăunțele, le spuse slujitorilor. Astupați găurile de la saci !

Carele umblară întreaga zi. Odată cu căderea nopții, dejugară boii, se opriră sub un mal și aprinseră focul. Călușul munteanului își urmărea stăpînul ca o umbră. Celelalte animale se trîntiseră în iarbă. Bătuseră aproape douăzeci de milia.

Femeia munteanului scoase din desagii atîrnați la șa o pîine pătrată de secară, brînză uscată de oaie, ceapă și un drob de sare. Bărbatul rupse pîinea în două, îi dădu femeii o bucată. Tăcuți, se apucară să mănînce. Femeia se mai sculă o dată și se-ntoarse cu o halcă de pastramă de capră, Munteanul o înfipse în pumnalul subțire, cu plăsele de argint, și-o plimbă îndelung prin flacăra focului, pe o parte și pe alta, pînă se scurse toată grăsimea. De asemenea tăie pastrama în două, și una din ciozvîrte o puse pe pîinea femeii.

— Mănîncă, zise în limba lor. Nu gîndi mai mult decît trebuie, și, mai ales, nu gîndi la lucruri ce nu pot să se întîmple.

Femeia rămase nemișcată. Într-un tîrziu, se întoarse spre bărbat și se uită cu ochii ei mari la el.

— A fugit un sclav din galera romană, șopti.

Bărbatul nu răspunse.

Negustorul se culcase în carul lui, fără să mai îmbuce ceva : doar o ulcică cu vin, pe care o dete pe gît dintr-o sorbitură. După ce acoperiră focul cu cenușă, femeia și

însoțitorul ei se retraseră mai la o parte, învelindu-se cu bundele. Stelele clipeau deasupra lor, iar femeia gîndea : „Sînt trei ani de cînd am rămas singură, în port cernit și cu sufletul plin de lacrimi. Femeile se depărtează cînd le ies în cale, bărbații scuipă în urma mea și zvîrlă cu bolovani. Tata a pierit în luptă, mama a murit cînd am deschis ochii la lume. Fratele meu Scoris este în robie, iar Daizu, pe care nu l-am dorit, dar mi l-au dat ceilalți de bărbat, este șters pentru totdeauna din viața pe care mi-ai hărăzit-o. Cine l-a îndemnat pe omul care doarme alături de mine să-mi înțeleagă disperarea ? Trei ani m-a ocrotit, s-a luptat cu ceilalți, să-i facă să înțeleagă că pornirea lor n-are rost și că-l urăsc pe Daizu mai mult decît toți la un loc. A fost singurul care și-a pus viața în joc, s-o scape pe a mea... și nu mi-a cerut nimic în schimb. Cum să-i mulțumesc ?“

*

După trei zile, munteanul își struni căluțul și își înălță trupul. O miazmă lîncedă de mîl și pește uscat în soare se abătea în golul dintre dealuri. Peste vegetația ce se pierdea în aburii cîmpului, sclipea apa unui rîu.

Ajunseseră la Dunaris.

Iar mai tîrziu, pe coasta rîpoasă, căluțul înaintă și-și muie copitele în valurile galbene, prinzînd să se adape. Pe celălalt mal, cerul se sprijinea de pămîntul cunoscut atît bărbatului cît și femeii din spate. Încet, femeia își desprinse din urechi cerceii de argint cu pietre de hematită neșlefuită și-i zvîrli în apă.

Aceștia erau cerceii căsătoriei, dar munteanul nu-i văzu gestul : imobil, cu nările resfrînte, respira mirosurile ce-i veneau de dincolo de rîu.

Cap. IV

Într-una din văile munților înălțați dincolo de marele fluviu, ardea un foc în pădure.

Mica poiană în care ardea focul era plină de făpturi omenești, unele în picioare, altele ghemuite jos, pe

mușchiul crescut la poalele brazilor, parte stînd pe buturugi tăiate. Nu se aflau acolo decît bărbați de diferite vîrste și așezați după rang și vechime. Chiar lîngă rugul focului sta nemișcată fruntea satului, tarabostes bătrîni, purtînd comanace de blană de miel tunsă mărunt. La cîțiva pași în spatele lor, făceau cerc războinicii. Mai departe, aproape de pădure, se strîngea amestecat restul satului, împreună cu băieții tineri cărora încă nu li se dovedise bărbăția decît în cățăratul pe stîncile de piatră ale muntelui, la căutarea ouălor de vultur sau în creșterea cîinilor de vînătoare. Femeile și fetele rămăseseră în sat. Din poiană, după o bucată de drum făcută prin sihla pădurii, dădeai de un torent cu apa curgînd în mici cascade. Pe malul lui se aflau casele joase, alcătuite din bîrne încheiate și acoperite cu cioplitură de lemn.

În dreapta focului din mijlocul poienii, un bolovan teșit și lunguieț — rămășiță a prăvălirilor muntelui — servea ca altar de jertfe. Ochii tuturor erau ațintiți într-acolo, căci sfîntul, venit din văgăuna lui de pe creste, se apropiase cu pași mari de bolovan, ținînd sus cuțitul ofrandei. Pe bolovan, se zbătea legat un berbecuț negru.

Preotul murmură ceva nedeslușit, și cuțitul scînteie în întuneric : cu o mișcare îndemînatică, tăișul cuțitului spintecă burta berbecuțului în lung ; preotul își vîrî una din mîini în rana deschisă și scoase afară inima animalului și mărunțaiele, punîndu-le în dreapta bolovanului. După aceea, din vîrful cuțitului își lăsă pe frunte o mică pată de sînge. Răsturnîndu-și capul pe spate, în direcția lunii ascunsă de norii joși și repezi, el strigă cu o voce puternică, fluturîndu-și barba lungă :

— ...Așa cum au încetat bătăile inimii acestea și a pierit orice suflu de viață din trupul pe care ți-l dăruim, tot așa mîhnirea și mînia ta să se șteargă : ca urma spălată de ploi, ca tulpina frîntă de floare, îndreptată iar sub razele-ți binefăcătoare, părinte Zalmoxe !

Își plecă fruntea în piept și rămase țeapăn cîteva momente. Vîntul foșni printre brazi, și trunchiurile se legănară, scîrțiind. Adunarea din jurul focului scoase un oftat : zeul răspundea.

Preotul se clinti din nemișcarea lui, luă inima berbecului înjunghiat și o zvîrli în rug. Carnea începu să ardă cu flacără. Prinzînd apoi mațele și răsucindu-le în jurul unui băț cu cîrlig, preotul le plimbă deasupra focului.

Rînd pe rînd, falnicii tarabostes se duseră să le fie drămuită, în cănile de lemn, puţina scursoare de seu, reintorcîndu-se tăcuţi la locurile lor.

Sfîntul coborît din munte jupui berbecul şi întinse pielea pe bolovan. Bucata de blană o lua cu el, în pustietatea în care-şi petrecea zilele ; cînd va veni timpul rece, cu ea şi cu altele de acest fel îşi va încălzi ciolanele bătrîne. Carnea goală rămînea pe piatra din poiană, să sature pofta cîinilor, a vulturilor sau a fiarelor ce vor îndrăzni să se apropie de sălaşul omului. Dacă n-o să mai rămîie nimic, nici un os, asta arăta că zeul le-a fost binevoitor şi rugile ascultate.

După ce dădu ocol de trei ori focului, oprindu-se de fiecare dată să se uite la luna umbrită de nori, preotul se aşeză în dreapta primului dintre tarabostes, îşi încrucişă braţele slăbănoage la piept şi încremeni, uşor încovoiat, la pîndă. Pe chipul lui zbîrcit şi colţuros, cu sprîncene groase de două degete şi şuviţe albe amestecate cu barba încîlcită, flăcările focului ţeseau jocuri de lumini şi umbre. Ochii duşi în fundul capului erau şterşi şi fără expresie. Părea bătrîn de nu-i mai puteai socoti vîrsta.

Primul şi mulţi alţi tarabostes vorbiră îndelungat şi cu gesturi largi. Adunarea încuviinţa prin murmure înăbuşite spusele căpeteniilor. Aproape toţi se tînguiră de secetă, de bolişteа iscată printre vite, de triburile de lîngă Dunaris, fugite spre nord din pricina romanilor care trec mereu fluviul pe malul stîng, pîrjolind holde şi bordeie. Zalmoxe îşi întorsese faţa de la dînşii... de ce se întunecase ? Azi, soldaţii învestmîntaţi în fier, cu pulpare strălucitoare, chiuie de război în cîmpie şi-n lăstărişurile fluviului, dar mîine, rîndurile lor or să se ivească iar în satele de la poalele muntelui : căci dincolo de munţi, pe podişul plin cu rîuri, prundişurile lucesc în aur, pietrele au fier şi argint, dealurile, sare... Ce se va întîmpla atunci, dacă zeul nu mai ştie de ei ?

Ultimul care s-a sculat de lîngă foc, zornăindu-şi podoabele de la cingătoare şi de la încheietura mîinilor, a fost Tanusa, şi toţi se uitară cu atenţie la el. Strămoşii lui se luptaseră cu anarţii şi cu britolagii [7], neamuri de care nu se mai ştia nimic. La rîndul său, bătrînul drept şi voinic, privind ager şi nepieziş din ochii-i albaştri-cenuşii, fusese unul din cei care se împotriviseră lui Silvanus Aelianus [8], cu aproape patruzeci de toamne în urmă. Ta-

nusa se cumpăni de pe un picior pe altul, își scutură pletele cărunte și-și înfipse degetele în cingătoarea cu paftale. Podoabele sunară iarăși, clincănind.

— Prea cuviosule, spuse întors spre preot, te-am chemat din munte să ne sfințești focul. L-ai sfințit. Inima berbecului a ars, și stăpînul tău și al nostru a dat poruncă vîntului să ne spună că mulțumește pentru jertfă.

— A mulțumit, mormăi preotul, privind mereu la foc.

— Peste o zi sau două ai să sui muntele, și noi o să rămînem singuri, cu necazurile noastre. Cinstiții tarabostes au vorbit de necazurile acestea. Dar, oare, stăpînul tău și al nostru a luat seama la ele? În seara asta ochiul lui e roșu și învelit în nori. A primit jertfa — o primește totdeauna. Dar ce ne poți spune de întristările lui? Ce are de gînd de aci-nainte? Dacă e supărat cu ceva, cum putem să-l împăcăm? Ceturile le-am gonit cu săgeți, am lăsat pentru un timp să se înmulțească colunii și bourii, fără să-i mai fugărim prin pădure, am împerecheat la timp oile, și în fiecare zi, pe piatra din poiană am pus o ulcică cu lapte crud. Dar turmele ne pier și pruncii ni se nasc stîlciți. Am trimis un om să aducă hrană, și omul acesta nu mai vine. Treizeci și cinci de apusuri de soare au trecut de cînd a plecat. Uită-te la flăcări, cuviosule, și spune-ne: de ce toate acestea pe capul nostru? Cu ce am greșit?

Tanusa tăcu. Mulțimea începu să ofteze, așteptînd răspunsul preotului. Preotul se plecă și mai mult spre foc. Brusc, sări în picioare și-și ridică brațele la cer.

— Ați uitat blestemățiile anilor trecuți? țipă ascuțit, izbindu-și pieptul cu pumnii încleștați. V-ați uitat prinșii și schilodiții? Ați uitat de neamul lui Daizu, care l-a făcut pe marele stăpîn să se scîrbească de voi și de toate faptele voastre? Dacă solul pe care o să-l trimiteți printre stele va ști să se roage de iertare, dacă va ști să-i spună limpede căința voastră, poate nemuritorul Zalmoxe să se înduplece să-și destupe urechea și la rugile voastre!

— Solul a fost ales, spuse Tanusa. Să fie adus Araspe, adăugă și se așeză cu trupul drept.

Războinicii din spate se mișcară. Trei din ei se apropiară de foc. Cel din mijloc avea capul descoperit, părul legat cu o cîrpă albă, și era în cămașă.

Băiatul salută căpeteniile și pe preot, apoi înțepeni plin de îngîmfare: marea cinste care i se făcea îl ridica deodată

deasupra tuturor. Preotul îi plimbă pe față căutătura ochilor lui șterși și fără viață. Punîndu-i o mînă pe umeri, rosti încet :

— Să nu-ți fie frică, fiindcă ești nemuritor. În fața stăpînului să nu tremuri. Să-i spui stăpînului că vrem să ne-nconjure iar cu darurile lui.

— Am să spun.

— Să-i spui că așteptăm să alunge arșița, furtunile și boala, ridică glasul preotul. Că o să aducem jertfe ca și pîn-acum, dar să ne ferească de toate relele și să alunge soldații străini ce au spurcat malurile fluviului cel mare. Să-i mai spui că ne umilim și că-i cinstim preoții.

— Am să spun, repetă Araspe.

— Zalmoxe te așteaptă, încheie preotul și sărută solul pe amîndoi obrajii.

— Ridicați steagurile ! țipă Tanusa.

Din rîndurile războinicilor, purtătorii de dracoane înălțară balaurii cu trup de piele și capete de aramă. Vîntul umflă pieile ca pe niște foale. Trecînd prin gura deschisă a monștrilor, se prefăcu într-un vîjîit prelung și modulat.

Alți cinci războinici ieșiră dincolo de tarabostes și foc. Lîngă piatra jertfelor își înfipseră adînc coada sulițelor în pămînt. Araspe și însoțitorii săi veniră cu pași mari acolo. Cei cinci războinici se traseră mai la o parte. Araspe își netezi pletele și, înclinîndu-se în fața mulțimii, ridică o palmă :

— Am să caut să nu uit nici un cuvînt din ce mi s-a poruncit să-i spun zeului. Priviți, arătă el luna ieșită din nori, Zalmoxe e nerăbdător să mă cunoască !

Adunarea tropăi a încuviințare. Cei cinci războinici îl apucară pe Araspe de mîini și de picioare și, legănîndu-l de cîteva ori în aer, îl zvîrliră în sus : trupul făcu un salt și căzu pe spate în sulițe ; zvîrcolirile trupului încetară cînd, lunecînd în jos în sulițe, Araspe se zgîrci într-o tresărire, cu fața spre cerul înstelat. Pe buzele lui rămăsese întipărit zîmbetul triumfător și puțin nedumerit, cu care intrase în moarte.

Preotul se apropie de el, scrutîndu-i obrazul.

— E mort.

— E mort, repetă mulțimea, și strigătul ei bucuros clocoti în pădure. Zeul ne ascultă !

Se repeziră spre sulițe, cuprinși de o nemaipomenită bucurie.

Nimeni nu luă seama la lătraturile înverșunate ce se auzeau, depărtat, din sat. Scîrțiitul unor care pluti dus de vînt pînă în poiana din pădure ; cîțiva deveniră atenți, dar toate acestea se petreceau aidoma în fiecare seară, cînd se strîngeau vitele și se pregătea cina pe la case. Tribul era numai ochi și urechi la bombăneala preotului descîntînd mortul, să-l desferece de vrăjile lumești. Săgetătorul era pe sfîrșite, soarele abia mai încălzea în drumul lui spre Capricorn. Araspe murea între două zodii rele : sfîntul trebuia să alunge duhurile ce-ar fi căutat să-i țină încă sufletul pe pămînt.

Dar forfota încetă ca prin farmec. O chiuitură lungă umplu pădurea, iar crăcile, astupînd poteca ce cobora în sat, se desfăcură trosnind. Munteanul care fusese la Tomis și trecuse de două ori Dunaris apăru în poiană. Alături de el, pentru întîia oară la o astfel de adunare și călcînd vechile obiceiuri, tremura Tepit.

Cap. V

Omul privi fără o vorbă focul, hoitul sfîrtecat al berbecuțului, vîrfurile sulițelor ieșind prin pieptul lui Araspe ; săltîndu-și umerii, merse cu călcătura îndesată la preot, îngenunchie și-i sărută vestmîntul. După aceea se sculă și salută adunarea.

— M-am întors, rosti limpede. Frații mei și satul întreg pot să fie mulțumiți, căci tocmai de la marea cea mare am adus cinci care cu grăunțe, pentru sămînță. Cîmpia-i pustiită de dogoare, fluviul a scăzut la jumătate. A trebuit să fac drum lung — iată-mă înapoi.

Tăcu și-și duse mîinile la cingătoare. N-avea nici o podoabă, dar Tanusa zîmbi mulțumit : Comozou făcea parte din neamul lui — și neamul acesta vajnic și întărîtat păstra gesturi prin care-i alegeai de ceilalți. Zîmbetul îi pieri însă cînd văzu la marginea pădurii femeia, uitîndu-se înfiorată și dintr-o parte la sulițele în al căror fier însîngerat bătea luna.

— Ce caută femeia la sfatul bărbaților ? răcni cu mînie. De cînd a ieșit datina ? Sau poate Comozou a învățat-o de la sciții și geții de pe celălalt țărm al fluviului ?

— Nu m-am ținut de învățat datini, răspunse rece Comozou. M-ați trimis să aduc hrană pentru anul viitor. Am adus-o. Din graiul conducătorilor și al războinicilor au pierit cuvintele de mulțumire ? E mai ușor să dojenești decît să lauzi ?

Tanusa se încruntă și mai tare. Încă nu înțelegea de ce, dar simțea înfruntarea celuilalt. Mulțimea însă înțelegea. Începu să murmure.

— Femeile n-au pășit niciodată în poiana jertfelor, și legea e dată pentru toți, se răsti și tarabostele Manitc, cel cu un singur ochi sub sprîncenele dese. Hrana-i una, și legea-i alta. Femeia blestemată a lui Daizu să plece !

— Să plece ! strigă preotul, acoperindu-și fața cu o cută a mînecii vestmîntului.

Comozou încercă să se stăpînească. Un val fierbinte îi urcase în piept.

— Părinte, se înclină spre preot, femeia am luat-o cu mine s-o apăr de urgia dezlănțuită a satului. Nu e fecioară de măritat : poartă maramă neagră, și acum trei ani a rămas singură ca oricare dintre văduvele noastre. Știm toți de aici, cum și de ce. Trei ani mi-a muls oile, mi-a aprins focul seară de seară și a țesut pînză la pieptenul războiului la care a împuns și mama mea. Se opri, apoi strigă cu o voce răscolitoare : Jur pe sufletul dușilor de pe lumea aceasta, jur pe sufletul meu care odată și odată va da socoteală Marelui-Călător-prin-Nori, că nici ochiul, nici cugetul și nici fapta mea n-au necinstit-o ! Este mai curată decît în prima zi a cununiei ! Dacă ar fi rămas în sat cînd am pornit, satul ar fi ucis-o ; dacă aș fi lăsat-o *acum* acolo, se-ntîmpla același lucru. Femeia mă însoțește pretutindeni, ca pe o cerboaică puiul ei. Ați uitat că fratele ei și-a pus viața în joc s-o scape pe a noastră, pe a copiiilor noștri ?

— Noi vrem ca femeia lui Daizu să plece din sat, răspunse Tanusa. Toate blestemele și nenorocirile din pricina ei sînt. Să treacă dincolo de munte și să-și piardă urma !

— Așa e ! se agită mulțimea. Să plece !

— Și Comozou, dacă vrea să-și schimbe arcul pe țîțe muierești, n-are decît s-o urmeze ! ieși înainte un războinic înalt, înfășurat într-o bundă din blană de lup.

Se lăsă o liniște desăvîrșită. Comozou își coborî încet mîna la plăselele pumnalului din cingătoare.

— Femeia va rămîne aici, unde s-a născut și-și are firul neamurilor, spuse încet.

— Nu tu o să hotărăști, dădu din cap Manite, și comanacele btărînilor încuviințară cu demnitate.

— Să hotărască sfîntul, zise Tanusa, mișcîndu-și podoabele.

Preotul se retrăsese lîngă bolovan, cuibărit jos, cu fața spre foc. În șerpuirea flăcărilor, obrazul lui părea al unei păsări de pradă.

— Ați trimis solul, începu supărat. L-ați trimis fără să-l fi învățat să spună și asta. Femeia să stea departe de așezările voastre, pînă sulițele vor străpunge un altul. Atunci bărbații au să sfătuiască, peste cinci toamne de-aci înainte.

Comozou ridică fruntea. O clipită scurtă se uită la ceata grămădită la cîțiva pași de el, pironindu-l cu ochi lucitori.

— Dacă așa vrea Marele Duh, așa se va face, se adresă preotului. Femeia va pleca, dar nu singură : vom pleca amîndoi. Sînt oameni și dincolo de munți.

Le întoarse spatele. Tepit nu se mai afla lîngă brazii de la marginea poienii. Dădu la o parte crengile și începu să alerge pe poteca năpădită de frunzișuri. O găsi aproape de sat ; sta la rădăcina unui fag și plîngea cu capul în pumni. Comozou se așeză alături și-i trecu palma pe obrajii uzi de lacrimi.

— Nu plînge, îi zîmbi. Tu ești a mea, nu a satului.

Tepit îi luă mîna și și-o duse la buze. Abia atunci observă el că nu mai avea podoabe în urechi.

— Am aruncat cerceii în Dunaris, îngăimă femeia și începu să plîngă iar.

Comozou nu răspunse : razele de lună ivite printre cetini jucau în ochii ei depărtați. I se păru că sînt cei mai frumoși ochi de femeie pe care-i văzuse în viața lui.

Priveghiul mortului fu hotărît pentru a doua zi seara, înainte de răsăritul lunii. Preotul nu asista la ceremonie. Cînd primele raze de soare alungară negurile de pe creste, urmat de un flăcău încărcat cu darurile satului, moşneagul porni spre ascunzătoarea sa din munte.

Odată cu căderea amurgului, satul se pregăti să-l cinstească pe Araspe. După ce-l îmbăiară în torent, trupul a fost adus în mijlocul satului, în bătătura mare închisă de cercul caselor de lemn. În vatra bătăturii a fost aprins focul obişnuit de ramuri de brad. Întins pe maldărul de cetini, acoperit cu o pînză subţire, fericitul Araspe părea că doarme. Pe frunte avea o cunună din frunze de fag.

Pînă să răsară cornul lunii, trupul era al femeilor. Îmbrobodite şi cu părul despletit, parte din ele stau chircite lîngă mort, clătinîndu-şi capul într-o parte şi în alta, fără durere sau regret. Obrajii le erau împietriţi cu o severă resemnare. La capul mortului, mama şi surorile lui Araspe zîmbeau înfumurate. Nu numai că fiul va veghea asupra lor şi a urmaşilor lor, dar satul însuşi le va venera, plin de respect. La picioarele lui Araspe, văduvele şi rudele altor soli plecaţi la Zalmoxe glumeau cu mortul şi-l îndemnau să nu se sfiască să spună soţilor sau fraţilor, cu care o să se întîlnească printre stele, toate cîte îi vor trece prin cap. Fecioarele şi fetele de măritat într-un an aşezau cina la mesele joase de la marginea bătăturii. Blidele şi cănile erau de lemn. Cupele domnilor de neam, de argint.

La răsăritul lunii, bărbaţii apărură şi se aşezară la masă.

Focul lumina din plin mortul, aşezat pe rugul de cetini din mijlocul vetrei satului. Tanusa îşi goli cupa în întregime şi-o trînti puternic de masă. Lemnul sună înfundat, împreună cu brăţările de la încheietura pumnului.

— Înainte de a ne veseli, să-l ascultăm pe Acrosa ! strigă scuturîndu-şi pletele. Să ne cînte, fiindcă inimile tuturor sînt pline de mulţumire !

Un bărbat între două vîrste şi cu barba creaţă se sculă de la masă şi se apropie de mort. Instrumentul pe care-l ţinea în mînă era un fel de tavă rotundă, din scoarţă de copac, pe care erau întinse mate uscate de peşte. Rezemîn-

du-şi scoarţa de piept, începu să lovească uşor maţele cu un băţ subţire şi lung : sunetele ieşite aveau o tonalitate ciudată şi stinsă, ca un zbîrniit uniform.

Acrosa nu cînta, psalmodia încet, cu pauze mari. Toţi ascultau în tăcere — pentru a cîta oară urca zbîrniitul acesta spre luna calmă şi misterioasă, pentru a cîta oară auzeau povestea cu păstorii, cu cei trei păstori, dintre care unul trebuia să fie omorît de ceilalţi şi lui puţin îi păsa ? Cîntecul se născuse cu mult înaintea lor, era vechi şi nu i se mai ştia obîrşia ; copilăria lor îndepărtată era plină de nopţi cu zbîrniitul ce creştea şi descreştea... mereu acelaşi şi parcă mereu altul. Cînd zumzetul încetă şi Acrosa lăsă braţele în jos, mesenii chiuiră, iar Tanusa îşi zvîrli cupa plină în foc.

Femeile şi fetele ce stătuseră pînă atunci de-o parte se prinseră în joc. Băieţii tineri veneau cu un brad împodobit cu mere, nuci şi năframe, să nuntească mortul. Cei de la mese începură să dea peste cap burdufurile de piele de capră, pline cu vin roşu. După un timp, Tanusa tuşi şi-şi şterse musteţile cu dosul palmei :

— Nu-l văd la masă pe Comozou, îi spuse vecinului din dreapta. Nu vrea să cinstească priveghiul ? Sau găseşte că vinul nostru e mai puţin dulce ca vinul grecesc ?

— Comozou a plecat, răspunse cel întrebat. Şi a luat cu el şi pe femeia lui Daizu.

Într-adevăr, cum răsărise luna, Comozou şi Tepit ieşiseră din sat. Cu femeia călare la spatele său, bărbatul trecuse torentul şi strunise căluţul la pas. Poteca pe care o urmau nu era aceea a suişului muntelui : mergeau spre apus, pe la poalele pădurii. Comozou avea arcul pus cruciş peste umeri. În traistele atîrnate la şaua de lemn îndesase merinde pentru o lungă călătorie.

Cap. IV

Trei zile, templul care-l ţinea prizonier într-însul pe Scoris rămase închis. A patra zi, uşa scrîşni în ţîţîni şi lumina puţină a zorilor se strecură pe pardoselile de marmură albastră.

Ascuns în loja de deasupra naosului, fugarul tocmai se deşteptase din somn ; la zgomot, se trase spre fundul lojei şi, cu fereală, privi prin golurile dintre frunzele de piatră ce decorau partea de sus a balustradei : un preot intrase în templu.

Lunecînd în semiobscuritate ca o pată albă şi foşnitoare, preotul aprinse căţuile de la marginile draperiei roşii şi se rugă timp îndelungat, cu capul în piept. Apoi dispăru între faldurile draperiei. Reapăru după cîteva secunde cu un trepied mic, pe a cărui tipsie se aflau ierburi uscate. Le dădu foc, presărînd asupră-le jar luat din căţui. Rotindu-şi palmele prin fumul străveziu, preotul descîntă algele, se prosternă în faţa trepiedului şi încremeni acolo, fără o mişcare. Cînd ierburile începură să sfîrîie, se sculă şi ieşi din templu, trăgînd zăvorul în urma lui.

Scoris pîndi mult pînă să se ridice şi el, ciulind urechea. Dar se părea că nimeni nu va mai veni să tulbure liniştea bolţilor întunecate. Se repezi în dosul draperiei. Îi era foame şi ştia că la piedestalul statuiei zeului erau resturi de ofrande — carne friptă, fructe şi miere. În prima zi mîncase îngrozit. După ce se furişase în ascunzătoarea lui, aşteptase să se dezlănţuie mînia zeului furat şi jignit. Zeul îl lăsase însă să doarmă în pace ; gîndise că dacă nu s-a supărat, înseamnă că-i mulţumit să-şi împartă hrana cu dînsul. A doua zi, rupsese o bucată din mateie prăjite, zîmbind către chipul frumos al statuii. Îngenunchind, îi sărutase picioarele : „Nu ştiu cine eşti, Nemuritorule, dar îţi mulţumesc. De-am să scap vreodată de necazurile mele, îţi voi jertfi cei mai frumoşi berbeci din turmă. În fiecare an voi petrece veghind o noapte întreagă cu gîndul la tine. Am zis."

Suferea însă de frig, şi mai ales de sete. Răcoarea nopţilor din templu îl încerca tot mai chinuitor. Preoţii clădiseră într-un colţ o stivă de ierburi marine, pentru fumul căţuilor. Luase un braţ bun şi-l aşternuse pe piatra firidei : algele veştejite şi ţepoase nu reuşeau să-l încălzească mai mult decît lespedea goală. Şi apoi, cît putea sta în templu ? E drept că loja era prăfuită, semn că nu mai fusese cercetată de destul timp, dar cine jura că n-o să fie de aci-nainte ? Cu foamea era obişnuit — se puteau şterge apusuri şi răsărituri de soare, unul după altul, fără să îmbuce ceva. Pe galeră, de asemenea se

învățase să mănînce puțin. Niciodată nu dusese însă lipsă de apă.

Scoris se uita la statuia lui Apollon. Pe lîngă seaca arșiță, o ușoară ciudă i se cuibărea încetul cu încetul în inimă, împotriva zeului gol și zîmbitor. Nu vroia să-l mai ajute ; preotul de ce nu adusese și apă ? Lui nu-i era sete ? Un mieunat gros venit din spate îl făcu să tresară, și-n mișcare doborî trepiedul de lîngă soclu. Se întoarse, cu mușchii strînși. Mai avu timp să vadă, fugind speriată de bufnitura metalică a sfeșnicului cu trei picioare, o blană cenușie care se opri în colțul cel mai întunecat al templului. De acolo îl aținteau două puncte galbene, fosforescente : lynxul ! Simți că i se zbîrlește părul. Cunoștea răutatea animalului, pădurile de la el de acasă erau pline de pisici de-astea, cu strașnici colți și gheare, iar dacă aveau pui — mai grozave decît cea mai înverșunată lupoaică.

Lynxul mieună încă o dată și începu să mîrîie, stropșindu-se. Totuși nu arăta a fi pornit pe rele ; dimpotrivă, mîrîitul i se transformă curînd în tors. Doar mirosea cu zgomot spre omul din fața lui. Scoris culese de jos trepiedul și, cu un gest instinctiv, îl ridică deasupra capului. Era o armă teribilă, mîna-i puternică ar fi folosit-o cu iuțeală și îndemînare. Nu avu nevoie să se apere : în același moment, lynxul făcu o săritură și dispăru.

Scoris zgîi ochii. Animalul parcă se topise, intrase prin perete, pe legea lui dacă nu intrase prin perete, altcumva n-avea pe unde fugi ! Dar uitase oare că sălbăticiunea asta era înzestrată cu daruri minunate ? Carnea uscată de lynx, nu povesteau bătrînii satului, că vindeca amețeala și chiar somnul acela care te dobora uneori fără veste, ca o adevărată moarte ? Udul lui nu se transforma în piatră de preț, la primele raze ale lunii noi ? Își învinse neliniștea. Merse la locul unde stătuse animalul, ținînd mereu încleștat în mînă sfeșnicul de aur. Era pregătit să înfrunte mica bestie. Marmura lucie a zidului n-avea o scobitură. Cu toate astea, de undeva din dosul peretelui pictat, se auzea un murmur înăbușit, iar murmurul acesta nu putea să-l înșele : era zgomotul unei curgeri de apă, și dacă răzbătea pînă la dînsul, însemna că exista undeva o ieșire în perete, o gaură, o spărtură.

Se uită cu luare-aminte la fiecare lespede, la fiecare șănțuleț săpat în piatră. Își înăbuși exclamația : iată o cră-

pătură destul de mare, să poată trece prin ea și un om voinic ca el ! Pe acolo fugise lynxul, și tot acolo urca și vîjîitul apei. Fără să șovăie, aruncă trepiedul și se strecură pe brînci prin crăpătură. Căzu într-un fel de jgheab umed și viscos, lunecă și, rostogolindu-se, se opri în apă. O putoare grasă de noroi îl învălui de pretutindeni, împreună cu răceala pătrunzătoare a apei.

Bîjbîind în întunerecul plin de miasme, se sculă în picioare, creștetul capului i se lovi de tavanul gangului în care intrase. Mieunatul lynxului vibră aproape de el, apoi mai depărtat și nu se mai auzi. Scoris pipăi în jur. Pereții gangului rotunjiți spre tavan erau din bucăți de cărămidă smălțuită sau piatră șlefuită. Bolțile păreau a fi cioplite de mîna omului. Curentul apei îl lovea din spate, și apa nu se putea scurge decît în mare, deci capătul hrubei se găsea în spate. Lynxul mieunase tot din spate... ascuns în vreun cotlon, poate se pregătește să-i sară în spinare. Ascultă atent. În afară de șurluitul apei nu se mai auzea nimic.

Se întoarse și porni în susul mocirlei. Uneori intra în mîl pînă la genunchi, alteori, firul de apă abia-i trecea de glezne. Umbla mereu încovoiat : tavanul nici nu se înălța, nici nu cobora. Mirosul urît prindea să se mai subție, și el bănui că tunelul trebuia să fie un apeduct părăsit. Dacă gura lui răbufnește undeva unde sînt oameni ? Nu-și termină presupunerea. Glasuri răsunară sub bolți.

Tunelul cotea, iar el tocmai se pregătea să-i urmărească direcția, cînd se auziră vocile. Se lipi de perete. De ce lăsase trepiedul în templu ? Luminițele unor făclii ardeau în întuneric. În pîlpîiala lor, zări cîteva făpturi omenești nedeslușite, oprite la o oarecare distanță de el.

Mîrlăitul lynxului îi izbi în această clipă urechea, și primi animalul în plin piept.

Cap. VII

O singură uliță pietruită cobora de la templul roșu în port, dar aceasta nu era prea des umblată, căci capătul ei se înfunda în gropile thermei ce începuse să se construiască. De fapt, nici înainte de construirea thermei drumul

nu fusese de folos decît proprietarilor de vile, care se refugiaseră departe de dughenele duhnind a peşte din centrul cetăţii, spre grădinile înverzite de pe înălţimile malului, de unde marea se arăta privirii din toate părţile.

Pe o bancă de piatră dintr-o astfel de grădină, sub ramurile unui ulm savant tăiate în formă de ciuperci, Tiberius Crispus contempla pierdut în gînduri spargerea valurilor de faleză.

Iubise întotdeauna marea, cu o pasiune stranie şi bolnăvicioasă. Sîngele strămoşilor lui, crescuţi şi trăiţi de generaţii întregi ca stăpîni de întinse hotaruri în Apulia, pulsa şi în vinele lui cu o năvalnică încăpăţînare ; sinul iliric pe care toţi ai săi îl priviseră ca pe un dar al zeilor, deoarece le îmbelşuga recolta, pe el îl atrăgea mai presus de orice. N-avea ce face cu plugurile şi nici cu hambarele încărcate de rod, agricultura o dispreţuia. În furtunile abătute pe coastă se simţea ca un mînz liberat de suptul iepii. Se făcuse oştean, marinar — împăratul Titus, pe urmă Domitian îi încredinţaseră comanda unei părţi din galerele de război mediteraneene. Îşi trăise viaţa pe mare, o viaţă aspră şi frumoasă, a cărei amintire o va duce cu el pînă la sfîrşitul vieţii.

Vîntul trecu abia simţit prin frunzele ulmului, şi Tiberius Crispus reflecta cu amărăciune la viaţa *de acum,* goală şi lipsită de sens : căci romanul acesta mergînd spre cincizeci de ani, cu părul uşor încărunţit, dar cu faţa senină, drapat în toga-i meşteşugit cutată, stînd singur sub ulmul din grădina năpădită de fiorii toamnei tîrzii, era un exilat. Pămînturile îi fuseseră confiscate, averea sigilată şi intrată în patrimoniul imperatorului. De patru ani îndura iernile aspre ale ţărmului pontic, mocnindu-şi supărarea şi deznădejdea... şi toate astea pentru că îndrăznise să glumească o dată în public, despre felul cum îşi încăleca armăsarul de călărie Domitia Longina, nevasta lui Domitian. La început se rugase de iertare, prietenii săi din Roma încă nădăjduiau că furia soţiei împăratului se va domoli odată şi odată, după aceea se resemnase. Înaintea lui Domitian, Augustus se arătase înţelept şi binevoitor, totuşi, nu pregetase să-l îndepărteze pe Ovidius Naso, fiindcă adresase cîteva versuri Iuliei. Oare poetul cu nas mare fusese iertat ? Se prăpădise aici, printre barbarii geţi : „iată, în a geţilor ţară-s... ei bine, să mor printre dînşii !" Îi văzuse şi el mormîntul, şi în faţa sarcofagului cu un Amor cu aripile

frînte deasupra, își simțise sufletul prins de aceeași răceală ca și cea de pe malurile înghețate ale Pontului Euxin.

Fostul proprietar al vilei pe care o locuia în Tomis murise de lepră, undeva prin Siria. Nu avea familie, și el cumpărase casa, împreună cu grădina, de la procuratorii cetății. Aici sus domnea liniștea, e drept, dar o liniște care-l scotea din minți, mai ales cînd zi și noapte zărea și auzea ritmul mării, marea pe care nu va mai pluti niciodată !

Acestea erau gîndurile zilnice ale exilatului, de la un timp, de-a dreptul obsedante. De pe aceeași bancă de sub ulm urmărise corabia lui Lucius Rufus intrînd zdrobită în port, și ieri, alaltăieri ca și azi privise, tot de pe aceeași bancă, cum i se fac reparații, acolo jos. Zgomotul ciocanelor parcă îi bătea lui în creier... de cîte ori nu suprave-ghease el lucrări asemănătoare ! Lucius Rufus îl vizitase în seara sosirii, fiindu-i vechi prieten. Îl urîse ca pe un dușman : celălalt era liber și stăpîn pe propria-i viață. A lui depindea de perechea de pe tronul Romei.

Ajuns la constatarea aceasta, cuprins de oboseală, ar fi vrut să se prefacă în cenușă, la fel cu cenușa vegetală din grădina leprosului pe care nu-l cunoscuse și nici nu-l va cunoaște vreodată. La ce bun să mai spere ? În ce să spere ? La Roma existau Domitian și lasciva lui soție ; ca, alături de Messalinus, povățuitorul desfrînat al crimelor imperatorului, îl aruncaseră aici. Cît timp aceștia doi se vor răsfăța în balcoanele palatului de pe Palatin, soarta lui n-avea nici o posibilitate de îndreptare. Totuși, așa cum îi spusese cu cîteva seri înainte Lucius Rufus, desigur, căutînd să-i redea curajul, în peninsulă toți erau nemulțumiți și murmurau. Timpurile lui Caligula și ale lui Nero încă nu se uitaseră. Domitian ține cu dinadinsul să le reînvie... parcă-i un blestem al zeilor cu ultimii cîrmuitori : ani buni, legi drepte — apoi, pe măsura coborîrii în vîrstă, toate astea transformate în jafuri, dezorganizare, omoruri și acțiuni demențiale. Nu. Nu era un blestem al zeilor...

Crispus întoarse capul. Se auzeau pași pe lespezile aleii, o tufă se dădu la o parte. În fața lui se opri Pamphylus, sclavul gal născut în casa tatălui său la Apulia. Nu avea mulți servitori. Afară de grădinar și bucătar, care erau greci liberi luați din cetate, ceilalți șase sclavi veniseră cu el în exil, de bună voie. Crispus era aspru, dar drept, și de mult oamenii aceștia nu mai sufereau robia. Într-un moment de jalnică dezolare, le dăduse libertatea. Sufletele

simple răsplătiseră gestul : îl urmaseră la Tomis, mîhniți de neputința lor în a întoarce soarta tristă a osteanului înstrăinat.

— Am adus butoaiele cu nămol, spuse Pamphylus. Baia este pregătită.

— Spune-i masorului că vin imediat.

„De ce-i atît de vesel ?“ se gîndi după plecarea celuilalt. Sculîndu-se în picioare, mai rămase un moment sub ulm, privind soarele pe amurgite.

*

Pamphylus ocoli fîntîna de marmură din mijlocul grădinii și, părăsind aleea care ducea la locuință, se îndreptă spre zidul din fund al acesteia. Copacii înalți și bolțile de viță sălbatică încolăcite printre ramuri îl ascundeau vederii. Se cățără pe statuia aflată la poalele zidului, ferindu-se să nu lunece pe mușchiul ce acoperea trupul Venerei voluptoase, lungită pe un soclu alb.

Scoase un șuier de mierlă, repetînd fluieratul de trei ori. După o trecere de timp, frunzele se agitară și de partea cealaltă a zidului răsări un cap cîrlionțat, cu doi ochi vii și rîzători : capul unei fete tinere, cu obrajii pîrliți de soare și vînt.

— Ce vrei ? spuse ea repede. Stăpînul e în grădină !

— De și-ar frînge gîtul ! Tăcu și se uită la ea. Ce frumoasă ești...

— Pentru asta m-ai chemat ? zîmbi fata.

— Și pentru asta... de ce n-ai venit cu noi sub templu?

— A trebuit să văd de copil.

— Diseară poți să vii ? Poarta e deschisă, sîntem cu toții treji. S-a întîmplat ceva.

— Ce ?

— Afli diseară... vii ?

— Am să caut să vin.

— Trebuie să ne sfătuim, Lilia.

Capul fetei dispăru printre frunzele de pe coama zidului.

Pamphylus ascultă pașii fetei dincolo de zid, cum alergau grăbiți pe prundișul unei alei. Un clopoțel sună argintiu, destrămînd vraja crepusculară pogorîtă peste grădină: Crispus intrase în baie și avea nevoie de el.

Baia de fiecare seară era bucuria lui, totuşi, comparativ cu luxul casei de la Roma, totul arăta sărac şi de un confort stîngaci. Leprosul mort în Siria se îmbogăţise în comerţul cu mirodenii şi blănuri ; vila avea o înfăţişare pompoasă, de construcţie care vrea să arate că banul face orice, indiferent de origine. Negustorul avusese bani, dar îi lipsiseră gustul şi rafinamentul.

Reîmprospătat de fricţiunile masorului, Tiberius Crispus se trîntise pe unul din divanurile scunde şi moi din dormitor, cu un manuscript în mînă. Puţine libele recitea el mai cu plăcere, ca pergamenul acesta ilustrat destul de indecent — o ediţie frumoasă a *Satyricon*-ului lui Petronius. Citi o vreme, pînă adormi : uşor înduioşat de propria-i soartă care nici măcar frumuseţea morţii lui Petronius nu-i oferea. Cît va fi hotărît de zei, trebuia să trăiască în exil, aşteptînd ca cineva să-şi aducă aminte de el... Crudă pedeapsă.

Cînd respiraţia îi deveni calmă şi regulată, draperia agăţată la intrarea camerei se trase puţin la o parte şi Pamphylus privi la el cu încordare. Convingîndu-se că doarme, se retrase în vîrful picioarelor.

Afară ieşise luna. O lumină albastră plutea ca o ceaţă peste grădină. Pamphylus traversă curtea şi intră într-una din locuinţele destinate slujitorilor. La zgomotul făcut de uşă, cei cîţiva inşi care se aflau acolo se ridicară în picioare. Pe masa din odaie, fumega subţire un opaiţ cu două gîturi.

— Doarme ? întrebă Pamphylus.

— Să ne grăbim, îndemnă unul din cei de la masă. E lună plină.

Pamphylus intră în odaia alăturată şi se opri în prag. Majoritatea slujitorilor lui Crispus erau neînsuraţi, toţi locuiau în aceeaşi încăpere. Odaia avea paturile aşezate unul lîngă altul, acoperite cu piei sau blănuri. Şi aici lumina slab un opaiţ agăţat de perete.

De pe muchia patului cel mai apropiat, Scoris se uita la el. O tunică albă, cu mînecile scurte şi încheiată pînă la gît îi învelea pieptul umflat. Şoldul încă îl durea, labele dinapoi ale lynxului zgîriaseră adînc şi cu furie. Sub cingătoarea tunicii date de cei care-i săriseră în ajutor în tunelul de sub templu, sub bandajul strîns, rana pulsa în bătăi iuţi de vînă : dacă blestemata de pisică nu s-ar fi repezit

la dînsul, nimeni n-ar fi ştiut nimic... Ce-o să se petreacă acum cu el ?

Pamphylus se apropie de pat. „O să fie greu să ne înţelegem, gîndi. În ce ţară s-o fi născut... are ochi albaştri şi chipul unui german sau celt ; galera era romană : nu se poate să nu ştie limba comandantului ei."

— Străinule, îi spuse cu blîndeţe, dacă ai fugit de pe galera din port, vom face totul ca fapta-ţi să rămînă neştiută celor ce te urmăresc. Nu te teme de noi. Înţelegi ce-ţi spun ?

Scoris nu răspunse imediat. Apoi se mişcă pe muchea patului.

— Pămînturile astea sunt ale noastre.

— Eram sigur că ştii latineşte, deci eşti get, exclamă Pamphylus.

— Dac de peste marele fluviu. M-au prins acum trei ani. Dar să ştii că dacă mă duceţi iar pe galeră, viu n-o să ajung acolo. Şi nici vreunul din voi.

Tăcu şi nu mai adăugă nici un cuvînt. Draperia de pînză grosolană de la uşă se desfăcu, şi slujitorul căruia ceilalţi îi spuneau Hermalcion apăru în prag.

— A sosit Lilia. E grăbită, vrea să vorbească cu tine.

Alături de Hermalcion se strecură trupul subţire al Liliei. Părea agitată, disperată. Peste tunica scurtă care-i descoperea picioarele lungi şi drepte, încălţate cu sandale îmblănite, aruncase o pelerină de postav negru, îmblănită şi ea. Frumuseţea ochilor ei veşnic neastîmpăraţi acum era muiată în teamă, în nehotărîre.

— Credeam că nu mai vii, şi nădejdea noastră era în tine, spuse Pamphylus, mergînd iute la ea.

— Cu mare greutate am putut veni... de-ai şti ce se petrece în sufletul meu !

Se întrerupse ; pe Scoris îl vedea întîia oară.

— În privinţa omului ăstuia te-am chemat azi. Nu te mira de nimic, nu pune nici o întrebare. Ştiu că stăpînul tău pleacă în sus, să chefuiască cu prietenii săi, la crama de la Ibida [9]... de s-ar îneca în must fiert, urarea mea n-ar fi decît o uşoară pedeapsă, bine meritată scîrbosului tău stăpîn ! Cînd pleacă Spironides ?

— Tocmai de-asta am venit, şi cu cîte vicleşuguri ! La miezul nopţii iese din cetate.

— Nici nu se putea mai bine, se bucură Pamphylus.

— Ce ar putea fi atît de bine ? se tîngui fata. Ochii i se umpluseră de lacrimi. În cîteva ore stăpînul părăsește casa, dar singur, Pamphylus, *singur !* Stăpîna e un pic bolnavă, îl urmează peste cîteva zile, iar eu merg înainte cu copilul !

Pamphylus revăzu trupul pîntecos al lui Spironides ascuns printre tufele de trandafiri din grădina lui, pîndind tinerețea aţiţătoare a sclavei jucîndu-se cu copilul. De cîte ori, cățărat pe statuia Venerei, de la poalele zidului și așteptînd ca Lilia să-i dea un semn, nu-şi stăpînea furia la gestul cu care libidinosul negustor îşi ciupea sclava de bărbie. Pînă acum fata scăpase, fiindcă se afla sub protecţia stăpînei sale, dar la Ibida ? Dinadins o lua singură cu dînsul, în pustietatea viei şi a chefului cu care vor sărbători culesul, cine o mai putea apăra de ghearele adoratorilor zeului grădinilor şi al patimilor, cine o mai putea apăra de lubricul Priap ?

— *Per animas patres* [10], spuse printre dinţi, eşti sigură că nu pleacă cu stăpîna ta ?

— Da, nefericita de mine... spune, Pamphylus, spune, ca să fac ?

Pamphylus o privea gînditor, parcă nici n-o vedea. Brusc, ridică fruntea.

— Noi l-am găsit pe acest om în tunelul de sub templu, pe cînd ne rugam. Stăpînul tău — fie-i numele uitat ! — se duce în nord, la vie. Am să te însoţesc în călătoria ta la Ibida !

— Eşti mărinimos, tremură fata. Nu se poate, te-ar omorî !

— Ascultă : omul pe care-l vezi aşezat pe pat trebuie să treacă peste Danubiu. Nu-ţi spun cum a ajuns aici, avem timp şi altădată pentru asta. De la Ibida la rîul cel mare e cale de o zi şi o noapte, şi jumătate pe atîta, dacă ai un cal bun. Prin mijlocirea ta, mă gîndisem că l-am putea strecura în rîndul slujitorilor lui Spironides : îi cunosc, nici unul din ei nu se dă în lături să facă bine unui nenorocit. La Ibida l-aţi fi suit pe un cal şi ar fi dispărut. O să facem altcumva. Voi merge cu tine şi te voi păzi, zilele cît întîrzie stăpînă-ta. Spiridones nu ne va deosebi între slujitori, nici pe mine, nici pe omul acesta, chiar de-ar avea înmiitul ochilor lui Argus !

— Îţi pui viaţa în joc ! Ce-o să spună Tiberius Crispus, cum poţi să pleci fără să-l anunţi ?

— Hermalcion o să-i povestească mîine că m-am dus în larg, la pescuit. Apucînd-o de umerii fragili, i se uită drept în ochi. Pleacă repede şi vorbeşte cu prietenii tăi. Am să conduc căruţa cu lucruri trebuincioase drumului şi el — îl arătă din cap pe Scoris — îmi va fi ajutor.

— Ai un suflet mare, Pamphylus, am să pot să-ţi răsplătesc vreodată grija faţă de mine ?

— Cu voia ta, da, ai să poţi.

Fata se înfioră. Pamphylus rostise cuvintele cu un ton ciudat, care făcea să-i tremure vocea.

Cap. VIII

În aceeaşi vreme, în vila de lîngă proprietatea lui Crispus, Spironides zîmbea mulţumit.

Era un zîmbet de triumf, ridicîndu-i în sus buzele lătăreţe şi pecetluindu-i obrajii buhăiţi cu expresia şireată a unei vulpi : reuşise să adoarmă bănuielile soţiei sale, Clio, care, un pic suferindă, lăsase totuşi ca Lilia şi copilul să plece fără ea la Ibida...

Simţurile i se aprinseseră din prima zi cînd o văzuse pe sclavă în grădină. La salutul ei întristat, răspunsese cu încîntare, urmărindu-i îndelung unduirea trupului subţire printre flori. Seara, întrebase nepăsător :

— Cine-i fata pe care am zărit-o azi, în grădină ?

Clio l-a privit posomorîtă. Curtezană abilă şi îmbătrînită pretimpuriu, nu găsea nimerit să-şi dea în vileag enervarea, care şi aşa nu i-ar mai fi ajutat la nimic. Relaţiile dintre ei erau seci — de la început fuseseră astfel. El o scosese dintr-un lupanar grecesc, iar din banii pe care i-i dase ea înjghebase un mic comerţ în Corynth. Prima tinereţe trecuse de mult peste amîndoi şi fiecare simţea nevoia celuilalt, în funcţie de propriile-i plăceri şi pasiuni egoiste. Veniţi în cetatea de pe malurile Pontului Euxin, Spironides s-a arătat a fi mare meşter în a cumpăra pe o nimica toată mărfurile băştinaşilor şi, mai ales, în a dosi aceste mărfuri spre a le vinde la timpul potrivit pe înzecitul preţului de achiziţie. Opt ani trecuseră astfel, în luptă grea şi plină de şiretlicuri ; osînza lui Spironides se îngroşase sim-

ţitor, iar din butoaiele cu măsline, peşte sărat, untdelemn şi stele de mare, ridicase vila cocoţată deasupra falezei. Şi totuşi, pocitania asta, care nu cunoştea decît gustul aprins al aurului şi al fetelor tinere, avea o înclinaţie care-l umaniza : dragostea pentru copil, pentru copilul care nici măcar nu era al lui, ci al fratelui său.

La data plecării din Corynth, singurul lui frate se înecase în Golful Eginei, lăsînd în urmă renumele prost al familiei, datorii şi un băieţel în vîrstă de doi ani. Mama murise şi ea cu puţine luni înainte, la o naştere neizbutită. Spironides se înduioşase poate mai mult decît Clio, care, neputînd naşte copii, vedea în stabilirea nepotului la casa lor o veşnică dojană a lipsei ei de fecunditate. Îl iubiseră însă curînd ca pe propriul fiu, căci copilul era cuminte şi, neînţelegător la cele ce se întîmplaseră, sau la ce se petrecea sub ochii lui, se ataşase de părinţii adoptivi cu o naivă şi înduioşătoare dragoste.

Cumpărarea Liliei de către Clio la tîrgul de sclavi se făcuse tocmai pentru copil : împlinea curînd zece ani, şi avea nevoie de îngrijire. Bărbaţii de la casa lui Spironides, deşi tineri, nu se puteau ocupa de dînsul. Poate, cu intuiţia caracteristică unei femei care a văzut multe, Clio îşi dăduse seama că o fată îi era mai necesară băieţelului decît nepăsarea sclavilor sau asprimea unui preceptor liber, angajat special pentru educaţia lui. Poate, de asemenea, luase aminte la strălucirea Liliei doar cu jumătate de ochi. În norii galbeni de praf plutind peste piaţa gălăgioasă de sclavi, Clio o văzuse pe Lilia cu capul în piept, lăudată ca *marfă de lux*. Nici nu se tocmise, mişcată de lacrimile ei de suferinţă. Acasă însă, schimbîndu-i zdrenţele din tîrg cu o tunică scurtă din stofă de lînă şi după o baie caldă, cîntărise cu amîndoi ochii şoldurile şi buzele răsfrînte ale sclavei proaspăt cumpărate, printre florile din grădină părîndu-ea însăşi o floare. O privise cu ochii pe care-i avea cu ani în urmă în lupanarul din Corynth : uitase de bărbaţii vilei — nu sclavii, căci pe aceştia, la cea mai mică plîngere a fetei, i-ar fi întins la scări, omorîndu-i sub vergi şi bastoane. Nu, se gîndea la bărbatul ei, deşi Spironides o obişnuise să-i tolereze destrăbălările.

— Să laşi fata în pace !

— Divino, o întrerupse Spironides cu rîsul lui care semăna mai mult a guiţat, de ce te mînii ? Cred că sînt dator

să știu și eu pe ce-ți întrebuințezi banii, cumpărăturile tale ies tot din condica mea de cheltuieli.

— Alexandros se plictisește, îi răspunsese mereu întunecată. Fata asta îi va ține tovărășie.

— Pe Bachus, ai dreptate ! Nici nu se putea o alegere mai reușită : are niște sîni și niște ochi...

— Fata îmi aparține și intră sub protecția mea, îl amenințase.

— Bine, bine. Ia fata și vîr-o sub aripa ta de cloșcă, își dezvelise dinții galbeni. Nu uita s-o-nveți totuși și ceva obiceiuri bune de pe la Corynth...

Clio se dovedise a fi mai tare. Oricît încercase Spironides să se apropie de Lilia, nu reușise. La momentul potrivit, din dosul vreunui boschet, din casă sau din indiferent ce alt loc, apărea stăpîna, cu ochii în flăcări. Apoi îi ațînea calea și slujitorul îngîmfatului ăla de roman, care toată ziua, din fundul grădinii, se zgîiește la mare, ca și cum n-ar mai fi văzut apă în viața lui. Pe Pamphylus ar fi putut să-l mături cu un singur dos de palmă, dar era om liber, iar Tiberius Crispus nu arăta a fi unul care să se amestece în cîrcota slugilor. Cetatea vorbea că exilatul avusese mare avere în peninsula romană și că era de neam... nici bună ziua nu-i da, înghiți-și-ar limba-n gură ! La Ibida însă, cîteva zile Lilia nu va fi apărată de Clio, conacul e singuratic, pe un vîrf de deal — fata în apropierea lui, cu picioarele ei goale, lungi și drepte, mlădiindu-și șoldurile rotunde... Nările lui Spironides prinseră să freamete și zîmbetul i se transformă în rînjet.

Întinse și celălalt picior, pentru ca sclavul îngenuncheat să-i lege sandaua, petrecîndu-și palmele pe pîntecele umflat. Un alt sclav îi prezentă în silă o oglindă rotundă de argint, în care se maimuțări timp îndelungat, parfumîndu-se și ungîndu-și părul cu ulei, ca să-i poată potrivi cîrlionți tinerești la colțul tîmplelor. După asta ieși afară și strigă ca totul să fie pregătit pentru plecare.

*

O jumătate de oră mai tîrziu, căruțele cu daruri și provizii, însoțite de căruciorul lui Spironides tras de catîri, ieșeau din cetate.

Bătea vîntul, nori groși se strînseseră pe cer. Primii picuri de ploaie loviră dintr-o parte convoiul, cîteva milia

depărtare de oraș ; a fost o ploaie de scurtă durată, care totuși a avut răgaz să mocirlească făgașul și să-l supere la culme pe negustor, obligat să se dea jos din cărucior și să se suie într-unul din carele acoperite, deoarece catîrii nu mai vroiau să înainteze. Nu călătorea obișnuit cu căruciorul. Căruciorul era nou și, deși noapte, dorise ca soldații de la porți să-i vază baldachinul învelit cu mătase și catifea bogată, un cărucior după care ar fi jinduit chiar și praefectul roman al țărmului mării : fusese cumpărat la Olbia, cetatea din nord era plină de meșteri îndemînateci și de lux.

Carele au mers întreaga noapte, oprind la amiaza celei de a doua zile. În zare sticleau laguna Halmyris [11] și zidurile Histriei. Spironides porunci să fie descărcate coșurile cu merinde, se așeză pe niște blănuri la rădăcina unui salcîm și începu să înfulece cu lăcomie. Alexandros mînca alături, servit de Lilia. În repetate rînduri, ochii băiatului se îndreptară spre fată. Văzînd-o tăcută și preocupată, îi spuse tatălui lui adoptiv :

— De ce-i așa tristă Lilia, tată ? Uite, nu mănîncă nimic.

Negustorul se șterse pe buze de grăsime cu dosul palmei. Slăbindu-și centura peste pîntec, oftă sătul, zvîrli osul de pui în iarbă și se uită la Lilia. Obrajii i se congestionaseră.

— Mănîncă, spuse încet. Mănîncă și zîmbește. Nici Aphrodita cu porumbița din templul de la Histria nu are un zîmbet mai dulce ca al tău... *cînd vrei.*

Lilia se ridică fără o vorbă și plecă spre carele trase mai încolo. Odată cu revărsatul zorilor nu-și mai simțea inima în piept, de teamă să nu fie descoperiți Pamphylus și însoțitorul lui. Tot drumul nu îndrăznise să se apropie de ei.

Pamphylus era înfășurat într-o pelerină lungă cu glugă, la fel ca și Scoris. Sclavii se aflau de partea lor. Cei doi stau rezemați de roata unuia din care. Cu gluga lăsată pe frunte și privind țintă focul mititel la care-și prăjiseră carnea de oaie, dacul parcă dormea cu ochii deschiși. Nici șapte nopți nu trecuseră de cînd lopăta legat în lanțuri, tînjind după aerul scurs prin răsuflătorile chiurmei, și acum acest aer îl înconjura din toate părțile, jucîndu-i-se prin veșminte, clătind firele de iarbă, umplîndu-i nările cu aroma sărată a mării și a țărînii proaspăt plouate. Scoris

privi cetatea din depărtare, ascultînd zgomotele vagi aduse de vînt. Şi acolo, într-o clădire din acelea de piatră, trebuie să fie statuia unui zeu gol şi zîmbitor, ţinîndu-şi o mînă pe săgeţile aurite... un zeu asemănător celui cu care-şi împărţise hrana la Tomis. Ridică ochii şi urmări norii strînşi pe cer, ca nişte nămeţi rotunzi de zăpadă : Marele-Călător-prin-Nori era neliniştit, faţa-i albastră cînd se limpezeşte, cînd se întunecă. Zeul cel zîmbitor îl scăpase din templul de piatră, zeul *lui* o să-l lase la voia întîmplării ? Oftă înăbuşit. Pamphylus îi puse o mînă pe braţ.

— La ce te uiţi, dacule ? Parcă vrei să ştii ce-i dincolo de cer.

— Acolo e viaţa veşnică şi împărăţia lui Zalmoxe. Sau poate nu e nimic, moartea şi viaţa sînt acelaşi lucru. Fiindcă trei ani am fost mort şi am înviat. Şi tot azi pot la fel de bine să mor, să mă vindeţi voi şi să mă daţi pe mîna romanilor.

Pamphylus îşi trase mîna. Cu o bucată de vreasc zgîndări tăciunii.

— ...Cînd generalul Caesar, care mai apoi a devenit împărat, ne-a cucerit pămînturile, i-a tăiat mîna dreaptă bunicului meu, ca să nu mai ridice niciodată sabia împotriva romanilor, rosti încet. Lui şi altora, de două ori cîte zece mii de tineri. Pentru asta îi urăsc, deşi credinţele mele noi îmi interzic ura.

— Stăpînul tău e roman, răspunse Scoris întunecat.

— Stăpînul meu e mai puţin rău decît ceilalţi. Suferă şi el din pricina neamului lui.

— Din pricina unuia ca dînsul am fost rob. Puii de pisică tot şoareci mănîncă. Eu vreau să fiu liber.

— Ai să fii... acoperă-ţi faţa mai bine cu gluga ! Grecul a terminat de mîncat.

Spironides tocmai se sculase de jos, strigîndu-şi slujitorii să înjuge boii.

Oamenii călcară focurile în picioare şi se apucară să lege boii de coarne. Ochilor iscoditori ai grecului nu puteau să le scape făpturile lui Pamhpylus şi Scoris, înfofoliţi în glugi — singurii care purtau aşa ceva — robotind pe lîngă animalele gata de pornit.

— Cine-s ăştia ? întrebă pe un slujitor, dar fără prea multă mirare : la astfel de drumuri era un lucru obişnuit ca feluriţii călători ce-aveau aceeaşi direcţie să umble întovărăşiţi, pentru mai mare siguranţă.

— Doi băştinaşi, fraţi, se duc la Troesmis [12], spuse sclavul care cunoştea povestea lui Scoris şi nu uitase sfaturile date de Pamphylus. Ne-au rugat să le dăm voie să se alăture convoiului, încă de la Tomis.

— Ce-i aia : v-au rugat, se răsti Spironides. Cu mine trebuiau să vorbească, nătărăule ! De ce nu m-aţi anunţat? Dacă sînt tîlhari, şi aşteaptă pustietatea, să ne atace ?

— Noi ce păzim, stăpîne ? răspunse sclavul. Cine ar avea curajul să se atingă măcar de un singur fir de păr din capul tău ?

— Cară-te şi pune mîna să fiţi mai curînd gata, bombăni negustorul, înciudat de tonul lui batjocoritor.

Pamphylus îl văzu apropiindu-se. Se plecă şi mai tare pe cuiul jugului lat, împingîndu-l pe Scoris din umăr. Grecul se opri în faţa lor şi-i măsură cu atenţie.

— Aud că vă duceţi la Troesmis, începu el încruntat. Dacă n-aţi ştiut pînă acum, aflaţi că eu sînt stăpînul ce aştepta un salut de la voi.

Pamphylus se înclină cu umilinţă.

— Să mă trăsnească fulgerele lui Jupiter şi cupa de aur a lui Ganymedes să-mi fie vîrîtă cu de-a sila pe gît, augustule, dacă tocmai nu ne gîndeam, eu şi fratele meu, să venim să-ţi mulţumim că ne-ai îngăduit să mergem alături de oamenii tăi, răspunse în greceşte şi cu glasul schimbat. Ne-am mai gîndit să nu-ţi turburăm masa. Amîndoi sîntem cetăţeni liberi şi călătorim cu gînduri paşnice, la nişte rude de ale noastre, după o moştenire. Şi apoi ne spui că tu eşti stăpînul carelor, dar cine nu te cunoaşte, pe întreg ţărmul mării şi chiar dincolo de el ?

— Bine, bine, mormăi măgulit Spironides. Nu înţeleg de ce staţi cu feţele acoperite, ploaia a încetat de mult.

— Stăm cu feţele acoperite ca să nu-i speriem pe cei ce ne privesc : suferim de mici de nişte buboaie care ne-au mîncat carnea de pe obraji. Am fost la nenumăraţi medici, şi nici unul n-a ştiut ce să ne facă. La Troesmis, mai mult decît moştenirea, încercăm să căpătăm niscai leacuri.

Spironides se strîmbă cu dezgust şi le întoarse spatele. După cîţiva paşi rămase în loc : pe unul din dîmburile din spate se iviseră doi călăreţi. Încă nelămuriţi, căci erau departe, dar razele de soare le sclipeau pe trupuri ca resfrînte de oglinzi. Ce puteau străluci aşa, dacă nu platoşe — şi cine purtau platoşe, dacă nu soldaţii ?

Pamphylus tresări, şi tresări şi Scoris. Amîndoi se priviră în ochi.

— Suie-te în car şi nu-ţi arăta obrazul, şuieră Pamphylus.

Călăreţii se apropiau în galop, cu frîiele slobode. Caii erau lucii de sudoare. În dreptul convoiului strînseră zăbalele şi opriră brusc. Cel mai înalt din călăreţi smulse gladiul din teacă şi-l ridică în sus.

— Ordinul procuratorului ! strigă, descălecînd dintr-o singură săritură. Celălalt rămase călare, primind din zbor frîul armăsarului. Unul din liberţii romanului exilat în Tomis ne-a spus că duci cu tine doi fugari ! Te somez să-i predai imediat !

Spironides căscă gura la el.

— Ce... pe cine căutaţi ? izbuti să bîiguie.

— Pe slujitorul lui Tiberius Crispus şi galerianul dac care-l însoţeşte !

Spironides continua să caşte gura la el. Brusc, se răsuci spre necunoscuţii cu glugi — şi îndoiala făcu loc bănuielii, iar bănuiala se transformă cît ai clipi din ochi în certitudine : pretinşii fraţi cu feţele acoperite aveau o atitudine ciudată, numai unul din ei vorbise. Sunetul vocii lui nu-i amintise, dintr-un început, ceva pe care nu ştia de unde să-l ia ? Pe norocul lui în afaceri, vocea călătorului spre Troesmis semăna cu a sclavului liberat care-i făcea ochi dulci Liliei ! Trase legătura între prezenţa fetei şi a îndrăgostitului care o urmărea ca o umbră. Nu ştia nimic despre vreun dac, desigur, era celălalt.

— Aş jura că oamenii pe care-i cauţi sînt aceştia ! întinse braţul în direcţia lui Pamphylus şi a lui Scoris.

Oşteanul se uită oarecum surprins. Lilia scoase un ţipăt, şi o clipă, o singură clipă, soldatul şovăi : exact clipa ce-i aduse pieirea.

El se afla la nici trei paşi de carul lui Scoris, cu gladiul strîns în pumn. Ca destins dintr-o balistă, trupul dacului zbură de pe hulubă peste soldat : în mîna lui fulgeră cuiul jugului. Soldatul izbi cu sabia în gol şi scoase un urlet — pintenul cuiului îi zdrobise falca.

Soldatul rămas călare îşi ridică armăsarul în două picioare. Dar blîndul slujitor al lui Tiberius Crispus deveni deodată, ca şi strămoşii săi, un gal pe cîmpul de luptă. La întoarcerea pe care o făcu soldatul în şa, armăsarul se răsuci şi el, nechezînd sub smucetul zăbalei. Soldatul ţinea

în stînga frîul celuilalt cal, petrecut în jurul pumnului. Pamphylus îi sări în spinare şi-l apucă de gît, în momentul cînd se întorcea. Prinse chivăra coifului, o întoarse repede, trăgînd spre el. Horcăind sufocat, soldatul lunecă şi căzu la pămînt.

Pamphylus scoase un chiuit, se repezi la Lilia, o luă în braţe şi o săltă în spatele lui. Pe celălalt cal sărise Scoris.

Soldatul se ridicase de jos, blestemînd şi căutînd să împiedice calul, caii... Îmboldite năpraznic, animalele îl luară în piept şi, părăsind drumul, se înfundară galopînd în pădurice dinspre dreapta.

Totul se petrecuse atît de repede, încît cei din jur rămaseră pietrificaţi. Primul care se dezmetici a fost Spironides :

— Au luat fata ! urlă. Au luat fata cu ei !

Soldatul îl izbi cu latul palmei peste obraz. Se duse la camaradul rănit. Omul gemea încet, cu gura plină de sînge. Îl privi o clipă, apoi păru că a luat o hotărîre. Se repezi la unul din caii ce păştea lîngă care, îmbrînci slujitorul pus în drum şi o porni şi el în galop spre Histria.

*

Caii care-i purtau pe cei trei fugari domoleau din ce în ce alergătura.

Amurgul coborîse în văile dintre spinările dealurilor de argilă roşie. Sforăind, strînse în zăbală, animalele dădeau semne de oboseală. Pamphylus, care călărea în frunte, smuci dîrlogii.

— Conacul lui Spironides e prin apropiere, spuse scurt. Să chibzuim, pînă răsuflă caii.

Ghemuită la pieptul lui, Lilia se uită la el.

— N-avem de ales, Lilia. Cineva ne-a vîndut.

— Ce o să se-ntîmple cu voi, cu mine ? şopti ea.

— Nu ştiu. Ne trebuie cai odihniţi şi hrană. Crezi că la conac putem face rost ?

— În numele învăţătorului în care credem amîndoi, ce vrei să mai faci ? strigă Lilia.

Pamphylus îşi plecă ochii asupra fetei, scrutîndu-i obrazul, gura cărnoasă cu buzele tremurînd. Un fior fierbinte îi inundă trupul, scurgîndu-i parcă o ameţeală în mădulare.

— Nici tu, nici eu nu ne mai putem întoarce la rosturile noastre, spuse încet. Asta ne-a fost soarta.

Ochii frumoşi ai fetei erau plini de lacrimi. Scoris o privea şi el. După atîţia ani vedea iar o femeie, o femeie tînără, îmbobocită în toată splendoarea ei.

— Treceţi cu mine fluviul cel mare, vorbi, neluîndu-şi căutăturile de la ea. Va fi rîndul meu să vă ocrotesc.

— Să trecem fluviul ! tresări Lilia.

— Dacă vrei, ne-ntoarcem la Tomis, murmură Pamphylus. Ne aşteaptă moartea. Nu de ea mă tem, ci de ce ar putea să ţi se-ntîmple *ţie*.

Scoris ridică ochii spre cer.

— Stelele se vor aprinde şi noi încă vorbim. Daţi-mi un cal şi nu vă mai îngrijiţi de mine.

— Ţi-am salvat viaţa, se-ntunecă Pamphylus. Aşa ne răsplăteşti ? M-am luptat alături de tine cu romanii. Dacă te prind, vei fi ucis, dacule. Noi, de asemenea.

— Nu am fost înţeles. De cînd m-ai scos de sub templu, sînt al tău. N-am cum să te răsplătesc acum. Dincolo de fluviu, tot ce estè al meu îţi aparţine. Să ne grăbim. Femeia te va urma.

— Cerul să ne apere, bolborosi stins Lilia.

Cînd au ajuns în vîrful dealului era noapte de-a binelea. În vale clipeau luminiţe şi lătrau cîini. Coborîră poteca năpădită de tufişuri şi, la cîteva sute de metri depărtare de crama lui Spironides, se opriră iar.

— Descalecă şi aşteaptă-ne aici, zise Pamphylus. Vom aduce alimente şi cai. Ar fi bine să te ascunzi printre ierburi, să nu te simtă cîinii.

Îl lăsară singur, ducînd cu ei şi celălalt cal. Ţăcănitul potcoavelor se pierdu în întuneric, apoi lătraturile cîinilor se îngroşară mai furioase. O voce strigă slab, să-i potolească, lătraturile deveniră chelălăituri, şi nu se mai auzi nimic. Stele puţine pîlpîiau în limpezimile dintre nori. Pretutindeni mirosea a struguri terciuiţi. Răsturnîndu-se pe spate în iarbă, Scoris privi stelele un timp, apoi închise ochii. Femeia luată de gal avea gură roşie şi ochi adînci, în satul lui de la poalele muntelui nu-l aştepta nimeni, afară de soru-sa, Tepit... Cu ce tărie şi cu ce glas îi va spune că l-a omorît pe Daizu ? Se mai gîndi la multe şi felurite lucruri : tropotul unor cai îl trezi brusc. Sări în picioare. Se întorceau.

Ca și la ducere, Pamphylus călărea cu Lilia, dar animalele erau altele.

Peste cîteva ore, ieșeau la făgașul ce se înfunda în fluviu. Luna aproape apusese cînd au atins apa. Umblaseră fără încetare întreaga noapte. Scoris își reținu răsuflarea : Dunaris ! — acum într-adevăr era liber ! Se răsuci spre ei.

— Știți să înotați ?

Pamphylus zîmbi. Descălecă și o luă de pe cal pe Lilia. De la coburii șeii desprinse traistele umflate de piele. Le aruncă pe umăr și zîmbi din nou.

— Mai încolo sînt bărcile pescărești ale celor din Dinogetia.[13] Gonește-ți armăsarul, dacule. Spironides nu va putea spune că sîntem hoți de drumul mare : dacă nu-i mănîncă lupii bălților sau nu se-ntorc singuri la cramă, își va afla caii păscînd liniștiți.

Cale de o milia de acolo, în stufărișul de sălcii, găsiră bărcile încărcate de plase, pregătite pentru pescuitul de a doua zi. Un timp, curentul îi tîrî spre răsărit. Scoris și cu Pamphylus lopătau spre partea cealaltă. Barca mai avea puțin de mers. Fumurile dimineții pluteau în neguri albe și dese peste apele iuți.

Soldații aduși de la Histria sosiră prea tîrziu ; cabrîndu-și caii, scrutară cenușiul începutului de zi : departe, ca un punct mititel, cei după care alergaseră fără răgaz se apropiau de țărmul opus.

Cap. IX

Trei săptămîni trecuseră de la aceste întîmplări.

Vremea se răcise. Cețurile își tîrau umezeala în cîmpia marelui fluviu, pînă la linia împădurită a dealurilor : mai spre nord, ploile biciuite de vîntoasele muntelui prevesteau o iarnă apropiată și friguroasă.

Scoris, Pamphylus și Lilia erau aproape de sfîrșitul călătoriei lor. De o zi, se cățărau de-a lungul prăpăstioasei fălii care unea muntele cu fluviul. În fundul zării se vedeau crestele la poalele cărora se afla satul. Ce va spune și care-i va fi uimirea, văzîndu-i ?

Cai de schimb găsiseră la păstorii nomazi, căci umblau doar pe potecile ferite dintre dealuri. Scoris îi cunoștea bine pe cei din cîmpie : erau cruzi, sălbatici și bănuitori, mai ales de cînd soldații Romei se stabiliseră dincoace de fluviu, privind din castrele fortificate de pe malul drept la granița cea mai de nord a întinselor lor cuceriri. Scoris povestise cu de-amănuntul toate astea celor doi, și le explicase și de ce se ferește să se arate vederii. Locurile pustii erau prielnice unor atacuri ale localnicilor, neliniștiți și hărțuiți de tot felul de aventurieri. Iar hainele pe care le purtau ei ar fi stîrnit înverșunarea : oamenii puteau să-și închipuie că sînt negustori sau hoți de sclavi, veniți cu vorbe meșteșugite să-i ademenească, cum mai fuseseră ademeniți și-n alte rînduri. De aceea era bine să facă ocolișuri, așteptînd ca vînturarea celor loviți de secetă, rătăcind după hrană, să se potolească, pe măsură ce frigul nordului se lăsa peste cîmpuri și tariște.

A cincisprezecea zi intrară în munte. La cascadele torentului, acolo unde făgetul începea să se rărească făcînd loc brazilor, Scoris își opri calul.

— Am ajuns. Satul e la capătul potecii aceleia.

Glasul lui suna liniștit și fără emoție.

Primele lătraturi de cîini nu întîrziară să se audă din desișuri. La un cot, o adevărată haită se repezi asupra lor, urlînd și mîrîind întărîtată.

— Aștia-s cîinii lui Tanusa, zîmbi Scoris, potolind calul speriat. Încă nu i-am uitat, sînt cei mai răi. Înseamnă că turmele au coborît la vale pentru iernat.

Dulăii îi încolțeau din toate părțile. Poteca lărgită lăsa să se întrezărească așezările de lemn. Fumuri subțiri suiau prin hogeacuri. Un băietan mărunt se ivi pe potecă și stătu locului, privind învălmășeala colțanilor, încercînd să muște caii de picioare.

— Cheamă-ți cîinii, îi porunci Scoris. Nu-mi mai cunosc mirosul ?

Băiatul încremenise ca o stană de piatră, pironindu-l stăruitor și fără să facă vreun gest. Cine erau cei trei străini ? Vocea unuia parcă o cunoștea, ca și ochii lui albaștri. Scoase o exclamație surdă : acesta era fiul lui Spiuru, prins de romani cu ani în urmă !

Scoris nu-i mai așteptase ajutorul. Apucînd una din traistele goale de piele atîrnate la șa, descălecase. Picat în mijlocul dulăilor, începu să rotească burduful în dreapta

şi-n stînga, împrăştiindu-i şi lovindu-i pe unde nimerea. Obiceiul era ciobănesc, iar cîinii înţeleseră că n-ar fi avut rost să se împotrivească. Schelălăind, dar continuînd să latre cu vrăjmăşie, se refugiară în tufişuri. Dispăruse şi băietanul, care striga acum în saţ cît îl ţineau rărunchii că s-a întors fratele femeii ce plecase cu Comozou, lumea poate să-l vadă luptîndu-se cu cîinii la torent.

Parte din bărbaţi era în munte, la vînătoare. Alţii roboteau pe lîngă case sau întăreau ţarcurile oilor. Puţini pîndeau în susul torentului barajele castorilor şi ochiurile cu păstrăvi. Chemarea înfierbîntată a băiatului, ca şi zdupăiturile mînioase ale zăvozilor îi alungară pe toţi de la treburi. Femeile ţipară curioase, bărbaţii însă încleştară în pumni unealta cu care se ajutau şi o pornire firească îi repezi la armele de război : vremurile erau grele şi duşmani destui. Grămădită în vatra satului, mulţimea aştepta pe cei ce se apropiau de dînsa, ducîndu-şi caii de dîrlogi.

Călăreţii se opriră. Scoris se uită la oameni, apoi strigă cu o voce răsunătoare :

— Dacă v-aţi gîndit vreodată că sămînţa bărbătească a lui Spiuru a pierit, v-aţi gîndit degeaba ! Iată-mă iar printre voi !

Şi de data asta, ca la torent, glasul lui nu tremura. Numai în privirile-i albastre se agăţase ca un abur, dar poate era o simplă părere. Nimeni nu-i răspunse. Cîteva femei îi murmurară numele, lovindu-şi minunate palmele. Mulţimea se agită, şi atît. Scoris se încruntă.

— Nu prea vă bucuraţi că m-am întors. Văd sumedenie de chipuri ce se ascund unul după altul. Nu-l văd însă dintre cei de neam decît pe chiorul Manite, şi n-o văd pe soru-mea Tepit. Nu s-a dezbărat încă de obiceiul de a sta printre oi, chiar cînd întîmplări de seamă ar trebui s-o abată de la gospodărit ? Tepit, chemă spre partea femeilor, ieşi şi urează-i bun venit fratelui tău !

Satul se agită din nou şi se desfăcu în lături. Sprijinit în baltagul din lemn de corn, privind ţintă din singurul ochi, Manite veni în faţa lui Scoris.

— Într-adevăr eşti fiul lui Spiuru. Anii în care ai fost rob nu ţi-au îndulcit semeţia, şi vorbeşti ca unul al cărui păr ar fi albit în vîrstă şi primejdie. Ai plecat oştean şi te-ai întors oştean, Scoris.

Ochiul pe jumătate închis al bătrînului îl sfredelea cu iritare. Scoris înţelese dojana. Înclinîndu-se, salută obştea.

— Deşi-s bucuros, am fost aspru fără să vreau. Vorbele sînt de prisos, cinstite taraboste. Unde-i Tepit şi restul satului ?

— Vînătorii sînt la izvoarele albe, după urs. Cît despre soru-ta, a plecat din sat. Aşteptăm însă lămurire pentru anii de lipsă. Nu eşti singur şi ai şi o femeie cu tine. Cine-s şi ce vor aceşti străini ?

— E timp destul pentru povestit. N-am îndemînarea lui Acrosa, eu ştiu să arunc doar sulița şi săgeata, cum bine ai spus, nu să bat cu bățul maţe uscate de peşte. Ce înseamnă : Tepit a plecat din sat ? Unde s-ar putea duce o nevastă singură ?

Mulţimea oftă, iar Manite clipi din ochiul pe jumătate închis, muşcîndu-şi buzele. Scoris fusese de totdeauna răzvrătit şi duşmănos vechilor orînduiri, dar era un soldat minunat, deştept şi gata să lupte cu cine trebuie să lupte. Îi semăna tatălui său, tot neamul îi semăna.

— Nu a plecat singură. Comozou o însoţeşte. De cînd v-au luat romanii, Tepit a stat în casa lui Comozou şi i-a ţinut gospodăria. Satul şi sihastrul de pe munte au hotărît să n-o mai avem printre noi. Ne aduce nenorocire.

Cei din spatele lui Manite aprobară. Una din femei strigă :

— A fost gonită !

Manite se întoarse spre femeie şi ridică baltagul deasupra capului. Ochiul îi fulgeră.

— Femeile să-şi ţină gura, răcni. Bărbaţii se întorc curînd şi or să se smiorcăie pe oalele răcite ! Duceţi-vă la trebile voastre ! Scuipă şi adăogă : Satul şi sihastrul au hotărît. Abia te-ai întors. O să ne spui şi o să-ţi spunem totul.

Scoris rămase nemişcat. Nici măcar Tepit nu-l aştepta. Nu-l aştepta nimeni. Revenise hăituit ca o fiară, iar domnii de neam şi războinicii îl primeau nepăsători, ca şi cum nimic n-ar fi fost. Un zîmbet întunecat îi umbri chipul.

— De obicei, femeile ştiu mai multe decît bărbaţii, şi dacă spun că soru-mea a fost gonită din sat, înseamnă că ăsta e adevărul. Şi dacă a fost gonită din pricina lui Daizu — îşi umflă vocea şi începu să zîmbească, dar era un zîmbet ce nu prevestea nimic bun — pot să vă dau

știre și despre dînsul ! Tăcu și aștepta să se potolească strigătele și exclamațiile de uimire. Pe Daizu l-am omorît eu, cu mîna mea ! Întinse spre mulțime pumnul strîns. Și să mai știți un lucru : bărbatul și femeia de lîngă mine și-au pus viața în joc s-o scape pe a mea, acolo pe țărmul mării albastre unde am ajuns din grija purtată de părintele nostru al tuturor ! Legea ospeției n-a fost călcată încă de neamul meu. Bărbatul și femeia îmi aparțin, la fel cum le aparțin eu lor. Asta, ca să nu te mai holbezi la ei, taraboste. V-am spus destul. Cînd vor coborî ceilalți din munte, o să spun și altele.

Cu pași mari se îndreptă spre unul din bărbați și-i puse o mînă pe umăr.

— Ne cunoaștem de mult, frumosule Zari. Dă-mi cornul.

Bărbatul aruncă o căutătură furișată spre Manite, dar își despetrecu de pe umăr lungul corn de vînătoare, legat cu o curea împletită. Scoris îl duse la buze și spuse, înainte de a suna din el :

— Au vînat destul. Iar eu m-am întors acasă după trei ani.

Sună din corn de cîteva ori, prelung. După un timp, pădurea trimise ecoul slab al răspunsului. Fața lui Scoris se lumină.

— Pînă să se lase întunericul, vor fi aici. Zari, condu-mă la casa tatălui meu. Dacă a luat-o cineva, vreau ca mai-nainte de a ajunge în pragul ei, acel cineva să fi plecat și să nu-mi lase înăuntru nici o amintire străină.

Se înclină în fața lui Pamphylus și a Liliei.

— Să mergem, spuse în latinește. Femeia trebuie să se odihnească.

Satul le făcu loc de trecere, apoi se luă după dînșii într-un alai amestecat, femei și bărbați laolaltă ; numai Manite rămase sprijinit în baltagul din lemn de corn, privind în urma lor cu ochiu-i pe jumătate închis.

„Are tărie de conducător feciorul lui Spiuru", gîndi deodată, neliniștit.

*

Satul se strînse în poiană, de îndată ce vînătorii coborîseră muntele.

Expediția izbutise pe deplin: un urs și o ursoaică mare căzuseră sub loviturile vînătorilor, împreună cu trei capre. Mirosul cărnii și al grăsimii fripte ajungea pînă în poiană, făcîndu-i pe toți să-și umfle cu lăcomie nările. Oamenii se uitau la limbile focului, așteptînd nerăbdători să apară Scoris și să-i asculte povestea. Fiul lui Spiuru se întorsese în sat după o robie îndelungată, merita să stai și o noapte întreagă în burnița mărunță răpăind peste pădure numai să vezi pe unul de-al tău scăpat din mîinile afurisiților de romani. Se mișcară, șopotind: Scoris se apropiase de foc.

Purta aceeași pelerină cu care făcuse drumul de la Tomis; gluga o lăsase pe spate și avea capul descoperit. Nici nu s-ar fi înfățișat altfel înaintea obștei, deoarece nu era domn de neam, ci simplu comat, războinic ales, dar om de rînd. Bătrînii tarabostes se uitau la el. Toți stau încruntați. Manite avusese grijă să-i pregătească la ce se puteau aștepta: fiul lui Spiuru nu sărise departe de trunchi. Satul aproape uitase pe zănatecul ăsta cu ochi albaștri, potrivnic oricăror hotărîri luate de înțelepții păstrători ai bunelor datini din vechime. Fiarele robiei nu-l domoliseră — abia apărut în vatra satului, se semeți și zvîrlise porunci... cui? Lui Manite cel cu un singur ochi sub sprîncenele dese! Nu era ceva nemaiîntîlnit? Bătrînii tușiră, nerăbdători. Scoris se oprise lîngă foc și nu da vreun semn că s-ar pregăti să vorbească. După obiceiul cunoscut de toți, Tanusa își sună podoabele și zise tare:

— Scoris să spună ce are de spus!

Scoris se depărtă de foc și-și încrucișă brațele la piept.

— M-am răzgîndit. Nu mai am de spus decît un singur lucru. Sînteți, cu toții de față, veți ști să-mi dați un răspuns limpede: de ce ați gonit-o pe soru-mea din sat?

Se auziră murmure și șoapte răzlețe. Războinicii începură să zîmbească.

— De ce trebuie să răspundem de două ori? se ridică vocea lui Manite. Ai mai întrebat asta cînd ai venit. Sihastrul coborît din munte a avut ultimul cuvînt. Zici că l-ai omorît pe Daizu. Oare stăpînul Zalmoxe s-a îmbunat de atunci? Iată, chiar acum plouă, și noi nu mai avem nevoie de ploaie!

— Iar eu de ce trebuie să povestesc tot de două ori? Cînd am venit în sat erau multe femei de față, și femeile

au limba lungă ; desigur c-au povestit, la rîndu-le, mai departe, dacă nu cumva au aflat, cale de zile lungi de aici, şi vecinii noştri din seminţia costobocilor !

Mulţimea hohoti înveselită. Bătrînii se încruntară şi mai tare. Un războinic înalt, învestmîntat într-o bundă cu blană de lup — acelaşi care-l înfruntase şi pe Comozou — se sculă de jos.

— Poate e chiar o poveste omorîrea cîinelui ăla de Daizu, rîse batjocoritor. Noi n-am fost acolo să vedem. Scoris poate spune vrute şi nevrute. Ce motiv ar avea să nu povestească ?

Scoris îi aruncă o privire dispreţuitoare.

— Eşti la fel cum te-am lăsat, Comessa. Tu nu m-ai văzut cînd l-am omorît pe Daizu, dar eu te-am văzut şi te-a văzut tot satul cînd te-ai ascuns de săgeţile romanilor. Tu ai fugit în pădure. Eu m-am luptat pînă la capăt.

Celălalt păli. Războinicii se uitau la el dintr-o parte : injuria era gravă, însă adevărată. Comessa îşi coborî mîna spre cuţitul înfipt în cingătoare.

— O să mai vorbim, scrîşni şi se gîndi că fratele lui poate a găsit-o între timp pe Tepit, să i-o aducă în culcuş. Plecase de mult după ea.

— Vorbim *acum !* strigă Scoris. Vino-ncoace şi arată-ţi vitejia, mai din plin decît iscusinţa vorbelor ! Înfruntă-mă în faţă, nu din dosul copacilor !

— Neam de rob ! mugi Comessa, şi în aceeaşi clipă smulse din cingătoare cuţitul cu lamă încovoiată şi-l aruncă peste capetele războinicilor, spre Scoris.

Lama şuieră cu un fluierat de şarpe şi căzu în foc, departe de ţinta aleasă. Războinicii şi adunarea holbară ochii. Scoris nici nu clintise. Rămăsese nemişcat, nu schiţase măcar un singur gest de apărare.

— N-am greşit, îşi întoarse cu încetineală privirile spre locul unde picase cuţitul. Eşti laş şi te răzbuni pe căi ocolite. Un astfel de vierme o dorea pe soru-mea de nevastă !

Primul care se dezmetici a fost Tanusa. Făcînd faţă adunării, strigă plin de mînie :

— V-aţi pierdut minţile ? Şi tu, Comessa, cum ai îndrăznit să-ţi faci singur dreptate ? Am îmbătrînit alături de voi, la bine şi la rău, pe mulţi v-am ţinut pe braţe şi v-am învăţat legea din strămoşi, dar pîn-acum ochii mei n-au văzut astfel de lucruri ! Leapădă-ţi armele şi suliţa şi

treci în spatele celor tineri ! Fapta ta va fi judecată la adunarea viitoare !

Era o mare ruşine pentru un războinic să rămînă fără arme, ba mai mult : ca cel din urmă neputincios să se amestece printre băieţandrii încă agăţaţi de sînul mamelor lor. Era o mare ruşine şi în acelaşi timp, o pedeapsă prea grea. Prietenii lui Comessa îşi zăngăniră armele.

— Noi am venit pentru Scoris, nu pentru Comessa, spuse unul din ei. Cine a stîrnit cearta ?

— Eu zic să chibzuim bine, se amestecă un altul.

— Scoris a adunat satul să-şi arate pieptul şi vorbele umflate, spuse şi Manite. Ploaia s-a înteţit şi noi stăm în pădure fără rost, fiindcă fiul lui Spiuru n-a răspuns la nici una din întrebările noastre, ci a pus el întrebări. Ca şi cum satul ar fi trebuit să-i dea socoteală de ce-a făcut în vremea cît a fost lipsă. Comessa a greşit, dar să nu ne pripim.

— Să lepede arcul şi să treacă în spatele celor tineri, repetă apăsat Tanusa. Am zis.

Mîinile lui, înfipte în cingătoarea de piele, tremurau nervos, şi în tremuratul acesta podoabele sunau lovindu-se între ele. Bătrînul era uimit şi necăjit ; înţelegea nedesluşit că în puţină vreme nu va mai stăpîni nicicum mulţimea aceasta devenită tot mai violentă, tot mai greu de îmblînzit. Ce se va alege de ea ? Ridică amîndouă mîinile.

— Porunca unui domn de neam e cîntărită cu uşurinţă de popor. Am auzit murmure şi împotriviri. Nu asta vreau s-aud : vreau s-aud paşii lui Comessa îndreptîndu-se acolo unde l-am trimis. Şi să se grăbească !

Adunarea simţi neliniştea, dar şi puterea sufletească a conducătorului ei, venind spre ea ca un nevăzut fluid magnetic. Ochii tuturor îl aţinteau acum pe Comessa. Cu buzele strînse, nepotul lui Manite îşi scoase de pe umăr arcul şi-l aruncă jos, împreună cu suliţa lungă. O cută rea i se săpase între sprîncenele îmbinate. Printre şirurile date la o parte, păşi cu capul în piept la cei tineri şi rămase locului, întorcînd spatele mulţimii.

Tanusa îşi îndreptă trupul.

— Iar tu, îi spuse lui Scoris cu asprime, te-ai întors să ne-nveţi ce-i curajul ? E o învăţătură ştiută. Ne-ai întrebat de ce a fost gonită Tepit din sat : n-am mai vrut-o. Şi acum, destul. Marele-Călător şi muntele sînt mîniaţi şi noi obosiţi şi sătui de vorbărie goală.

Scoris făcu un pas spre mulțime. Cu un gest brutal își aruncă pelerina de pe umeri, dezgolindu-și pieptul. Își scoase și tunica și-și arătă spatele : trupul lui era dungat de cicatrice, lungi, groase, oribile, unele încă nevindecate.

— ...Rănile biciului lui Daizu și cele ale lanțurilor de pe corabia romană unde am stat prins trei ani ! Le vede și Comessa, care a aruncat cu cuțitul în mine ? Poate vă-ndoiți că v-am răzbunat. Bărbatul venit cu mine vă va spune adevărul, odată ce se afla în cetatea de pe malul mării cînd am fugit, și știe și *cum* am fugit ! Povestea lui e mai grozavă, fiindcă, primejduindu-și viața s-o scape pe a mea, a primejduit-o și pe femeia care-i cu dînsul. Trebuie să vă plecați fruntea în fața lor, respectînd curajul și dragostea, același curaj și aceeași dragoste, neînțelese de voi la Comozou. Ce vină are Tepit ? L-a învățat ea pe Daizu să trădeze ? Și-a scurs ea în sufletul ei veninul sufletului lui Daizu ? Cine v-a îndemnat la atîta ură ? V-ați răscumpărat morții și prinșii, jalea și prăpădul săvîrșit de romani, îndepărtînd-o dintre voi ? Spuneți că sfîntul din munte a hotărît, primind sfatul de la licărul focului. Cinstită adunare ! Trei ani am fost cu suferința, cu gîndurile și cu speranța mai aproape de zeul nostru decît preotul ascuns în peștera lui plină de întuneric și ceață ! Comozou a fost și mai aproape : pe el chiar Zalmoxe l-a povățuit să facă ce a făcut ! Tepit era singură, și voi mulți. Și-a îndoit grumazul. Și eu sînt singur, și voi tot mulți. V-am chemat să vă spun că locul sorei mele e aici, alături de mine, cine îmi va îngriji focul din vatră de-acum înainte ? Pregătiți-vă s-o vedeți iar : oriunde s-ar fi pierdut și cît de departe, de-aș cutreiera întreg podișul de dincolo de munți, voi pleca s-o aduc înapoi, și-am s-o aduc ! Ați greșit, iar sfîntul peșterii a greșit și el și a hotărît rău ce a hotărît.

Peste poiană, ca și la începutul frămîntărilor, se lăsă o tăcere grea după aceste cuvinte : terorizată de blasfemie, mulțimea amuțise.

*

La miezul nopții, satul termină ospățul vînătoresc, răscoli focurile, micșoră opaițele și se pregăti de somn.

Se certaseră timp îndelungat în privința lui Scoris. Cei mai blînzi găseau că avea dreptate ; alții rostiseră cu-

vinte de ocară. Cum îndrăznise să se lege de sihastrul cel sfînt ? Cum se pusese stavilă obștei, el, care atîția ani fusese departe de nenorocirile ei ? Zeul cel puternic îi pedepsise destul. Fiul lui Spiuru, vorbind cum a vorbit, nu se împotrivea însuși zeului ?

Rudele și prietenii lui Comessa erau vestiți de cruzi ; nici unul din ei nu cinstise masa și refuzase să primească tainul obișnuit de carne și grăsime. Retrași departe de focuri, priveau dușmănoși forfota din jurul flăcărilor. Între ei, Comessa sta nemișcat, cu ochii, în gol. Nici Scoris, nici străinii care veniseră cu el nu se aflau cu satul. Manite atrăsese, viclean, atenția asupra faptului : la priveghiul lui Araspe, Comozou nu tot așa făcuse ? Ce însemna asta, dacă nu o sfidare aruncată tuturor ?

Căzuseră la învoială să trimită după preot. Îi vor lăsa semnul de chemare la bradul strîmb de lîngă strunga ghețarului. Chiar mîine să plece vestitorul, căci după cum se arăta timpul, zăpada urma să coboare de pe creste și pînă la ivirea nouă a strălucitorului ochi al lui Zalmoxe, descătușînd firea în primăvară, sfîntul nu mai avea să iasă din peștera lui tăinuită. Cuvîntul sfîntului va fi lege și pentru Comessa și pentru Scoris, mai ales pentru dînsul, căruia robia îi subțiase mintea într-atît, încît să judece părerile unui slujitor divin.

Întors din poiană, Scoris intrase în casa tatălui său, cuprins de neliniște. Ograda era plină de femei, și el le goni supărat, dar totuși îi veni să rîdă văzîndu-le cum fugeau mîhnite că li se stricase o bună petrecere : aceea de a-i prinde pe cei doi străini mișcîndu-se dincolo de pereții de lemn.

Casa era asemănătoare celorlalte. Același coperiș înclinat de bîrne învelite în cioplitură de brad, cu două ferestre și ușă groasă prinsă-n țîțîni și drugi puși în cruciș — o singură odaie mare, poditā cu pămînt îndesat. La cîmpie, oamenii-și ridicau așezările din nuiele lipite cu lut ; muntele răbufnea însă toane și vînturi cumplite : aveai nevoie de un adăpost solid, pe care să nu-l strice ploile sau nămeții de zăpadă.

La pocnetul ușii, Pamphylus, ghemuit lîngă lespedea vetrei, întoarse capul. Într-un colț, Lilia dormea înfășurată în blănuri. Opaițul grosolan de lut, agățat cu un cîrlig de o grindină, era stins. Scoris închise ușa, potrivi drugii și veni alături de gal. Lepădă pelerina muiată de ploaie, tu-

nica, și se așeză în fața vetrei, plimbîndu-și palmele deasupra flăcărilor scăzute. Un timp destul de lung, nu scoase o vorbă, ațintind agonia pîlpîitoare a tăciunilor de pe lespede. Apoi spuse încet :

— Femeia doarme.

— Da. Era obosită și speriată.

— De ce speriată ?

— A fost crescută sub soarele mării.

Scoris se gîndea. Dacă se certase cu satul, cum îi va privi acesta pe cei doi ? Mai mult ca oricînd simțea nevoia sorei sale, femeile se înțeleg între ele. Tepit ar fi știut să rostească vorbele de mîngîiere pe care și el le avea în inimă, dar nu știa cum să le spună.

— O să trebuiască să mergem dincolo de munte, adăugă, la fel de încet.

Tăcu. Pamphylus se minuna de forța ce emana dintr-însul. Cum sta ușor plecat spre foc, barba roșcovană, părul creț și mușchii umflați, răsuciți sub piele, îl făceau să semene cu un centaur.

— Satul nu vrea să ne primească ?

— Nu-i vorba de voi. Eu am lipsit trei ani din sat și satul nu mai are oameni. Are jumătăți de oameni, de gînduri și de suflete. Cînd te lași în seama jumătăților de oameni, jumătățile de oameni vor ca și tu să fii o jumătate de om, cu o jumătate de suflet.

Tăcu din nou. Cît vorbise, nu-și dezlipise ochii de la vatră : doi ochi imobili, cu pupilele micșorate, reflectînd o nestrămutată încăpățînare.

— Cînd vrei să treci muntele ?

— Încă nu știu. La asta mă gîndesc.

Un slab suspin porni din spatele lor. Se trezise Lilia. Ea dete blănurile în lături și se sculă în picioare. Călcînd abia auzit cu tălpile sandalelor ei moi, se apropie de vatră și se uită la cei doi bărbați. Se așeză lîngă ei, strîngîndu-și genunchii cu brațele. Și Pamphylus, și Scoris o priveau nemișcați. Tăciunii îi roșeau obrazul, în care ochii neastîmpărați se voalaseră în ape tulburi. Pe brațele rotunde jucau umbre, prin tăietura de la piept a tunicii, sînii se ridicau abia ghicit în respirație, ca două păsări adormite. Din trupul de femeie urca un miros ciudat de iarbă de cîmp, un abur nedefinit ce învăluia odaia. Scoris și Pamphylus își întîlniră privirile. Galul era grav, cu

buzele strînse. Scoris era uimit. Vedea o gingășie cum nu mai văzuse în viața lui. Ce ciudate sînt femeile, și cît pot fi uneori de frumoase : femeia de lîngă el este altfel decît toate femeile satului la un loc — poate doar soră-sa, născută pe munte, într-o noapte cu lună plină, să-i semene, dar o văzuse el vreodată pe soră-sa fără vestminte, cu pulpele goale ? Era un gînd curios care-i iuți bătăile inimii. Ceva fierbinte i se topi în piept și rămase acolo, arzînd înăbușit. Își feri ochii și tresări : palma subțire a fetei îi atingea spatele.

— Ce sînt astea ?

Înălță din umeri și deodată se încordă. Întoarse capul spre ușă.

Casa se afla aproape de pădure, singuratică și așezată pe un dîmb. În jur, nu avea alte case pe o întindere de cîteva sute de pași. Casa tatălui lui, de fapt, fusese arsă odată cu celelalte, cînd se luptaseră cu romanii ; Comozou durase noul adăpost, visînd că îl va locui împreună cu Tepit. Satul o botezase însă tot „casa lui Spiuru", nimeni n-ar fi îndrăznit să-i dea un alt nume. Spiuru și neamul lui erau cunoscuți, iar bătrînul murise vitejește sub un maldăr de cadavre romane, crunt ciopîrțite de groaznicul lui topor. Toporul acesta îl scosese Tepit din mîna încleștată a tatălui ei și-l dusese în casa ridicată de Comozou. La plecarea din sat îl uitase lîngă vatră. Tot pe acest topor se încleștă acum și mîna lui Scoris, care, dintr-o singură mișcare, se sculase de lîngă foc și-l apucase strîns de coada scurtă.

Băteau cîini depărtat, apoi aproape de tot ; cineva venea spre casa izolată, dar cine, la ora asta de noapte, după ce se acoperiseră focurile ? Cîinii lătrară un timp, furioși și îndîrjiți. Nu se mai auzea decît ploaia căzînd pe șița de brad a acoperișului.

Scoris nu lătratul cîinilor îl pîndea. Altceva auzise. El auzise pași și nu se înșela : cu băgare de seamă, mai mulți oameni se furișau în ogradă. În acest moment, jarul lumină odaia din plin și apoi se stinse : în clipa cît dură scurta strălucire, Pamphylus și Lilia îl văzură încremenit, cumpănind toporul în mînă. După asta, ghiciră că se mișca în întuneric spre ușă, ca o mîță.

— De cine te temi ? șopti Pamphylus. Au lătrat cîinii.

— N-au lătrat degeaba. Femeia să se ducă la culcuș și să stea acolo. Ține !

Pamphylus simți mînerul unui cuțit lung virîndu-i-se în pumn.

— Nu-i pentru mine : pentru femeia ta. Trebuie s-o aperi și să te aperi. Pe mine mă caută, dar poate și pe voi. Ferește-te !

Îl îmbrînci, lipindu-l de perete, și deschise brusc ușa. O pală de ploaie amestecată cu zăpadă năvăli înăuntru. Ceva vîjîi, aruncînd cît colo opaițul agățat de grinda tavanului, și se-nfipse cu o bufnitură surdă în peretele opus. Lilia țipă, Pamphylus se împiedicase de blănuri și căzuse peste ea, gemînd încetișor. Greutatea lui aproape o sufoca. Se zbătu să scape de apăsare : mîinile îi atinseră un lichid vîscos... sînge ! Ea țipă a doua oară, și țipătul ei îl auzi Scoris de afară.

— Vreți petrecere ? urlă și se năpusti spre cele trei umbre răsărite din întunerec.

Umbrele îi țînură piept. Toporișca descrise o roată mare, lovind în carne vie. În mîna lui, greoiul topor părea o jucărică. Era luptător, și-un luptător nu-și uită obiceiurile : una din săbiile atacatorilor se frînse, un cuțit zbură în aer, împreună cu mîna care-l ținea. Omul se clătină mușcîndu-și adînc buzele, totuși slobozi un răcnet fioros de pierzanie. Împleticindu-se, dispăru în întuneric. Toporul nu mai întîlni nimic în față : fugiseră cu toții, la fereala pădurii din spatele casei.

Minjit de sînge, cu o largă spintecătură la claviculă și pe frunte, Scoris scrută, gîfîind, tenebrele, pregătit pentru un nou atac. Nu simți durerea rănilor decît în clipa în care-și dădu seama că e singur. Și atunci scoase un lung chiuit de triumf, iar vîntul purtă clocotind chiuitul în ecou pînă la satul adormit. Era un strigăt de război și de avertisment. Intră în colibă.

Lilia se repezi la el, plîngînd, bolborosind cuvinte într-o limbă pe care n-o înțelegea. O împinse în lături și se plecă peste culcușul de blănuri. Nu vedea nimic, ochii lui de pădurean scînteiau însă ca la pisici : Pamphylus zăcea lungit într-o rînă, nemișcat.

— Scapără cremenea și aprinde focul, îi porunci fetei. Dă flacără opaițului de deasupra vetrei.

Satul îl găsi cu ușa deschisă, ținînd toporul în mînă, zburlit și mohorît. Pe blănuri, Pamphylus, redeșteptat din leșin, nu scoatea un vaiet. O rană adîncă la încheietura

umărului își căsca marginile sfîrtecate. Lilia suspina, mîngîindu-i fruntea.

Oamenii se grămădiră lîngă ușă și-n ogradă, întinzînd făcliile. Cei din ușă priveau fascinați femeia ; cei din spate se săltau să vadă și ei, căutînd să priceapă întîmplările. Tanusa ieși din înghesuială. Bătrînul ținea în mînă baltagul lucrat de fiii lui. O adîncă mirare i se zugrăvea pe chip.

— Ne-ai chemat în toiul nopții cu strigătul de primejdie, și am alergat de îndată la chemarea ta. Ce s-a petrecut ?

Scoris își flutură toporișca.

— Lupul dă năvală la oi și ciobanul întreabă : ce se întîmplă ? Obrazul mi-e plin de sînge. Asta se vede... după cum se vede și *asta !*

Cu pași mari intră în casă, smulse sulița înfiptă în perete și, ieșind iar afară, o aruncă la picioarele adunării. Toate făcliile se aplecară s-o lumineze.

— Un războinic dibaci poate străpunge cu sulița un om, dintr-o zvîrlitură la cincizeci de pași ! strigă Scoris. Vai de acela care de la o palmă nu-și atinge ținta, mîna lui merită tăiată !

— Nu-nțeleg, spuse Tanusa.

— Nu-nțelegi ? răcni Scoris. Ce înțelegi, ce înțelegeți voi ? Să vă pierdeți vremea socotind cîte fire are în barbă sfîntul de pe munte ? Sulița asta n-a picat din împărăția lui Zalmoxe ! Priviți toți aici de față, bărbatul și femeia din casă erau oaspeții mei, bărbatului îi sînt dator cu o viață pusă în cumpăna vieții, v-am mai spus ! Legea ospeției ar fi cinstit-o oricare dintre vecinii noștri, afară de voi. Sulița pe care o vedeți, dacă mîna purtătorului ei n-ar fi fost a unui nevrednic, mi-ar fi intrat în piept, pieptul acesta care s-a bătut pentru voi ! Așa, a lovit un nevinovat — omul ce zace pe blănuri, omul căruia-i sînt dator cu o viață !

Împungînd toporul spre mulțime, își scutură sălbatic pletele.

— Mă-ntrebi ce s-a întîmplat, taraboste Tanusa ? Unde-i Comessa ? Chiar dacă avem o socoteală împreună, strigătul meu trebuia să-l aducă încoace împreună cu voi ! Orice om curajos și curat la suflet ar fi făcut astfel. Pe urmă socoteala ! Priviți-i, însă, sulița — și eu n-am

auzit pînă acuma ca un războinic să-şi trimită arma, poruncindu-i să străpungă în locul lui. Trei oameni au atacat casa, şi unul din ei era Comessa !

— De ce a fost numaidecît Comessa ? îşi făcu loc în primele rînduri Manite. Ai sosit de o zi în sat, Scoris, şi i-ai vrăjmăşit pe toţi.

Scoris se uită lung la el. O expresie de dispreţ îi încreţea fruntea mînjită de sînge. Manite îşi feri ochiul sănătos.

— Dac-aş purta comanacul tău de miel, aş chibzui înainte să vorbesc, taraboste. N-a fost nepotul tău ? Ba el a fost ! Daţi-vă la o parte !

Satul îl lăsă să treacă. Scoris apucă, aproape smulse o făclie de la cel mai apropiat bărbat şi lumină pămîntul, mergînd cu capul în jos. Pete mari de sînge se amestecau ici şi colo în băltoacele ploii.

— Satul să se uite şi să spună ! strigă.

Bărbaţii îşi plecară din nou făcliile, cum făcuseră şi la vederea suliţei : o mînă zgîrcită, retezată ceva mai sus de încheietura pumnului, cu degetele strînse ca labele unui gîndac mort, lucea scîrnavă în iarbă. Inelul gros de argint de pe degetul arătător îşi tremura în filfiirea făcliilor apele pietrei roşii.

— Unchiul nu recunoaşte inelul nepotului ? Doar are şi el unul la fel, în deget, este inelul neamului lui !

Nimeni nu spuse nimic. Se uitau la ciotul din iarbă şi tăceau, luminîndu-l cu făcliile. Apoi ridicară privirile şi le opriră pe pieptul gol al celui dinaintea lor, imaginînd bătălia. Cine fuseseră însoţitorii lui Comessa ?

— Comessa a vrut să hotărască singur, începu şovăitor Tanusa. Mîine vom pune semnul pentru preot.

— N-am nevoie de preotul vostru. El v-a convins s-o goniţi pe Tepit, mîine vă va convinge să mă goniţi şi pe mine. Cinstesc pe slujitorii părintelui nostru din nori, dar anii de robie m-au făcut să înţeleg că el slăbăluieşte în suflet, în suflet să-l cauţi pe nemuritorul Zalmoxe, sufletul să ţi-l asculţi ! Eu îmi ascult sufletul, şi sufletul îmi spune să mă despart de voi. Şi acum, un băietan să se ducă să cheme o babă meşteră la pus leacuri rănii oaspetelui meu. S-o cheme pe mama lui Zari, e cea mai pricepută.

Le întoarse spatele, intră în casă şi trînti uşa în urmă-i. Oamenii plecară tîrziu din ogradă, tot aşteptînd să iasă,

să le mai spună ceva. Ușa nu se deschidea, și ei gîndiră ca Manite cel cu un ochi : avea apucături de conducător. Privind pentru ultima dată mîna tăiată și inelul cu piatră roșie, porniră prin ploaie, fiecare cu gîndul lui, spre sat.

Mama lui Zari nu întîrzie să sosească. Adunîndu-și trupul puțintel lîngă culcușul de blănuri, își plimbă căutătura ochilor stinși pe fața rănitului și pe făptura lui străină : era o descîntătoare bună, o descîntătoare care știa să stăpînească duhurile morții. Baba ceru apă și un fier vechi de vîrf de săgeată. Îl înroși în foc, lăsîndu-l să se răcească pe încetul. În tot acest timp, în apa fiartă amesteca buruieni și prafuri, șoptind vorbe ciudate și mișcîndu-și capul într-o parte și-ntr-alta.

Scoris nu s-a uitat măcar o dată la ce face. Sta cu fața la foc. Descîntecul îl știa de mic copil, iar mama lui Zari îl ținuse în brațe și-l mișise. Pamphylus se va face bine.

Lilia se apropie de el — și iarăși simți mirosul de iarbă că-l înconjoară.

— Și tu să pui alifie pe rană, îi atinse ușor mîna.

Bătrîna mormăi. Scoris începu să zîmbească.

— De ce zîmbești ?

— Baba spune că dacă ai pus mîna ta albă și mică pe mine, am să mă vindec și fără alifia ei.

Scoris continua să zîmbească, dar zîmbetul îi muri stîngaci pe buze. O privise de multe ori : niciodată însă nu-i văzuse luminița asta de sfială și duioșie din ochi.

*

Sfîntul, chemat din munte, nu apăru la data sorocită.

Ploile încetaseră ; trimisul satului adusese vestea că sus a nins. Preotul s-a închis în vizuina lui și așteaptă primăvara, rugîndu-se la nori, la stele și la soare.

A unsprezecea zi, rana lui Pamphylus era complet vindecată. Însoțit de el și Lilia, Scoris ieși din sat. Caii pe care-i conduceau urmară poteca codrului, spre apus, potecă umblată și de Comozou și Tepit. În urma înghețului, copacii lepădaseră în întregime frunzele. Nimeni nu-l rugase pe Scoris să stea, nimeni nu se împotrivise să nu plece. Din dosul pereților de lemn, oamenii au ascultat pe gînduri bocănitul călăreților în uliță, pierzîndu-se treptat-treptat. Simțeau cu toții că împreună cu

dînsul se ducea și liniștea satului, fiindcă aveau ce să-și amintească de-aci încolo.

Numai la ultima casă, o babornițâ zvîrli în fața cailor o broască moartă, cu botul cusut în ace de fier. Era mama lui Comessa, și Scoris știa că blestemul ei, plîns trei nopți în șir pe pielea rîioasă a broaștei moarte, îl va urmări oriunde s-ar afla, chiar în adîncul umed al mormîntului.

Cap. X

Zile și săptămîni, una după alta, vremea rămase închisă și friguroasă. După secetă, cerul își rupsese zăgazurile ca într-un fel de batjocură ; holdele arse, tăiate încă din cruzimea lor văratică pentru hrana vitelor lihnite de foame, se-ntindeau jalnice cît puteai cuprinde cu ochii, de la malurile fluviului sfințit, pînă peste dealuri, la piciorul munților. Întinse ochiuri de apă oglindeau în smîrcurile pămîntului prea tîrziu fecundat cenușiul norilor încărcați de zăpadă.

La munte, zăpada așternută pe creste lumina văile ca un al doilea soare : iarna, venită mai devreme ca de obicei, adormise păduri și piatră, pregătind marile tăceri ale solstițiului alb. Fiarele intraseră în culcușuri.

Valea unde Naparis [14] țîșnea din peștera încă neumblată de om, bolborosind înspumat peste prăvălirile muntelui, printre brazi bătrîni și poiene rotunde, era atît de strîmtă că o puteai trece dintr-o săritură. Păstorii suiau rar aici, vîrfurile de cremene opreau intrarea în sălbătecie ; prin văi, norii se-ndesau fierbînd, rămînînd mereu prinși de stînci.

Iar într-un loc mai ferit din vale, cu cîtva timp în urmă bufneau loviturile înfundate ale unui topor și se auzea nechezat de cal. Și era ciudat să asculți zgomotele astea pe care și rarele păsări le ascultau curioase, uitîndu-se la fumul subțire ce urca peste cetini și care le amintea că au o nouă tovărășie în pustietate.

*

În coliba din vale, Tepit ridică de pe piatra vetrei ceaunul, îl puse alături de ea și potrivi focul.

Odaia mică și joasă n-o luminau decît flăcările, jucînd umbre pe pereți. Din spatele colibei, calul bătea cu copita : îi era foame și ea uitase de el. Ieși afară.

Vîntul îi răscoli părul desfăcut, un păr lung, căzîndu-i valuri pe spate. Femeia își strînse umerii cu palmele, căci n-avea cojocul, pornise în cămașă. Jur-prejur, pădurea de brad plutea în ceață. Ocoli coliba de lemn și intră în adăpostul calului. Animalul ciuli urechile și-și răsuci capul spre ea, nechezînd ușurel, cercînd s-o prindă cu botul de umăr. Ea se feri, culese dintr-un colț un braț de iarbă uscată și cîțiva bureți și i le așeză dinainte. Bîjbîind în întunerec, se întoarse în colibă.

De ce o fi întîrziind atîta Comozou ? Nu-i era frică singură, se obișnuise. Nici de fiare nu-i era frică ; pentru lup, pădurea se afla prea sus, iar ursul intrase în bîrlog. Afară de asta, securea lui Comozou sclipea lîngă vatră și ea știa s-o mînuie la fel ca un bărbat. Dar îi era urît, atîta tot. Și gîndea prea mult la fel și fel de lucruri. Începu să mestece fiertura din cazan, privind focul. Comozou plecase de dimineață să caute o capră rănită și aruncată în prăpastie, carnea li se terminase, și el urca muntele aproape în fiecare zi, la vînătoare. Cînd se întorcea, se așeza la foc și rămînea acolo, cu fruntea încrețită și ochii pierduți în gol. În clipele acelea ei i se părea că a și uitat de ea, de prezența ei umilă și tăcută, ca o umbră.

Dogoarea îi încinse obrajii. Încetă să mestece în ceaun. O mare tristețe îi îngreună căutăturile... poate el gîndea cu părere de rău la satul părăsit, la oamenii și la viața dintr-însul. O întrebase însă vreodată de bucuria năprasnică pe care o simțea ea lîngă el, în coliba de lemn ascunsă de toți oamenii de pe lume, de toate răutățile și înverșunările lor ? El singur vroise să se despartă de sat ; nu fugise după ea în pădure, cînd preotul și toți o alungaseră ? Nu el vroise să treacă munții, împreună cu ea ? Zile lungi umblaseră în căutarea locului potrivit, păstorii și muntenii îi îndrumau mereu spre apus, în văile rîurilor ce izvorăsc din nord. Vremea îi prinsese urcînd. Ajutat de ea, clădise coliba, așteptînd primăvara.

Cine ar fi înfruntat muntele sub zăpadă ? Era fericită în locul acesta. Iată, au trecut mai mult de trei ori cîte zece dimineți de cînd plecaseră — de trei ori cîte zece dimineți la fel cu cei trei ani : sta cu el, dormea în același culcuș coapsă lîngă coapsă, răsuflare lîngă răsuflare, și el nu cătase măcar o dată la ea mai cu luare-aminte.

O prostie trecută o înduioșă. Daizu avusese o oglindă rotundă cu mîner, căpătată de la un negustor la o călătorie a lui în cîmpie. I-o dăduse ei. Se uita deseori și cu minunare în limpezimile-i de fîntînă. Pînă la sfîrșit, din oglindă rămăsese doar un colț, și continua să se uite cu aceeași minunare : își vedea în ea chipul și ochii depărtați și umbriți de gene lungi. Cît ar fi dat să mai aibă și acum restul de oglindă. Ochii și nici chipul nu i se schimbaseră. Comozou nu observă asta ? Oftă. Se gîndise la Daizu, și o gheară zgîriase în ea, tulburînd-o. Revăzu noaptea din cetatea aia frumoasă de pe malul mării, marea poleită de lună și corabia albă, cu gîtul lung de lebădă, frînt. Departe, se stingea și se aprindea o lumină deasupra apelor. Comozou și ea stau pe malul înalt și se uitau la corabie. El a întins mîna, spunîndu-i încet : „L-am văzut pe Daizu"... după aceea romanii care le sfîrtecaseră sacii, sosirea în poiană, satul privind-o cu dușmănie. „Nu vreau să știu de Daizu, eu te îndrăgesc pe tine." Ar fi putut să-i spună astfel, și nu i-o spusese niciodată.

Tresări. Pași apăsați răsunară afară, ușa se izbi de perete și Comozou apăru în prag, ud și obosit, cu o capră tînără pe umeri. El o lăsă jos, își îndreptă spatele și se așeză la foc, după ce rezemase lîngă vatră arcul și baltagul.

Tepit întoarse terciul de mei pe un fund de lemn, aduse o bucată de brînză, carne uscată și niște ceapă.

— De acum nu mai e mult, spuse bărbatul, în timp ce mîncau. Muntele dă veste că se pregătește de iarnă adevărată și lungă.

Tepit se întinse pe blănurile de lîngă vatră și închise ochii. Cînd focul abia va mai păstra cîțiva tăciuni, el o să-i acopere cu cenușă și-o să se culce alături de ea. Va trece încă o noapte, ca alte nopți asemănătoare, și dimineața el se va duce în treburile lui, cu arcul și baltagul.

În colibă domnea acum întunericul. Vîntul bătea în ușă și în adăpostul calului. Într-un tîrziu, ea îi simți mîna așezîndu-i-se pe piept și rămînînd acolo. Sînul femeii se

umflă, şi o teamă de moarte o cuprinse : încă n-o atinsese pînă atuncea în felul acela. Bărbatul se plecă spre ea.

— Tepit.

Îi spunea întîia oară pe nume. Era atît de mîngîietor cuvîntul, atîta de neaşteptat, încît ea gemu şi-l cuprinse în braţe.

Cap. XI

Comozou nu se înşelase : abia trecu o săptămînă şi iarna se lăsă peste pădure, cu vînt şi viscol.

Totuşi el vîna în fiecare zi ; urca pînă aproape de coasta abruptă a strungii, pîndind la ochiurile de apă neînghe̦ţate. Din pricina gerului, caprele se retrăseseră mai la vale, şi săge̦ţile lui arar dau greş. Punea şi la̦ţuri şi capcane în jurul colibei : hrana le era îndestulătoare.

Lunile de iarnă au trecut, şi într-o seară Comozou respiră adînc. Dinspre vîrfurile ninse se pornise un vînticel care adia a pămînt proaspăt răscolit. Zăpada mai acoperea poteci şi văgăuni, dar tot în aceeaşi seară, fundul nemişcat al codrului vibră melancolic la o chemare plîngătoare. Bărbatul zîmbi şi intră în colibă.

— Vine primăvara. Au ieşit sălbăteciunile la împuiat.

Primele fire de iarbă răsăriră din zăpada subţiată, înălţîndu-se grabnic către soare. A cincisprezecea zi de cînd lumina veşnică a sufletului lui Zalmoxe gonise iarna şi înviase pădurea, Comozou îşi încrucişă arcul peste piept, luă baltagul şi intră în munte. Cărările erau acum limpezite : vroia să găsească trecătoarea care-i va scoate pe podişul de dincolo. Îi trebuia un loc să-l suie şi calul, poate un vad vechi, secat, umblat şi de colunii domesticiţi ai păstorilor.

Tepit îl conduse o bucată de drum. Cînd stîncile prinseră să se îndesească, ea se opri gîfîind, şi se aşeză pe o buturugă. Comozou îi atinse obrazul cu palma.

— Întoarce-te. De-aici merg singur.

Femeia se uită la el cu ochii ei mari şi depărtaţi, şi lui i se păru că e mai ciudată ca de obicei ; avea o privire

adîncă, în care parcă jucau umbre. Palmele și le ținea pe pîntecul țuguiat.

— De ce te uiți așa la mine ? Curînd vom avea nevoie de hrană pentru trei, și carnea se usucă greu, femeie. Trebuie să păstrăm carne multă.

— Nu te duce !

Tepit aproape țipase. Comozou se mișcă în loc, ea urmă înfrigurată :

— ...Am visat urît azi-noapte, de multe zile visez întruna sînge și că am iar cercei în urechi... ieri un păianjen mi s-a lăsat pe mînă. Am presimțiri... nu te duce !

— Astea-s gînduri de muiere, și ți le faci fiindcă aștepți un copil. Ce primejdie m-ar putea lovi ? Puținii păstori ocolesc apa, iar fiara n-are decît să poftească, să-mi cunoască arcul și săgețile. Întoarce-te.

I-a urmărit silueta cățărîndu-se pe piatră, pînă n-o mai văzu printre jnepenii uriași. Cu pași înceți, porni de-a lungul torentului, spre colibă.

Întreaga zi se învîrti de colo-colo, fără rost și îngîndurată. Abia atinse mîncarea și odată cu căderea amurgului se așeză pe prag și aștepță întoarcerea lui Comozou. Stătu așa în pragul colibei, pînă simți că i se face frig. Intrată înăuntru, se cuibări la vatră. După o vreme puse grăbită vreascuri pe tăciuni : se întoarce bărbatul și trebuie să fie foc în vatră.

Dar făcu focul degeaba și dormi singură. Comozou nu coborîse muntele. Se zvîrcoli în așternutul de blănuri toată noaptea, fără să închidă ochii. Spre dimineață, un somn de plumb puse capăt zbuciumului ; se trezi brusc și imediat sări în picioare. Calul necheza chiar lîngă colibă. Femeia ieși afară și aruncă o privire spre munte. De pe văile acelea întunecate, cu vîrfurile arzînd în văpăile soarelui abia răsărit, va sosi Comozou, dar de ce nu mai sosește odată ? Atît de mult caută trecerea pe partea cealaltă a muntelui ? Poate a găsit trecătorea și întîrzie pîndind vreo capră. Din țanc în țanc, din vale în vale, se duce după ea și n-o scapă. Îi spusese într-un rînd că sălbăticiunile astea au o lege ciudată : dacă le rănești, se aruncă în gol, fărîmițîndu-se de stînci. O fi căutînd-o. Sîngele îi sui nestăvilit în obraji... iată-l !

Îi alergă înainte, cu părul desfăcut fluturîndu-i pe umeri, descheiată la piept și îmbujorată ca o fetișcană la prima dragoste, dar se opri după cîțiva pași : omul care

venea iute spre ea era mic, cu o traistă pe umăr... Romaesta ! Ce căuta fratele lui Comessa aici ? Înțelese că o primejdie apărea odată cu el, strîngînd-o în plasa păianjenului lăsat pe mînă... Ea singură și Comozou dus !

Dintr-o săritură, Romaesta se-nfipse în fața ei. Gîfîia. Ochii îi străluceau de o bucurie vicleană și triumfătoare. Tepit se răsuci în loc și căută să ajungă la colibă, să se zăvorască într-însa. Acolo se afla securea, iar drugii ușii erau din lemn tare. Romaesta o ajunse în prag, o îmbrînci în colibă și intră în urma ei. Fără un gest, se sprijini de ușori și rînji. Focul din vatră îi aduse aminte că nu mîncase nimic de ieri dimineață. Rînjetul i se accentuă, dezvelindu-i dinții ascuțiți de lup tînăr :

— Dă-mi să mănînc. Mi-e foame.

Tepit înlemnise, lipită de perete. Se uită la securea rezemată de vatră. Romaesta îi observă căutătura și culese de jos securea, cîntărind-o în palmă.

— Ce vrei de la mine ? bolborosi Tepit. De ce ai venit aici ?

— Să te aduc înapoi, rîse Romaesta. Fratele meu are să-ți spuie o vorbă.

O privea înfierbîntat. Frumusețea femeii, carnea ei îi treziseră simțurile. Tepit tremura lîngă perete. Părul lung o înfășura în cascada șuvițelor negre. Prin deschizătura cămășii, unul din sîni, gol și plin, se ridica furtunos în respirație. Romaesta se uita la sîn, ca îmbătat. Înțelegea patima fratelui său, de ce îl trimisese s-o caute : pentru o astfel de femeie făcea să ucizi sau să lupți pînă cădeai ucis. Întinse mîna s-o apuce — nu schiță decît gestul : un lătrat slab și îndepărtat suna în tăcerea văilor, dar nu din pricina asta șovăise. *Femeia era însărcinată !* Un lucru la care nu se gîndiseră nici Comessa, nici mama lor, că femeia ar putea să poarte în pîntec un copil ! Cum va trece cu ea văgăunile, apele, cum va învinge asprimea drumului ?

Lătratul de cîine răsună mai aproape, întărîtat, un lătrat gros de dulău ce-a dat de o urmă. Tepit scoase deodată un răcnet care nu avea nimic omenesc într-însul : ...cuțitul, cuțitul lui Comozou își lungea mînerul din brîul încins peste mijlocul lui Romaesta ! Iar mîna cu securea... pe unul din degete pîlpîia piatra inelului cu care se jucase de atîtea ori, pe care de atîtea ori îl simțise rece pe obraz sau pe piept !

Romaesta se feri într-o parte. Un dulău negru ciobănesc sărise pe prag, pironindu-l cu ochii lui galbeni. Mîrîi, mirosind, apoi urlă, zburlindu-şi perii de pe spinare.

În aceeaşi clipă, urlînd odată cu cîinele, Tepit se repezi la Romaesta, desfigurată, îngrozitoare.

Cap. XII

Cu cîteva zile în urmă, Scoris mîngîiase dulăul negru, bătîndu-l uşor cu palma pe gîtul lăţos.

— E un cîine straşnic, spuse, trăgîndu-l de urechile zdrenţuite în bătaia cu lupii.

Dulăul îi linse mîna, se ghemui în el şi-şi culcă botul pe genunchii lui. Focul mare de lîngă aşezarea păstorilor lumina pădurea şi malul de piatră. Mai încolo, cîteva bordeie de pămînt îşi lungeau umbrele sub luna în plină strălucire. Cinci sau şase bărbaţi stau în jurul focului. Unul din ei cînta abia auzit, ca un murmur subţirel şi nedesluşit, dintr-o creangă de soc scobită pe dinăuntru. Scoris asculta ţîrîitul subţire al fluierului, mîngîind mereu cîinele care închisese ochii. Apoi se răsuci spre omul de lîngă el.

— E un cîine straşnic, repetă. O să-mi pară rău să nu-l mai văd.

Celălalt rosti cu gravitate :

— Ţi-l dăruiesc. Şi nouă o să ne pară rău să nu-l mai vedem, fiindcă l-am crescut de mic şi, cum spui, e un cîine bun şi straşnic. Pare-se că te-a îndrăgit. Ia-l, străinule. Îmboldi cîinele şi rîse. E un cîine bun, repetă şi tăcu.

Ca şi cum înţelegea că-i vorba de el, dulăul ridică botul şi-i privi pe amîndoi.

— Vrei să vii cu mine, Puha ? întrebă Scoris.

Dulăul dădu din coadă, îşi înălţă trupul şi-i puse labele pe umeri. Era un cîine tînăr, negru, flocos şi voinic, cu fălci colţoase. Gîtul îi era prins cu un pieptar de piele ţintită în ţepuşe de fier. Bărbaţii din jurul focului izbucniră în rîs. Cel cu fluierul îl lăsă în poala cămăşii unsuroase, îşi şterse gura şi spuse şi el :

— Puha al nostru a mărturisit singur ce gîndește. De acum e al tău. Să nu-l lovești, că te sfîșie cît ai trage o dată aer pe nas.

Duse iar fluierul la gură și cîntă pentru noaptea rece și plină de stele, pentru turme și cei de la foc, după un străvechi obicei păstoresc : primăvara suiau muntele, iarna se lăsau la vale, an de an, în aceeași zi și în același fel. Bărbatul care cînta din fluierul de soc mai cînta și pentru tristețele lui și ale tovarășilor lui, privind scînteile focului. Și moșul, și strămoșul lor făcuseră același lucru — și toți, de cînd se știau ei. Munte-vale, vale-munte, dintr-o noapte adîncă și depărtată, căreia nimeni nu-i mai ghicea începuturile și nici nu-i vedea, într-altcumva, sfîrșitul.

Mîngîind cîinele și ascultînd fluierul, Scoris se gîndea la toate astea și îl încerca iar sentimentul de neliniște resimțit și dimineața. Pamphylus îl găsise singur, la marginea rîpei, uitîndu-se la jocul veveriților prin crengi. Vîrfurile de săgeți luate cu el la ascuțit zăceau neatinse în iarbă. Rezemat de un ciot putrezit, se uita la veverițele din brazi și nici măcar nu le vedea ; ceva neobișnuit îi intrase în sînge, rozînd acolo nevăzut.

— Nu mănînci ?

Galul îl privea îngîndurat.

— Trebuie să ascut săgețile. De mîine intrăm în munte și nu se știe...

Pamphylus se lăsase jos lîngă el.

— Tu ai un lucru pe suflet. Ne porți de atîtea luni după tine — acum sîntem ca doi frați. Lilia a început să sufere, femeile voastre sînt tari și aspre. Ți-am mai spus că ea a trăit sub soarele mării.

— Ce vrea ?

— Ar vrea să se termine odată, să rămînă într-un loc, să locuiască într-o casă. E slabă, și eu stau și mă gîndesc dacă am făcut bine ce am făcut.

— Întoarce-te de unde ai plecat. Mai mult de atîta nu pot da. De-mi ceri viața, ți-o dau, fiindcă și tu ai nesocotit primejdia, ajutîndu-mă. Altceva n-am. Drumurile ni s-au cam isprăvit : am aflat de urma sorei mele. Păstorii au văzut-o trecînd. Dar tu ești slab, ca femeia, te-a muiat o zgaibă la umăr ! Ați fost robi, robi de cînd v-ați născut. Faci pe șoimul, dar un șoim cu lanț la gheară. Țara mea nu-i însorită, a știut-o femeia de cînd

am trecut Dunaris. E femeia ta, nu a mea. N-am cum să-i cunosc suferința.

Pamphylus se întunecase mai tare. Îl privea într-un fel aparte.

— Vii să mănînci ?

— Ascut săgeţile.

Pamphylus plecase. Scoris se trînti în iarbă şi luă în mînă una din săgeți. Îi răspunsese cum n-ar fi dorit să-i răspundă, nu pricepea de ce. Femeia avea dreptate, trupul ei îndura din greu călătoria. De ce plecase din sat ? Nu-l gonise nimeni, curînd i-ar fi domolit pe toți. Tepit va înțelege gestul ? Peste un răsărit de soare, două, treizeci de răsărituri, se va întîlni cu ea şi cu Comozou. Dincolo, femeia şi bărbatul care-l însoțesc se vor liniști. Dincolo, o să aibă o bucată de pămînt şi un plug de lemn, la marginea unei ape. O brazdă în sus, una în jos : brazdele *lui*. O să meargă la vînătoare, o să găsească o nouă viață ; oamenii de dincolo sînt mai puțin trufaşi şi mai înțelegători. Poate or să-l asculte, poate gîndesc mai mult.

Una după alta, ascuțise maldărul de săgeți, frecîndu-le de cremene. După aceea privise la bordeie : se aprinsese focul şi păstorii mîncau alături. Cînd se topiseră zăpezile, îi întîlnise pe păstori în cale, ducîndu-se să cumpere turme şi să ia altele de la satele din preajma muntelui. Au mers împreună. Din loc în loc, primeau veste despre trecerea celor doi. Încă nu intraseră în munte, se duceau tot spre apus. Oamenii vorbeau de o femeie cu ochi mari şi depărtați, şi de un bărbat încruntat, vorbind rar şi numai cele de trebuință.

Baciul îşi netezise cu palma zbîrcită pletele albe înnodate la spate. Poftise drumeții să se dezmorțească la foc şi încuviințase că, într-adevăr, un bărbat şi o femeie se opriseră la adăpostul lor. Dar asta se întîmplase înainte de căderea zăpezilor. Pe la el treceau fel şi fel de călători ; pe aceia îi ține bine minte, erau o pereche înțelegîndu-se mai mult din tăceri decît din vorbe. Bărbatul şi femeia au poposit o noapte la bordeie. Dimineața, înşeoaseră căluțul, pornind spre valea Naparisului : pe acolo zicea bărbatul că vrea să treacă muntele :

— O potecă s-o găsi şi pentru picioarele noastre. Poteca aia îmi trebuie mie.

Cu femeia în spatele lui, se depărtase călare în pas potrivit, fără să se mai uite la el. Pădurea îi înghiţise ca pe nişte umbre.

„Dacă au ajuns dincolo, gîndea Scoris, nu au mers departe. Şi chiar dacă ar fi mers, doi străini sînt uşor de aflat, fiindcă-s străini şi toţi caută la dînşii, întrebîndu-se de rostul lor." Culese vîrfurile de săgeţi din iarbă şi o văzu în faţă pe Lilia. Fusese să ia apă din pîrîiaşul ce curgea pe fundul rîpei. Fata se mai trăsese la trup, se subţiase. Ca de atîtea ori cînd o privea, lui Scoris îi înfăşură inima o undă rapidă. Fata aproape îl înspăimînta. Era prea frumoasă, prea plăpîndă. Cînd se pleca uneori spre el să-i spuie ceva, şi-i prindea în nări mirosul, parcă-i pierea priceperea. Ar fi vrut atunci ca ea să fie a lui, s-o poarte pe braţe undeva în pădure, să se culce alături de făptura albă şi subţire... Nu, femeia era a galului, omul care-l scăpase de la moarte. Nici cu gîndul n-avea voie să-şi închipuie ceea ce-şi închipuia.

— De ce nu mănînci ?

O femeie de-a lor n-ar fi îndrăznit să rostească asemenea lucru, sau, dac-ar fi rostit, vorbele ei ar fi ascuns umilinţa pe care trebuia s-o încerce o femeie faţă de un bărbat.

Seara stătuse la sfat cu păstorii, pînă pălise luna. În bordei auzi vocea ei în întunerec, o voce mică, rugătoare :

— Să iei ciinele cu tine.

Aşteptase să mai spună ceva, dar nu-i mai spusese nimic.

Ciinele se legase de ei pe drum, iar păstorii făceau haz de iubirea arătată lui Scoris de dulăul ce întotdeauna mîrîise şi-şi dezvelise colţii, neîmprietenindu-se cu străinii.

Scoris se mişcă la foc. Cel care cînta din fluier tăcu din nou. Aplecîndu-se, vîrî cîteva vreascuri umede în flăcări, se întinse şi spuse :

— Da, Puha ştie că nu eşti rău, şi că ai să-l asmuţi la jivine. Am văzut că şi femeii ce-i cu voi îi place. Unele femei iubesc mai mult cîinii şi pisicile decît pe bărbaţi. Păstorii rîseră cu mare zgomot. Baciul dădu din cap.

— Asta aşa-i. Auzi, străinule, femeia vorbeşte cu însoţitorul tău o limbă neînţeleasă de noi. De unde sînt de fel ?

— Cale de nenumărate zile, de la apus. Zice însoţitorul meu că atunci cînd i-a cucerit ţara, împăratul romanilor a poruncit să se reteze mîna dreaptă la de douăzeci de ori cîte o mie de flăcăi tineri, ca să nu mai ridice sabia împotriva lor. Pricepi, păstorule ? Un luptător are în dreapta sabia şi în stînga scutul. Fără mîna dreaptă, un luptător e pierdut. Mai zice că ţara asta a lui de la apus e o ţară bogată, scăldată din trei părţi de mare.

Păstorii se minunară. Baciul dete iar din cap.

— Acolo trebuie să fie capătul pămîntului. Dincolo de apele de la soare-apune e zidul care desparte pămîntul de cer. Nimeni n-a ajuns să-l vadă. Mai spune-ne şi altceva : bărbatul şi femeia aceasta stau împreună şi dorm cu tine în bordei. Noi nu l-am văzut depărtîndu-şi niciodată femeia în pădure. Oare aşa este rostul în ţara lor ?

— Aşa o fi. Nu l-am întrebat. Şi bărbatul şi femeia au fost robi.

— Îi duci cu tine ?

— De unde au plecat ei nu se mai pot întoarce.

— Vînturăm ţara şi cunoaştem tot ce mişcă, şapte munţi pe-o parte şi pe cealaltă. Crezi că dincolo o să fie mai bine ?

— Nu ştiu. Cred că dincolo e mai multă înţelepciune. Aici staţi risipiţi, mînaţi oi şi coborîţi prăpăstii. Alţii cheamă pe Marele-Călător să-i ajute, vînează sau îşi lucrează pămîntul : nu e un om care să strîngă neînţelegerile, să toarne curaj în inimi şi să lupte — un om cum spun bătrînii bătrînilor că a fost regele Burebista. La fluviul cîmpiei răsună zăngănitul armelor, n-o să treacă decît puţin şi iar o să-i vedem pe romani străbătînd în pîrjol pămînturile pe care ne-am născut. Am stat înlănţuit pe o corabie a lor, trei ani. Ştiu ce gîndesc şi ce vor : dacă nu se arată un viteaz să-i înfrunte, scrum şi pulbere va rămîne din neamul nostru ! Poate regele Decebal de dincolo de munţi să fie viteazul ăsta.

Păstorii se uitau la Scoris, cu chipurile încremenite. Baciul îşi netezise pletele în gestul obişnuit, scoţînd un mic oftat.

— S-ar putea să ai dreptate. Noi le cunoaştem astea de mult, fiindcă stăm mai aproape de glasul stăpînului Zalmoxe, în vîrf de munte. E o mînie înăbuşită în cer, şi n-o vede nimeni. Va izbi cînd nu te aştepţi. M-am uitat la arcul şi săgeţile tale, cum te mişti, ţi-am cîntărit pu-

torea brațului. Ești războinic, iar sîngele-ți alunecă prin vine ca un puhoi de apă desprimăvărată. Crezi că dincolo vei găsi înțelegere la lucrurile acestea ?

— Cine poate ști ? zîmbi Scoris. Om trăi și om vedea.

A doua zi, Scoris, Pamphylus și Lilia plecară.

După cinci nopți, în zorii celei de a șasea zile, rîul pe care-l urmau se strîmtă brusc, malurile se povîrniră, adierea apei și a muntelui părea mai aspră. Fagii dispăruseră. Pădurea de brad își întindea pretutindeni împărăția verde.

Dulăul alerga vesel în fața cailor, lătrînd la frunze și la vînt. Baciul din munte cercase să-l momească, dar el dăduse din coadă, sărind a joacă într-o parte și-ntr-alta, apoi se luase după noul stăpîn. Acum se oprise, mirosind atent. Scoțînd un scîncet, alergă spre poiana ce se zărea printre trunchiuri. Dispăru în poiană. I se auzi urletul, și imediat un alt urlet, un urlet fioros și ascuțit de femeie.

Scoris înălță capul văzu coperișul unei colibe de lemn și, mai încolo, un cal care păștea.

Cînd au sosit în goană la colibă, Romaesta se lupta disperat cu cîinele care i se agățase de gît. Scoris nici nu-l văzu. Privirile lui înmărmurite se uitau la Tepit : căzută în genunchi pe culcușul de blănuri, cu piepții ieșind prin sfîșieturile cămășii, Tepit se holba la el, clănțănind din dinți. Cum ar fi putut să nu-și închipuie că bărbatul din pragul ușii nu este o arătare... o arătare a duhurilor călăuzitoare ale morții ? Nu, nu era o arătare, căci bărbatul făcuse un pas, șoptindu-i numele !

Pamphylus îl despărțise pe Romaesta de cîine și-l ajuta să se ridice. Romaesta tremura și, ca și Tepit, se crezu înaintea unei vedenii. O paloare de cadavru i se lăsă pe obrajii zgîriați de unghiile femeii. Tepit horcăi :

— ... L-a omorît pe Comozou... Dacă nu ești o umbră, sîngele tău e sîngele tatălui nostru, răzbună moartea, răzbun-o pe sora ta, Scoris !

Scoris o privi o clipă. Își imaginase altfel întîlnirea cu ea, se gîndise deseori la felul în care se va petrece aceasta. Se întoarse spre fratele lui Comessa.

— Unde l-ai omorît ?

Romaesta își trecu limba peste buzele uscate.

— În munte, spuse încet.

— Ai urmărit-o pe sora mea ?

— Comessa m-a trimis, după ce a luat-o Comozou cu el !

— Nu te-am văzut în sat cînd m-am întors.

— Eram plecat... nu sînt vinovat ! Comessa m-a pus să jur că am să i-o aduc !

Ochii lui Scoris îl pironeau reci. Lăsă capul în piept. Va pieri. Afurisit fie Comessa, iar mama lui să-l plîngă pînă i-or seca ochii în fundul capului, bîntuită de vrăjile întoarse împotrivă-i ! O teamă obscură i se cuibări în inimă.

— Ai să mergi cu mine să-mi arăţi locul, spuse Scoris. Tu, se adresă lui Pamphylus, apără împrejurimile. Femeia să aibă grijă de sora mea.

Cu jumătate de trup gol, bolborosind gemete neînţelese, Tepit se lăsase pe culcuşul de blănuri. Spasme lungi îi încordau trupul. Chipul i se făcuse de pămînt.

Pamphylus învăţase să nu pună întrebări şi să nu se mai minuneze de nimic în ţara sălbatică, locuită de oameni ciudaţi, sub al cărei cer îi aruncase deznădejdea pe el şi Lilia. Dar Scoris şi băiatul scăpat de colţii ciinelui vorbiseră în limba lor. Arătă spre Tepit.

— E sora ta, pe care o căutai ?

— Da. Omul ei a fost ucis. Ştii să mînui o suliţă şi un cuţit. N-o să vie nimeni în poiană, dar să le ai pe aproape.

*

Tot drumul Romaesta merse înainte şi Scoris după el, cu cuţitul în pumn.

Ciinele îi însoţea, adulmecînd urmele de pe cărare. Sihla întortocheată nu se mai termina. Brusc, Romaesta se opri. Dulăul începu să mîrîie furios, cu perii zburliţi : cărarea era plină de sînge, în mijlocul ei zăceau o ursoaică mare, cu urechile tăiate, şi, de-a curmezişul, peste ea, cu faţa în jos, Comozou. O săgeată îi sta înfiptă în spate, pînă-n pană. De pe trupul omului şi al fiarei se ridicară speriaţi cîţiva vulturi, umplînd tăcerile cu gîrîitul lor funebru.

— L-ai omorît pe la spate, spuse Scoris rar. Văd sub el un urs cu gîtul rupt şi cu urechile tăiate. Bănuiesc că în timp ce i le tăia, l-ai lovit cu săgeata. Dacă i-ai fi făcut faţă, te zdrobea cu un deget.

Romaesta nu răspunse. Nici măcar nu încerca să fugă : ar fi fost zadarnic.

— Mă gîndeam cînd am pornit încoace să te leg de un copac şi să te las pradă pădurii. Eşti ticălos ca şi fratele tău, dar omul care loveşte pe la spate trebuie să aibă curajul să privească în ochi şi moartea. Nu-ţi sînt judecător. Adevăratul judecător o să-ţi cîntărească faptele, acolo în nori. Trage trupul lui Comozou la prăpastie şi înveleşte-l în pietre.

Romaesta apucă tremurînd trupul de subsuori şi-l tîrî spre deschizătura prăpastiei. Ochii lui Comozou şi o parte din obraz erau ciugulite de vulturi. Băiatul începu să acopere mortul cu bolovani ; cu braţele încrucişate la piept, Scoris se uita la ceea ce face.

Într-un tîrziu, respirînd din greu, Romaesta se ridică şi privi furişat la el. Obrazul lui Scoris era senin, mai observă că-şi vîrîse la loc cuţitul în cingătoare. Inima îi bătu cu putere. Poate... Urmărindu-i căutătura, tresări : ochii lui Scoris se uitau în golul prăpastiei pe al cărei fund se rostogolea, într-un murmur abia auzit, torentul. Scoase un răcnet.

— Nu !

Scoris făcu un pas.

— Caută să te ţii tare, ai fi primul din neamul tău. Dă-mi inelul.

Romaesta trase din deget inelul lui Comozou şi i-l întinse. Scoris îl strînse în pumn.

— Ai ucis un om, Romaesta, şi l-ai ucis ca un netrebnic. Mulţi din tribul nostru nu se puteau măsura cu el. L-ai doborît fără să urmezi legea cinstei şi a unui adevărat luptător. Sări !

— Femeia a vrut-o Comessa... el m-a trimis, sughiţă Romaesta.

- Sări !

— Dă-mi o armă, lasă-mă să mă apăr !

— Cuţitul lui Comozou îţi stă înfipt în cingătoare, de frică nici nu te-ai gîndit la el, vierme.

Mai înainte ca Romaesta să facă un gest, îl îmbrînci în prăpastie. Ţipătul se curmă imediat. Izbit din stîncă în stîncă, Romaesta căzu în albia torentului unde rămase înţepenit şi frînt.

Scoris se uită la cel picat în apă, de acolo de sus părînd o pată neagră, nedesluşită. Apoi înălţă ochii la cer.

O mare tristeţe i se lăsă pe chip, căci se gîndea la Tepit şi la viaţa lui.

Lătratul cîinelui scurmînd la buza de prăpastie îl trezi. Razele de soare treceau dincolo de creste. Îşi săltă umerii şi începu să coboare repede muntele. Luceafărul îşi agăţa de mult clipirea dulce deasupra unui colţ de pădure, cînd sosi la coliba din poiană. Se opri în prag.

Focul trosnea în vatră şi asupra culcuşului de blănuri, Pamphylus şi Lilia stăteau aplecaţi, prinşi de o misterioasă îndeletnicire. Lilia îşi arătă obrazul în lumina flăcărilor. Ochii ei străluceau.

Un plînset slab şi subţire urca din culcuşul de blănuri. Scoris ascultă uimit plînsul înecat : era prima chemare necăjită, însă triumfătoare, a unui nou-născut, ieşit la viaţă cu puţin înainte de vreme.

PARTEA A DOUA

Cap. XIII

Puhoi de lume gălăgioasă se scurgea pe străzile Romei, binecuvîntînd zeii îngăduitori ; cerul, curăţit de ploaia căzută noaptea, era senin, iar soarele scălda oraşul în raze calde. Era o zi însemnată, şi toţi cei care nu-şi ocupaseră de cu seara locuri se grăbeau spre marele circ flavian, bucuroşi că au parte de vreme bună : după o trecere destul de îndelungată de timp, Domitian oferea poporului un spectacol cu lupte, alergări şi fiare.

Mulţimea adunată pe drum privea cortegiul imperial. Ea aclama, fiindcă îi plăceau caii arabi şi carul imperatorului, togile consulilor şi magistraţilor, staturile vînjoase ale germanilor din garda praetoriană. Strigătele se înteţeau cînd trecea vreun favorit : plebea striga atunci mai tare, zvîrlind porecle, flori şi tot felul de vorbe caraghioase.

Domitia Longina, nevasta lui Domitian, a fost primită cu mari manifestaţii de simpatie. Roma îi ierta destrăbălările, era femeie frumoasă şi deşteaptă, iar trecutu-i apropiat nu prea vesel. Primul ei bărbat, Lucius Aelius Lamia, trebuise s-o repudieze, obligat la asta de imperator, care se îndrăgostise de ea. Obiceiul nu era nou, îl practicaseră şi Vespasianus, şi Titus şi toţi înaintaşii lui. Caligula, în calitate de *pontifex maximus,* celebra o căsătorie şi, dacă-i plăcea femeia, a doua zi poruncea soţului s-o repudieze şi se căsătorea el cu dînsa. Sau o omora. Sau, după o noapte, i-o înapoia. Domitia Longina nu-l iubise pe Lamia, în schimb, devenită soţia lui Domitian, iubise pe actorul de comedie Paris, idolul cetăţii. Domitian dase ordin să fie omorît comediantul, şi-şi repudie soţia. O chemase curînd înapoi, şi iat-o : dreaptă, mîndră şi cu un zîmbet abia conturat pe buzele frumos desenate

şi dispreţuitoare. Poporul ştia că suferise şi nu-l iubea pe tiran. Motiv în plus ca să-i uite dezordinile, să ţopăie şi să-i arunce buchete de flori, admirîndu-i statura de zeiţă plictisită.

În carul lui din frunte, tăcut şi uşor încruntat, Titus Flavius Domitianus — Nero cel chel, cum i se spunea — asculta cu aparentă liniște și aclamaţiile şi injuriile. Obrazul fardat şi tras de lungile zile şi nopţi pierdute în chefuri, voluptăţi şi cruzimi nu era veşted : împlinise patruzeci şi trei de ani.[15] Nu-i arăta. Anul care trecuse fusese văzut rar, ca urmare a revoltei lui Antonius Saturnius şi a legiunilor din Germania. Nu mai luase parte la viaţa publică, trăind retras şi înconjurat de astrologi şi ghicitori, în palatul luxos de marmură colorată şi cu pereţii din oglinzi, pe care şi-l construise pe colina Palatin. Revolta îl înfricoşase teribil, bănuia comploturi în toate părţile. Şi-a ucis prieteni, rude — vinovaţi sau nevinovaţi — iar delatorii epocii lui Tiberius apăruseră iar. Turburat, se gîndea că Nero fusese înjunghiat de un sclav liberat, Tiberius, înăbuşit cu o perină de Seian, asistat de Caligula, la rîndu-i Caligula pierise străpuns de săbiile lui Cassius, Aquila şi Bubo... sînge, sînge, numai sînge. Astăzi la aniversarea zilei lui de naştere, găsise nimerit să se înfăţişeze Romei, pentru ca oraşul să vadă că trăieşte şi n-are de gînd să moară aşa de curînd. Era protector al poporului, senatul îi acordase titlul, vroia ca aniversarea să-i fie sărbătorită în colosalul amfiteatru înălţat de tatăl şi fratele său, să simtă cu toţii puterea aprigei familii Flavia.

Carul alb luneca încet printre şirurile oamenilor, scuturat de neastîmpărul armăsarilor, iar poporul îşi privea stăpînul şi se gîndea la neşansa care apăsa Roma, neşansă ivită odată cu Iulius Caesar, şi ameninţînd să dăinuie la nesfîrşit. Pe bărbatul din car îl recunoscuseră împărat la moartea lui Titus. Domitian era intrigant şi iubitor de petreceri piperate, dar primii ani de conducere fuseseră ani fasti : reformase justiţia, pedepsise pe delatori şi, în calitate de censor, a aplicat legea cu vigoare şi echitate. Nu s-a dat în lături să facă ordine severă în colegiul vestalelor căzute pradă desfrîului, desfrîu ce provocase scandal în imperiu. Ba la trei dintre ele le-a dat ordin să-şi taie vinele, iar pe marea vestală Cornelia a îngropat-o de vie. Încurajase literatura, înfiinţase bi-

blioteci, mărise solda soldaților și dăruise agricultorilor parcelele disponibile ale pămîntului veteranilor, împărțise grîu la săraci — și acum ? Omora și jefuia nemilos, Tibrul ducea la mal în fiecare noapte cadavre ciopîrțite și fără capete, hrana se împuțina. Edicte și legi rușinoase erau afișate pe ziduri, și cu un an în urmă avusese curajul să otrăvească... pe cine ? Pe Cneius Iulius Agricola, triumfătorul asupra britannilor și socrul istoricului Tacitus !

Totuși, plebea bătea din palme și saluta cortegiul, satisfăcută și lăsînd la o parte amintirile triste. Domitian deschidea porțile circului, iar un spectacol în amfiteatrul flavian însemna bani, hrană și distracție gratuită pentru multe zile de-aci încolo : Domitian știa că în afară de armată avea nevoie și de popor.

În fața Coliseumului, lumea încă se îmbulzea. Praetorienii călări risipeau mulțimea, deoarece se apropia cortegiul. El trecea acum pe lîngă gigantica statuie de bronz aurit înălțată de Nero în propria-i onoare, după incendiul care devastase o mare parte din oraș. Soarele scînteia orbitor pe trupul înalt de optzeci de metri al imperatorului, reprezentat cu atributele astrului care-l învăluia în razele-i matinale. Statuia o cioplise Zenodor : ca s-o transporte, artistul înhămase la ea douăsprezece perechi de elefanți.

Domitian se uita lung la statuie și parcă-l vedea la picioarele ei pe Sextius Criscia, propovăduitorul religiei noi a iudaizanților. Criscia era vărul lui, făcea parte din *gens* Flavia. La botezul prin care iudaizanții obișnuiau să primească în rîndurile lor pe neofiți, luase numele de Clement. [16] Îl omorîse în circul lui Nero, iar pe soția lui, una din cele mai bogate patriciene din Roma, o lăsase să moară într-o subterană de sub senat : și asta fiindcă nu mai aveau avere să-și plătească crima — o daseră din timpul vieții sectei care-i convertise pe amîndoi. Un zîmbet îi crispă buzele. În serbările începute, iudaizanților li se rezervase un loc de cinste. Au trecut ani de cînd leii uitaseră gustul cărnii de creștin, se părea că totuși carnea lor era mai bună decît a altora. În Roma existau sumedenie, cărora le-ar sta tare bine în arenă, să-i rupă în bucăți fiarele. De-o pildă, plebeii Aventinului și tribunii lor urlători !

Cortegiul imperial opri înaintea uneia din cele patru intrări principale ale amfiteatrului. Intrarea aceasta era

mai largă și da într-o sală ornamentată cu reliefuri dantelată în ștucatură, sala imperatorilor, de unde se duceau să-și ia locurile în circ. Praetorienii făcură zid, afară și înăuntru. Domitian și suita apărură pe estrada imperială, protejată de un baldachin de purpură, la care atîrnau ciucuri groși de aur. Senatorii, pontifii, vestalele și magistrații stau pe locurile lor de onoare aflate pe parapetul de cărămidă ce împrejmuia amfiteatrul.

Un zbierăt prelungă cutremură circul, în momentul sosirii lui Domitian.

Plictisită de așteptare, mulțimea se ridică în picioare aclamînd, agitînd brațe și eșarfe. Sus de tot, deasupra ultimelor rînduri, se afla terasa amenajată pentru privitorii săraci fără bilete. Aceștia asistau la jocuri stînd în picioare. De aici venea gălăgia cea mai înverșunată.

— ...Salve, Caesar ! Salve, divinule ! O mie de ani pace în imperiu ! Salut, Dacicule !

Strigătele conțineau o batjocoritoare ironie. Întreaga Romă știa că, deși generalul Tettius Iulianus îi învinsese pe daci la Tapae, cu cinci ani înainte, pacea încheiată cu regele Decebal era o pace proastă pentru romani. Decebal fusese recunoscut oficial de către imperiu, i se aloca anual o sumă de bani și i se trimiteau, ca unui aliat, arme, mașini de război și maeștri pentru construcțiile militare. Domitian celebrase un triumf asupra dacilor : nu-și adăogase și titlul de Dacicus, ba gurile rele afirmau că obiectele de preț ce împodobiseră ca pradă triumful, în realitate fuseseră sustrase din tezaurul imperial. Poporul rîdea și arunca glume usturătoare, fiindcă în circ stăpînul era *el*. Mai ales pe terasa de sus.

Domitian se așeză mohorît pe perina de mătase a scaunului cu spătar de fildeș și porunci să i se pună pe balustrada pulvinarului, cutia de sticlă în care ținea o șopîrlă. Ghicitorii îi spuseseră că ea îi va da întîiul semn de moarte, de aceea nu se despărțea niciodată de dînsa. Șopîrla era verde, subțire și n-avea mai mult de un deget lungime. Închisă între pereții străvezii, micuța bestie mînca muște. După aceea, toropită de soarele ce încălzea sticla, închise ochii și rămase nemișcată, palpitînd încet din gușa albă.

Suita imperială o privea cu oroare. Mulți din cei de față trebuiau să-i suporte prezența chiar la mesele date de împerator, cînd Domitian o scotea din cutie și o hrănea

cu mîna lui, ţinînd-o pe degetul arătător. Era un animal scîrbos şi cu toanele stăpînului ei. Domitia Longina o ura de moarte.

Domitian ciocăni cu inelul pe capacul cutiei.

— Doarme. Păcat, spectacolul va fi plăcut.

— S-o fi îmbolnăvit, a mîncat toate muştele din cutie, spuse Domitia Longina.

Domitian se încruntă. Cunoştea aversiunea soţiei sale faţă de şopîrlă : la asasinarea lui Paris, el declarase că şopîrla îl îndemnase să pedepsească adulterul şi să-şi repudieze nevasta. Domitia Longina nu-l uitase pe frumosul şi spiritualul ei amant care ştia atît de bine să facă dragoste şi să rostească, umezindu-şi gura ca de femeie, cuvinte de un haz nebun. Şopîrla o blestemase de atunci, ca şi pe stăpînul ei. Şopîrla murea în ziua în care murea şi Domitian, înaintea lui : aşa prevestiseră ghicitorii. Plecîndu-se spre cutie. Domitian privi cu atenţie zvîcnetul guşei albe, brăzdată de firişoare roşii. Un surîs ciudat îi pluti pe buze. Se întoarse spre nevastă-sa.

— Nu ştiu de ce n-o placi. E deşteaptă, ca un om.

Dimitia Longina se strîmbă. Domitian îi privea gîtul lung şi alb, sînii fermi umflîndu-i peplumul. Ciudat, cum nu descoperea însă în ochii migdalaţi pornirile funeste şi pătimaşe. O iertase, trăia din nou lîngă ea, o iubea ca-n primele zile — şi totuşi se temea cel mai puţin de dînsa. Îşi înlătura duşmanii închipuiţi fără şovăială, şi nici prin gînd nu-i trecea că femeia asta veşnic cu nervii excitaţi, semănîndu-i întru totul tatălui ei, Corbulon, praefectul Germaniei sub Nero — era unul din duşmanii lui *adevăraţi*, de care ar fi trebuit să se păzească cum te păzeşti de un şarpe veninos.

— Pari fără chef.

— Am primit iar o scrisoare de la Tiberius Crispus. Milogeala lui a început să mă enerveze.

— De cînd e la Tomis ?

— N-am socotit. Cred că de patru ani.

— S-a şi plictisit ? În locul lui aş fi onorat să mă plimb prin locurile prin care s-a plimbat şi Naso.

Suita rîse tare, să-i facă plăcere. În partea din fund a lojei, cîţiva tăceau şi nu luau parte la discuţie. Unul din ei era un bărbat înalt, îmbrăcat cu uniforma comandanţilor legiunilor apusene ; nici o podoabă de prisos,

nimic strălucitor în tunica lungă cu tiv auriu, simplă dar elegantă. Obrazul ars de soare avea trăsături care trădau asprimea vieţii de tabără şi a mişcării în aer liber. Alţi patru bărbaţi purtau bonete de pîslă, bărbi creţe şi vestminte de barbari daci, cu multe înfloriturі la brîuri. Stăteau drepţi, umăr lîngă umăr, cu braţele încrucişate la piept.

Oşteanul se întorsese de puţină vreme de la întăriturile ce se făceau în Germania, pe Rîn. Cei patru cu bonete erau soli de-ai fiului lui Scorillo, Decebal. Veniseră să discute cu Domitian despre tribut şi noul schimb de meşteri. Nici oşteanul şi nici dacii nu se uitau unii la alţii, urmau să se întîlnească, însă, în ani, şi chiar sub zidurile cetăţilor lui Decebal : dacii apărîndu-se, oşteanul izbind cu berbecii de fier zidurile de bolovani, în dubla-i calitate de căpetenie de oaste şi de imperator.

Domitian se răsuci spre oştean :

— Marcus Crinitus [17] ce spune de toate astea ?

Oşteanul tresări, tocmai se gîndea la castrele şi castelele lui depărtate. Răspunse cu un zîmbet :

— Poporul e nerăbdător şi ameţit de căldură.

— Poporul să aştepte. Are vreo treabă ? Te întrebam de şopîrlă.

Strigătele din amfiteatru ameninţau să nu se mai sfîrşească. Cincizeci de mii de oameni începuseră să urle :

— ...Să înceapă jocurile ! Să înceapă jocurile !

Marcu Crinitus dete din umeri.

— Şopîrle asemănătoare sînt puzderie prin Germania. Pot să-ţi trimit de acolo cîte vrei.

— Oricum te-ai suci, Marcus Crinitus tot de Germania lui pomeneşte, rînji favoritul Messalinus. Oare barbarii ăia n-au fost puşi odată pentru totdeauna cu botul pe labe — ca să nu mai vorbim de ei ?

Ca toate linguşirile lui Messalinus, şi asta era o minciună. Expediţia facilă făcută de Domitian pe Rin, împotriva cattilor, îi adusese rîvnitul titlu de Germanicus, dar nici pe departe ei nu fuseseră „puşi cu botul pe labe". Oşteanul care de ani de zile înălţa fortificaţii ajunse pînă pe malurile Danubiului Pannonic era cel mai în măsură să ştie aceasta. Cîţiva şefi romanizaţi, atîta tot : restul se ascundea în păduri, îşi invoca zeităţile de trăsnete şi furtuni şi încet, metodic, decima legiunile. Începînd cu Octavianus Augustus, Germania îi costase înzecitul sol-

daților ce-și daseră viața să mărească imperiul. Marcus Crinitus își mușcă buzele. Se mulțumi să mormăie :

— Germania o plătim scump, de aia vorbesc mereu de ea. Toate provinciile le plătim scump, fiindcă noi nu trimitem acolo nici păstori, nici ciini de pază. Trimitem lupi.

— Ce zici, divinule ? hohoti Messalinus. Îl știam pe Marcus Crinitus soldat, odată însă ce singur spune ce spune, o fi cum spune el !

— Eu nu sînt guvernator de provincie, ripostă dispreţuitor celălalt. Discuţia este inutilă, Messalinus. Dă ordin să se înceapă jocurile, Caesar. Și-au pierdut răbdarea și oaspeții barbari invitați în lojă.

Dacii tăceau, departe de conversație, cu brațele tot încrucișate la piept. Unul din ei, deși mărunt la statură, avea niște umeri așa de lați, că acoperea complet stîlpul de susținere al tavanului lojei, și coloana de piatră avea pe puțin patru palme grosime.

Domitian se înveseli, era un admirator neprecupețit al forței fizice.

— Da, să se uite și să vadă și, cînd s-or întoarce în țara lor, să spuie regelui ce-au văzut. Începeți.

Praefectul Romei alergă să transmită ordinul, iar mulțimea strigă și mai tare : acum striga pentru că i se sfîrșise așteptarea.

Un semnal de trîmbiță răsună în arena goală. La ieșirea principală ce cobora în hrubele circului gratiile fură ridicate în scrîșnetul macaralelor și al lanțurilor acționate de roți. Din deschizătura întunecoasă, cîteva zeci de călăreți numidieni, goi și cu trupurile unse, se avîntară în trapul unor cai albi.

*

La căderea nopții, întîia zi de jocuri se încheie.

Mulțimea nu era prea încîntată. Alergările se desfășuraseră fără vreo ciocnire mai spectaculoasă, cu nici o roată sărită sau vreun conductor căzut din car, cu încheieturile pumnilor legate în hățuri, și tîrît în goană pe nisipul spulberat de copitele armăsarilor înnebuniți de cursă și de țipetele gălăgioase ale spectatorilor. Pentru zilele următoare, însă, veneau luptele cu gladiatori și creștinii dați la fiare.

Domitian îngăduise plebei să aibă acces liber în grădinile care aparţinuseră odinioară lui Maecena şi Marcus Senecion. Poruncise să i se dea vin şi carne, dar vigilii şi praetorienii se ţineau prin apropiere ; curgînd gîrlă, băutura putea înfierbînta mintile chefliilor, iar stăpînul dorea ca desfrîul poporului să fie un desfrîu fără urmări neplăcute. Oamenii invadară bucuroşi boschetele şi aleile, deteră cep la butoaie şi, sub pălălaia trosnitoare a arborilor năclăiţi în răşină aprinsă, petreceau în felul lor : mîncau zdravăn, beau la fel şi se luau la ceartă din te miri ce.

În palatul lui Domitian de pe Palatin, invitaţii îl aşteptau pe imperator într-una din triclinariile rezervate meselor intime şi prieteneşti. Domitian anunţase că mai întîrzie, şi să se înceapă şi în lipsa lui, dar toţi abia ciuguleau din tăvile aduse de sclavi.

Triclinaria, cu mozaicul învelit în covoare groase, avea coloane albastre de marmură, răsucite în formă de spirală şi înghirlandate cu foi de stejar, de asemenea de marmură, poleită cu aur. Picturi pompeiene lascive decorau pereţii. De fiecare coloană atîrnau, prinse de lanţuri lungi de argint, opaiţe de bronz cu cinci braţe. Un miros dulceag de parfum şi petale strivite de flori plutea în încăperea cu ferestrele deschise. Vîntul nopţii umfla în răstimpuri perdelele grele, aducînd odată cu dînsul suflul răşinii arse la petrecerea plebeiană şi duhoarea de apă grasă a Tibrului.

Întinşi pe divanele ce înconjurau din trei părţi masa, invitaţii discutau încet, întinzînd destul de des mîna după cupele pe care sclavii frigieni, desculţi şi mişcîndu-se ca nişte umbre, se grăbeau să le umple cu vinul alb şi spumos din sud, mîndria pivniţelor palatului. Erau invitaţi aici cîţiva senatori, praefectul Romei, nelipsitul Messalinus şi celebrul denunţător Vaiento, oftînd plictisit şi mîngîindu-şi bărbia cu degetele încărcate de inele. El vorbea cu fiul lui Helvidius Priscus, senatorul ucis de Vespasianus, acuzat că l-ar fi sprijinit pe Vitellius[18] în timpul dezordinilor care urmaseră după Nero. Alături de el, un grup mic de patricieni tineri şi eleganţi îşi admirau reciproc pieptănăturile şi cutele tunicilor cusute de cei mai faimoşi croitori din oraş.

De partea cealaltă a mesei, Marcus Crinitus sta de vorbă cu un bărbat ce se apropia de patruzeci de ani, bine

îmbrăcat, cu o figură inteligentă și uscățivă, punctîndu-și fiecare frază din gesturi largi și studiate. Oșteanul asculta cu o umbră de respect nedisimulat cuvintele celuilalt, jucîndu-se cu o floare pe care o ducea cînd și cînd la buze. La un moment dat zîmbi, zvîrli floarea pe masă și spuse :

— Am trăit printre barbarii germani și le cunosc obiceiurile. Văd că-i cunoști mai bine decît mine, și, ceea ce-i ciudat, cu o singulară profunzime. Ai dreptate : sînt barbari și-i cucerim. Sufletul lor însă nu l-am cucerit încă. Ți-am citit cu plăcere *Dialogul*, ca scriitor, de ce nu încerci să scrii ceva și despre germani ? În situația actuală ar folosi mult.

Bărbatul sorbi o înghițitură de vin și clătină cupa de argint, învîrtind-o între degete.

— Poate și lucrez la o asemenea încercare, spuse precaut. De totdeauna m-a pasionat să mă cred scriitor mai mult decît istoric, nu știu totuși dacă am reușit să și fiu așa ceva, sau a rămas o simplă iluzie nerealizată. Tu ești soldat, Marcus, și le vezi toate cu ochiul unui soldat. Primești ordine, le execuți — și acolo unde ți se lasă inițiativa, trebuie să judeci scurt, repede, să fii aspru chiar dacă inima îți dictează să reflectezi. Eu am timp să cîntăresc faptele. Între corupția romană și puritatea, sălbatică dacă vrei, a barbarilor, în special a germanilor, fiindcă la ei ne referim, este o distanță ca de la Olympus la infern. Odată și odată poate am să ating subiectul ăsta.

Marcus Crinitus îl privea cu atenție. Era cu aproape cinci ani mai bătrîn, se născuse în același an cu Domitian, avea o practică militară îndelungată, dar nu era onorat ca interlocutorul lui și nu-i cîștigase atît de repede funcțiile importante. Vespasianus și Titus îl menajaseră cu mare simpatie ; chiar Domitian, care-i gonise pe poeți și stoici și-i omorîse socrul, îl lăsa în pace și se ferea de el.

— Dacă ai să scrii o carte despre germani, legiunile de la Rin or să-ți mulțumească.

Celălalt făcu o strîmbătură ironică.

— Legiunile de la Rin nu prea știu să citească, prietene. N-ar avea de ce să-mi mulțumească. Poate posteritatea, zîmbi cu prefăcută modestie.

Aici avea dreptate. Bărbatul uscățiv și elegant cu care vorbea atît de reverențios Marcus Crinitus era Publius Cornelius Tacitus, elevul lui Aper și prieten bun cu Caius

Plinius Caecilius Secundus, fiul naturalistului mort cu cincisprezece ani în urmă, asfixiat de gazele erupției Vezuviului. Era de mirare, totuși, cum acceptase să ia parte la micul banchet — preludiul altora mai copioase, pe toată durata jocurilor — oferit de Domitian cîtorva intimi. Doliul lui și al soției sale nu-l împiedecaseră, în goana după amănunte, să caute să culeagă informații.

— Ce plictiseală, șopti unul din tinerii patricieni vecinului său. Mesele fără femei n-au nici un haz. Stăm ca niște mobile, vorbim filosofie și ne uităm unul la altul ca proștii. Observă-i numai puțin, Aulus, pe barbarii ăștia din Scythia, nu-s caraghioși ? Pe Lupercus [19] și crepii care-l slujesc, nici sclavi nu i-aș cumpăra, cu opincile lor urît mirositoare !

La una din marginile depărtate ale mesei, cei patru daci din loja circului stau pe dunga divanului, cum staseră și în loja imperială : tăcuți, umăr lîngă umăr și cu brațele încrucișate la piept. Chipurile lor bărboase erau liniștite și fără expresie. Nu mîncau nimic din delicatesele plimbate pe tăvi de sclavii mișcîndu-se fără zgomot : limbi de privighetoare, prăjituri cu carne tocată și untdelemn, gîturi de păsări înfășurate în felii subțiri de ficat, melci piperați și înfipți în scobitori de argint. Nu luaseră decît o farfurie mare cu salată de țelină crudă, din care mîncau rar și cu cumpătare. După ce mestecau, dau pe gît o cupă cu vin, își ștergeau mustețile cu dosul palmei și întindeau cupa să le fie umplută din nou.

Doi din ei erau mai în vîrstă și purtau pletele strînse în coc la ceafă. Brățări de aur și argint le luceau la încheietura pumnului. Felurite podoabe încrustate în brîurile de piele atîrnau în josul cămășilor încrețite la poale. Ceilalți doi aveau pînă la treizeci de ani și somnolau uitîndu-se la meseni.

Cînd intraseră în palat, pentru nimic în lume nu vroiseră să se despartă de pumnalele înfipte în brîuri. Sclavii imperiali se îngroziseră, nimeni nu mînca înarmat. Li s-a explicat uzanța și acceptaseră să lase pumnalele unui al cincilea dac, care rămăsese afară, rezemat de o coloană.

Un ultim musafir întîrziat venea acum în sala întunecată în care da triclinaria astupată de o perdea. Un sclav îi alergă înainte, dezbrăcîndu-i mantaua consulară. La perdeaua sălii se opri și se uită la dacul rezemat de coloană.

— Pe cine aştepţi, libertule ? întrebă cu o voce poruncitoare.

Dacul îşi feri obrazul.

— Nu-s libert, sînt om liber, răspunse încet, căutînd ca lumina opaiţului agăţat de coloană să nu-i cadă pe chip.

Noul sosit, cu mîna pe perdea, deveni atent şi-l scrută pătrunzător. O amintire depărtată îi trecea prin minte : figura asta o mai văzuse... unde anume ? În fracţiunea unei secunde retrăi o viziune neclară : valurile mării, strigătele veghetorilor cocoţaţi pe catarg şi vîslele galerei urcînd şi coborînd în cadenţă...

Draperia se trase într-o parte. Apăru Marcus Crinitus.

— Lucius ! exclamă soldatul şi-l apucă în braţe. Cînd te-ai întors ?

— Chiar acum vin de la Ostia. Caesar e la masă ?

— Nu, mă duceam să-l chem. Ce ai, la cine te-ncruntşi ?

— N-am nimic. Mi s-a părut...

Se întoarse spre coloană : omul de acolo dispăruse. Izbucni în rîs.

— Pe Hercule, Marcus, am devenit sibilă ! Încep să am vedenii. Aici sta un om şi omul ăsta nu mai e ! Prostii... cred că m-am înşelat. Cine mai e la masă ?

— Mulţi şi amestecaţi. O să ai plăcerea să-l saluţi pe bunul tău amic Vaiento.

— Vrei să spui *duşmanul* meu — sună şi pentru mine şi pentru el mai bine. Am să merg cu tine la Domitian, tot nu pot rămîne, chiar în noaptea asta plec înapoi la Ostia.

— Mă gîndeam că ţii să-ţi vezi nepotul. Roma a început să vorbească de el.

— Anticus ? se strîmbă celălalt. Să mor înecat de face vreo cinste numelui Rufus. Haidem.

— E atîta grabă ? spuse Marcus Crinitus, puţin jenat, văzîndu-şi prietenul că s-a schimbat la faţă.

— Flota aşteaptă în larg. Şi tu... tu ce faci în Roma, omorîtorule de germani ?

— Cerşesc baliste şi soldaţi. Primesc, în schimb, invitaţii la mese imperiale şi aflu ce mai e nou prin culcuşurile maritale ale cunoscuţilor !

Se îndreptară amîndoi, rîzînd, spre apartamentul privat al lui Domitian.

*

Cu o mantie îmblănită pe umeri, prinsă într-o fibulă de aur, Domitian se plimba cu paşi mari prin dormitorium. O lampă cu ulei ardea pe o masă joasă de fildeş. Catifele albastre şi covoare în aceeaşi culoare înăbuşeau odaia încărcată de parfumuri grele.

La cîţiva paşi de el, stînd cu spatele spre una din ferestre, Domitia Longina îl privea cum umblă. Rochia largă şi subţire de casă, fără mîneci şi tivită la poale cu un brîu verde, îi cădea armonios pe trupul plin. Sînii, ridicaţi de fîşia de piele strînsă sub ei, îi dădeau o majestate de matroană plină de demnitate. Părea nervoasă. Degetele-i îngrijite se jucau cu panglica cingătoarei, răsucind-o cu mişcări repezi. În faţa mototolului perfid şi sanghinar care-i era soţ, ea se gîndea în clipa aceea la soţia lui Augustus : visul ei era să-i semene Liviei, care, între un sărut şi o campanie de luptă a bărbatului ei, ştiuse să arate tuturor ce-nseamnă să faci parte dintr-o familie ca familia Claudia. Pînă la sfîrşitul vieţii, la vîrsta de optzeci şi şase de ani, Livia se amestecase în politică, stăpînind orice acţiune, funebră şi neînduplecată, personaj ocult de care tremurau senatul şi întreaga Romă. Oh, ea era în floarea tinereţii, dar cît ar fi vrut să aibă şi ea cutia cu otrăvuri a Liviei, să scape de oamenii primejdioşi sau nefolositori. Cît ar fi dorit să i se ridice şi ei, ca şi celeilalte, un arc de triumf — ar fi fost a doua femeie căreia senatul i-ar fi votat aşa ceva ! Strînse mai tare panglica cingătoarei. Domitian era crud şi rafinat, dar o iubea. Cînd întinde mîna spre ea, ochii i se tulburâ — cu un astfel de bărbat poţi încerca orice. Pînă nu va izbucni o revoltă din nou, a poporului sau a legiunilor... sau, cine ştie ? *un accident* la momentul potrivit, trebuia să-l folosească şi să-l învîrtă cum vrea ea. Îi era frică de comploturi, era laş, pălea numai cînd rosteai întîmplător numele lui Antonius Saturnius.

Domitian se opri în faţa ei, din plimbat.

— În fond, poporul mă iubeşte. Îi dau tot ce vrea.

— Poporul ! rîse cu dispreţ Domitia Longina. N-am venit din apartamentele mele să-ţi vorbesc de popor. Discutam despre Marcus Cocceius [20]. De ce n-a fost azi la circ ?

— Mi-a trimis vorbă că e răcit. Mîine vine cu siguranţă.

— Mie nu-mi place cretanul ăsta.

— Ce-ai cu el ? Un bătrîn inofensiv, pios şi moderat.

— Chiar prea pios şi moderat. Puteai să nu-l faci consul.

— Astea-s lucruri în care nu se amestecă femeile, spuse întunecat Domitian. Femeile nu-s făcute pentru politică. Femeile trebuie să ştie doar să se îmbrace, să ţină o gospodărie şi să facă dragoste... ai o rochie frumoasă, nu te-am mai văzut îmbrăcată cu ea. E nouă ?

Domitia Longina îi surprinse căutătura încîntată. Ea însă n-avea chef de iubire.

— Se spune, zise ea pe un ton nepăsător, se spune că Marcus Cocceius ţinea destul la Antonius Saturnius.

— Cine spune ? tresări Domitian.

— Vaiento.

— Pe Vaiento îl plătesc să spună uneori şi minciuni ! Ce ar fi avut de împărţit Marcus Cocceius cu Saturnius ?

— Imperiul.

Rostise cuvintele pironindu-l drept în ochi. Domitian se întunecă şi mai tare.

— Abia îşi trage sufletul. Pe purpura-i consulară ! Bănuiesc că-şi prelungeşte viaţa cu cataplasme şi doctorii egiptene ! Şi tu-l crezi că-mi rîvneşte locul. Am să-l întreb mîine pe Vaiento, de faţă cu el, dacă-i adevărat. Lasă-mă să mă uit cum se desface panglica : are un nod curios.

Căută s-o apuce de mijloc. Un sclav intră în dormitorium.

— Marcus Crinitus şi Lucius Rufus doresc să-ţi vorbească, Augustule.

— Lucius Rufus ? îşi retrase dezamăgit mîna Domitian. Ce mai vrea şi cînd a venit ? Să intre.

Sclavul ieşi, iar el scrîşni printre dinţi :

— Să-i lovească lepra pe amîndoi ! Îmi vor împuia capul cu prostii, şi eu mă gîndeam să desfac un nod de pe nişte şolduri cărora le stă mai bine dezbrăcate decît îmbrăcate.

— Să mă retrag ?

— Nu, rămîi aici.

Îi înfășură umerii goi cu pelerina lui îmblănită, respirînd lacom parfumul loțiunilor ce-i urca din păr. În acest moment cei doi se iviră în pragul ostiumului.

— O dulce scenă conjugală, șopti Lucius Rufus.

— Da, lupul face grației oiței, răspunse celălalt, la fel.

Amîndoi se înclinară adînc, rămînînd cu capetele plecate.

— Credeam că ești la Samos, îi spuse Domitian lui Lucius Rufus.

— Guvernatorul insulelor îți trimete urările lui de prosperitate, împreună cu o scrisoare, domine.

Scoase din clinurile de la piept ale tunicii sulul legat cu peceți întărite de ceară și i-l întinse.

— E vorba de coaste, locuitorii lor refuză să mai plătească impozit și l-au asasinat pe colectorul Marcellus Angelinus.

Domitian citi scrisoarea, apoi ridică privirile.

— Spune-i lui Angulus să-i aresteze pe instigatori și să-i trimită la Roma. Să nu-mi trimeată pescari : cele mai bune languste ne sosesc de acolo, n-aș vrea să-mi sufere mesele pentru cîteva capete de dobitoci.

— Soldații mai cer să fie reînființat obiceiul darurilor, mai ales veteranii.

— Să li se promită, îl întrerupse repede Domitian, eu trebuie să vă învăț ? Promiteți-le și vedeți voi !

Părea tulburat. Domitia Longina își arcui sprîncenele.

— Ar trebui să liberezi o parte din veterani și să le atribui pămînt, se amestecă în discuție Marcus Crinitus. Legiunile din insule i-au servit pe tatăl și fratele tău cu credință, în Iudaea.

— Nici nu te observasem, îl privi dintr-o parte imperatorul. Tu ce vești aduci... o revoltă de-a mesenilor ?

— Nu încă, dar pe cale să izbucnească, zîmbi osteanul. Te așteaptă să mănînce.

— Viu acum. Cînd te întorci ? se răsuci Domitian spre Lucius Rufus.

—. Plec imediat. Flota e în drum spre Africa.

— Angulus să mă înștiințeze cum sosești de ce a făcut !

Ce doi se retraseră.

Domitian citi din nou scrisoarea și o aruncă pe masă.

— Vor să mă sperie. Angulus e prea moale, grecii au nevoie de un om care să se poarte cu ei ca untdelemnul

pe care-l fabrică : uşor şi lunecos, însă mereu deasupra. Am să-l trimit acolo pe Fannius Silvanus.

— E mai bun Fannius Silvanus ? Numai neplăceri a adus în potolirea batavilor. Eu l-aş trimite pe Marcus Cocceius.

— Iar Marcus Cocceius ? Lasă-l pe Marcus Cocceius în pace, ţi-am spus să nu te amesteci în politică. După masă viu la tine, îndepărtează slujitorii, în special pe namila aia de nubian care-ţi doarme la piciorul patului... mi se urcă sîngele la cap numai cînd îl privesc !

*

În triclinaria cu coloane albastre, discuţia se învîrtea în jurul lui Vitellius.

— Îi scrii şi acestuia viaţa ? i se adresă Messalinus lui Tacitus, mestecînd în neştire castane coapte. A murit prosteşte şi n-a rostit în viaţa lui un cuvînt mai de duh.

— Existenţa unui om nu se judecă prin faptul de a fi rostit un cuvînt „mai de duh", ci prin plinul vieţii lui, prin ceea ce a lăsat după dînsul.

— Şi Vitellius ce a lăsat ? Amintirea unui pîntec mare amator de prepeliţe umplute cu stafide, şi a unui alt organ amator de femei ?

— Tu nu eşti amator de castane ?

Mesenii începură să rîdă.

— Da despre mine ce ai să scrii, Publius Cornelius ? întrebă micros Vaiento.

Tacitus nu răspunse. Luînd de pe masă cupa goală de vin, se uita la încrustaţiile ei, făcîndu-se că nu i-a auzit întrebarea. Apoi, pentru întîia oară de cînd era acolo, privirile i se îndreptară spre dacii care vorbeau între ei, în limba lor.

— Asculţi, frate, zicea unul din vîrstnici, lăsîndu-l la o parte pe soldatul fără barbă, mă-ntreb care din bărbaţii de faţă ştie să mînuie o sabie ca lumea.

— Asta aşa e, spuse altul. Tăcu, apoi adăugă preocupat : Oile le-or fi tuns la stînă ?

— Începeau cînd plecam noi.

Tăcură iar. Primul mai spuse :

— Romanul tînăr din dreapta mesei s-a legat de opincile noastre, aţi auzit.

Dacul mărunt şi cu umeri laţi zîmbi o părere şi se uită la picioare. Ceilalţi îşi priviră şi ei picioarele.

— Romanii n-au ce vorbi, taraboste Mucapor. Ţi-a născut femeia ?

— O fi născut. Femeile de-astea-s femei, să nască. Mă-ntreb dacă i-or fi dat ceva de mîncare lui Scoris. Gîndesc să luăm de aici şi să-i ducem... nici nu ştiu cum se mănîncă toate astea şi ce sînt.

— Să-i ducem ţelină, că p-asta o ştie.

Toţi patru începură iar să zîmbească.

Marcus Crinitus tocmai intra. Din prag, îi văzu zîmbind în bărbile lor creţe. Dintr-o dată îi veni în minte că fluviul dincolo de care trăiau barbarii ăştia era hotarul cel mai dinspre nord al imperiului, şi dacă ei erau cuceriţi, se puteau lesne, mult mai lesne supraveghea triburile germanice care-i dădeau atîta bătaie de cap.

Cap. XIV

A doua zi, Domitian nu veni în circ decît la căderea nopţii.

Dormise puţin, dimineaţa, şi o parte din după-amiază trebuise să se ocupe de tot felul de nimicuri care-i răpiseră întreg timpul. Era cît se poate de prost dispus.

Domitia Longina nu se afla cu el în lojă. De obicei, femeile stau despărţite de bărbaţi, la teatru sau la circ. Cu rare excepţii — şi imitîndu-l pe Nero, care o expunea în tot locul pe splendida Poppaea —, imperatorii asistau la spectacole alături de amantele sau de soţiile lor. Domitia Longina era pe podiumul vestalelor, lîngă marea vestală Lollia, succesoarea Corneliei, îngropată de vie de Domitian.

În tunica ei cenuşie, cu umerii înfăşuraţi într-o mantă de purpură şi purtînd peste părul strîns în coc un fel de turban alb, Lollia privea mulţimea din amfiteatru cu ochii pe jumătate închişi. Domitia Longina nu ar fi acceptat să-şi împartă gloria fizică cu indiferent ce altă femeie, dar aceasta era o preoteasă, o fecioară ce-şi

jurase castitatea pe timp de treizeci de ani, ca să întreţină focul sacru în micul templu al zeiţei Vesta : nu se temea de ea. Ce primejdie ar fi putut să-i vină de la Lollia, pe care, chiar aşa frumoasă cum era, nici un bărbat n-ar fi îndrăznit s-o privească altfel decît cu veneraţie şi respect ? Pînă şi părul ei roşu, scînteind ca o flacără ruginită în lumina torţelor, braţele cu piele mată sau familia ilustră din care descindea erau podoabe şi onoruri inutile. Lollia împlinise de curînd nouăspreze ani : o fetiţă cu ochii în friguri şi sîni abia îmboboci ţi sub cutele peplumului, năucită de singurătate şi practici severe. Ar fi fost ridicol să-şi compare feminitatea strălucitoare cu dorurile înfrînate ale fetei acesteia ce nu se va cunoaşte niciodată misterele şi bucuriile lui Hymaeneus, zeul căsătoriei.

Domitia Longina se afla în despărţitura vestalelor, fiindcă ştia că în loja imperială vine Marcus Cocceius, iar bătrînul consul era unul din inamicii ei cei mai înverşunaţi. Mai ştia apoi că Domitian, dintr-o sadică perversiune, îi va reproduce cuvînt cu cuvînt conversaţia purtată cu dînsa în apartamentul lui, cu o seară în urmă ; şi aceasta, numai ca să vadă consternarea întipărită pe chipurile amîndorura, şi căutăturile teribile cu care cretanul ar fi străpuns-o, mîniat şi jignit. Ea îi spusese lui Domitian să-l trimită pe bătrîn la Samos, în locul lui Angulus Sextius, tocmai ca să-şi depărteze duşmanul de Roma. Ştiindu-l undeva în insulă, ar fi răsuflat uşurată.

Jocurile începuseră cu supliciul unui sclav imperial şi a iubitei lui, sclavă de asemenea, învinuiţi că ar fi încercat să revolte pe tovarăşii lor de la grădinile palatului. Amîndoi erau gali şi căzuseră prinşi odată cu Sabinus : prilej nimerit pentru ca Domitian să-şi aducă aminte de teroarea tatălui său şi să le însceneze aceeaşi moarte hărăzită de Vespasianus lui Sabinus şi eroicei sale soţii, Eponina [21]. Acestea se petreceau în anul morţii lui Vespasianus. În vremea aceea, Domitian avea douăzeci şi opt de ani, amfiteatrul flavian nu era încă terminat. Sabinus şi Eponina au fost arşi de vii în circul lui Nero. Cu aceiaşi ochi cu care se uitase şi atunci, pironea azi zvîrcolirile celor două trupuri cuprinse de flăcări, făcîndu-şi vînt cu o frunză de palmier.

Bărbatul întîi rîsese şi scuipase spre loja imperială, proferînd blesteme şi înjurături. Îl legaseră de stîlpul uns

cu rășină, și tot rîdea. După aceea pălise, căci femeia pe care o iubea se înălță pe un alt stîlp de lîngă el, iar corpul ei gol avea sînii tăiați. Un sînge gros îi murdărea pîntecul și pulpele. Ea palpita rar, cu capul căzut în piept. Părul desfăcut i se lipise de răni.

Un soldat a aprins șomoioage de paie, sub stîlpi. Femeia țipase deznădăjduit. Bărbatul continua să rîdă și să înjure, curînd rîsul i se transformă în geamăt, în horcăit. Înfășurate de flăcările roșii, trupurile li se răsuceau ca niște viermi, ghemotoace de rășină amestecată cu bucăți de carne aprinsă cădeau pe nisipul arenei.

Amfiteatrul se sătură iute de spectacol, fiindcă focul acoperise pe sacrificați și nu vedea decît pălălaia lui furioasă, împroșcînd scîntei.

— *Christiani ! Christiani !* Să aducă iudaizanții !

Domitian stabilise ca după cei doi sclavi să urmeze un lung șir de lupte. Strigătele mulțimii îl siliră să schimbe programul. Se ordonă aducerea creștinilor în arenă.

Unul din dacii invitați de imperator se întoarse spre vecinul de lîngă el și-l întrebă, arătînd torțele vii care ardeau în mijlocul circului :

— Ce vină au avut bărbatul și femeia ?

Cel căruia i se adresa roși deodată cu violență. Se întîmplase ca el să fie tînărul patrician care strîmbase din nas vorbind despre opincile lor. Dacul îi ceruse lămurirea în latinește, deci *ieri seară înțelesese ce a spus !*

— Au vrut să-și recapete libertatea și au instigat și pe alții să facă același lucru, îi aruncă disprețuitor.

Dacul nu răspunse, îl privea doar fără expresie, drept în ochi. Apoi își împinse din cot vecinul din stînga, cel care avea umerii lați.

— Privește, taraboste Mucapor, spuse de astă dată în limba lor. Satură-ți privirile și pricepe ce ne așteaptă și pe noi.

Celălalt zîmbi.

— Au gustul sîngelui în inimi. Fii pe pace, nu pun ei mîna pe mine.

Gratiile dinspre subsoluri lăsau acum liberă ieșirea. O gloată în zdrențe, buimăcită și terorizată, își făcu apariția în arenă. Tortura și închisorile subterane îi transformaseră pe toți în niște schelete. Femeile abia mai suflau. Strînși unul într-altul, se fereau de biciurile paznicilor, încovoin-

du-se la fiece plesnitură. Paznicii îi grămădiră într-un colţ şi dispărură în grabă. Majoritatea celor aduşi în arenă erau sclavi sau liberţi, aceştia din urmă purtînd boneta de lînă a dezrobirii, dar erau printre dînşii şi cetăţeni romani şi cîţiva soldaţi. Domitian repusese în vigoare legile împotriva iudaizanţilor, fiindcă-i considera pe creştini duşmanii cei mai înrăiţi ai imperiului. Ei dărîmau altarele vechi, nu mai vroiau să plătească impozite şi să facă armată, puneau la cale războiul civil. Cum, din nou spaimele şi luptele fratricide stîrnite ieri de Galba, Vitellius şi Othon ? Iar o domnie a terorii, căci la ce te puteai aştepta din partea sclavilor şi a săracilor dornici de răzbunare ? Amfiteatrul huiduia şi zvîrlea în arenă oase şi resturi de mîncare.

— *Leones !* Aduceţi leii !

Răgete tot mai apropiate aţîţau nerăbdarea spectatorilor. Brusc, dintr-una din hrubele laterale ale circului, salutaţi de îndelungate aplauze şi îndemnuri, năvăliră în sărituri mărunte leii : lovindu-şi nervos flancurile din cozi, fiarele umplură arena, mirosind, dezvelindu-şi colţii, sforăind. Ocoliră stîlpii pe care pîlpîiau ultimele flăcări consumînd trupurile uscate şi încovrigate ale sclavului şi sclavei arşi de vii şi se treziră în faţa creştinilor.

În loja imperială, bătrînul cu păr alb, aşezat lîngă Marcus Crinitus, îşi acoperi faţa cu un colţ al togei consulare.

— Ce ai ? întrebă soldatul. Ţi-e rău ?

— Nu pot să văd, şopti bătrînul. E o cruzime fără rost, să omori oameni care au credinţe deosebite de ale tale. Mare parte sînt sclavi şi n-au cetăţenia romană. Trebuie să le respectăm religia, oricare ar fi ea.

Domitian îl auzi şi se răsuci spre el.

— Marcus Cocceius a fost o viaţă întreagă un sfînt, spuse rînjind. Rînjetul lui era urît şi plin de subînţelesuri. Sfinţenia n-are ce căuta la circ. Pentru asta există temple şi zile fixe de invocaţii divine. Aş vrea să ştiu ce ar face cînd oamenii ăştia din arenă, pe care-i compătimeşte, în loc să sature burţile leilor, i-ar distruge templele iubite cu atîta ardoare ?

— Îmi păstrez părerea mea, ripostă cu demnitate bătrînul consul. Nu cunosc doctrina creştinilor, observ însă că sînt din ce în ce mai mulţi. Înseamnă că au o cauză comună, care-i leagă între dînşii. Ceea ce-ţi trezeşte

atenţia, nu e numărul lor, ci că printre ei, în afară de sclavi şi liberţi, vin şi cetăţeni, oameni liberi. Sclavul îl poţi pedepsi, cu anume limite, dar a arunca fiarelor un om liber sau o femeie, este un sacrilegiu, o crimă !

În lojă, ochii tuturor se îndreptară spre imperator. Domitian continua să zîmbească, bătînd cu degetul arătător pe capacul cutiei de sticlă a şopîrlei, de care, cum am văzut, nu se despărţea niciodată.

— Interesant, zise, uitîndu-se dintr-o parte la Marcus Cocceius. Foarte interesant. Careva dintre înaintaşii mei a spus că hoitul unui duşman miroase întotdeauna frumos. Şi acea a fost o părere interesantă, şi mă alătur ei. Nu simţi ? îşi umflă nările. Cei din arenă miros foarte frumos. E un miros care te scoate din minţi.

Marcus Cocceius îi susţinu căutătura cu curaj.

— Şi eu spun la fel, Caesar, mirosul ăsta de sînge chiar te scoate din minţi ! Dacă noi îi pedepsim pe creştini fiindcă au altă religie decît a noastră, facem o greşeală ; dacă îi considerăm duşmani, să fim cu băgare de seamă. Nu numai de cetăţeni liberi şi soldaţi are nevoie statul, ci şi de sclavi, liberţi şi plebei.

Degetul care bătea pe capacul cutiei rămase suspendat în aer. Domitian îl studie cu atenţie, frecă unghia de genunchi şi o privi apoi îndelung, încercînd să-i constate reflexul în lumina torţelor.

— Din ce în ce mai interesant, răspunse, continuînd să-şi cotemple unghia. Ai un suflet generos, sfinţia-ta. Începu iar să rînjească. Mă gîndesc chiar dacă nu meriţi *ceva* mai mult decît ai în clipa de faţă.

Bătrînul tresări. Marcus Crinitus îi puse o mînă pe braţ.

— Nu te teme, spuse încet. Are obicei, cel puţin o dată pe săptămînă, să facă dialoguri de felul acesta, ştii prea bine. Îţi respect părul alb şi purpura consulară, ţi-aş da însă un sfat : să nu cumva să-i trimiţi mîine vreun dar. Te-ar găsi vinovat. Darul să-l expediezi Domitiei Longina, cu două-trei cuvinte simţite.

— Nici mort ! De la vipera asta pornesc toate !

— N-ai simţ politic, magnificule, chicoti înfundat Marcus Crinitus. De la ea pornesc, şi tot de la ea se dezleagă toate. E necesar să cultivi cîteodată şi viperele, mai ales *pe acelea care se pregătesc într-un viitor apropiat să-şi muşte stăpînul.*

Cei doi schimbară o privire adîncă şi nu mai rostiră nimic altceva.

Măcelul din arenă continuă cîtva timp, după aceea fiarele începură să se hărţuiască între ele, sătule şi plictisite. La o poruncă a praefectului, zeci de sclavi ethiopieni, înarmaţi cu biciuri, ţepuşe şi suliţe, goniră leii în hrube. La repezeală, arena a fost curăţită de cadavre, oase şi sînge, alţi sclavi măturară nisipul, presărînd deasupra rumeguş de lemn, petale de trandafiri şi stropind cu parfumuri.

După o scurtă pauză, trîmbiţele îşi zvîrliră notele metalice în văzduh, amfiteatrul aplaudă furtunos şi gladiatorii păşiră ţepeni, cu torţe aprinse în mîini, în şiruri de cîte patru. Aceştia erau spadasinii şi retiarii[22] de frunte ai Romei şi ai proprietarilor peninsulei ; praefectul îi păstrase special pentru luptele „de forţă", dar unii din ei evoluaseră şi cu o zi înainte : cununile de laur aveau frunze argintate, ca semn al învingătorului. Sclavi îi urmau la distanţă, ducîndu-le armele şi tăbliţa pe care erau înscrise numărul victoriilor şi numele principalilor adversari doboriţi.

Ei salutară pe Caesar şi publicul, înălţînd şi coborînd torţele de trei ori la rînd. Azvîrlind făcliile, îşi luară armele şi chemară partenerii la luptă.

Un german înalt bău o cană cu bere neagră, rîgîi zgomotos, spre deliciul publicului, şi-şi agită toporişca deasupra capului blond şi pletos : era un băiat tînăr, frumos şi turnat în muşchi ca un Apollon al nordului.

— Cinci mii de piese pe german, spuse Domitian.

— Augustule, pariază mai bine pe get, se plecă spre el Messalinus. Vaiento a mizat opt mii de sesterţi.

— Şi crezi c-am şanse să-l ruinez ? Chiar de-ar fi aşa, are mijloace să se refacă printr-o simplă şoaptă auzită de la alţii. Bine, notează cinci mii de piese pe german, şi alte zece mii pe get. Dacă pierd, pierderea este a ta, scumpule, ştii că nu prea am bani.

Figura lui Messalinus se lungi, dar el rîse cu poftă ca de o glumă bună.

Germanul, îngîmfat şi vesel, căzu însă după puţin timp. Amfiteatrul, dezamăgit, îi ceru moartea. Băiatul muri cîntînd şi rîgîind, cerînd să i se aducă o ultimă cană cu bere, să nu se ducă la Wotan fără chef.

Nici al doilea adversar al getului nu avu o soartă mai bună. Retiarul se împiedecă la prima ciocnire, scăpînd tridentul. Getul se aruncă peste el și nu mai așteptă dorința spectatorilor : îi străpunse gîtul cu tridentul cules de jos, țintuindu-l în nisip. Rdicat în picioare, se bătu cu pumnul în piept, declarîndu-se nemuritor și nesocotind încă pe vreunul în stare să-l înfrunte, barbar sau roman. Mai spuse că este gata să primească orice provocare și dacă cineva are curajul să coboare în arenă, se jură să-l trimită acasă bucățele, într-o batistă. Omorîse nouă oameni pînă atunci, i-e dor de al zecelea.

Mulțimea rîdea și arunca în el sîmburi de măsline și cocoloașe de pîine. Getul era un bărbat înalt, purtînd mastruga, o tunică de piele cu mîneci trei-sferturi. Părul îl avea tăiat scurt, în urechea stîngă îi atîrna cercelul de argint al libertîlor care aduceau foloase celor care-i sloboziseră. Curelele de piele galbenă, de vițel, ale sandalelor împlănite, îi strîngeau pulpele puternice. Tot trupul îi plesnea de forță, carne și mușchi. Chipul însă îi era înfiorător : o rană veche își înfunda gaura cicatrizată pe o jumătate a feței. Lovitura îi turtise țeasta pe o palmă lățime, înghețîndu-i un ochi, strîmbîndu-i gura și așternînd peste rana vindecată o piele subțire și roșie ca de opăreală.

Terasa de sus a circului îl bombarda cel mai înverșunat.

— Nu-l lăsa să ne insulte, Caesar ! Apără-ți copiii ! Vino în arenă și învață-l minte, cum i-ai învățat și rudele ! Luptă-te cu el și salvează onoarea Romei !

Rîsetele, fluierăturile și vacarmul erau de nedescris. Impasibil, cu picioarele desfăcute, getul se uita la mulțime cu fața lui clipind din ochiul sănătos, și acesta, de mirare, era un ochi limpede și albastru, trădînd frumusețea unui obraz care acum era o jalnică ruină.

Brusc, zgomotele circului se micșorară, se auziră sîsîituri, exclamații. Rîndurile de lîngă scaunele cavalerilor și senatorilor se ridicau în picioare : un om se desprinsese de la locul lui, de sub o coloană, coborîse repede treptele și, dintr-un salt, sărea zidul despărțitor, în arenă. Avea o înălțime neobișnuită.

Cei din apropiere l-au văzut tresărind la apariția getului, strîngîndu-și palmele pe genunchi, plecat înainte, cu un fel de uimire întipărită pe trăsături. Nu era roman : avea plete roșcovane căzute pe umeri, cămașă lungă și

pantaloni de pînză legați cu nojițele opincilor — un barbar, la fel cu aceia care stau în fundul lojei lui Domitian, un dac.

Dacul alergă la loja imperială și plecă fruntea. După aceea spuse ceva, și amfiteatrul văzu cum unul din dacii din lojă, un om mărunt cu umeri extraordinar de lați, își scoate pumnalul de la brîu și-l aruncă în arenă. Celălalt îl ridică de pe nisip, îl duse la frunte. Se înălță deodată.

— Ce s-a întîmplat ? se miră Domițian, neliniștit. Ce vrea barbarul ăsta ?

— Cere voie să lupte cu omul fără un ochi, răspunse unul din dacii vîrstnici. Sînt din același trib și au o răfuială veche împreună. El a venit cu noi.

— Așa ceva merită văzut, se întoarse Domitian spre cei din lojă. Dacă-l învinge pe get, este un fiu al titanilor... Să lupte ! Doresc să mă uit cum moare !

Dacul se duse spre get săltîndu-și umerii. La cîțiva pași de el se opri, scuturâ pletele și începu să zîmbească. O torță îl lumina din plin : amfiteatrul îi scrută lacom trăsăturile. Obrazul, golit de sînge și aspru, era totuși senin.

— Zvîrle armele, Daizu. Cu mine ai să te bați după obiceiul nostru.

Getul îl privi o secundă și făcu un pas înapoi.

— ...Scoris ! șopti.

— O dată ai scăpat, Daizu : cuvintele lui, străine privitorilor, creșteau în liniștea profundă ce se lăsase peste amfiteatru. Patru toamne te-am socotit o umbră rostogolită în tunetele Marelui-Călător-prin-Nori, dar tu trăiai și ți-ai reluat meseria de ucigaș. Zvîrle armele.

Îi întinse cuțitul dat de dacul din lojă. Aproape mecanic, Daizu îl apucă.

— Patru toamne am dormit liniștit și fără vise, crezînd că am răzbunat rușinea și trădarea. M-am înșelat. Astăzi trebuie să mor cu adevărat pentru a doua oară. Unul din frații noștri din lojă mi-a dat cuțitul. Este cuțitul unui viteaz. Caută să nu-l faci de rîs.

Se trase în lături și-și scoase cuțitul din cingătoare.

— Sînt gata ! strigă, ridicînd pumnalul. Lama scînteie, descriind un arc, și înțepeni cu vîrful îndreptat spre celălalt.

Din tot ce vedea, amfiteatrul înțelegea că barbarul care sărise despărțitura de zid era de același neam cu getul fără un ochi, crudul ei idol ce încă nu fusese învins. Străinul acesta îi primise provocarea și, ca un nebun — fiindcă numai un nebun ar fi îndrăznit așa ceva ! — a intrat în arenă și vorbea cu gladiatorul, probabil în limba lor, dar de ce nu se mișcă getul ?

— Ce stai, barbarule ? urlau toți. Termină cu el. Retează-i pletele roșcovane și fă-ți din ele șireturi la carbatine ! I-e frică, pe Jupiter Olympianul, priviți-l că i-a pierit piuitul lăudărosului !

Daizu păru să se însuflețească la strigăte. Un fulger îi trecu prin ochiul sănătos. Aruncă pe nisip scutul și sabia scurtă și, ca și Scoris, ridică cuțitul.

— Vei muri ! scrîșni și începu lupta.

Amfiteatrul se sculase în picioare. El se uita cu plăcere la lupte, lupta asta însă le întrecea de departe pe acelea la care asistase în ultimii ani.

„Io !" își opriră toți răsuflarea : cuțitul lui Scoris spintecase tunica sub subsuoara getului, iar pielea tunicei se acoperi de sînge. „Io !" strigă a doua oară. Getul izbise de sus în jos, și umărul celuilalt se dezgoli, roșu. „Io !" strigă pentru a treia oară și tăcu.

În imensul circ luminat de făclii nu se auzea decît gîfîitul celor doi din arenă. Domitian sta plecat peste balustrada lojei. Cei patru daci priveau cu brațele încrucișate la piept.

— Scoris se bate bine, spuse unul din ei.

— Da. Caucoensul va învinge, răspunse Mucapor. Sa ! îi scăpă fără voie de pe buze și se ridică pe jumătate.

Daizu se repezise chiuind și avîntul i se curmă : pumnalul lui Scoris îi rupse falca de la o ureche la cealaltă, și-apoi i se înfipse în piept pînă-n plăsele.

— Primește-i sufletul la judecată, părinte ! strigă Scoris.

Nu termină de rostit cuvintele. Cu o ultimă energie, Daizu îl lovi, desfăcu degetele deja cuprinse de tremurul morții de pe mînerul cuțitului și se prăbuși pe nisip cu fața în sus.

Scoris căzu și el în genunchi, alături de el. Pletele îi veniră pe față. Încet, se răsuci pe o parte. Mînerul cuțitului lui Daizu îi ieșea licărind dintre coaste.

Amfiteatrul șuieră de stupefacție. Muriseră amîndoi. Era nemaivăzut !...

Pe terasa de sus a circului, un om cu o figură tristă își reținu un strigăt de oroare. Tunica și boneta de lînă îl arătau a fi libert, privirile lui înfrigurate pironeau parcă fără să înțeleagă cele două trupuri lungite pe nisipul arenei, deasupra cărora se zbuciumau torțele și clamoarea dezlănțuită a amfiteatrului.

Cap. XV

Dunga zorilor se arăta printre norii grămădiți la răsăritul Orașului. Cetatea încă dormea, într-o oră-două începea o nouă zi. Aburi groși pluteau peste pomi și case.

O căruță trasă de un cal se hurduca pe bolovanii drumului ce ieșea pe la poarta Ostia. Vilele luxoase erau din ce în ce mai rare. Case de agricultori stau risipite pe cîmp. Adierea lanurilor și a buruienilor proaspăt cosite umpleau noaptea cu mireazma lor amăruie.

Calul necheză dintr-o dată și se încordă în hamuri, iuțind pasul. În căruță se aflau doi oameni : unul care conducea și altul așezat pe leutră. Amîndoi purtau pelerine cu glugi, ascunzîndu-le chipul.

— Știe că ne apropiem de casă, spuse cel de pe leutră.

Conductorul căruței dădu din cap fără să se-ntoarcă. O bună bucată de drum privi scăpărările copitelor calului pe pietre, apoi spuse cu grijă :

— Nu-i face rău scuturătura ?

Bărbatul de pe leutră se uită la o ladă lungă și mare de lemn, așezată pe niște paie pe fundul căruței.

— Nu cred, rana i-a fost legată strîns.

Vru să mai adauge ceva, însă se răzgîndi. Omul din ladă murea, n-aveai nevoie să fii prea priceput ca să-ți dai seama de asta. La ce-l aștepta medicul, nici asta nu înțelegea. Un cuțit înfipt între coaste, doar să ai trupul făcut din fier ca să te ridici iar pe picioare. Omul murea, nu mai încăpea îndoială, dacă n-o fi și murit. Așa i-a fost scris și hărăzit de cel care le veghează pe toate.

Cînd coborîseră în hrubele circului, tovarășul lui se certase cu paznicii și soldații, dar reușise să-l scoată pe

muribund afară, habar n-avea cum. Încăperea de sub arenă era plină de cadavre şi răniţi. Morţi sau încă pe jumătate vii aşteptau să fie arşi sau aruncaţi în groapa cu var de la marginea Oraşului. Lui îi venise să leşine din pricina mirosului de cadavre şi sînge — rupte cum erau, se descompuneau mai repede, poate şi din pricina căldurii de cuptor ce domnea în subterane. Căutaseră mult pînă să-l găsească pe omul din ladă. Zăcea sub un morman de trupuri şi abia respira. Pierduse o groază de sînge, avea cel puţin zece împunsături în piept, afară de tăietura care-l culcase la pămînt. Conductorul căruţei a împărţit cîteva piese de aur, paznicii şi soldaţii au închis ochii — şi acum merg la Lucillius Niger şi la fratele lui. De ce se interesau de dac ? Întrebarea îl chinuise tot timpul, dar el era obişnuit să tacă şi să nu se vîre în sufletul oamenilor.

Căruţa coti pe un drumeag îngust şi prăfos, şerpuind printre ţarinile străjuite de plopi şi tufe de mărăcini, oprind la o casă mică din cărămidă arsă, cu coperişul sprijinit în tigillum [23] şi coloane subţiri ornamentate. O lampă ardea agăţată la intrare. Conductorul căruţei sări jos şi bărbatul de pe leutră îl imită. În grădina din spatele casei ţîrîiau gîngănii prin iarba deasă. Conductorul merse la unul din obloanele ferestrei de lîngă intrare, bătînd într-un anume fel. După o scurtă trecere de timp, din dosul uşii se auzi o voce scăzută :

— Clement ?...

— Fie-i amintirea mereu printre noi, spuse conductorul.

Uşa se deschise. Bărbatul profilat în prag era slab şi cu părul alb tăiat după moda provincialilor.

— Tu eşti, Pamphylus ? L-aţi adus ?

— Ajutaţi-ne să-l ridicăm.

Cel din prag făcu loc de trecere unui alt bărbat, cu o barbă mică. Noii sosiţi şi cu acesta din urmă săltară, opintindu-se, lada, cărînd-o în casă.

Vestibulul încăpător, cu pereţii pictaţi, păstra în el chipurile strămoşilor, însă altarul n-avea statui. Cîteva crengi de merişor se rezemau de nişte lumînări de ceară, aprinse.

— Assinius vă aşteaptă, spuse bătrînul. Mai trăieşte ?

— Da, trăieşte. Nu ştiu cît de-aci-nainte...

Bătrînul cu păr alb trase o draperie în stînga.

— Să-l ducem aici. Pe patul acela.

Odaia aceasta servise o vreme de tablinum, arhiva unde-şi primea clienţii Niger Secundus, fratele proprietarului modestei locuinţe, care se ocupa cu vînzarea de fructe şi zarzavaturi. Două paturi scunde mărgineau pereţii laterali. Candelabrul cu trei braţe, agăţat de tavan, răspîndea o lumină galbenă, uşor fluturată, căci fereastra era deschisă.

La apariţia grupului, un al cincilea bărbat se ridică de pe unul din paturi. Era ras, cu nasul coroiat ca un cioc de pasăre şi o frunte pleşuvită de timpuriu. Bărbatul cu barbă mică de pescar din sudul peninsulei îi ajută să pună trupul lui Scoris pe patul de lîngă fereastră : cu ochii închişi şi buzele albe, dacul dormea somnul prevestitor al morţii. Un bandaj grosolan de cîlţi astupa rana din care fusese scos cuţitul. Candelabrul îi poleia trăsăturile încremenite.

Bărbatul cu nas ca un cioc de pasăre se plecă peste rănit, îi ascultă inima. Desfăcu bandajul. Un ghemotoc de sînge se desprinse de rană, lipit de legătură. Bărbatul pipăi marginile umflate ale rănii şi se întoarse la ceilalţi.

— Dacă apucă răsăritul soarelui, mai putem spera, zise cu gravitate. Daţi-mi instrumentele şi aduceţi apa fierbinte şi feşele. Încălziţi ceară.

Aproape o oră slujitorul lui Asclepios nu se mişcă de lîngă pat. Mîinile îi erau mînjite cu sînge pînă la coate. Rănitul nu se trezise, o singură dată scoase un strigăt bolborosit. O sudoare rece, înşiclată, îi brobonea obrajii. Pamphylus se cutremurase la strigăt. Lucillius Niger îi puse mîna pe umăr.

— Ce spune ?

— Nimic, şopti celălalt.

Doctorul terminase. Oftînd, se spălă pe mîini în vasul adus de bărbatul cu barbă mică, neagră, şi privi pe fereastră.

— Am făcut tot ce mi-a stat în putinţă.

— A murit ! strigă Pamphylus.

— Nu, dar viaţa lui o veghează în clipa de faţă altcineva. La răsăritul soarelui ne va înştiinţa de hotărîrea luată.

Toţi se uitau acum la cel care-l adusese pe muribund din hrubele circului.

— Duceţi-vă, mai spuse medicul. Am să vă chem.

*

Lucillius Niger se așezase pe patul din odaia învecinată aceleia unde zăcea rănitul. Dincolo de draperia despărțitoare, pașii medicului sunau pe mozaic, umblînd în lung și-n lat. Prin fereastra deschisă, întunerecul de afară se subția în cenușiu. O pasăre fluiera în crengile de lîngă fereastră. Bătrînul și omul din fața lui ascultau fluieratul, așteptînd răsăritul soarelui ; în afară de ei doi nu se mai afla altcineva în camera strîmtă, mobilată rustic, c-un opaiț pus pe colțul mesei cu picioare sculptate. Într-un tîrziu, stăpînul casei ciupi fitilul opaițului, întinse mîna peste masă și apucă mîna celuilalt.

— Am făcut așa ca fratele meu și Alexander să nu ne stinghereasc㠍. Mai avem o oră, Pamphylus. Deșartă-ți sufletul. Adineaori ți-am zărit ochii, dar un bărbat care suferă nu înseamnă totdeauna că e și slab. Au trecut ani de cînd nu ne-am mai întîlnit, tatăl tău e mort, pămînturile din Apulia zac în paragină fiindcă și stăpînul lor e mort, iar fiul lui a fost exilat pe malurile Pontului Euxin. Te-am purtat pe brațe și ți-am împins leagănul, cînd abia rosteai întîiele vorbe. Ți-am ținut loc de tată... eu, un cetățean liber, unui sclav. Ai uitat zilele acelea de demult ? Nu mai ai încredere în mine ?

Pamphylus își feri mîna.

— Nu, n-am uitat. Zilele de care-mi vorbești îmi sînt săpate în adîncul inimii, dar inima mea bate doar ca să-mi amintească de moarte.

— De moarte ? surîse liniștit bătrînul. Moartea este fericire. Zbuciumul vieții este o picătură într-un ocean, față de veșnicia atotstăpînitoare a morții. Prin moarte, învelișul omenesc se sfarmă și sufletul rămîne liber să se întoarcă acolo de unde a pornit, lepădînd pecetea lui trecătoare. Prin moarte devii nemuritor, Pamphylus. Așa cum au devenit azi frații noștri în circ.

Pamphylus nu răspunse.

— La ce te gîndești ?

— La ce mi-ai spus.

— Ridică-te deasupra pasiunilor, clătină bătrînul din cap.

— Să mă ridic ? strigă Pamphylus, și bătrînul tresări la vocea lui. Cum să mă ridic ? Prin vorbe ? Sînt sătul

de ele, vorbele mă potolesc doar cînd sînt rostite... şi cînd rămîn singur cu gîndurile mele ?

Bătrînul oftă şi-l apucă din nou de mînă.

— Spune tot ce te frămîntă.

Pamphylus îşi retrase şi de astă dată mîna. Fluieratul păsării încetase. Pe nesimţite, golul ferestrei apărea acum albastru. Paşii medicului sunau mereu pe mozaicul roşu al odăii alăturate. În curte, Alexander şi Niger Secundus vorbeau încet sub lampa de la intrare.

— Spune, Pamphylus. Curînd răsare soarele.

— E o poveste lungă, murmură Pamphylus. Parte din ea o ştii.

— Da. Vorbeşte-mi de femeie, îl privi Niger cu luare aminte. De ce ai plecat din ţara omului de dincolo ?

Pamphylus nu-i răspunse imediat. Privea în gol. Într-un tîrziu, ridică privirile şterse.

— Eu şi omul de dincolo am stat împreună cu femeia, spuse încet, pe malul unei ape, în apropierea cetăţii regelui lui. Regele ne-a dat pămînt şi ne-a lăsat liber vînatul, în locurile de vînătoare. Îşi trecu limba peste buzele uscate. Pe femeie o cunoscusem *ca femeie* încă de la Tomis. Ştiu, ştiu, făcu un gest, nu trebuia, şi nu trebuia nici ea, pînă n-aveam binecuvîntarea, dar aşa a fost să fie. Fusese vioaie şi jucăuşă, mai-nainte să fi fost obligaţi să fugim în ţara omului de dincolo. A devenit deodată tăcută şi tristă. Odată am întrebat-o : „De ce te-ai schimbat ? Nu-ţi place aici ?“ „Nu, nu sunt schimbată. N-am nimic.“ „Nici libertatea nu te bucură ? Cîndva noi doi am fost sclavi.“ A şoptit : „Mă bucură.“ „N-ai zis tu, am insistat, că viaţa se cere trăită în doi ? Oriunde ?“ A tăcut. Apoi s-a uitat într-o parte. „Viaţa se cere trăită în doi, a repetat pe un ton ciudat. Am luat-o în braţe, dar ea s-a ferit. M-am întors : omul de dincolo sta în prag, cu arcul în mînă. „Am venit să-mi iau rămas bun“, a rostit el ca de obicei, pe un ton potolit. Pentru întîia oară am auzit-o spunîndu-i direct, cu o voce şovăitoare : „Pleci iar la vînătoare ?“ Şi-a rezemat arcul de piatra vetrei şi a zîmbit stingherit : „Plec la Roma.“ „La Roma !“ Strigasem amîndoi în acelaşi timp. M-am trezit din buimăceală : „Glumeşti... ce cauţi la Roma ?“ „Eu nu caut nimic. Regele trimite romanilor o solie. Tarabostele Mucapor vrea să mă ducă cu dînşii. Am venit să-mi iau rămas bun.“ S-a aşezat la foc, uitîndu-se

la flăcări. „Roma... a murmurat femeia mea. Acolo am fost vîndută prima oară la tîrgul de sclavi. Pe atunci aveam treisprezece ani." Noutatea mă uluia. Ce ne așteaptă între oamenii aceștia străini, singuri ? Abia le știam limba. „E drum lung pînă la Roma, luni de zile, ai să lipsești poate un an. Nu ți-e teamă ?" „De ce să-mi fie teamă ? Nu mi-e teamă de romani. De oamenii pe care-i urăști nu te ferești, galule." „Rămînem singuri", am răspuns. „Oamenii s-au învățat cu voi. Mucapor le este stăpîn și ei îi știu felul : n-or să vă înfrunte cu nimic oamenii. Mai venisem să-ți spun că am să ți-l aduc pe Puha, cît lipsesc. Să-l îngrijești și să nu-l alungi. E un cîine credincios și se pricepe la vînătoare." „Cînd pleci ?" „Într-o săptămînă, o lună. Au trimis după aurarii de la Abryttu [21], să toarne scule prețioase, pentru darurile de dat romanilor. Dar, poate, nu ne mai întîlnim." Și-a ridicat arcul de lîngă vatră și a ieșit. Nici femeia nu mai era în casă. Am găsit-o trîntită afară în iarbă, cu fața în jos. „Ce s-a întîmplat ? am strigat. Femeia plîngea. „De ce plîngi ?" și n-am mai putut rosti altceva : înțelesesem. Învățătorule și părinte al sufletului meu rupt și însîngerat, mai am cuvinte să te lămuresc ? „Îl vrei pe Scoris în locul meu ?" M-a privit cu ochi de animal bătut. Stelele de pe cer i se oglindeau în lacrimi. A gemut și și-a îngropat obrazul în umărul meu. Apoi am fugit de lîngă ea. O oră, poate mai mult, am rătăcit prin pădure, pînă m-am trezit pe o înălțime de unde se zărea coliba omului de dincolo. Am avut tăria să mă împotrivesc reîntoarcerii mele la femeie.

Pamphylus tăcu.

— Continuă, șopti bătrînul.

— Povestea mea s-a terminat, pater. Am umblat destul pînă să ajung aicea, prin păduri, peste dealuri, însoțindu-mă cu turmele și păstorii, cu negustorii, cerînd ajutor drumeților cu care-mi încrucișam cărările. Am căutat să-mi întăresc credința pierdută : n-am aflat-o. Într-o noapte, pe malul Danubiului, le-am vorbit de răstignitul din Iudaea unor oameni strînși la foc, așteptînd dimineața ca să trecem fluviul. Un păstor s-a uitat lung la mine. „Și unde-i acum omul de care pomenești ?" „Împărăția lui și a tatălui lui este în cer."

„Atunci omul acela e Zalmoxe, a răspuns păstorul. Ne-am născut și murim în credințele noastre, străinule. La ce să le schimbăm ? Povestea ta e o poveste frumoasă,

dar n-avem nevoie de ea. Pe urmă, am mers cu alți păstori care călătoreau în Illyricum, bessi locuind la Hebrus [25], nedeosebindu-se prea mult de dacii din nordul Danubiului. Ceilalți drumeți cu care se întovărășiseră se duceau călăuziți de un preot, în Thracia, la muntele Cogheion [26]. Preotul lor știa să citească în gînduri, căci mi-a spus, sfredelindu-mă cu căutătura ochilor lui ascuțiți: „Tu suferi. Suferi după o femeie. Lacrimile tale sînt lacrimile lui Dionysos, străinule: Eurydice! O, lumină dumnezeiască! a spus Orpheu murind. Eurydice, gemură, rupîndu-i-se, cele șapte coarde ale lirei. Iar capul lui, rostogolit, tîrît pentru veșnicie pe valurile timpului, strigă și acum: Eurydice! Eurydice!" [27] Păstorii n-au înțeles ce-mi spune, îmi vorbise în greceşte. Eu însă am înțeles. Cum am venit la tine? M-am amestecat cu derbedeii și negustorii ce urmăreau ca un stol de lăcuste legiunea a opta ilirică, schimbată din Moesia în sudul Siciliei; am reparat hamuri și le mînam caii la păscut. Pe țărmul Adriaticei m-am îmbarcat în convoiul lor de galere, care-i aduceau în peninsulă. Asta-i tot.

Rămase iar cu ochii în gol. Un minut, poate mai mult, nu schiță nici o mișcare. Apoi închise ochii și adăugă în șoaptă:

— Mă gîndesc la un lucru... ce s-a întîmplat cu *ea*?

Draperia fîlfîi și se despărți în două. Între faldurile ei apăru silueta medicului.

— A răsărit soarele, spuse medicul cu o voce obosită.

— Trăiește, Assinius? întrebă Lucillius Niger.

— Inima-i bate din ce în ce mai slab. Vino, Pamphylus.

În odaia de dincolo, Scoris respira greu, cu ochii întredeschiși, dar ochii aceștia erau înghețați și nu vedeau nimic în jur. Bătrînul și medicul începură să se roage la căpătîiul patului.

Pamphylus nu se ruga. Se uita imobil la Scoris.

*

Cînd sosi seara, Scoris se mișcă, ceru apă și căzu imediat într-un somn adînc.

Cei patru bărbați, afară de medic, se retraseră în tablinum. Pamphylus privea prin draperie la rănit, pe al cărui chip pămîntiu fumega candelabrul cu trei brațe.

— O să trăiască, trebuie să trăiască, zise mișcat. Vă mulțumesc pentru tot ce ați făcut.

Îi întinse lui Lucillius Niger o pungă de piele.

— Ajutați-l să-și vadă iar pământul. Și să nu-i vorbiți de mine. Voi să fiți aceia care ați întreprins totul. Rămîneți cu bine.

— Unde pleci ? întrebă Lucillius Niger. Nu te-ntoarce pe Aventin.

— De ce să nu mă-ntorc ? Ghicitoarea care-și împarte culcușul cu mine de atîta timp nu crede în nimic. M-a convins să nu mai cred nici eu.

— Pamphylus !

Pamphylus ieși repede. Niger Secundus și Alexander nu îndrăzniră să-l privească pe bătrîn. Acesta rămăsese cu punga de piele în mînă.

— L-am pierdut, oftă cu tristețe. Nu va mai reveni niciodată alături de noi.

Cap. XVI

O corabie veche, însă încăpătoare și trainică, spintecca în apusul de soare valurile verzi ale Mării Egee.

Era o *corbita,* un vas de transportat mărfuri și merinde, cu pinze, opt perechi de vîsle și partea dinainte alungită în formă de plisc de pasăre.

Soarele apărea retezat la jumătate, din mare, iar pe discul lui tăiat, insulele grecești lăsate în urmă ardeau profilate într-o cunună de foc. Vremea se menținuse senină și calmă. Cu pînzele sus, corabia înainta plecată pe flancul stîng, înconjurată de țipetele pescărușilor și de salturile delfinilor. În zare se zimțuiau coastele abrupte ale Asiei Minor.

Nava părăsise Ostia romană de aproape treizeci de zile, întrebuințînd în special vîslele. De două nopți, un vînt prielnic bucurase pe lopătari. Lungile rame au fost ridicate și marinarii, ocupați cu trebile lor, așteptau sfîrșitul călătoriei : Byzantium. Pe cheiurile orașului va fi deșertată marfa — vin, lînă și fructe — iar ei își vor primi solda, vor petrece o săptămînă, după care se vor întoarce, de

data asta oprindu-se în Peloponeș, de unde urmau să ia noua încărcătură : mirodenii, vase cu undelemn, languste și caracatițe uscate, specialitățile de lux ale Eladei.

Pe punte, sub baldachinul de stinghii îmbucate și vopsite în alb, de la partea din spate a corbitei, proprietarul corăbiei juca zaruri cu un marinar. Era un bărbat scund, fără dinți, cu craniul ras în întregime și, deși cetățean roman, purta cercei de aur în urechi ca un barbar nordic. Pe omul acesta îl chema Rutilius, și toată lumea se mira de poreclă, căci numai roșcovan nu arăta, cu pielea lui măslinie de băștinaș din sud. La un pahar cu vin, nu pierdea prilejul să-și explice numele : mamă-sa îl botezase astfel, în amintirea unui unchi care fusese chel de mic copil și se născuse pe o țoală roșie. De glumă rîdea doar el, în mari hohote de rîs : altfel era un bun navigator și un și mai bun negustor.

Acum pierdea la zaruri și se enervase la culme. Marinarul cîștiga și tăcea, tăcerea asta îl scotea pe Rutilius din minți mai mult decît piesele îngrămădite în fața celuilalt, crescînd cu fiecare răsturnare a cornetului. Se sculă, zvîrli zarurile pe punte și le dădu una cu piciorul.

— Pe barba lui Hercul, Annaeus, dacă n-ar fi zarurile mele, te-aș bănui că le-ai înțepat cu plumb ! Ai un noroc spurcat.

— Nu-i noroc, e știință, rînji marinarul.

Rutilius merse la cîrmaci și vorbi cu el. Cercetă pînzele catargului, după aceea se rezemă cu spatele de balustradă și se uită cum mîncau oamenii. Vîslașii erau sclavi, dar stăteau amestecați cu oamenii liberi și sorbeau aceeași zeamă de grîu prăjit. Pe o cărămidă lată, groasă și pătrată, ardea un foc de rumeguș de lemn. O bucată de pulpă de ied își scurgea seul într-o tingire ținută de unul din vîslași.

Mai la o parte de ceilalți, un barbar get așezat lîngă balustradă tăia cu un cuțit ciudat dintr-o pîine neagră plebeiană. Din cînd în cînd, înfigea cîte un dumicat în vîrful cuțitului și se ducea să-l moaie în seul încins din tigaie, după care se așeza din nou, mestecînd rar. Ochii lui albaștri și trupul excesiv de înalt și voinic încă păstrau lîngoarea aia pe care ți-o imprimă zăcutul de pe urma unei boli. Stăpînul corăbiei îl observa atent. De treizeci de zile barbarul trăgea la rame și trebuise să-i cumpănească perechea lopeții cu doi oameni în loc de unul,

cu aşa forţă vîslea. Rutilius îi privise mişcările corpului, muşchii şi felul în care cobora şi lăsa lopata în apă. „Neamul lui nu-i un neam de pescari, se gîndise. Totuşi, vîsleşte ca un obişnuit cu lopata, aş putea să jur că a învăţat să vîslească pe o galeră, a fost rob." Îl interesa prea puţin adevărul. La Ostia, Lucillius Niger şi fratele lui îi încredinţaseră fructele de transportat la Byzantium, şi odată cu dînsele şi pe omul ăsta tăcut, cu plete şi pieptul cît un dulap.

— Vrea să ajungă la Danubiu, spusese bătrînul.

— Nu plutesc decît pînă-n Bosporus.

— Trebuie să fie corăbii care merg mai departe, spre Pontus Euxinus. Ia gîndeşte-te, Rutilius : dacul o să te ajute la o mulţime de treburi. Zece piese şi încă una, la întoarcere, dacă-l sui pe o corabie din acelea.

— Ai darul convingerii, mă jur pe un sfert din zei să ţi-l îmbarc la Byzantinum ! Adu banii. Da' de ce ocoleşte pe mare ? Uscatul i-ar fi fost mai lesne, prin Illyricum.

— Nu se poate pe uscat, roşcovanule. Să mă-ncred în tine ?

— Mă jigneşti, Niger, nu am dinţi în gură, am însă cuvînt, pe jumatea ailaltă a zeilor, că sfertul rămas îl ţin să mă jur în faţa ta la întoarcere !

Scoris păşise ţeapăn pe punte, iar Rutilius văzuse şi atunci că se descurca de minune şi cunoştea alcătuirea unei nave. Lui Lucillius Niger îi luase mîna dreaptă, şi-o lipise de frunte şi rostise în latineşte :

— Rămîi-cu bine, romanule. Nu cred să ne mai întîlnim în viaţa aceasta. Pe cîmpiile veşnic albastre ale vînătorilor lui Zalmoxe, am să te caut şi să te slujesc cum se cuvine.

— Du-te sănătos, a dat bătrînul din cap.

Nici legăturile dintre venerabilul bătrîn şi dac nu-l interesau pe Rutilius. Primise zece piese şi ştia că în preţ este inclusă şi tăcerea respectivă. Nu-şi bătea capul de prisos ; păţise atîtea în anii de cînd colinda Mare Nostrum, încît învăţase să fie mut, doar ochii să-i caşte bine-n jur. Dar oricît îi căscase, n-a aflat nimic. Barbarul vîslea în rînd cu ceilalţi, mînca aceeaşi hrană şi dormea sub punte, cum dormeau toţi. Nu cînta cînd lopăta, nu scotea un cuvînt mai mult decît era de trebuinţă.

Rutilius scuipă peste umăr, desprinzîndu-se de balustradă. Se apropie de dac.

— Mîine, dacă ne e favorabil vîntul, intrăm în Hellespont.

Scoris înghiţi pîinea pe care tocmai o mesteca, tăie o altă bucată şi şi-o vîrî în gură.

— N-ai auzit ? Mîine intrăm în Hellespont.

— Nu sînt surd, răspunse liniştit Scoris. De ce trebuie să repeţi de două ori un lucru pe care-l poţi spune o singură dată ?

Terminase de mîncat. Ridicîndu-se de jos, îşi şterse cuţitul de podul palmei şi-l strecură în brîu.

— Mi-eşti dator o piesă de aur pentru vîslit, chelule. Aşa îţi plăteşti oamenii, nu ?

— Ai talente de negustor, îşi pungi buzele Rutilius.

— Romanul ţi-a promis zece piese pînă-n Byzantiumul vostru. Fără una pe care mi-o datorezi, rămîn nouă. Piesele sînt la tine. Îţi mai dăruiesc două şi n-am nevoie de nici o plată, dacă îmi găseşti imediat corabia să mă ducă mai departe. Cîştigi treisprezece piese, iar la întoarcere romanul îţi mai dă una, patrusprezece piese. Tăcu, preocupat. Apoi adăugă zîmbind rece : În ţara mea, cu piesele astea cumperi un sat.

Rutilius se scărpină în creştetul ras şi se depărtă.

Scoris rămase rezemat de bordaj, privind valurile.

*

În seara cînd se despărţise de Pamphylus şi femeie, îşi aprinsese focul în colibă, dase de mîncare la cal şi se pregătise de somn. Puha mîrîia şi adulmeca spre pădure. Ieşise să scruteze întunericul.

Nu se auzea altceva decît vuietul brazilor şi clipocitul apei din vale. Dulăul l-a împins cu botul şi a scîncit. Aproape de miezul nopţii, dulăul a lătrat din nou, şi el a sărit din culcuş. Lătratul lui Puha se transformase într-un ţîfnet bucuros. Paşii celui ce venea au răsunat la uşă şi, mai-nainte ca el să se dumirească, femeia galului răsări în prag. N-o vedea, i-a simţit însă numaidecît prezenţa : coliba se umplea cu mirosul de iarbă de cîmp, mirosul ce-i adia din păr şi trup ca un abur.

— Scoris, i-a auzit şoapta.

Îi spunea prima dată pe nume. A făcut un pas prin întunerec și a atins-o cu palma. Mîna ei i s-a încleștat de braț.

— Scoris, a șoptit din nou. Pamphylus a plecat.

El s-a dus la vatră, a dezvelit tăciunii din cenușă și a aprins focul. Nu s-a uitat la ea decît atunci cînd flăcările au luminat pereții : femeia se oprise ca o stană de piatră în pragul colibei și-l privea cu ochii ei mari, tulburați.

— Unde a plecat ?

— Nu știu... mi-e frică !

— N-are unde să se ducă. Poate l-ai înfruntat și vrea să se liniștească.

— Nu, a răspuns și deodată a început să plîngă. Dar plînsul ei nu era un plîns cu suspine, ci unul potolit și odihnitor.

— V-ați certat ? Femeia trebuie să-și asculte bărbatul.

— Nu-i bărbatul meu, murmurase.

— Bărbatul care te-a luat, te ține cu el și m-a scăpat de moarte.

— Scoris, mi-ești foarte drag, a ridicat fruntea la el. Știi ce-i asta ?

Căzuse pe culcușul de piei de capră, ascunzîndu-și fața în mîini. Dacă... Nu, era femeia galului, și galul nu merita asta. Și totuși, o dorință arzătoare i-a biciuit sîngele. Dacă ceea ce simțea el în clipa aceea și tot ce simțise de totdeauna cînd se afla împreună cu ea se numea vrere sau ce o fi fost, însemna că și el o vrea pe femeia subțire a galului, cum îl vrea ea pe el. A luat-o în brațe de pe culcuș, silind-o să i se uite în ochi.

— Galul știa ?

— Da.

— De-aia a plecat.

O înăbușise într-o strînsoare sălbatică, lăsîndu-și obrajii pe sînii ei fierbinți.

— N-avem voie, trădarea se pedepsește prin moarte. E legea neamului meu.

A așezat-o cu grijă pe culcuș, a luat toporul sprijinit de vatră și și-a scuturat pletele.

— Închide ușa și culcă-te, mă duc să-l caut pe gal.

L-a căutat cinci zile în șir, dar nu l-a găsit. Unii păstori își aminteau de un străin slab care cobora munții spre miazăzi, ferindu-se din drumul așezărilor omenești. Ar fi fost zadarnic să-l urmărească. A șasea zi, cînd nici nu se

aştepta, căruţele cu daruri şi provizii porniseră din cetatea fiului lui Scorillo, iar Mucapor îl înştiinţase să fie gata de drum. De ce a plecat cu el ? Nu ştia. Cei patru soli îl cîntăriseră cu priviri indiferente. Unul mai vîrstnic spusese :

— Fratele nostru e voinic şi-am auzit că e şi straşnic vînător. Arcul să-l lase însă acasă.

— Nu mergem la vînătoare, caucoensule [28], spusese şi tarabostele Mucapor. În oraşul romanilor, ochii şi urechile trebuie să ne fie armele. Darurile lui Decebal au tîlcul lor. Romanii vor cercei şi jucărele de aur, noi vrem baliste şi jucărele care să ne facă tari.

— Te-ntorci curînd ? i-a spus Lilia.

— O jumătate de la o iarnă la alta, poate mai mult, poate mai puţin...

— De ce pleci ?

— Nu ştiu, poate fiindcă ai ochi prea frumoşi. Să nu-ţi faci griji în singurătate : mama şi sora lui Ranse, păstorul, au să te ia la ele, să ajuţi la torsul şi ţesutul lînii. Sînt două femei bune şi cuminţi.

— Eu sînt acum a ta.

Se înclinase, apucîndu-i mîna şi lipindu-şi-o de frunte.

— Am să mă gîndesc cînd voi fi singur la ce mi-ai spus.

Cu un gest neaşteptat, ea îi sărutase mîna. Înălţase la el căutările pline de gingăşie, dor şi tristeţe.

— Îmbrăţişează-mă şi tu.

*

La îmbrăţişarea aceasta neîmplinită se gîndea Scoris, rezemat de bordajul corbitei.

Sub clarul de lună, dîra de spumă din urma corabiei părea zvîrcolirea unui şarpe de argint. Ţărmul Asiei Minor era aproape.

A doua zi seara, trecură Hellespontul. Rutilius l-a bătut pe umăr :

— Mai avem puţin, barbarule. Mîine ancorăm la Byzantium. Să sperăm c-ai s-ajungi cu bine în Dacia ta. Ţi-a plăcut călătoria ?

— Cunosc locurile.

„Deci am avut dreptate, îşi spuse navigatorul. Omul ăsta e un vechi galerian. De unde şi pînă unde s-o fi însoţit cu Lucillius Niger şi zarzavaturile lui ?!"

Aceeași întrebare și-o pusese și Scoris, dar bătrînul de pe calea Ostiei fusese mut ca un pește. Reîntors din moarte, se trezise în odaia cu mozaic ; deasupră-i pîlpîia candelabrul cu brațe încovoiate. Trei romani se uitau zîmbind la el. A tăcut zile în șir, primind mîncare și îngrijire, neliniștit și bănuitor, fără să scoată o vorbă. După o săptămînă, în timp ce i se schimbau fețele de pe răni, l-a întrebat pe omul cu nas ca un cioc de pasăre, care-l pansa :

— Unde sînt ?

Bătrînul cu barba albă ce sta pe un scăunel la capul patului s-a luminat la față.

— Nu te teme, nu-ți facem nimic rău.

— Unde sînt ? a repetat.

— În casa unui adevărat roman. Nu te teme, Scoris.

— De unde știi cum mă cheamă ?

— Știu totul. Nu te frămînta.

— Tu m-ai luat de la circ ?

— Acolo ai omorît un om, spuse celălalt cu blîndețe. Poate pe omul acela nu trebuia să-l omori, ai fi reușit altfel să te înțelegi cu el. Cel ce ridică sabia, de sabie va pieri...

— Atunci voi, romanii, de sabia pe care o ridicați prea des veți pieri.

După alte de trei ori cîte șapte nopți se scula din pat și umbla la soare prin grădină.

— Frații mei locuiesc în Domus Augustana [20]. Să meargă fratele tău și să le spună că m-am însănătoșit, i se adresă într-o seară lui Niger.

— Solii daci au plecat, spuse bătrînul. Nici asta să nu te mîhnească. Îți vom da bani să te-ntorci acasă, pe mare.

Pînă la plecare nu-l lămurise nimeni cum și cine îi întorsese soarta, culegîndu-l din arena însîngerată a amfiteatrului. Pe cheiul Ostiei, Lucillius Niger, după ce vorbise cu Rutilius, și-a netezit barba resfirînd-o pe piept.

— Femeia ta o să se bucure, mai ales că te socotea mort. Așa îi vor fi spus prietenii tăi.

— N-am femeie acasă.

— Ai să găsești atunci neapărat una, îl privise cu luare aminte bătrînul.

De ce vorbise așa ? Pe corabie s-a gîndit mult și la asta.

Două zile după ce au aruncat ancora la Byzantium, Rutilius găsise o corabie care plutea spre Pontul Euxin. Nava, mai mică decît a știrbului, ducea vinuri și măsline verzi la

Dionysopolis [30]. Grecul care o comanda a fost bucuros să primească cîteva piese de la un pasager nepretenţios şi, la rîndu-i, se obliga să-l scoată la Danubiu, lîngă bălţile Sucidavei [31]. La Dionysopolis îl aşteptau căruţele negustorilor, căci parte din marfă era hărăzită băştinaşilor transdanubieni : trei sau patru vase cu fundul plat plecau de la Sucidava, în susul fluviului, unul din ele chiar pînă la podul Alutului [32].

A cincisprezecea zi, corăbioara cu o pînză şi şase rame se apropia de destinaţie. Alutul crescuse simţitor, din pricina ploilor. Pe coastele împădurite, frunzele fagilor şi alunilor risipiţi pe clăbucete se îngălbeniseră. Sfîrşitul verii îşi trăia dulceaţa anotimpului intrat pe nesimţite în toamnă.

Luntrea se opintea în cadenţa lopeţilor. La un cot, o altă corăbioară cobora cu repeziciune curentul. Ea trecu ca o săgeată, şi Scoris putu să vadă pe punte un bărbat gras, cu o tunică galbenă, alături de un băieţandru subţirel, purtînd pe cap o bonetă în mai multe culori.

Dacă în locul lui Scoris ar fi fost Pamphylus, acesta ar fi holbat ochii, fiindcă bărbatul gras de pe punte era Spironides ! Dar Scoris nu-l mai ţinea minte, şi odată corăbioara dispărută, îşi fixă atenţia asupra tufelor revărsate prin rîpile malului. Tufe aidoma umpleau şi nisipul rîului lîngă care femeia galului ţese lînă, cu ochii ei frumoşi privind învîrtitul suveicii.

Cap. XVII

Se împlineau de opt ori cîte treizeci de zile de la plecarea lui Scoris.

Toamna făcuse loc iernii, iarna, primăverii, şi acum vara era iar stăpîna cîmpiei şi a muntelui. Ploi binefăcătoare blagosloviseră pămîntul o primăvară întreagă : holdele şi pădurile îşi dăruiau viaţa lor verde sub ochiul luminos al părintelui văzduhului. Şi tot de opt ori cîte treizeci de zile numărase Lilia de la plecarea lui Scoris, şi alte şase zile peste acestea, de cînd nu mai ştia nimic de Pamphylus.

Casa în care se mutase se afla de partea cealaltă a pădurii ; era o fostă tîrlă pusă într-o poiană și avea două odăi. Satul cinstea pe mama și sora lui Ranse cu un profund respect. Tatăl murise în bătălia cu Tettius Julianus, bărbatul fetei, dezlegat de preoți de împreunarea cu femeia, fusese trimes lui Zalmoxe în fierul sulițelor, însuși Ranse pierise la o vînătoare a lui Decebal, împuns de coarnele unui zimbru rănit.

Femeile țeseau lînă, din mîinile lor ieșeau adevărate minuni. Fata se căsătorise la patruzprezece ani și rămăsese văduvă la optsprezece. Nici acum nu-și uitase bărbatul, deși de la sărbătoarea nemuririi aceluia se scurseseră șapte ani. Era o fată lunecoasă ca o șerpoaică, suportîndu-și disperată marama cernită a văduviei. Mama n-o mîngîia niciodată : mama asta era un pumn de carne boțită, înfofolit în fuste și-n broboade, din care priveau ochii luciați de bătrînețe, ca două pietre tocite. La vremea ei, se spunea că vrăjmășise întreg satul cu o frumusețe de duh al apelor. Frumusetii acesteia de odinioară nu-i mai ghicoai urmele decît în zîmbete și mlădieri ; într-altcumva, bătrîna era de neînfrînt în asprimi.

— De ce plîngi ? o certa adesea pe fată. Bărbatul nu ți se mai întoarce, oricît ți-ai strica lacrimile.

— Vreau altul, spunea fata. Mi-e urît.

Bătrîna o privea cu ochii ei topiți.

— Nu se poate. Încearcă să-ți vindeci sufletul, fată.

— Mai bine aș fi murit eu, se posomora fata.

— O să mori și tu, n-ai grijă, cînd ți s-o-mplini sorocul.

Lilia se înțelegea cu ele. Nu-i puseseră întrebări, n-o iscodeau și nu părea să le intereseze altceva decît stofa țesută la război. Odată doar, bătrîna îi spusese nepăsătoare :

— Vine curînd zăpada, străino, și voinicul tău nu mai sosește.

Lilia știa socoteala zilelor ; erau multe, atît de multe, că i se strîngea inima.

— Ai fost însoțită cu altul, continuase necruțătoare bătrîna. Acela a plecat și s-au pierdut știrile despre dînsul. Era neamul tău. Scoris e neamul nostru, tribul lui de la cotul munților din răsărit e un trib de oameni aprigi și care ne seamănă. În el, parcă-i văd pe bărbatul meu, pe bărbatul fetei și pe Ranse. Toți trei au fost zdraveni și nu ne-au făcut numele de rîs. Nici Scoris n-o să ți-l facă pe

al tău. Femeia care a gustat din doi bărbați nu mai e must ce fierbe : e vin vechi, ameţindu-te la sorbitură. Să-l laşi pe Scoris să soarbă din tine pe îndelete, ca să se amețească pe încetul. Aşa-l vei păstra.

Închisese dintr-un ochi, privind-o cu o viclenie severă. Lilia roşise, dar nu i-a răspuns.

— Ţi-e drag, se strîmbase bătrîna. Atunci, aşteaptă-l şi vezi să nu-ncurci lîna, tot cu gîndul la el.

Au venit apoi zile după zile, nopţi după nopţi. Scoris nu apărea. Se apropia toamna. Într-o dimineaţă se întorcea de la rîu, pe cărarea din pădure. Spălase lînă şi, fiindcă plouase, căuta bureţi pe la putregaiuri şi-n locurile umbrite. Puha era cu ea. Dulăul se opri din cercetatul buruienilor, adulmecă atent şi începu să latre : un călăreţ se ivise în capătul potecii, purtînd pe oblîncul şeii o vulpe mare, roşie, ucisă. Puha sărise la cal. Vînătorul îl împunse cu coada suliţei, trecu de femeie, după aceea struni zăbala şi se răsuci în şa. Lilia nu îndrăzni să se uite la el, îmbrăcase portul dac, şi portul ăsta nu îngăduia femeilor să cerceteze un bărbat, pînă ce nu le adresa cuvîntul.

— Cîinele negru e al tău, femeie ? îi auzi vocea.

Ridică fruntea. Călăreţul era un domn de neam, purtînd boneta acestora, şi avînd la ea înfiptă o pană lungă de ieruncă. Arcul îi atîrna pe umărul drept. Lilia îşi crispă degetele pe lîna udă : tarabostele Mucapor, care-l luase pe Scoris la Roma ! Îl ştia, el le dase pămînt. Holbă ochii, dar de pe buzele ei nu ieşi nici un sunet.

— Te-am întrebat dacă dulăul e al tău. Răspunde.

Puţin înclinat în şa, încruntase sprîncenele, mirat de tăcerea ei.

— Cîinele este al lui Scoris, murmură Lilia.

Călăreţul nu răspunse imediat. O rază de soare punea o rotocoală pe obrazul peste care se lăsase o expresie de nepătruns.

— De aceea am şi întrebat. Am fost la vînătoare deseori cu el. Îl cheamă Puha.

Cîinele ciulise urechile. Lătră de cîteva ori, dînd din coadă.

— Iar tu eşti femeia galului. Te-am întîlnit cîndva şi pe tine, lîngă rîu. Aţi semănat lanurile ?

— Scoris te-a urmat la Roma şi galul de care vorbeşti a dispărut de un an. Cine să fi semănat ?

Vînătorul se întunecă. Femeia sta pe cărare, cu lîna spălată și maldărul de bureți strînși într-un coș de nuiele. Ochii ei cerșeau o lămurire. În locul femeii, i se năzări imaginea celuilalt, a lui Scoris, oprit înaintea lojei împărătești și cerîndu-i cuțitul. Se mișcă în șa, împingîndu-și calul în lături. O străpunse cu o uitătură rece.

— Un bărbat nu se cade să vorbească de lucrurile acestea unei muieri, mai cu seamă unei muieri străine de sînge și limbă. Dacă-l aștepți pe Scoris, nu-l mai aștepta. Apropie-te în suferință de tăria femeilor noastre : Scoris e mort. A murit ca un viteaz, sub ochii mei și ai frații mei, în orașul romanilor.

Smuci dîrlogii armăsarului, tăind pieziș tufișurile, și dispăru.

Rămasă singură, Lilia privi bolta copacilor revărsată deasupra, petecul de cer albastru întrezărit printre frunze, razele soarelui strecurate, fișii, la rădăcina trunchiurilor înalte. Privi toate acestea îndelung și rătăcită. Apoi gemu și se lăsă jos. Își lipi obrazul de botul umed al cîinelui.

— Puha... Puha, ai auzit ? Scoris al nostru e mort.

Dulăul se ghemui lîngă ea și o trase de fustă, mîrîind. Ea se ridică, culese bureții împrăștiați și-i puse la loc în coșul de nuiele. Lîna se murdărise. Merse înapoi la rîu s-o clătească. Nici nu luă în seamă că un scul i-l fură apa repede. Nici nu simți că venise amurgul, că pădurea și poienile amorțiseră, nu mai fluiera nici o pasăre prin crengi. Frămînta în neștire sculurile cu mîinile vîrîte în apa înghețată, iar buzele ei repetau un murmur uniform de care i se agăța gîndul : Scoris e mort. Scoris e mort. Scoris e mort... și i se părea că de pretutindeni, din spate, din față, din pădure, din rîu și din cer, șoapte asemănătoare o înconjurau, sau erau tot șoaptele ei ciocănindu-i în tîmple ? Scoris e mort. Scoris e mort. Scoris e mort.

Ajunsă acasă, deschise ușa și se opri în prag. Opaițul îi proiectă umbra crescută brusc pînă-n tavanul de grinzi. Bătrîna și fata, de la vatră, întoarseră capul spre ea.

— Scoris e mort, spuse tare. Își rupse cămașa, dezgolindu-și pieptul. Scoris e mort ! urlă, lovindu-se cu fruntea de ușori. E mort, maică !

Zăcu în friguri o săptămînă.

Bătrîna și fata o descîntau înfricoșate, căci ea vorbea în limba ei, zbătîndu-se pe culcușul de blănuri. Mucapor a coborît din munte, dar n-a descălecat să intre în casă. Sărutase doar mîna bătrînei și se uitase prin fereastră.

— O să-i treacă, înalță din umeri. Femeile suferă pentru fiecare bărbat și uită suferința pricinuită de unul în brațele următorului.

— Străina nu-i plămadă de-a noastră, spusese bătrîna. E subțire ca o floare și la fel de plăpîndă. Se va prăpădi.

— De dragoste ? a rîs disprețuitor tarabostele. Ar trebui să fie mîndră că un bărbat ca Scoris i-a intrat în inimă. Noi nu jelim moartea, babo, știi asta. Să-și pună flori în păr și să jertfească un miel soarelui. Scoris a murit cu curaj și n-are nevoie de bocete. Sus în cetate, frații noștri, cu toate că era venetic, au dat un ospăț în cinstea lui. Scoris e acum alături de Zalmoxe.

— Și bărbatul și ginerele meu sînt, se mîndri bătrîna. Ea are însă alte credințe decît ale noastre. Și-a așteptat nerăbdătoare omul — și omul i s-a prăpădit în străini. S-a îmbolnăvit de supărare, vezi bine.

— Am zis : o să-i treacă. Nu pentru fetișcana asta m-am lăsat la vale. Au venit niște negustori greci de la mare, însoțiți de soli romani. Corăbiile lor au rămas pe Alutu, au urcat cu carele pînă aicea, conduși de călăuze. Ai încă picioare puternice, poimîine să sui în cetate, să aduci cu tine niște țesături. Vrem ca străinii să le plătească scump și să holbeze ochii la meșteșugul femeilor noastre.

Bătrîna l-a ascultat. Lilia, păzită de fată și Puha, au petrecut-o cu privirile de la fereastră, cum umbla iute de-a lungul rîului. A doua zi pe seară, văduva s-a dus să umple vasele cu apă. Cînd reveni, spuse înfrigurată :

— I-am văzut pe negustorii de care ne-a vorbit tarabostele ! Își adapă caii la rîu. Au aprins focul lîngă sălcii... uite fumul peste copaci. Dac-ar fi trăit Skirtá, aș fi putut să-mi aleg o panglică sau un inel cu o piatră care te ferește de deochi. Își privi degetele, începu să zîmbească : Skirtá e mort, ca și Scoris al tău. Ți-a povestit mama că-l plăceam că-i atît de înalt și voinic ?

O apucă de umeri și se lipi drăgăstos de ea.

— Tu ești mai frumoasă decît mine, străino, ești ca o biată păsărică părăsită, amîndouă sîntem niște păsărele rupte de furtună. O sărută pe gură și oftă : Skirtá era cel mai puternic bărbat din sat, alerga de zece ori roată în jurul focului, cu un viței în spinare. Acum e mort, eu l-am îmbăiat, după ce l-au scos din sulițe. Nopțile îl visez că

vine și mă ia în brațe, cînd trăia mă lua în brațe în fiecare noapte. Vezi, își arătă brațul, mi s-a făcut pielea de găină pe mine, numai că gîndesc... ce are Puha ?

Dulăul țîșnise pe ușa deschisă, lătrînd îndîrjit. Din susul drumeagului care ocolea copacii, apăreau carele negustorilor. Erau vreo zece care trase de boi, hurducîndu-se pe poteca bolovănoasă. Cîțiva sclavi mergeau pe jos, în urma lor, mînînd o turmă mică de porci. Alți doi, călare, se opriseră să culeagă mere pădurețe.

În ultimul car, culcat pe un maldăr de lînă, un bărbat pîntecos moțăia cu chipul acoperit de o pînză — muștele din țara asta păcătoasă, niște muște grase, albastre și pișcătoare îl înnebuniseră de cum poposise dincolo de Alutu. Lătratul lui Puha îl făcu să se miște. Dînd la o parte pînza, se ridică într-un cot, icnind : obrajii i se mai buhăiseră, ochii erau înecați cu totul în pungile grele de grăsime de sub ei, buzele groase și senzuale, părul rărit năclăit în pomezile pline de praf, toate astea te făceau totuși să-l recunoști pe tomitanul Spironides.

Cîinii convoiului primiseră lupta cerută de Puha, și, deși erau mai mulți, dulăul negru îi încolțise cu semeție, arătîndu-și din prisosință tăria seminției lui ciobănești. Haita urlătoare năvăli în mijlocul porcilor, îi împrăștie ; la lătraturile asurzitoare se adăugară țipetele stridente ale grăsunilor speriați. Paznicii începură să înjure, căutînd să potolească răzmerița iscată din senin. Cei doi călăreți continuau să-și îndese pieptarele cu mere, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat.

Spironides sări din căruță capul congestionat.

— Ce-i gălăgia asta ? N-am și eu răgaz să mă odihnesc un pic ?

Un băiețandru tînăr, așezat lîngă conductorul pletos, întoarse capul și răspunse vesel, în greceşte și cu gura pînă la urechi :

— Se bat cîinii... roșcatul nostru o să țopăie în trei picioare, tată !

Băiatul era Alexandros : crescuse mult, avea acum cincisprezece ani, slăbuț, frumușel, efeminat, cu o bonetă multicoloră pe părul numai cîrlionți.

— L-a tăvălit și pe alb, strigă entuziasmat.

Spironides îi zări pe călăreți culegînd liniștiți mere și se înverzi :

— Vă e foame ? răcni la el, amenințîndu-i, cu pumnul strîns. Ajutați să adune porcii, ticăloșilor ! Despărțiți cîinii!

Călăreții porniră la iuțeală după turmă. Alexandros sări din căruță și alergă și el spre cîini. Căruțele treceau în dreptul unei case de lemn, cu coperișul de șiță și semănînd a stînă. O femeie ieșise în prag. Alta sta la fereastra deschisă. Cea din prag chemă :

— Puha ! Vino-ncoace !

Păzitorii porcilor reușiseră să alunge cîinii și să bulucească turma. Cu coada fluturînd în vînt, zbîrlit și însîngerat, dulăul negru se supunea glasului melodios al femeii din prag, întorcîndu-se șchiopătînd, dar demn și victorios.

Alexandros tresări. Femeia tînără din pragul casei de lemn se uita la el nepăsătoare. Ochii li se încrucișaseră o secundă : ai femeii erau lipsiți de viață și cu cearcăne violii. Cîinele i se gudura la picioare, lingîndu-i opincile. Femeia îngenunche și-i mîngîie gîtul lățos.

— Puha, auzi el din nou vocea, de ce ești rău ?

Dulăul îi puse labele pe umeri și începu s-o clepăie pe față. Ea rîdea încetișor, ferindu-se. Apoi intră în casă, luînd cîinele cu dînsa.

În mijlocul drumului, Alexandros sta încremenit. Văzuse chipul femeii și-i ascultase vocea, nici chipul și nici vocea nu-l înșelau. Era ceva timp — erau patru ani, ba mai mult, dar cum se putea să nu țină minte trandafirii roșii încolăciți pe grătarele grădinii și pe fata cu care se juca, ascunzîndu-se prin boschete : trandafirii roșii sînt și astăzi în grădină, doar că mama lui a murit, și sclava cumpărată de ea fugise. Ce mai plînsese maică-sa ! Ce poveste istorisise și tatăl, trebuind să-și întrerupă petrecerea de la Ibida, fiindcă-l arestaseră romanii ! Iar Lilia asta după care tînjise el destule luni, mîngîiase adineaori dulăul negru, în pragul casei cu acoperiș țuguiat de lemn... Cine ar fi crezut așa ceva ! ?

— Tată ! Tată ! țipă emoționat, gonind la căruțe.

— Unde ai fost ? îl certă burtosul.

— Tată, am văzut-o pe Lilia !

Spironides zgîi ochii.

— Ce... pe ce... pe cine ai văzut ? !

— Pe Lilia ! Acolo ! băiatul întinse brațul în direcția casei de la marginea drumului. Cîinele negru e al ei, l-a chemat și l-a mîngîiat, pe mine nu m-a recunoscut !

Vinele de la gîtul negustorului se umflară brusc. El respiră șuierînd, scăpat ca prin urechile acului de un atac de apoplexie.

— Oprește ! strigă conductorului.

Omul se dădu jos și apucă boii de coarne.

— Pe Lilia zici c-ai văzut-o ? spuse Spironides întretăiat.

— Da ! E îmbrăcată ca femeile pe care le-am întîlnit mereu în calea noastră, ca femeile din cetatea de pe munte. Mai e altă femeie, la fereastră. Dar asta de care-ți spun e Lilia, tată ! Am văzut-o acolo !

Negustorul privi casa. Pe Antenor, regele Thraciei olympiene, dacă băiatul nu mințea sau nu fusese amăgit de o închipuire — descoperirea lui întrecea tot ce-și dorise vreodată ! De mult nu se mai gîndise la fată, de la moartea lui Clio, de ani de zile. Pățania de lîngă Histria îl copleșise cu ridicolul și batjocura cetățenilor Tomisului. Și acum, după patru ani, ea se află la doi pași, într-o casă singuratică : să te mai îndoiești că fiecare are un destin al lui, bun sau rău !

— Ești sigur că e Lilia ?

— Cine alta are glasul ca un clopoțel ? roși băiatul. L-ai uitat ? Tată, s-o luăm cu noi înapoi, nu e a noastră ?

Spironides plescăi din buze. Îl chemă la el pe călăuz.

— Du-te la casa aia din spate și cere să-ți dea apă, îi spuse repede. Întreabă dacă pe una din femei o cheamă Lilia. Nu vorbești nimic despre cine sînt, cum mă cheamă. Vezi dacă mai e cineva înăuntru.

— Nu mi-e sete, răspunse bănuitor călăuzul.

— Parcă trebuie să-ți fie, prostule, se înfurie Spironides. Fă ce-ți spun ! Și vino repede înapoi.

Călăuzul era moes de la poalele munților din sudul Dunubiului. Cunoștea capriciile grecilor, mai mult cu ei umbla. Judecata lui țărănească, prinzînd și convorbirea dintre tată și fiu, îl avertiza că pîntecosul are un gînd ascuns.

— Bărbații din locurile astea se răzbună cumplit, de te atingi de femei, chiar dacă nu-s femeile lor, spuse privindu-l dintr-o parte. Tu ești străin, grecule, și ei nu te prețuiesc nici cît o măslină degerată de a ta. Bagă de seamă.

— Nu te plătesc să-mi împui capul cu sfaturile tale. Du-te.

Moesul se depărtă și intră în casă. După cîteva momente, urmărit dinăuntru de lătratul lui Puha, ieși, zîmbind ciudat.

— Sînt două femei singure. A treia a urcat muntele, e bătrîna de la care ai luat stofa aceea groasă. Ai avut dreptate, pe una din femei o cheamă Lilia și este o venetică, trăită la marea cea mare.

— Ea e, tată ! strigă Alexandros. Nu ți-am spus eu ?

— Ține-ți și tu gura ! Bine. Mînă boii să-i ajungem pe ceilalți.

N-au mers prea departe. Lîngă un lăstăriș, dejugară și aprinseră focul, pregătind de cină. Spironides se duse la cei doi călăreți și vorbi cu ei. Oamenii veniseră cu el de la Tomis, lepădături din port, fără lege și credințe, gata să omoare un om pentru o piesă strălucitoare de aur.

— Aveți grijă de fată, le spuse negustorul.

— Las' pe noi, rînjiră călăreții, încălecînd și dispărînd.

După o jumătate de oră, tropotul celor care se-ntorceau răsună în noapte. Doar un călăreț sălta în șa : celălalt cal alerga slobod, cu frîul legat de coada primului. Spironides se ridică de la rădăcina copacului unde își așternuse blănurile, înăbușindu-și în gîtlej un oftat ascuțit : călărețul purta în brațe o formă omenească, iar în razele de lună el recunoscu obrazul golit de sînge și cu ochii închiși al Liliei. Călărețul descălecă și așeză pe blănuri fata leșinată.

— Cîinele negru e un diavol, șopti. Alco și-a azvîrlit cuțitul în el. Nu l-a nimerit și i-a sărit în beregată. Eu mă luptam cu fata, stăpîne. S-a apărat ca o leoaică.

— Alco a murit ?

— Nu știu, cîinele s-a luat după mine. M-a pierdut la rîu.

— Înjugați ! urlă Spironides.

Lilia se mișcă pe blănuri. Deschise ochii și scoase un țipăt de oroare. Nici ea nu uitase anumite chipuri, și unul dintre acestea i se desprindea din coșmarul nebulos al răpirii ei neînțelese, plecat asupră-i, cu pupilele injectate.

— Nu se poate !

— Ba se poate, păsăruico, horcăi Spironides, lăsîndu-se în genunchi înaintea ei.

Cap. XVIII

Ploaia se răriše. Dintr-un petic golit de cer, soarele umplu pădurea cu o lumină bruscă şi ciudată, deîndată stinsă de neguri. Un cocoş cîntă slab în cetate, îi răspunse un altul, de jos şi aproape, poate de la fierăriile lui Amadoc.

Scoris şi tarabostele Mucapor, adăpostiţi în scobitura unei stînci de pe terasa cea mai îngustă a munticelului, destul de încăpătoare ca să-şi ţină cu ei şi caii, se uitară unul la altul.

— De acum stă şi ploaia, spuse Mucapor.

— Da, răspunse Scoris. Cocoşii dau din aripi, dar uneori dau şi în semn că ploaia se-ndeseşte. Totuşi eu mă duc, taraboste.

Trăgînd calul după el, ieşi afară din scobitură.

Poteca îngustă şiroia de apă. Printre trunchiurile copacilor, o ceaţă lăptoasă se scurgea spre văi. Glasul întîiului cocoş se auzi iarăşi, slab şi pierit.

Scoris bătu calul pe gît şi-i mîngîie botul. Mucapor ieşise şi el de sub stîncă. Oprit lîngă Scoris, încreţea gînditor fruntea. Îi venea celuilalt pînă sub braţ.

— Nu rămîi ?

Scoris încălecă ; lăsă asupra micuţului lui tovarăş privirile albastre şi zîmbi :

— La ce aş rămîne ? Aici nu mai am pe nimeni.

Mucapor se uită la el cu luare-aminte. Ochii comatului erau ai unui om ce nu-şi calcă pe inimă şi nici nu-şi schimbă hotărîrile. Tarabostele se încruntă o părere.

— Tu eşti călare şi eu vorbesc cu tine de jos, ca şi cum nu aş fi stăpînul de care ar trebui să iei seamă, caucoensule!

— Nu-mi eşti stăpîn. Stăpînul meu nu s-a născut încă, iar dacă s-a născut, nu ştiu cine ar putea să fie acela. Să ştii însă că mă despart de tine cu părere de rău.

— Fiul lui Scorillo te preţuieşte. Spune că eşti viteaz şi ai în tine revărsate darurile lui Zalmoxe. I-am povestit lupta din circul romanilor şi că muriseşi. Or, te-ai adunat din moarte şi ai revenit. Eşti un bărbat vrednic, Scoris, rămîi cu noi. Regele are nevoie de unul ca tine.

— Regele merită toată lauda, o va merita cu prisosinţă îndoită, alungînd de pe pămîntul străbunilor noştri pe romanii ce-i clădesc cetăţile. Nici marele Burebista, nic

otrăvitul Deceneu, Comosicu, Scorillo sau Dura-Diurpaneu [33] nu s-au încrezut în ei și i-au lovit pe unde au apucat.

Mucapor rîse încet.

— Ești om de rînd și judeci ca un om de rînd.

— Tot ce se poate.

— Nu, comatule. Fiul lui Scorillo gîndește pentru toți, și gîndește bine cum gîndește. Se apropie și timpul plății datorate romanilor.

— Cînd ? În loc de plăți, vă pupați în bot cu ei, sus în cetate. În orașul romanilor am văzut împreună cum dau foc de vii la oameni, sau cum îi lasă să fie sfîșiați de fiare sălbatice. Cu ăștia să fim prieteni ? Plecînd din satul meu de la răsărit, visam că aici o să fie altfel. Mi se pare că nu prea este.

— Pentru vorbele astea, Decebal te lăsa fără căpățînă.

— De aceea și plec, să nu mă lase, spuse înveselit Scoris. Rămîi cu bine.

Își îndemnă calul și începu să coboare poteca.

— O să ne mai vedem ? strigă Mucapor după el.

Scoris ridică o mînă spre cer, fără să se întoarcă, adică: o știe doar cel de acolo.

În burnița mărunță, tarabostele se uita după el. Se uită pînă pe Scoris îl înghiți ceața. Chiar și după ce nu-l mai văzu, încă ascultă zgomotul copitelor calului lunecînd pe bolovani, micșorîndu-se treptat-treptat.

*

Scoris umbla la pas pe sub frunzișurile ude.

Cîte o cracă îi atingea obrazul — atunci îndepărta pielița, deschizînd ochii, căci călărea cu bărbia în piept și ochii închiși, lăsat în voia calului.

Ajuns în cîmpie, părăsi drumeagul de care și merse spre casa cu coperiș țuguiat care se zărea în dreapta. Puha îl simți de departe și se aruncă asupra lui, înnebunit de bucurie. Nu-l certase de întîmplări, la înapoiere. Îi spusese doar:

— N-ai fost un paznic bun, dulăule. Unde e stăpîna noastră ?

Puha a scîncit. Trăgîndu-l de poala cămășii, îl dusese la riu. Pe mal, jumătate putrezit și năpădit de furnici, un om își rînjea dinții la cer. Dulăul lătrase, privindu-l cu o ulitătură sclipitoare.

— Da, știu, dar femeia nu mai este. Pe toți trebuia să-i răpui.

Bătrîna găsise casa descuiată, pe fiică-sa gemînd într-un colț. O luptă înverșunată avusese loc în odaie. Văduva a povestit plîngînd ce se întîmplase, dar satul nu le-a ajutat ; femeia galului nu era de a lor, o furaseră negustorii de același neam cu ea, și aceia erau mulți și slujiți. Unde să orbecăie prin pădure ?

Apropiindu-se de casă, Scoris șuieră lung. Nu descălecă. Amîndouă femeile ieșiră în prag.

— Pleci ? spuse bătrîna.

— Da. Vă doresc toate cele bune ție și fetei tale.

Bătrîna își trase broboada pe frunte.

— Pămîntul cui îl lași ?

— Luați-l voi, tarabostele Mucapor vi-l dă să vă ajutați cu el.

Sărută mîna bătrînei.

— Pleci *de tot* ? șopti văduva lui Skirtá.

— De tot. Te-aș strînge în brațe, femeie, dacă îmi îngăduie mamă-ta. Aș împlini dorința cuiva pe care n-am să-l mai întîlnesc de aci-nainte.

Bătrîna își potrivi iar broboada pe frunte.

— Strînge-o.

Scoris săltă femeia de subsuori, în șa, și o strînse în brațe. După asta o puse ușurel pe pămînt și oftă.

— Ai trupul cald și bătăi iuți de inimă. Fii, rămîneți sănătoase.

Bătrîna se uită la fată și-i lăsă palma pe umăr.

— Bărbatul acesta e mai nenorocit ca tine. Ochii lui sînt grei și nu rîd. Or să rîdă cum se cuvine doar cînd se va lepăda de viață prin moarte, fată.

*

Venise toamna la sosirea lui Scoris în valea rîului Naparis.

Regăsea locurile neschimbate, poteca era însă mai bătătorită și hățișurile lărgite. Pretutindeni întîlneai trecerea turmelor de oi, semn că omul suia și cobora valea, la timpuri anumite. Scoris adulmeca vîntul, și vîntul îi aducea amestecat mirosuri felurite : de frunze, de ierburi, și un alt miros, acela al laptelui ars și al fumului, mirosul unei stîne.

Cînd brazii dezveliră poiana rîului, în poiană iarba dispăruse pe o mare întindere. Cîteva aşezări omeneşti se înălţau lîngă rîu. Un foc mocnit pîlpîia în mijlocul lor. Dar Scoris căuta din ochi coliba lui Comozou. Iat-o : înnegrită, cu coperişul înverzit de umezeală, era singura cunoştinţă veche. La poalele ţancurilor acestea, ea, coliba, era mereu aceeaşi.

Puha deveni nerăbdător. Cu urechile ciulite privea şi el poiana, aşezările şi coliba. O amintire vagă încolţea în capul lui de cîine, mai făcuse drumul ăsta, cu zeul roşcovan şi cu zeiţa pe care alţi zei răi o duseseră cu dînşii. În colibă era o altă zeiţă, ce semăna cu stăpînul lui... Lătră o dată scurt.

Femeia ivită în uşa colibei, ţinînd un vas în mînă, întoarse capul. Doi zăvozi ţîşniră de lîngă foc, cu larmă groasă. Puha chelălăi de bucurie şi vru să se repeadă drept între ei.

— Stai aici, îi porunci Scoris.

Descălecă şi slobozi calul la iarbă. Zăvozii şovăiau neîncrezători, lătrînd răguşit. Femeia îi goni şi-l aşteptă pe Scoris să se apropie.

El veni şi se opri în faţa ei, fără o vorbă. Femeia nu zise nici ea nimic. Pe obrazul ei pîrlit trecu o lumină. Şi gura i se lumină a zîmbet. Şuviţa de păr alb care-i cădea pe frunte lucea din părul negru ca o dîră de zăpadă.

— Te-ai întors ?

— M-am întors, răspunse Scoris. Ai încărunţit, dar eşti tot frumoasă, Tepit.

Trei oameni se sculară de la foc şi se apropiau de femeie, căci nu ştiau ce-i cu străinul ăsta voinic, răsărit într-o stăpînire neumblată decît de ei şi de turme. Doi erau tineri, nişte băieţandri rumeni, cu buzele şi bărbiile întuleiate în primele începuturi ale bărbăţiei ; al treilea, un bătrîn cu obraji de iască şi plete înnodate la ceafă îl măsură tăcut pe Scoris, apoi vîrî în brîu cuţitul de oier încleştat în pumn.

— Ultima oară cînd te-am văzut, umblai să cauţi înţelepciunea şi înţelegerea altora pentru gîndurile tale. Ai aflat lucrurile astea, pribeagule ?

Scoris îl recunoscu : era baciul bordeielor de la marginea pădurii, omul care i-l dăruise pe Puha.

— Nu le-ai aflat, reluă baciul cu cumpătare. Fruntea ţi-e tot îngîndurată şi muncită de taine. Dulăului i-ai scos pieptarul de ţinte şi, după felul cum latră, se pare că l-ai

întrebuințat la vînătoare. Puha, îl momi, îți place omul ăsta întunecat ?

Dulăul îi mirosi opincile, dete din coadă și se culcă la picioarele lui Scoris. Bătrînul îl zgîndări cu vîrful opincii.

— Ești viclean, Puha. Pe noi ne-ai uitat.

Tepit zîmbea întruna. În ochi îi tremură o umbră.

— Ți-o fi foame, murmură, și-l luă năprasnic pe frate-său în brațe, cuibărindu-i-se la piept.

Scoris îi mîngîie părul. Ridicîndu-i bărbia, o sărută pe ochi. Bătrînul și cei doi băiețandri tăceau. Chipurile lor liniștite nu exprimau nimic. Peste umărul femeii, Scoris văzu ieșind în pragul colibei un copil de vreo patru ani, trăgînd după el un puiandru de cîine care se împotrivea disperat să fie scos afară. Copilul îl lăsă și alergă, cumpănindu-se, țipînd de plăcere.

Scoris se desprinse din strînsoarea soră-si. Făcu un pas înainte. Copilul se opri intimidat, înălțînd la el ochii albaștri și speriați. Abia-i ajungea la genunchi. Scoris rîse cu minunare, copilul avea părul cînepiu numai inele, arcuirea sprîncenelor lui încruntate îi reîmprospăta în minte figura tatălui său.

— Sărută mîna fratelui mamei tale, Kanabiz[34], spuse Tepit.

Copilul își lipi buzele de palma lui Scoris, și acesta se lăsă jos, îl strînse în brațe și-și rezemă fruntea de părul mătăsos. Un fior îi trecu prin inimă, simțindu-i mirosul.

— Cînepă-mică, cine sînt eu ?

Băiețelul se smuci și gunguri cu voce dulce :

— Asta-i mama.

— Băiatul o să fie ca tatăl său, zîmbi baciul bătrîn. Femeia ne-a vorbit de el. Din două plămade, a surorii tale și a bărbatului de sub movila din munte, nu se putea să nu rodească sămînță bună.

Păstorii aținară focul și-l ospătară din mîncarea lor. Tolănit în iarbă, cu Puha alături de el, îl asculta pe baci povestind cîte nimicuri, iar cuvintele bătrînului îi sunau în ureche într-un bolbor odihnitor, asemenea fluierelor băiețandrilor și al apei din vale. Într-un tîrziu, baciul se sculă de jos și el tresări, căci aproape adormise cu botul ciinelui pe genunchi. Era doar cu baciul. Focul se stinsese. Luna trecea de pădure, stelele înghețate de toamnă clipeau deasupra crestelor.

Scoris intră în colibă. Tepit dormea. Băieţelul surîdea somnului, ghemuit cu capul pe sînii ei. Opaiţul de lut, turnat de păstori, ardea păcănind. Se întinse alături de femeie pe culcuş. Un timp ascultă vîntul în cioplitura coperişului şi mîrîitul ciinilor ademeniţi de foşnetele pădurii.

Tepit deschise ochii.

— Unde-i femeia subţire, cu gură cărnoasă şi priviri mirate ?

El tăcu. Ea-i pîndea răspunsul. Dar răspunsul nu sosi.

— Rămîi aici ?

— Da.

După altă tăcere lungă, Scoris se întoarse spre ea :

— Un an am fost în ţara romanilor. Acolo l-am omorît a doua oară pe Daizu.

Trupul femeii rămase nemişcat, ca şi mai înainte.

— Povesteşte-mi.

— Nu-i de povestit. Dormi.

Tepit privea grinzile tavanului de bîrne. Încet, îi apucă palma şi o ţinu într-a ei. Era o strînsoare sfioasă şi umilă.

— La jumătatea drumului de la gheţar, e un brad rupt, singuratic. Legat de trunchiul lui a murit anul trecut Comessa. L-au găsit oierii, rătăcit în munte. Mi l-au adus la colibă, fără să ştie ce-i cu el.

Baciul şi băieţii au fost buni cu mine, cînd au suit întîia oară valea rîului. M-au ajutat şi m-au făcut să uit că sînt singură.

— Cine l-a legat de brad ?

— Eu.

Strînsoarea palmei ei se accentuă.

— Comessa n-avea o mînă.

Nu-şi mai vorbiră altceva.

Dimineaţa, Scoris luă arcul şi săgeţile, încălecă băieţelul pe umeri şi porni în munte. Nici Tepit şi nici ciobanii nu l-au oprit. Roboteau la trebile lor, fără să-l învrednicească măcar cu o privire.

Din Comessa nu mai rămăsese decît grătarul coastelor crescute în scoarţa bradului. Aici era Comessa, în torent Romaesta, sub movila de pietre, Comozou. Movila se acoperise de tot cu pămînt, pietrele nu se mai vedeau. Vulturii îşi luară zborul de pe ridicătură, gîrîind prelung.

Băiatul îi sări din cîrcă. Se căţără pe movilă şi, cu părul răscolit de vînt, se uita uimit la văile din jur. Scoris

sui și el movila. Găsi o pană de vultur, pe care i-o înfipse băiețelului în păr. Apoi se așeză jos, luînd copilul în brațe. Întoarse obrazul la soare. La picioarele lui, Comozou zîmbea din iarba și florile albe ale mușchiului răsărite pe movilă. El își învălui copilul cu un sărut înfocat, prelingîndu-i pe obraji atingerea mîinilor lui nevăzute. Scoris parcă simți atingerea și înțelese că îmbrățișarea i se adresa și lui deopotrivă.

Curînd, băiețelul adormi, furat de aerul tare. Scoris nu-l trezi. Ținîndu-l strîns în brațe, începu să coboare cu băgare de seamă poteca, purtîndu-l la piept.

PARTEA A TREIA

Cap. XIX

Două drumuri legau fluviul cel mare de munții și trecătorile care te scoteau pe pămînturile stăpînite de fiul lui Scorillo. Unul, mai scurt, pornea din Dierna [35] spre nord, și după vreo patruzeci și ceva de milia se strîmta în stînga rîului Tibiscus [36], pe care-l lungea cale de alte douăzeci de milia, alternîndu-i vadul pe o parte și pe alta, peste podurile de bușteni durate de băștinași. Valea de aici era cea mai grea de străbătut, fiindcă stîncile zăgăzuiau torentul, înecîndu-l cu o vegetație aspră de arbori, bolovani și buruieni; adesea trebuia să lupți din răsputeri ca să-ți găsești locul de trecere. Acesta era drumul folosit de armata generalului Tettius Iulianus [37], cu șapte ani în urmă: viclenia naturii și a barbarilor îi decimaseră un sfert din trupe, pînă să iasă în lărgimea podișurilor de la sud de Maris [38], părăsind Tibiscus spre răsărit și dînd bătălia hotărîtoare la Tapae [39], bătălie în care, deși romanii învinseseră, învinșii își luaseră aere de învingători. Mai jos, cîmpia închisă de munți și păduri se pîrjolea la soare, vegheată de cetățile de pe culmi, păzind turnurile și zidurile refugiului lui Decebal, Sarmizegetusa.

Al doilea drum era prundit și-l umblau carele cu poveri, cea mai mare durată a anului. După ce tăia valurile Amutriei [40], întîlnea șleaul Piroboridavei [41] la Arcina, se unea cu el și trecea munții ajungînd la cetate, dinspre răsărit.

Podișul de la poalele Sarmizegetusei împlinea pentru acele timpuri o condiție nespus de însemnată: era ușor de apărat, străjuit de înălțimile munților. Numai cîteva înguste spărturi, făcute de văile rîurilor repezi, îngăduiau eventualului năvălitor intrarea în pășuni. La apus, nu era

decît o singură poartă, poarta de fier transilvană, sugrumată între două masive împădurite ; la sud, o trecătoare îşi înfunda gura în prăvălirile de piatră şi torente înspumate ; la nord, altă trecere era controlată de un deal de pază, împiedecînd atît intrările, cît şi ieşirile în podiş.

Poate Burvista [42], poate un altul necunoscut, dinaintea lui, au zidit Sarmizegetusa. Oamenii uitaseră... De cînd se ştiau şi cei mai bătrîni dintre bătrîni, cetatea dăinuia peste locuri. De pe coperişul turnurilor ei, ochiul putea pluti în bună voie pînă la negurile orizontului, şi tot de acolo se prindea de îndată de veste dacă ceva neobişnuit tulbura pacea înconjurătoare. Fortăreaţa era un cuib de vulturi, iar stăpînul dintre zidurile de piatră părea hotărît să-şi apere cu străşnicie singurătatea severă a cuibului său.

*

La fel gîndeau şi soldaţii micului convoi care tocmai se oprise pe malul unei ape, să-şi adape caii. Mai aveau puţin de mers : primele turnuri de lemn se şi zăreau deasupra copacilor, poleite de razele de soare cald şi jucăuş. Catîrii cu bagaje — mîndria cohortelor siciliene din tabăra de la Drobeta — îşi mişcau obosiţi urechile, uitîndu-se ca şi oamenii la păduricea răcoroasă. O adiere încărcată de mireazma frunzelor crescute fără lumină plutea în valea rîului ; înăuntrul cetăţii cîntau cocoşii.

Centurionul roman ce călărise întreg timpul în fruntea convoiului ridică o palmă în sus.

— Pornim. Aţi controlat legăturile samarelor ?

— Da, răspunse decurionul de lîngă dînsul, plecat peste gîtul calului şi potrivindu-i zăbala. O luăm pe drumul ăla cu lespezi ?

— Pe el, pînă la treptele de pe întîia terasă. Încălecaţi !

Decurionul transmise porunca şi-l ajunse din urmă.

— Nu ne-au zărit încă.

— Ne-au zărit, mormăi centurionul, scrutînd tufişurile pe lîngă care treceau. Am mai fost pe aici. Barbarii ăştia te pîndesc şi-ţi apar în cale cînd nici nu ţi se năzare.

— Atunci, ar fi trebuit să luăm mai mulţi soldaţi cu noi.

— Ducem o solie, și dacii respectă lucrul ăsta... ți-e frică, venetule ?

— Parcă, bombăni decurionul. Pădurea îmi amintește de Germania, să mor de nu aștept fluieratul vreunui cuțit să mi se-nfigă-n spate !

— O să-i raportez lui Paulus Vipsanus frumoasele sentimente care te-nsufletesc, rînji celălalt.

— Raportează-i sănătos. E mai ușor să stai în cortul tău de general și să bei vin, decît să orbecăi în niște pustietăți încremenite și dușmănoase !

— Dacii ne sînt prieteni.

— Prieteni de-ăștia să aibă tatăl generalului, mort de friguri în Iudaea... văd că pe aici nu mișcă nimeni.

În aceeași clipă, o suliță zbîrnîi și se-nfipse la trei pași în fața cailor celor doi.

— Ba mișcă, tresări centurionul. E semnul de avertisment. Să vie interpretul ! strigă spre călărețiii din urmă. Stați cu toții, pe loc și nu puneți mîna pe arme !

De pe unul din catîri descălecă tîlmaciul : era un băștinaș, pescar de pe malul Danubiului, care primise să-i însoțească în munte. Legănîndu-și umerii voinici, se apropie de ofițer.

— Spune celor care au aruncat sulița că Paulus Vipsanus, comandantul de la Drobeta, vrea să transmită regelui un mesaj urgent primit de la Roma !

Tîlmaciul păși dincolo de cai și se opri la suliță. Spuse tare cîteva cuvinte. Urmă o tăcere. După aceea se auzi un pîrîit de crengi și dintr-un fag cu frunzișul bogat sări pe potecă un om, și imediat un altul. Săriseră ca pisicile, aproape fără să-și îndoaie genunchii. Amîndoi erau cu capul descoperit, purtînd cuțite la cingătoare și scuturi tivite în cercuri groase de aramă. Centurionul se uită la subaltern.

— Pe ciobanul fără cîine, lupii-l lasă fără pîine, proverbul tot de la dînșii l-am învățat. Ce zici de cîinii ăștia păzitori, venetule ? spuse încet.

Tîlmaciul vorbea cu dacii. Cel mai tînăr dintre ei puse o întrebare, se răsuci spre tovarășul lui, și amîndoi se deteră tăcuți în lături.

— Drumul e liber, zise tîlmaciul.

Santinelele rămaseră locului pînă ce ultimul catîr dispăru în tufării. Tînărul își înghionti cu cotul tovarășul.

— Romanii vin să spuie că a murit împăratul lor [43]. Vin cam tîrziu, frate.

— Da, aprobă vîrstnicul, smulgînd sulița înfiptă în pămînt. Noi știm asta de o săptămînă. Ai crede că drumul de la Sarmizegetusa la Roma și înapoi este mai scurt ca drumul de la Roma la Drobeta.

— Au cai frumoși, mai zise tinerelul.

— Și mie îmi plac mai mult caii decît cei care-i călăresc.

Cu mișcări iuți se cățărară din nou în copac. În liniștea care se lăsase iar, nu se auzea decît țăcănitul copitelor convoiului, căci el părăsise adăpostul făgetului și urca acum pintenul îngust ce se înălța peste un fir de apă, afluent al rîului unde-și adăpase animalele.

Poteca se lărgea simțitor. Pe prima terasă îi opriră iarăși santinele, de data aceasta păzind două turnuri, unul de piatră și altul de lemn, așezate într-un fel de strungă întortocheată. La fiecare cot întîlneai o astfel de întărîtură. După aceea, ocoliră marea cisternă care alimenta cetatea cu apă și călărețîi începură să suie treptele cu lespezi late care se terminau la poarta vestică a cetății.

Soldații descălecaseră și mînau caii de căpăstru. Poarta era deschisă. Pășind pe sub arcurile ei boltite, intrară. Centurionul își umflase pieptul. Chivăra coifului său lucitor îi umbrea obrazul plin de dispreț.

*

Decebal se afla pe o terasă din spatele cetății.

Slobozise cîțiva porumbei rotitori și, cu gîtul întins, le urmărea zborul pe cerul albastru. Porumbeii erau darul unui negustor massilian, ca să ajungă în munții Daciei, umblaseră luni multe prin Gallia, Germania și Pannonia.

Decebal șuieră ațîțător printre buze, bătu din palme și liberă din lănțug șoimulețul pe care-l ținea pe unul din pumni. Vreme îndelungată se uită la păsări, zîmbind de țipetele enervate ale uliului repezit încoa și-ncolo după iureșul săgetător de pene albe. Zvîrlindu-și apoi un colț al pelerinei pe umăr, se întoarse spre însoțitorul lui ce sta mai la o parte. Îi făcu semn să se apropie.

— Dacă șoimul meu ar mai avea un cioc și încă o pereche de gheare, poate că i-ar prinde, taraboste Mucapor.

Mucapor își stăpîni un zîmbet.

— Dacă i-ar prinde pe toți, cu ce te-ai mai juca dimineţile ?

Decebal rîdea. Își vîrî palmele în cingătoarea de piele cu încrustații bogate de argint și vru să-i răspundă, dar tăcu, privind în vale, cu sprîncenele încruntate : un om venea iute, suind poteca. În spatele lui, alți trei se țineau cu greu de pașii lui gigantici. Deși departe, omul se deosebea de ceilalți, întrecîndu-i cu un cap.

— Ce treburi l-or fi dus atît de devreme în sat pe fierarul Amadoc, și cine sînt ăștia trei ?

Mucapor se uită și el la grup. Bărbatul din frunte tăiase cărarea șerpuită și, agățîndu-se de rădăcini și pietre, scurta urcușul : răsuflarea-i pufăia zgomotos, asemuindu-se foalelor cu care-și ținea treji tăciunii. Amadoc era om liber și meșterul personal al regelui ; potcoavele cu caiele de argint ale armăsarului lui roșu nu le potrivea nimeni ca dînsul. Decebal îl plătea în piese de aur macedonene, și-i dase voie să crească albine alături de stupii obștei. Patru sate în jur îi știau de frică, mai ales cînd întrecea măsura bărdacelor cu vin.

— Are o poveste tristă, spuse mohorît Mucapor, șovăind un pic. Te-a mai căutat de cîteva ori, dar erai plecat în cetăți sau la vînătoare.

— O poveste tristă ? Amadoc poate fi și trist ? O singură dată l-am văzut trist : cu cincisprezece primăveri în urmă, cînd i s-a născut o fată. Cei trei nu-s băieții lui ?

— Ai lui sînt. Și tocmai de fata de care ai pomenit vor să-ți vorbească.

— Ce-i cu ea ?

Mucapor nu-i mai răspunse. Fierarul apăruse din dosul unui tufiș, iar la distanță, umăr lîngă umăr, băieții, șmoliți la chip și fioroși, se opriseră încruntați. Fierarul era un uriaș. El salută cu o simplă înclinare a capului, băieții îl imitară, dar mai respectuoși. Tuspatru își îngăduiau să fie mîndri cu regele, fiindcă îi cunoștea, ei îi făceau arme și-i potcoveau caii. Decebal ridică privirile asupra lor.

— Ce este, Amadoc ? Îmi spunea tarabostele Mucapor că m-ai căutat. Vorbește !

Fierarul clipi de cîteva ori, apoi, brusc, căzu în genunchi. Izbindu-se cu pumnul în dreptul inimii, strigă :

— Am venit să-mi faci dreptate, rege ! Bunicul și tatăl meu i-au slujit cu credință pe înaintașii tăi, așa cum te slujesc eu astăzi !

— Ridică-te, ești om liber. Cine și ce te-a supărat ?

Amadoc se ridică în picioare. Pumnul lipit de piept i se încordă, îngroșîndu-și vinele.

— Pe fata mea... sufletul și sîngele meu, au necinstit-o romanii !

— Și pentru asta ai venit la mine ? spuse încet Decebal, privindu-l țintă.

Fierarul se cutremură. Pe obraji începu să-i curgă în picături mari sudoarea.

— Pentru asta. Glasul i se frînse. Fata a coborît la Drobeta, și la întoarcere a prins-o un roman în pădure. Trei zile n-a scos o vorbă. Ieri dimineață s-a spînzurat cu brîul... auzi, rege ? Era o fetiță care nu știa decît să toarcă și să aducă apă de la izvor, ca mama ei. Acum e moartă !

— Crezi că eu o pot învia ?

Unul din băieți păși alături de fierar. Avea un obraz smead, încadrat de plete negre date cu grăsime, plin de îndrăzneală.

— Nu, n-o mai poți învia ! spuse răspicat. Va sluji de-aci-nainte duhurilor rele, în împărăția lui Zalmoxe, fiindcă n-a fost răzbunată !

Decebal oftă și răspunse la fel de încet ca și prima oară :

— Ai băieți colțoși, fierarule, nu mi-au încercat încă ascuțișul jungherului.

— Omoară-ne pe toți ! strigă băiatul. Am venit la tine să ne faci dreptate, și tu ne spui vorbe ! Cheamă-i la judecată pe nelegiuiți, să simtă ei ascuțișul jungherului tău, nu noi !

— Ești tînăr, băiete, se încruntă Decebal. Pe cine să chem la judecată ?

Țipînd cîrîit, șoimul îi căzu din înălțimi pe umăr, zburlit și cu ciocul căscat. Cumpănindu-se, își potrivi locul, strînse în gheare fibula de aur încolăcită în formă de șarpe și căută dintr-un singur ochi la zborul porumbeilor pe care-i fugărise zadarnic.

— Pot să chem la judecată porumbeii fiindcă nu s-au lăsat înhățați de șoim ? Dreptatea o să și-o hotărască

singur șoimul, odată și odată. Tabăra de la Drobeta nu-i a mea, și chiar dacă le-aș cere socoteală romanilor, cine se judecă adesea pierde un bou și cîștigă o mîță !

Fierarul holbă ochii.

— Fata a pierit în rușine, bolborosi.

— Știți cine a necinstit-o ?

— Știm ! răspunseră deodată toți trei băieții. E un soldat care a fost deseori în munte !

Decebal se uită la Mucapor, apoi plecă privirile în pămînt. Cînd le ridică, pupilele lui se îngustaseră ca două muchii de cuțit. Îl apucă pe Amadoc de braț.

— Ține minte, fierarule, va veni o zi cînd toate astea se vor rostogoli de la munți la mare, într-un val al răzbunării, iar valul va mătura orice din calea lui, răscolind măruntaiele pămîntului nostru pe care și-au irosit vrednicia strămoșii călăuziți de Burvista ! Ziua aceea nu-i departe... În așteptarea ei, zîmbește, fierarule, zîmbește și înghite-ți lacrimile : în ziua mare care va sosi, fata ta va flutura nevăzută în vîrful dracoanelor noastre. Ne vom bate pentru ea, vom învinge sau vom muri pîn-la unul !

Cu un gest brutal, își scoase pumnalul din cingătoare și-l întinse lui Amadoc.

— Vi-l dăruiesc. Brațul să nu vă tremure : să loviți drept și fără ocolișuri.

Uriașul luă cuțitul în amîndouă palmele, ușor și cu sfială, ca pe o sculă prețioasă, prea delicată pentru labele lui bătătorite. O expresie de nedescris — buimăceală, bucurie și mîndrie amestecate laolaltă — îi învălui ochii. Cei trei băieți priveau și ei pumnalul, fascinați. Era un stilet lung și subțire de vînătoare, cu lama de argint. Pe o latură a mînerului de aur țintat cu boabe de rubin se contura săpat în relief un *delta*, un *d* grecesc.

— Puteți pleca.

Fierarul dădu pumnalul celui mai mare din băieți. Smeadul cu plete date cu grăsime îl duse la buze și privi grav la frații lui. Umăr lîngă umăr, veniră la Decebal și-i sărutară mîna.

— Sora noastră ne va îndrepta pașii acolo unde trebuie, zise băiatul cel mare. Haide, tată.

Porniră toți patru în josul rîpei, tatăl înainte și băieții după el. Curînd, tufele îi înghițiră în frunzarul lor.

Sunetul unui corn de vînătoare clocoti stins undeva prin pădurile din jur, trezind înfiorate ecouri. Decebal ascultă cornul. Neamul lui trăia aici, se împerechea, așa cum se împerecheaseră toți de la începutul lumii, își clădea viața și nu știa ce-i va aduce ziua de mîine... Știe vreunul ? Nici fata fierarului nu știuse. Nici romanul care-i stricase fecioria nu știuse. Poate nici el nu știa, vroia atîtea ! Va mai apuca clipa de care-i vorbise lui Amadoc ? Întoarse capul. Un slujitor din cetate alerga pe potecă.

— Au venit niște soli romani și vor să te vadă.

— Ce-au spus ?

— Nu știu, stăpîne. E un ofițer cu soldați de la tabăra de pe malul fluviului cel mare.

— Generalul bețiv și zbîrcit mă anunță că le-a murit Domitian, îi spuse Decebal lui Mucapor. Putea să nu se mai obosească. Să vie solii aici, porunci slujitorului. O să ne uităm împreună la priveliștea asta frumoasă.

După ce slujitorul plecă, Decebal își mîngîie barba blondă.

— Dimineața de azi e o dimineață a veștilor de moarte. Una din vești m-a necăjit, țin la Amadoc și i-am înțeles durerea. Cea de a doua îmi place. Poate, adăugă cu un zîmbet visător, băieții fierarului îl ucid pe generalul din Drobeta... fiindcă e bine să tai întotdeauna capul răului, nu picioarele.

Centurionul nu-l văzuse niciodată pe Decebal, deși vizitase de cîteva ori Sarmizegetusa. Și-l închipuia cu totul altfel. și în timp ce pășea grăbit spre întîlnirea cu el, condus de slujitor, dezamăgirea îl făcea să strîmbe din nas : la cincisprezece metri în fața lui, doi oameni stau de vorbă, iar dacă acela cu pelerina albă și un șoim de vînătoare cocoțat pe umărul drept este regele, straiele simple nu-i arătau rangul.

Vizitatorul era însoțit de tîlmaciul cu care venise din Drobeta ; pescarul îl urma, turburat ; și el avea prilejul pentru întîia oară să-l vadă pe Decebal, să-i vorbească.

— Care-i regele ?

— Poartă pelerină, șopti cu venerație tîlmaciul. Cel cu barba galbenă.

Centurionul se opri și salută cu mîna ridicată. Tîlmaciul se prosternă pîn-la pămînt. Decebal dădu ușor din cap și rosti o frază scurtă.

— Întreabă dacă ai călătorit bine.

Romanul surprinse în căutăturile lui Decebal o sclipire de ironie.

— Poate regele n-a aflat că la Roma s-au petrecut întîmplări de seamă, înălţă capul cu profil aspru.

— Împăratul şi aliatul meu şi-a înlăturat iar soţia ? se interesă Decebal.

„Îşi bate joc de mine", gîndi centurionul. Încercă să-şi păstreze calmul.

— Domitian e mort, asasinat. Paulus Vipsanus m-a trimis să-ţi aduc vestea morţii lui. Imperiul e condus acum de consulul Marcus Cocceius Nerva.

— Asta o ştiu.

— De unde o ştii ?

Decebal se încruntă imperceptibil.

— În cetate sînt mulţi romani, şi ei au familii în ţara lor şi a ta.

— Curierul Romei a mers fără oprire, cum putea sosi totuşi o scrisoare mai repede ca el ?

— Curierul a întîrziat pe drum. În Moesia, vinul şi femeile cresc ca ciupercile. Spune-i generalului că am să mă rog pentru odihna sufletului fostului său stăpîn, odată ce mi-a murit un mare prieten.

Tîlmaciul comunica întrebările şi răspunsurile. La ultima frază, căscă ochii şi se uită la rege. Decebal se uita nepăsător la sol.

— Cînd se-ntoarce oaspetele la castrul Drobetei ?

— Mîine dimineaţă.

— Curînd pleacă ! Ne pare rău. Îl vom pofti diseară la o cină, să mai stăm de vorbă. Pînă atuncea, sigur că oameni şi cai sînt obosiţi după lungul drum. Fratele nostru Mucapor îi va conduce să se spele, să mănînce cu toţii şi să se odihnească.

Interpretul vorbi cu solul, şi acesta se înclină rece. Decebal o luă înainte. În dreptul ofiţerului, Mucapor se opri.

— După tine, romanule, spuse în latineşte, cu un zîmbet întunecat.

Celălalt îşi muşcă buzele şi porni iute după rege.

Din spate, Mucapor îi petrecu din ochi statura vînjoasă, cum îl privise odinioară şi pe Traian în loja circului.

*

Centurionul trimis de Vipsanus la Sarmizegetusa își cîștigase gradul prin acțiuni personale și venea dintr-o garnizoană de pe Rin. Acolo luptase sub comanda unuia din șefii de stat-major ai lui Marcus Crinitus Traianus. Bunicul lui, un bărbat bețiv, fost și el quaestor militar, nu se emoționase cu adevărat decît o singură dată în viață : la moartea senatorului Thrasea, întîmplare petrecută cu treizeci de ani în urmă [44]. El păstrase în memorie ultimele cuvinte ale demnului senator și le reproducea, ori de cîte ori avea prilejul, nepotului. Moartea lui Thrasea era un fel de poveste sfîntă în familia lor, mai ales că quaestorul fusese acela care-i dusese lui Thrasea ordinul de moarte emis de Nero. La rîndu-i, nepotul o povestea și el în campanii sau la focurile de tabără. Soldații îl porecliseră *Umbra lui Thrasea* — și după atîția ani, cînd se și uitaseră acele îndepărtate evenimente, centurionul ce-și petrecuse tinerețea în neguroasa Germanie, cu moartea dîndu-i ocol la fiecare pas, încă-l invidia pe bunic de a fi văzut ceea ce văzuse ; bunicul înmînase odiosul mesaj, iar senatorul îl chemase în camera de primire, unde mai erau un filosof și un altul, prieten și ginere. Imediat și-a tăiat vinele de la amîndouă mîinile, și de îndată ce sîngele a început să curgă pe lespezi, l-a rugat pe bunic să se apropie : „Să închinăm lui Jupiter Liberatorul această libație, a zis. Privește, tinere, și dă-ar putea zeii să înlăture prorocirea ! Ești născut într-o vreme în care este necesar să-ți călești sufletul cu pilde de tărie... am să spun și eu ca soacră-mea, care, tot așa, a trebuit să moară pe timpul lui Claudius — s-a străpuns prima cu pumnalul, l-a scos din rană și l-a întins bărbatului ei, Paetus Caecius, spunîndu-i : *Paete, non dolet !* [45] ! ...Sublim, nu ?"

La masa dată de Decebal, centurionul tăcea și asculta, fixînd blidele de argint puse pe masa joasă.

Luna răsărită peste cetate învesmînta poiana unde se da masa cu o haină albăstrie. Torțele de rășină înfipte în vîrfuri de sulițe filfîiau nestăvilit. Pe buturugile lor rotunde, barbarii pletoși nici nu-i băgau în seamă, pe el și însoțitorii lui : mîncau vînatul și beau vinul gros ca undelemnul și la fel de lunecos și galben. Așezat în capul mesei, Decebal se uita la dînșii și — luna sau făcliile ? — îi pîlpîia în ochi aceeași lucire pe care i-o surprinsese și pe terasa cetății.

Decurionul era așezat lîngă centurion. Îl îmboldi cu cotul, rînjind.

— Ce-ar fi să-i istorisești regelui afacerea aia a ta cu Thrasea ? Nu crezi că l-ar interesa ?

Începu să rîdă zgomotos, bătîndu-și coapsele cu pumnii.

Dacii se mișcară pe buturugi. Decebal își plecă ușor trupul înainte.

— Oaspeții sînt veseli. N-am putea ști și noi pricina hazului lor ?

— Are o poveste strașnică cu niște vine tăiate, cu Nero și cu alții ! zbieră îndrăzneț decurionul, uitîndu-și rangul. Cere-i să-ți povestească, rege ! Mai rar așa poveste, cum îi iubești tu pe romani, o să te înduioșeze pînă la lacrimi !

Tîlmaciul cu care veniseră sta sfiit în spatele mesei. Traduse, la semnul lui Decebal.

Centurionul se făcu vînăt : Longinus băuse iar peste măsură, blestemată specie ! Îi aruncă o căutătură furioasă. Decebal așteptă lămurirea tîlmaciului, apoi se-ntoarse spre Mucapor, aflat în stînga lui :

— Aceasta ar fi a treia poveste cu morți, spuse cu seriozitate. Dacă oaspetele ține cu tot dinadinsul, îl rugăm să ne spuie povestea.

Mesenii priveau spre centurion. Trimisul lui Vipsanus simți că fețele lor nu exprimau nici silă și nici ironie, ci o liniștită concentrare, ca și cum chiar ar fi așteptat de la dînsul o poveste. Dacă ar fi fost în tabără, soldații l-ar fi luat peste picior, dar totuși nu s-ar fi putut abține să vorbească.

— Nu cred să intereseze povestea mea, spuse posomorît.

— Sîntem numai ochi și urechi, răspunse Decebal. I-am mai spus și azi dimineață oaspetelui că în cetate se află mulți meșteri romani. Cu unii ne-am împrietenit și le ascultăm uneori amintirile. Vinul este bun și am fi dornici să-l bem pe îndelete, fie și însoțit de o istorie sîngeroasă.

Centurionul nu povesti. O făcu în locul lui decurionul Longinus, pentru că, la fel cu trei sferturi din legiunea de la Drobeta și cu încă una întreagă de la Rin, știa povestea lui Thrasea pe dinafară. Cînd termină, Decebal clătină din cap.

— Nu înțelegem de ce găsesc oaspeții noștri că aceasta este o poveste tristă, zise gînditor.

— Tristă ? rîse decurionul. Cum o să fie tristă ? E strașnic de veselă... e o poveste să te prăpădești de rîs !

— Omul acela a murit de mult, se strîmbă Decebal. Și-a tăiat vinele vieții fiindcă împăratul vostru, pe care l-a cunoscut tatăl meu, i-a poruncit să facă așa ceva. Unde-i curajul lui, ca să merite laude ?

Dacii de la masă încuviințară cu gravitate și aproape în același timp deșertară rythoanele și bărdacele cu vin, își șterseră mustățile cu dosul palmelor și zîmbiră către romani.

— Moartea nu-nseamnă nimic, zise unul din el.

— Fratele vostru a primit fericirea la care visa de cînd s-a născut, spuse și Mucapor.

— Romanii sînt un popor mare, reluă Decebal, istoria voastră e plină de asemenea fapte. Noi sîntem mai mărunți, zîmbi o părere, cu jumătate din obraz ascuns în cana de aur, o cană rotundă și împodobită, singura de acest fel de la masă. Dar poate romanii nu știu că atunci cînd abia își zideau ei cetatea lor strălucitoare de pe marginile apei căreia-i zic Tibru, poporul nostru dura aici de mii de ani. Poate n-au auzit de Dromichete care l-a învins pe Lysimah [46], au auzit însă sigur de Burvista și urmașii lui. Veacurile trec precum clipele, romanule. Pe buturuga asta pe care stai acum, a stat poate cîndva și un sol de al lui Alexandru Macedoneanul, într-o noapte cu stele ca și aceasta. Va fi spus și el o poveste... cine știe ? Povești se spun mereu, de cînd lumea ! Va fi spus și el o poveste de moarte, să ne sperie sau să ne uimească. Nu ne-am speriat și nici nu ne-am uimit, am rămas mai departe, din tată-n fiu, agățați de munții ăștia ai noștri, mirîndu-ne doar de un singur lucru : de ce trebuie să trăim de două ori, de ce nu se sfîrșește odată pedeapsa chinului pămîntesc ? Privește ! întinse brațul.

Solul ridică ochii. Deasupra cetății se prelingeau limbi de foc. Poiana se coloră în sînge. Dacii de la masă plecaseră capul în piept, într-o atitudine de reculegere. Un zvon de voci înfioră noaptea, un lament abia auzit, apoi crescînd, ca să piară pe nesimțite. Decebal își încrucișase mîinile la piept.

— Marele Preot și călugării sanctuarului cheamă ploaia.

Porunci să-i fie umplută cana cu vin şi, după ce o deşertă, se plecă iar peste masă.

— Oamenii care iubesc curajul şi stau senini în faţa morţii nu-şi taie vinele de la mîini — se uită la meseni. Povestea ta n-are nici o noutate. Soldatul de lîngă tine încă rîde, înseamnă că-i place vinul nostru. Beţi dintr-însul. O să-i uitaţi pe Nero, pe senator şi pe Domitian. Şi acum, să ne veselim cu adevărat !

— Îşi rîde de noi ? se răsuci spre centurion celălalt.

— Cred că da, răspunse acesta printre dinţi.

Cap. XX

Ploaia începută de cu noapte contenise abia spre dimineaţă.

Scoris descălecase în marginea pădurii şi-şi pusese cămaşa la uscat. Soarele ardea puternic printre nori. Cu bustul în bătaia razelor înviorătoare, el privea cu un fel de visare coastele rîpoase — dincolo de ele se lăţea cîmpia. În scurt timp va fi la casa lui Ranse... L-or mai ţine minte femeile dintr-însa ? De la ultima lor revedere a trecut un an, şi-ntr-un an se pot întîmpla multe. Îmbrăcîndu-şi cămaşa zvîntată, zîmbea : pe chipul lui pîrlit, zîmbetul părea stîngaci şi neliniştit. Era totuşi un zîmbet, iar în anul ce trecuse zîmbise şi rîsese destul de rar. Îşi chemă cîinele, încălecă şi porni în pasul calului.

Mergea fără gînduri şi, după un obicei al lui, cu ochii aproape închişi, dar printre pleoapele coborîte, privirile-i căutau la fel de pătrunzător ca şi cînd şi-ar fi ţinut capul sus, prinzînd orice zgomot, cît de mic, cu simţurile deştepte. Şi apoi Puha era cu el. Nasul dulăului făcea cel puţin cît nasul unui lup înfometat.

Calul se depărtase de viroage. Scoris ridică fruntea şi strînse din buze : singuratică, albea în soare casa ca o stînă. Puha mirosi în direcţia casei, îşi încordă gîtul şi ţîşni cu un lătrat. Zîmbetul lui Scoris se accentuă, căci dulăul năvălise la uşa de lemn, izbind-o din umărul lui puternic, zgîriind-o cu ghearele.

Ușa se deschise. Bătrîna ivită în prag își stăpîni o tresărire de spaimă ; ciinele cel negru îi puse labele pe umeri, începînd s-o lingă pe față. Îl recunoscu numaidecît.

Scoris sări de pe cal și veni la ea fără să se grăbească.

— Te bucuri că mă revezi, babo ? spuse cu glas liniștit. Unde ți-e fata ?

Bătrîna își micșoră ochii. Pe chipul ei boțit flutură o umbră vicleană.

— Ai făcut călătorie lungă și nu mă așteptam să te mai zăresc în locurile acestea... ce vrei cu fata mea ?

— Asta ai s-o afli la timpul potrivit. Te-am întrebat de fată. Cu ea vreau să stau de vorbă.

— Ai strîns-o în brațe de mult, strînsoarea te-a întors încoace ?

— Poate și strînsoarea. Ești curioasă, și mie nu-mi plac oamenii curioși. Pentru a treia oară doresc să știu unde-i fata.

— Spală lînă la rîu, șopti bătrîna din ce în ce mai îngrijată. Trebuie să soseaască.

— Mă voi duce cu acolo.

Legă calul de unul din parii acoperișului și, urmat de ciine, plecă spre pădure. Bătrîna îl privi cum merge repede pe cărăruia strîmtă, străjuită de frunzișul rotat al copacilor. Dînd din cap, intră după o vreme în casă și se așeză la vatră, pironind cu mîinile în poală zbaterea focului.

Scoris se apropia de rîu. Cu nasul în pămînt, dulăul scormonea tufișurile, scîncind. Poteca făcea un ocol. Scoris încetini pașii.

Cu spatele la el, văduva lui Skirtá bătea lînă în apa limpede. Fusta ridicată lăsa să i se vadă pulpele albe — o carne întinsă și rotundă, carne de femeie. La carnea asta se uita Scoris oprit în loc. Crengile trosniră, Puha lătră și ea întoarse capul. Ca și maică-sa, primi dulăul în plin piept, gata s-o dărîme. Scoase un țipăt și-și înălță trupul, trăgîndu-și cu un gest repezit broboada neagră pe frunte. Se făcuse roșie.

— Te-ai întors, murmură. Plăcuțele de argint agățate la gît, ce-o arătau ca pe văduva unui trimis lui Zalmoxe în fierul sulițelor, clincăniră ușor. De ce te-ai întors ?

— Pentru tine.

Ea ridică în sus sprîncenele.

— Pentru mine ! ? Nu te cred. Tu ai venit cu trelurile tale la cetate, poate să-l vezi pe tarabostele Mucapor. Pentru mine, repetă dezvelindu-şi dinţii mici, ce să-mi spui mie, străinule ?

Înaintea lui rîdeau ochii văduvei, şi el ar fi dorit să-i spună că după ochii aceştia făcuse drumul dinspre răsărit. Pe femeia galului n-o s-o mai vadă niciodată, în lumea aceasta. Îi trebuia altă femeie, să-i nască copii şi să-i umple singurătăţile pline doar de vînt, de neguri şi de zborul vulturilor. Fata lui Ranse putea aşa ceva... sau nu putea ? O apucă de umeri, şi-n palmele lui mari îi simţi carnea caldă.

— Am venit, spuse rar, să te iau cu mine şi să te fac femeia mea. Am nevoie de o muiere care să-mi nască prunci şi cu care să stau de vorbă serile. Aş fi putut găsi o alta, în satele de la poalele muntelui ; nici eu nu ştiu ce m-a îndemnat atîta cale spre tine. Rîse încet : Dihorul vine la găină şi-i cere s-o jumulească. Ai mai avut un bărbat. Se spune că a fost om vrednic. Îţi voi fi vrednic şi eu.

Femeia deschisese ochii mari. Îşi desfăcu umerii din strînsoarea palmelor lui, trecîndu-şi limba peste buze.

— N-am voie să mă apropii de bărbaţi, şopti şi se gîndi la feciorul smead şi cu plete negre al fierarului Amadoc, care o pîndea în zăvoiul rîului şi se iubea cu ea prin tufăriile de pe mal. Skirtá a pierit în suliţe, sînt legată cu jurămînt.

— Jurămîntul se poate desface.

— Numai regele şi Marele Preot îl pot desface. !

— Îl vor desface.

Întinse din nou mîna după ea, pe piepţii femeii jucau pete de soare. Văduva se feri, mai mult a îmbială, şi îl străpunse cu o căutătură vicleană.

— Cînd ai plecat de aici aveai o poveste...

— Aceea-i o poveste veche şi nu te amesteca într-însa, spuse Scoris rece. Dacă aş fi găsit pe cine trebuia să găsesc, cînd m-am întors de la romani, făceam cu acel cineva ce vreau să fac azi cu tine. Pe munte nu-s femei. Sînt fiare şi bărbaţi cu turmele. Ai timp destul să te gîndeşti însă la o femeie ca tine, şi eu m-am tot gîndit.

— Bătrîna n-o să vrea.

— Ce am eu cu bătrîna ? Să-şi vază de împletiturile ei.

Văduva simți un fior moale trecîndu-i prin inimă. Scoris zîmbea, dar în uităturile lui albastre se așternuse o umbră. Fiorul cel moale o încercă din nou. Feciorul lui Amadoc nu se-ntoarce așa curînd de la răzbunarea lui din tabăra Drobetei. Și dacă Marele Preot îi dă dezlegare lui Scoris ? Nu mai avu răbdare s-o împungă și a treia oară fiorul cel moale. Scoris îi înțelese chemarea, aceasta era și întîia lui chemare spre tainicele izvoare ale vieții.

Într-un tîrziu, văduva deschise ochii și se sculă din iarbă, netezindu-și poalele fustei. Scoris se uita nemișcat la ea.

— Să mergem.

O porni înainte.

Femeia luă lîna, o îndesă în coșul de nuiele și-l urmă fără cuvînt. La casă, Scoris se opri.

— Nu-mi văd calul, se-ntoarse spre ea. Și nici bătrîna nu dă semn de viață.

Oblonul ferestrei era închis. Scoris împinse drugii și intră în odaie. Focul se stinsese, bătrîna dispăruse.

— S-a suit în munte, auzi vocea sfioasă a femeii în spatele lui. Ți-am spus că n-o să vrea. Sînt sfințită.

El rîse încet.

— Da, ești de soi. Baba mi-a luat calul și s-a dus să se plîngă în cetate. Am un cal cu greabănul tare, o să-i moaie șalele. Aprinde focul. Mamă-ta are inimă vîrtoasă, dar noi trebuie să mîncăm. Ce-i de mîncare ?

— Brînză și terci de mei, roși văduva.

— Așteaptă pînă mă-ntorc.

Ieși repede și nu apăru decît seara, după răsăritul lunii, aducînd trei păsări cu gîtul străpuns de săgeată. Bătrîna nu se întorsese. Zvîrlind vînatul lîngă vatră, rezemă arcul de perete și se așeză cu fața spre foc.

Văduva jumuli păsările, în prag. Cînd mîncarea a fost gata, îi întinse blidul de lemn și vroi să plece.

— Unde te duci ? Stai și mănîncă cu mine. De acum, vei îngriji ca în fiecare seară să fie aprins focul și blidul plin cu mîncare.

Nu-și vorbiră altceva și, după ce terminară de mîncat, rămaseră tăcuți, uitîndu-se la șerpuirea flăcărilor din vatră.

Spre miezul nopții, el se ridică de la foc, ieși afară și vorbi cu cîinele. Dulăul scîncea. Apoi intră în colibă, puse

drugii la uşă şi privi femeia trîntită pe culcuşul de blănuri. Pe acelaşi culcuş dormise şi femeia galului. Îl cuprinse o stingherealâ curioasă. Prefăcîndu-se că doarme, văduva îi spiona printre gene fiece mişcare. Se culcă alături de ea. Văduva oftă şi întoarse capul spre dînsul.

— Pe străina care te-a aşteptat aici ai uitat-o ? şopti.

Scoris o apucă în braţe.

— Cînd e încolţit de foame, lupul mănîncă pămînt, îi spuse mîngîindu-i piepţii dezgoliţi, şi ea înţelese mult mai tîrziu tîlcul vorbelor lui.

*

Soarele nu răsărise a doua zi, cînd Scoris se sculă din culcuş, ascultînd atent zgomotele din apropierea casei. Puha lătra cu înverşunare. Un galop de cal se opri brusc, iar lătratul cîinelui conteni şi se prefăcu într-un scheunat bucuros. Văduva sărise odată cu el de pe blănuri, adunîndu-şi peste piept cămaşa.

— Vine mama, tresări speriată.

— Nu-i pasul calului meu. Nu cred că bătrîna să fi coborît la vale în galop, ca o femeie de sarmat ; şi-ar fi vărsat maţele pe drum. Acesta-i pasul unui cal stăpînit de un bărbat. Un bărbat pe care Puha îl cunoaşte.

Deschise uşa cu un gest larg, umplîndu-i uşorii din statura vînjoasă.

Tarabostele Mucapor se afla în faţa lui. Un oarecare timp, cei doi se priviră cu un soi de solemnitate bătăioasă şi încordată. Scoris îşi desfăcu degetele de pe mînerul pumnalului, dar afară de mişcarea asta, abia schiţată, nu mai făcu alta. Mucapor se uită la degetele care se depărtau de pumnal. Un zîmbet fugar îi trecu pe obraz.

— Ultima oară ziceai că o se ne mai vedem cu voia zeului nostru. Ne-am întîlnit iar, caucoensule.

— Da, cu voia zeului şi cu *voia babei* ce locuieşte în casa asta, ne-am întîlnit iar.

— Bătrîna s-a plîns preoţilor şi regelui.

— Şi ?

— Vitele pe care le paşti în munte şi vîntul înălţimilor ţi-au ascuţit şi mai mult limba. Nu te semeţi. Chiar dacă eşti om liber, comatule, trebuie să te supui legilor. Cînd

fiara îți fură o oaie de la tîrlă, bați cîinele că n-a păzit turma.

— Dar dacă oaia vrea să fie mîncată, fiindcă așa îi place ei, să fie mîncată, la ce bun să bați cîinele ?

O lumină de veselie se aprinse în ochii micului taraboste.

— Bătrîna a făcut zarvă mare. Văduva lui Skirtá nu este a întîiului venit. Ranse și familia lui vitează sînt ai obștei. Tu ai înfruntat obștea. Regele te cheamă să dai socoteală. Se cumpăni de pe un picior pe celălalt : Oaia ta are cam des poftă să fie mîncată de lupi, adăugă ironic. Dar pentru asta nu se judecă oaia, ci cel ce-a mîncat-o. Așa e legea, mai ales cînd lupul vine de departe.

— Ce se amestecă fiul lui Scorillo în trebile unor gîngănii ? Am vrut o femeie, fata babii nu s-a împotrivit. Cu ce-s eu mai prejos decît Skirtá sau Ranse ? E sfințită, știu, regele o să dezlege sfințenia. Fără să mă cheme, mă duceam eu la dînsul.

— Văduva e acasă ?

— Da.

— Deci stă la vatră și ascultă ce vorbim, se posomorî Mucapor. Să se ducă într-ale ei, am să-ți spun două cuvinte.

Scoris intră în casă. Văduva sta într-adevăr ghemuită la vatră, cu părul curgîndu-i pe umeri, atentă la convorbirea celor doi bărbați. Ea ridică ochii la el, adresîndu-i o întrebare mută, numai din priviri.

— După ploaia de-acum două nopți, pădurea s-a umplut de bureți, zise el scurt. Sau poate mai ai lînă de spălat.

Văduva se sculă, își puse broboada pe cap și ieși din odaie fără un cuvînt. Trecînd prin dreptul lui Mucapor, se furișă ca o mîță și tot ca o mîță pufni mînioasă, zvîrlindu-i o căutătură piezișă și săltîndu-și zorăit plăcuțele de argint agățate la gît.

— Spune, taraboste, auzi Mucapor vocea lui Scoris.

— Dorințele omului sînt ciudate, începu micul războinic, rezemîndu-se de peretele de lemn al casei. Nu-mi închipuiam că pentru a te împerechea cu o femeie, e nevoie să colinzi țara, de la un cap la altul. Ai și tu un trib al tău, cu mame și fete de împerecheat. Dar poate

ţi-a plăcut îndeosebi una de aici — şi nu mă mir că te-ai întors, îţi cunosc felul. Baremi de-ai fi găsit alta.

Ultimele cuvinte le rostise nepăsător, uşor înciudat.

— Vezi, caucoensule, continuă Mucapor liniştit, bătrîna a urlat cuvinte de ocară, sus în cetate. Poate să aibă dreptate. Regele a rîs şi şi-a amintit de tine, dar noi avem altele de vorbit acum, nu să socotim cu cine se drăgostesc văduvele satului... Drăgosteasca-se cu cine poftesc ! Tu însă eşti străin şi regele doreşte ca străinii să vie mai în coadă, la dragoste.

— Ce vrea bătrîna ?

— I-e teamă că rămîne sigură. Iar tu nu i-ai cerut-o ei, ţi-ai luat-o singur. Ai jignit-o. Afară de asta, văduva lui Skirtá are legămînt juruit. Şi la voi sînt asemenea legăminte, şi le respectaţi.

Tăcu. Scoris se gîndea. Apoi îşi scuturá pletele :

— Mi-ai spus că am şi eu un trib al meu. Am avut, taraboste. Cearta mea cu satul ţi-am povestit-o. Aşa am ajuns încoace. Altcumva, cine şi-ar fi părăsit tribul şi aşezarea, plecînd cu traista-n băt, să vîneze pe pămînturi străine ? Tribul meu nu mai e. Mi-au istorisit păstorii cu care m-am însoţit că-n locurile alea, pentru a doua oară, este un maldăr de cenuşă şi cioturi de pădure arsă. S-au certat cu vecinii din cîmpie, şi aceia i-au pedepsit cu cruzime — s-au certat pentru nişte turme şi vechi hotare, duşmănia exista de demult, a trebuit doar scînteia care să scapere şi să aprindă totul. Au dat foc satului şi pe cei scăpaţi i-au dus cu dînşii robi. Iar mie îmi trebuia o femeie să-mi nască copii, tribul meu nu mi-o mai putea da, şi chiar de putea, nu i-aş mai fi cerut-o. Am luat-o pe văduvă.

Mucapor începu să zîmbească.

— Ţi-a venit şi ţie boiştea, comatule, umbli să-ţi semeni sămînţa. Văduva de care vorbeşti iubeşte dragostea mai mult ca alte femei. Unul din băieţii fierarului din cetate ţi-ar spune destule în privinţa asta. Acum e plecat cu fraţii săi, cînd s-o întoarce te va întreba ce taine are trupul văduvei... taine pe care el să *nu* le ştie.

— Băieţii fierarului ? Ce-i cu dînşii ? I-am întîlnit în drum, venind încoace. Cel mare e bărbătos şi umflat ca un cocoşel.

— De cel mare ţi-am şi pomenit. Băieţii s-au dus să-şi răzbune, în tabăra de pe malul Dunarisului, sora pîngărită de un roman.

— Şi aţi lăsat pe copiii ăştia să plece cîntînd ? S-au dus la pieire !

— E legea legilor. Poate Marele-Călător se va-ndura de tinereţea lor. Oricum, ai picat la timp : nici văduva lui Skirtá nu se putea împărţi în două, dacă nu coborai muntele.

Scoris izbucni în rîs. Era un rîs atîta de neaşteptat, încît Mucapor se încruntă.

— De ce rîzi ?

— De tine. Înseamnă că femeia aleasă va-nvăţa de-acinainte să deosebească oamenii ! S-a dat în braţele unui copil şi-n acelea ale unui bărbat. Mai rămîne să cunoască un moşneag dar se pare că ăştia nu mai poftesc muieri. Va rămîne cu mine, căci ştie ce a vrut să ştie ! Să mergem. Regele te-a trimis să mă duci la el, ca pe un hoţ sau răzvrătit. Regele s-o cerceteze însă şi pe bătrînă, mi-a luat calul fără să mi-l ceară. Eu i-am luat fata şi ea calul — amîndoi n-am cerut voie nimănui pentru asta. Va fi o judecată veselă, taraboste.

Mucapor încălecă. Scoris zîmbea.

— Cînd ne-am despărţit ultima oară, eu eram călare şi tu pe jos. Mi-ai zis atuncea că vorbesc cu tine ca şi cînd eu aş fi stăpînul, nu tu. Acum eşti călare şi eu pe jos. Vei intra în cetate ca un stăpîn, dar o iert şi aceasta : chiar de n-o să vreţi, eu pe fata bătrînei tot o iau.

Intră în casă, îşi luă arcul şi-l urmă pe călăreţ cu paşi mari. În colţul pădurii, văduva răsări dintr-un tufiş.

— Ce ţi-a spus ? se jelui ea.

Plînsese, ochii îi străluceau ca două pietre negre.

— Nu-ţi face griji. Tarabostele mi-a vorbit de oi, de dragoste şi de unul din băieţii fierarului din cetate. Şi despre tine. Du-te liniştită acasă şi găteşte o cină bună. Dacă se-ntoarce bătrîna înaintea mea şi te ceartă, să te gîndeşti că asta-i ultima ei ceartă.

Soarele cădea printre frunze, iar vederea petelor aurii, freamătul pădurii şi cîntecul torentului în aburii dimineţii trezi în femeie o clocotitoare bucurie şi sete de viaţă, de mult nemaiîncercate.

Cap. XXI

După ce o ascultase pe bătrînă şi trimisese pe Mucapor să-l aducă pe Scoris, Decebal rămase singur în cele trei încăperi ce-i foloseau drept locuinţă.

Odăile erau mari, cu arcuri boltite de lemn şi mulţime de trofee vînătoreşti ţintuite de tavanele cu grinzi şi pe pereţii de piatră. În odaia din fund, o draperie groasă, neagră, ţesută cu floricele roşii de lînă, astupa intrarea ; acolo se afla o scară care suia într-unul din turnurile dinspre miazănoapte ale cetăţii. Păşind dincolo de draperie, regele urcă încet melcul scării, pînă-n vîrful turnului de lemn.

Turnul nu era prea înalt, răsărea totuşi cu aproape doi metri peste zidurile cetăţii, complet închis şi cu o singură fereastră ce da într-o viroagă împădurită. Pe platforma turnului se găseau doi oşteni. La paşii regelui, se întoarseră şi-şi înclinară frunţile. Decebal le făcu un semn scurt şi ei se grăbiră să dispară, dar nu pe scara pe care venise el, ci pe o alta coborînd afară, în cetate.

Decebal se duse la fereastră şi-şi rezemă bărbia în pumni. Gungurîtul porumbeilor massilieni se auzea în ceaţa matinală ; îşi pofteau stăpînul la joaca obişnuită, dar stăpînul se gîndea la cu totul alte lucruri. Nici măcar la băieţii fierarului sau la plîngerea babei nu se gîndea, mai puţin la vizita solilor romani abia plecaţi din cetate. Gîndurile lui avea să le împărtăşească omului chemat în turn, aşteptat cu mare nerăbdare. De el depindea dacă să mai şovăie sau, împreună cu aliaţii lui, să înceapă lupta hotărîtoare ; omul venea din Roma, şi dacă întîrziase o zi, ştia că întîrziase fiindcă se oprise în tabăra de la Drobeta. Întoarse capul : ca şi cum ar fi avut tălpile înfăşurate cu cîlţi, de nu-l auzise pe treptele scării, cel aşteptat sta în faţa lui.

Era un cerşetor mizerabil, înveşmîntat în zdrenţe, sprijinit într-un toiag crestat. La viermina asta, regele merse iute şi-i puse mîinile pe umeri. Cerşetorul se înclină şi luîndu-i palma cu inele roşii, îşi atinse cu ea fruntea.

— Credeam că n-o să mai ajung, spuse cu o voce plăcută şi bărbătească, contrastînd izbitor cu înfăţişarea-i prăpădită. Îţi aduc două veşti : una bună şi una rea.

— Spune-o întîi pe cea rea.

— De două nopți, tabăra de la Drobeta e un viespar dezlănțuit. Am fost martor la întîmplările ce-au răvășit-o.

— Povestește !

— Bănui că povestea mea o cunoști la fel de bine ca mine, prima ei parte. Partea a doua n-o să te bucure. Ai făcut o greșeală.

— Ce greșeală ?

— În mîna romanilor a rămas o armă care oricînd ți se poate întoarce împotrivă. Îl privi pătrunzător : Pumnalul tău, băieții lui Amadoc l-au luat înapoi, dar ei au fost prinși și omorîți, iar cuțitul a fost recunoscut de solii veniți de la Tine. Asta-i partea a doua a povestirii, partea cu greșeala. Copiii aceia, dintru începutul-începuturilor, plecaseră la o moarte sigură. De ce ai încurajat-o ? Era momentul să înfierbînți și mai mult o pornire sortită de la bun început neizbînzii ?... Și cum — punîndu-le în mîini numele tău ! ?

— Pumnalul putea foarte bine să fi fost furat.

— Dar n-a fost, spuse sec cerșetorul. Unul din băieți a mărturisit că tu le-ai dat pumnalul, să-și răzbune sora. Poate nici așa nu găsești lucrul grav. Ai să-l găsești la repezeală, cînd o să afli că generalul Vipsanus a fost lovit și el cu acest pumnal !

Ochii regelui scînteiară.

— A murit ?

— Cînd am plecat din tabără era pe moarte. Curierii gonesc acum spre Roma. Soldații chiar vroiau să vie încoace. Nu te veseli, romanii nu iartă așa de ușor !

— Nici nu vreau să ierte. Și nu eu i-am trimes să-l omoare pe Vipsanus. Spune și vestea cea bună.

— Am stat la Roma de șase ori cîte treizeci de zile și am făcut ce mi-ai poruncit să fac, am cunoscut tot ce am vrut să cunosc și tot ce mi-ai vîrît în cap că trebuie să cunosc. Cu ce să încep ?

— Vorbește-mi de moartea lui Domitian, Derzelat.

Scuturîndu-și cerceii găuriți, întinse mîna cu pumnul strîns.

— Romanii se tem de mine, sînt un barbar de care se tem ! S-a zis de Burvista că a fost cel dintîi și cel mai vestit dintre regii din Thracia, stăpînirea lui se întindea peste toate ținuturile de dincoace și de dincolo de Dunaris. Cei care l-au urmat și-au împărțit pămîntul ca pe

o moşie a lor din moşi-strămoşi... în loc de un regat, au fost cinci, cinci regate, Derzelat ! De atunci a trecut un veac, şi eu am reuşit să strîng neamul la un loc şi să reînviu vremurile lui Burvista ! Romanii m-au biruit la Tapae, acum şapte ani, vor mai izbîndi a doua oară ? *Eu sînt Burvista !* Cîinii de romani să piară pîn-la unul, dar Tapae nu va mai exista ! Vorbeşte-mi de moartea lui Domitian : îmi place să aud cum îmi mor duşmanii !

— Cu moartea duşmanilor noştri nu se termină lumea, dete din cap cerşetorul. Apar alţii. Dar bătrînul venit la Roma în locul lui Domitian e nehotărît. N-o să avem război.

— Asta-i vestea bună ? se uită Decebal la el cu o căutătură piezişă.

Cerşetorul coborî bărbia în piept. Da... din înfrîngerea de la Tapae, Decebal ieşise bine, ieşea bine din orice înfrîngere sau situaţie mai complicată, fiindcă era ager la minte, ştia să se bată cum trebuie şi cu vitejie, iar pornirile-i erau fulgerătoare, totuşi chibzuite. Da, el reînviase vremurile teribilului Burebista, îşi adunase iar laolaltă aliaţii, întărea cetăţile şi drumurile strategice, se înarma pe ascuns. Acum o sută de ani romanii erau încă departe de fluviul cel sfînt. Stăpînirea regelui de atunci se întindea la apus în Bohemia, la miazăzi hotarul se oprea pe crestele munţilor Hemus [47] ; ţărmul mării era al lui, începînd de la Apollonia [48], pînă la cetatea nordică Olbia [49], la gurile rîului Hypanis [50], ce se varsă în mare apropiat de Borysthen [51]... unde-s astea acum ? De cincizeci de toamne încheiate, legionarii au ajuns la Dunaris. Ţara de dincolo de fluviu romanii o ţin în chingi de fier, cetăţile de la mare, deşi libere, au garnizoane aduse din Roma, la apus, legiunile împing tot mai spre răsărit... şi-n mijlocul acestui cleşte, Decebal caută, cu o mînă de oameni, să se împotrivească şi să desfacă colţii cleştelui, ai cleştelui ce-i zdrobise pe gali, pe germani şi întreg neamul thrac din sud !

— De ce taci ? bătu Decebal nerăbdător din picior.

Derzelat îşi regăsi stăpînirea de sine.

— Gîndurile ţi se citesc pe faţă. Eşti dornic să iei cunoştinţă de moartea duşmanului tău, sfîrşitul lui crezi că schimbă cu ceva situaţia ? Să nu-i nesocotim pe romani. Romanii sînt un popor mare, un popor învăţat şi civilizat. Om fi avînd noi virtuţi mai multe... oraşele

lor de marmoră le poți asemui cu coșmeliile noastre? Obrazurile rase cu sticla ale filosofilor și poeților lor, chiar reci și calculați, le poți pune alăturea de bărbile preoților noștri? Soldații lor, îmbrăcați în fier și disciplinați, luptă cîte zece împotriva unuia de al nostru, gol și înarmat numai să nu spună că n-are și el cu ce să împungă! Cu romanii e mai bine să fim prieteni, avem ce învăța de la ei!

Buzele lui Decebal începură să tremure.

— Ai stat de șase ori cîte treizeci de zile la Roma, ai stat mult, Derzelat. Noi nu te-am trimis la Roma să ne lauzi dușmanul.

Vorbise încet, în glas cu o teribilă amenințare. Derzelat îi aruncă o privire iute. Cunoștea bine tremurul ăsta de buze, ca și bătaia degetelor pe mînerul de aur al pumnalului vîrît în cingătoare.

— Nu-i laud, spuse zîmbind. De ce mă privești cu ochii ăștia răi? Am supt același lapte, maică-mea a avut țîțe darnice să te hrănească și pe tine, uită-te la mine cum te uiți de atîtea ori, uită-te ca la un frate de lapte bun și credincios ce-ți sînt!

Privirile cerșetorului erau pline de înșelătoare văpăi. Decebal și le plecă pe ale lui primul. Rămase cu capul în piept, apoi îl ridică și spuse zîmbind și el:

— Așa este, Derzelat. Las-o pe maică-ta în pace, cu laptele ei supt de amîndoi... zi cum a murit Domitian.

— Un sclav, chelarul palatului, ajutat de alți patru, i-a străpuns pîntecele, în timp ce citea o scrisoare. Nevasta lui a știut despre tot. Se povestea că la întîia lovitură pe care a primit-o... mă asculți?

Decebal ridică iar capul lăsat în piept și se uită lung la el.

— Spune.

— La întîia lovitură, a chemat în ajutor garda. Deși cu pîntecele și degetele tăiate, împăratul s-a luptat cu sclavul, încercînd să-i scoată ochii cu cioturile degetelor. Pe urmă au venit ceilalți și l-au omorît.

— Și cu astfel de oameni e bine să fim prieteni?

Decebal se duse la fereastră și privi pădurea. Derzelat îi vedea obrazul din profil: profilul acesta nemișcat, cu ochiul pe jumătate închis, era ca al unei păsări picotind în amorțire; o amorțire, așa se părea, dar nările celuilalt

palpitau. Spatele regelui îi atrăgea privirile. Derzelat simţi o sfîrşeală. Dacă...

Se auziră paşi pe scară şi un oştean apăru în golul scării.

— A sosit tarabostele Mucapor.

Decebal se desprinse de fereastră. Brusc, începu să rîdă.

— ...De data asta am s-ascult o poveste de-a noastră, o poveste de dragoste ! Haidem, frate al meu *de lapte.*

Îi atinse fugar mîna, pironindu-l într-un mod ciudat.

*

În poiana de lîngă cetate, nici o masă nu se întindea în dreptul buturugilor ; acolo nu se aflau decît burdufuri de capră umplute cu mied, cornuri şi cupe de argint, şi-n mijlocul poienii, un foc mare de cetini abia aprins. Cînd luceafărul, misterios şi singuratic, se ridicase de o palmă peste copaci, domnii de neam veniseră să se aşeze pe buturugi. În capătul luminişului, o buturugă mai înaltă, cu un spătar lat, din scoarţă îndoită, îl aştepta pe rege. Un slujitor sta neclintit lîngă buturugă, pe braţ cu mantia lui Decebal.

După o trecere de timp, pe cărarea ce cobora din cetate se agitară făclii şi, ca o fluturare de aripi albe, preoţii intrară în poiană. Ei ocoliră de trei ori la rînd focul şi se aşezară jos în iarbă, cinci rînduri de cîte doisprezece oameni, unul în spatele celuilalt.

Doar doi preoţi rămaseră în picioare, Marele Preot şi Întîiul Ucenic al Nopţii. Întîiul Ucenic era singurul dintre preoţi înveşmîntat în albastru. Agăţat pe un umăr, ţinea cimpoiul cu ale cărui sunete acompania melopeile liturgice. Marele Preot era un bătrîn înalt, cu barba pînă la brîu şi capul acoperit de un fel de giulgiu subţire, împletit în fire de argint petrecute pieziş. Cu spatele la foc, privea spre sanctuarul cetăţii. De acolo trebuia să răsară luna.

În liniştea care domnea peste poiană, creasta pădurii începu să apară tot mai lămurit, îmbăiată de o pulbere luminoasă : apărea luna. Comanacele celor de pe buturugi se înclinară, preoţii de la foc îşi răsturnară capul pe spate. Întinzînd braţele, sorbeau întîiele raze moarte ale căutăturii zeului lor totuşi viu.

— Zalmoxe ! se mișcară într-o parte și într-alta.

— Zalmoxe ! șopti Marele Preot, plecîndu-și fruntea și binecuvîntînd adunarea și focul.

Întîiul Ucenic scoase cîteva note plîngătoare din cimpoi, în același moment apăru Decebal.

Era singur. Un scurt răgaz stătu la marginea poienii, în plină bătaie a focului, așa, ca să-l vadă cu toții. Marele Preot venea spre dînsul. Decebal îi sărută mîna și-și atinse buzele de veștmîntul lui subțire, țesut cu fire de argint. După aceea merse la buturugă, se înveli în mantia dată de slujitor și se așeză. Marele Preot, în dreapta buturugii, rămase ca și mai-nainte în picioare, cu palmele încrucișate peste piept.

În centrul poienii, dar în spatele primelor buturugi ocupate de bătrîni, tarabostele Mucapor se gîndea la Scoris... ce avea el cu comatul ăsta pribeag, de-l îndrăgise peste măsură ? Un zîmbet reținut îi flutură pe obraz : ce încăpățînare... !

Regele coborîse de dimineață din turn, însoțit de un cerșetor. Îl recunoscuse cu greu pe Derzelat, sub straiele puturoase și rupte. Se prefăcuse că nu știe cine e, să nu-l supere pe rege. Dacă Derzelat s-a întors de la cetatea romanilor, înseamnă că a adus vești. Regele era îngîndurat, cu o cută între sprîncene, n-ar fi vrut ca el, Mucapor, să fie în pielea lui Scoris !

Rezemat în arcul lui gigantic — fostul arc al lui Comozou —, caucoensul, cu picioarele desfăcute și pieptul umflat, se uita nepăsător la Decebal. Slujitorul îi dusese pe terasa unde se juca regele cu porumbeii. Scoris cercetase tufișurile cățărate pe coaste, cu ochii lui albaștri ce niciodată nu trădau nimic.

— Aici o să-mi tăiați capul, taraboste ? Ar fi o pedeapsă cam grea pentru îmbrățișarea cu o muiere, fie ea chiar sfințită.

Decebal venise fără uliu. Azi nu se juca cu păsările — să-l apere duhurile bune pe comat ! În fața celor doi, regele își încetinise pașii.

— Salut pe fiul lui Scorillo. Îi doresc tot ce-și dorește, pace și bucurie !

Scoris rostise urarea privind senin în ochii regelui, puțin temător și uimit, ca un urs mare ce ia în seamă o veveriță rătăcită prin smeuriș. Iar Decebal nu se încrun-

tasc, nu-şi resfrînsese nările şi nici nu-şi subţiase buzele. Rîdea !

— Te-ai întors să-mi zăpăceşti femeile ? N-ai găsit alt loc decît Sarmisegetuza ?

— Războinicii ce-au îmbrăcat zeghea de păstor, schimbînd arcul pe baltag, au şi ei poftele lor, rege. Iar dacă li se urăşte cu singurătatea şi cu behăitul oilor, şi vor o muiere, de ce nu şi-ar căuta-o într-un loc mai însemnat, aşa cum e cetatea ta ?

Abia acum prinseseră să freamăte nările lui Decebal, uşor, o nimica toată, dar fremătau.

— Nu văd nici zeghe şi nici baltag, spuse. Te sprijini cu semeţie în arc, ai într-adevăr cămaşă de păstor, brîul e însă acela al unui om care se îndeletniceşte cu vînatul. Dacă eşti păstor, n-ai nevoie de femeie ; dacă eşti războinic sau vînător, o peţeşti cinstit, nu o siluieşti.

— Văduvele mai pot fi siluite ? răspunse mereu liniştit Scoris. Credeam că viaţa le-a învăţat să fie înţelepte şi să ia dragostea pe apucatelea. Văduva lui Skirtă e de părerea mea. Va fi o nevastă bună.

— Pe noi ne-ai întrebat, comatule ?

Ochii lui Scoris deveniră miraţi.

— Nu ştiam că eşti rudă cu ea, rege.

— În satul lui nu sînt femei ? îl întrebă regele pe Mucapor.

— S-a certat cu satul, şi satul lui a fost prădat. Ţi-am istorisit cîndva tristeţile omului ăstuia. La Roma s-a purtat ca un viteaz.

— Ce-i aia : la Roma ? ridică tonul Decebal. Aici nu e Roma.

Începu să-şi mîngîie barba. Gestul lui nu trăda iritare.

— Familia babei şi a fetei ne-a făcut cinste de totdeauna. Văduvei i-au jucat ochii în cap încă înainte de a se mărita, i-au jucat şi după moartea bărbatului ei. Iată, acum ne-a prins în laţ o dihanie, mai bine zis dihania a pus laba pe ea !

Tăcu şi deveni serios.

— Ştii, Mucapor, că băieţii lui Amadoc au pierit cîteşitrei ?

Tarabostele tresăriseră. Decebal oftă înăbuşit.

— Mie îmi place Scoris al tău, spuse ca pentru el doar. E o dihanie care-mi place. La urma urmelor, e și el om, iar văduva dă ce are ! Cheam-o pe babă.

Ce vorbise regele cu Scoris, cît timp rămaseră numai ei doi ? Oricît îl iscodise după aceea, Scoris nu-i spusese nimica. La întoarcerea lui pe terasă, însoțit de bătrînă, Decebal sta așezat pe un bolovan pe buza rîpei, privind în vale. În picioare, lîngă el, cu mîinile strînse pe arc și cu picioarele desfăcute, comatul se uita la spatele regelui.

Bătrîna își lăsase marama neagră pe frunte și mergea țeapănă și trufașă. La Scoris nici nu privi. Se duse drept la rege, făcu o plecăciune și închise un ochi, plecîndu-și capul pe un umăr ca o pasăre.

— Ce e, babo ? Ce vijelie s-a abătut asupra casei tale ? Vorbește. Ce vrei ?

Cu glasul ascuțit, bătrîna începu să se jeluie :

— S-a întors să-mi ia fata și s-o ducă cu dînsul ! Să mor singură în casa bărbatului meu !

— Și ce vrei ?

Bătrîna trase aer în piept și căscă gura, prostită. Întrebarea regelui pornise directă, nerăbdătoare.

— Skirtá a fost primit de sulițe, bolborosi. E juruită.

— Am să dezleg jurămîntul.

Mucapor căscă și el gura.

— Preoții i-au dat plăcile de argint, șopti bătrîna speriată. Au fost arse în focul care l-a ars pe bărbatu-său. Preoții au sfințit-o.

— Sfințenia ei am văzut-o, rîse Decebal, culegînd din iarbă o pietricică și aruncînd-o pe coasta rîpei. Astea-s povești. Am să dezleg jurămîntul și or să-l dezlege și preoții. Tot n-au alta de făcut. Pe tine însă am să te pedepsesc fiindcă ai furat un cal străin.

— Nu l-am furat, se strîmbă bătrîna, jignită. Dar dacă vremurile bune au dispărut și legea e întoarsă de-a-ndoaselea, pot să mor... un venetic își bate joc de mine și tu rîzi, rege ! Eu pe fata mea n-o dau, să mi-o fi cerut cel puțin.

— Cere-i-o, comatule. Baba are mîndria ei, vezi bine.

— Și eu o am pe a mea. De ce să i-o cer ? Nici ea nu mi-a cerut calul.

— Ai cu mine un legămînt ! bătu regele din picior. Sărută-i mîna !

Scoris lăsă arcul, îngenunche și sărută mîna bătrînei.

— V-ați împăcat, mai spuse Decebal. Trecu peste bătrînă o ochire fugară și rece. Oricum, veneticul ăsta, de care te-ai plîns cu atîta mînie, face îndoit cît un băiat de fierar, babo.

Femeia își boți și mai mult chipul zbîrcit.

— Ne-am împăcat pe jumătate, răspunse în silă. Eu mi-am cresçut fata, păcatele ei sînt și ale mele, căci e sînge din sîngele meu. Să știi că m-ai umilit, da' te iert fiindcă nu mai am mult de trăit.

— Duceți-vă, spuse Decebal. În loc să vorbești prostii, ca o femeie fără minte ce ești, bucură-te : am să-i cunun eu.

Scoris plecă cu bătrîna. În urma lui, baba țopăia ca o lăcustă uscată și neagră, bombănind și tînguindu-se. Regele rămase tot așezat pe malul rîpei, ațintind valea scăldată în soarele alb de octombrie. Într-un tîrziu se sculă, sprijinindu-se de umărul lui Mucapor.

— Tu crezi că romanii sînt un popor mai mare ca al nostru ?

— Nu-nțeleg în ce fel mă-ntrebi. La număr, da, sînt mai mare. Măreția unui popor nu se judecă însă prin numărul oamenilor.

— Dacă l-aș linguși astăzi pe Nerva, mi-ar folosi mai mult decît dacă l-aș ataca, să zicem la marea Sciților și în unele locuri la Dunaris ?

Mucapor tăcu. Decebal se oprise în loc. Din încordate, trăsăturile lui prinseră o stranie liniște, parc-ar fi purtat o mască.

— Caucoensul o să rămînă aici, curmă firul discuției începute. Îmi va purta armele și o să aibă grijă de *anume* socoteli ale mele și ale altora. Crezi că se-ntoarce ?

— Se-ntoarce. Scoris nu-și calcă cuvîntul.

— De-aș avea mulți ca dînsul, Mucapor...

Începeau să urce terasa de sus a cetății. Decebal nu mai scoase o vorbă.

*

O altă lumină se amesteca acum cu aceea a lunii proaspăt răsărite și a focului din poiană. Ea ardea deasupra brazilor, paznicii sanctuarului aprinseseră rugul sfînt.

O șoaptă lungă porni prin pădure — vîntul sau ucenicii preoților ascunși printre copaci...

Regele se ridică de pe buturugă. În întuneric, mantia lui sclipea ca o pată albă.

— Sus s-a tăiat berbecul de sacrificiu, răsună vocea-i posomorîtă. Sîngele curge pe tăciuni și o să ni se spună de către Marele Preot dacă a fost un sînge bun și roșu.

— Sîngele a fost roșu și nu s-a închegat, răspunse Marele Preot. Semnele sînt bune.

— Marele Preot va pleca în zilele ce urmează la peștera de pe muntele Cogheion. Profetul de acolo și duhul profetului nostru ce sălășluiesc în el ne vor arăta adevăratele semne.

— Ascultăm și ne supunem, își flutură căpetenia preoților mînecile largi ale veșmîntului țesut în fire de argint. Cinste nemuritorului Zalmoxe !

Preoții se prosternară la pămînt.

— Fratele nostru Derzelat a sosit de la Roma, se auzi după o mică pauză vocea din ce în ce mai posomorîtă a regelui. Sfatul să-l asculte cu atenție.

Luă iar loc pe buturuga cu spătar și-și sprijini bărbia în piept. Mucapor îi văzu mîinile crispate pe genunchi.

Toți se uitau acum spre stînga adunării. Derzelat pășea săltat spre foc. Cerșetorul zdrențuros din turn dispăruse : la foc se oprise un taraboste cu părul și barba pieptănate cu îngrijire. Era împodobit cu felurite lanțuri și brățări, la gît, la încheietura pumnilor și la brîu, toate clincănind metalic și scînteind la fiece mișcare. Chipul lui avea o expresie reținută. Mucapor se uita la el, gîndindu-se că ochii verzi ai celuilalt semănau cu niște solzi de pește — la fel de unsuroși, lucii și parcă fără-de viață. El era singurul dintre domnii de neam care purta o mantie, mai scurtă decît a lui Decebal, dar din același postav și tăietură. Mucapor simțea nelămurita teamă și repulsie ce-l cuprindea de fiecare dată cînd se întîlnea cu această mare dragoste a regelui, nu știa de ce, nu știa nici de ce ținea atît de mult Decebal la fiul fostei roabe a tatălui lui, care-i alăptase împreună, pe el și pe Derzelat. Decebal îi pusese în cap cu propria mînă boneta de taraboste, îi încredința taine și acțiuni de răspundere. După înfrîngerea de la Tapae, Derzelat lipsise trei ani din cetate, cine altul decît dînsul legase vechea prietenie cu sarmații ? [52] Călătorise singur, cu mari primejdii, trecînd fluviul Tyras [53] la tribul

roxolanilor.[54] În stepele alea locuiau oameni mici, pîrliți de vînt, gonind, călare și îmbrăcați în zale, spre nesecatele lor prădăciuni. Femeile sarmate își însoțeau bărbații la război, și meșterii romani din cetate spuneau că neamul li se trage din împreunarea sciților cu amazoanele[55]. Derzelat întărise alianța cu sarmații, cum făcuse și Burebista. Se întorsese și plecase numaidecît la iazygi, cealaltă seminție sarmatică, așezată între Dunaris și Tissia[56]. Decebal îl sărutase pe amîndoi obrajii, la aducerea darurilor chezașe ale prieteniei. Era omul de încredere, sfătuitorul, nu numai fratele de lapte al regelui. Cine ar fi cutezat să-l înfrunte ?

Derzelat începuse să vorbească. Vorbea cu gesturi mari și rotezate, sunîndu-și podoabele scumpe. Povestea drumul la Roma și ce făcuse acolo. Vorbele curgeau într-un șuvoi adormitor, cu pauze lungi în care nu se auzea decît ciocnetul vibrant al brățărilor. Mucapor se uită și la Decebal.

Exact în acea clipă, regele ridică fruntea și aruncă omului de dincolo de foc o privire întunecată. Mucapor se miră : era o privire dușmănoasă, disprețuitoare, și el îl cunoștea pe rege. După asta, un buștean se frînse în foc, trosnind și stîrnind o mare de scîntei. Vorbitorul tresări.

— Zeul te-ntrerupe, Derzelat ! spuse tare Decebal. Vorbește, totuși.

Răsturnat pe spătarul buturugii, Decebal se uita la cerul plin de stele.

Cap. XXII

Pînda regească dura de opt zile.

Trei zile după plecarea regelui la vînătoare, Marele Preot se întorsese în cetate din drumul făcut la muntele Cogheion. Imediat se retrase în chilia lui de lîngă sanctuar și începu să se roage. Prapura albastră și sfîntă, punctată în stele de aur, a fost înălțată pe zidul dinspre răsărit al cetății. Noaptea, bătrînul o privea de la fereastra îngustă a chiliei, scăldată în razele de lună... cît va mai întîrzia regele ? Pe profetul de la Cogheion nici

nu-l văzuse în vizuina lui subpămînteană, nu vroise să-l primească, era în post, zile întregi aşteptaseră semnul lui să coboare în vale. Nu le dăduse semnul şi aşteptaseră printre ruinele fostului templu thrac al luminii, prin care acum fluiera trist vîntul. Ce va spune Decebal de asta ? Bătrînul era întristat şi înfricoşat. Regele se va întoarce curînd ? Tîrziu ? Cu ce suflet va veni ?

Decebal plecase din cetate cu puţini însoţitori şi hăitaşi, dar cu o liotă de cîini. Avea pe puţin treizeci de adăposturi de vînătoare, pînă la trecătoarea înspumatului Alutu, el vîna de la unul la altul, cercetînd şi întăririle, oamenii şi ce mai era de cercetat. Vînătorii trecuseră apa Gilpilului [57] şi poposiseră la piciorul muntelui cu capre negre. Sarmizegetusa rămăsese departe, în urmă, dincolo de înălţimile abia ghicite, într-un abur subţire. Era al patrulea sat mai mare pe care-l întîlneau în cale : cîteva zeci de case, împrăştiate într-o viroagă abruptă, chiar în coasta unuia din cele trei vîrfuri ale muntelui.

Vînătorii sosiseră seara în sat. Oamenii s-au strîns în bătătura din mijlocul caselor, au aprins focul şi l-au salutat pe rege. Un oier bătrîn îi vorbi lui Decebal de necazurile lor, bătîndu-se cu pumnii osoşi în piept. Necazurile astea le cunoştea Decebal : aceeaşi plîngere despre sărăcia vitelor, despre mînia lui Zalmoxe şi înverşunarea unui taraboste ce nu le mai îngăduie păşunatul. Curajul satului putea fi socotit vrednic de laudă, fiindcă tarabostele pîrît, înştiinţat de venirea regelui, se afla de faţă — un bărbat mic, cu obrazul negru, stînd încruntat lîngă foc. Decebal nu spunea nimic. Cînd oierul tăcu, se mişcă într-o doară.

— Unde-i păşunea ? întrebă.

— Cea mai mică este în lunca unui rîu, răspunse oierul cu îndrăzneală. Celelalte sînt în munte. Satul nostru este un sat de păstori, stăpîne, trăim de pe urma lînii şi a oilor, păşunile le avem din moşi-strămoşi. Muntele face hotarul obştei, şi muntele acesta este al nostru şi al turmelor noastre !

— Aţi pus mîna pe munte fără să-ntrebaţi pe nimeni, izbucni tarabostele de lîngă foc. Tîrlele din văi au fost ridicate de neamul meu, toate suhaturile le poartă semnul ! Ce căutaţi acolo ?

Decebal înălţă sprîncenele.

— Încă nu ți-am vorbit, taraboste. Lasă-l să-și spună păsul. Cînd te voi întreba și pe tine, atunci să răspunzi.

Un murmur satisfăcut se ridică din rîndul adunării satului. Oierul își săltă umerii sub zeghea miţoasă și spuse și mai îndrăznet — era puţin lucru să-l auzi pe rege batjocorind un domn de neam ?

— Noi ne ţinem după obiceiurile noastre. Într-adevăr, tîrlele au fost ridicate de tatăl domnului acestuia, dar cu el ne-am înțeles și i-am arătat dovada dreptului nostru. Ne-a lăsat muntele și nu s-a mai băgat pe noi. Ciobanul zidește tîrla... pleacă cu ea în spinare cînd își schimbă locul de păşunat ? Turmele neamului de care vorbește tarabostele s-au mutat spre răsărit, la apa Amutriei, acolo e și satul lui. Tîrlele din văi s-au mai dărîmat, șiţa și propteaua coperișurilor au mai putrezit. Noi le-am întărit, am durat altele, am umblat pe aceleași poteci, am săpat însă și drumeaguri noi, și am fost mulţămiți să ne învîrtim în sus și în jos pe vechile noastre pămînturi, pierdute la o judecată cu bunicul, dar pe care fiul ni le-a înapoiat cu dreptate. Acum nepotul a deschis iar gîlceava. Noi îţi cerem să nu lași să ne acrească sufletele prea de tot — că atunci uităm ce sîntem și ne-om potrivi și noi dușmăniei, și n-a fi bine !

Învelindu-se în zeghe, oierul merse la foc, privi o clipă peste capetele oamenilor ghemuiți unul într-altul și se așeză, întinzînd palmele la căldura flăcărilor. Decebal își mîngîia barba. În spatele lui, vînătorii nu făceau o mișcare. Mucapor și alți doi-trei domni aleși ascultaseră cu atenţie cuvintele oierului, un pic uimiți de tonul iute cu care povestise regelui. Mai la o parte, Derzelat, cu un fir de iarbă în gură și culcat pe mantia-i albă, își trecea printre degete un șir de boabe mari de chihlimbar, obicei învăţat de la un persan, la Roma. Mestecînd firul de iarbă, nu se uita nici la oameni, nici la rege. Era singurul care se-ncumeta să stea trîntit cînd Decebal sta în picioare.

Brusc, Decebal încetă să-și mai mîngîie barba.

— Păşunile sînt ale satului, spuse. Să nu se atingă nimeni de ele. Vino-ncoace, bătrînule !

Păstorul se sculă de la foc și veni la rege. Acesta își trase unul din inelele din deget și i-l întinse.

— E semnul puterii și al dreptului vostru. Ia-l. Oricine va căuta să vă asupnească pe nedrept, arătaţi-i piatra

roșie și spuneți-i că Decebal veghează ca legea să nu fie clintită și să rămîie lege. Iar tu, se întoarse spre taraboste, du-te !

Tarabostele cel negru coborî încet mîna la cingătoare.

— Mă umilești, rosti cu chipul îngrozitor de palid.

— Te umilești singur, răspunse rece Decebal, căutînd pricini viclene unor oameni liberi. E ultima oară cînd mai pedepsesc doar cu vorba, taraboste !

Tarabostele plecă fruntea. Stătu așa un moment, apoi se răsuci în loc și dispăru în beznă. Derzelat îl urmări din ochi, scuipă firul de iarbă și se ridică în picioare. Se întinse leneș.

— Ar fi timpul să ne odihnim. Își potrivi cutele tunicii. Mi-e somn.

— Da, e timpul, zîmbi Decebal. *Mîine ne așteaptă taina muntelui.*

Mucapor se gîndi la aceste din urmă cuvinte, pe care regele apăsase cu tot dinadinsul.

Cîntau cocoșii pentru a doua oară, cînd el ieși în pridvorul casei unde fusese adăpostit pentru noapte, să se uite la vreme. Luna pălea deasupra pădurii. O umbră îi atinse picioarele, gudurîndu-se, și el recunoscu cîinele lui Scoris. Dulăul îi linse mîna și scheună încet. Tarabostele îi mîngîie capul și-și adînci privirile în beznă : mai încolo, sforăiau caii vînătorilor și se auzea un fluier.

Coborî treptele pridvorului și se apropie. Învelit în cojoaca mițoasă, în fața unui foc mititel, Scoris cînta din fluier. La zgomotul pașilor întoarse capul, dar nu se opri din cîntat. Mucapor se ghemui jos lîngă el și nu spuse un cuvînt, ascultînd fluierul. Apoi oftă înăbușit.

— Ai ajuns favoritul regelui, comatule. Iată-te și paznic la cai !

Scoris dădu cu gravitate din cap, lăsă fluierul și-și șterse gura cu podul palmei. În spatele lor, Puha începu să mîrîie. Un om se ivi dinspre pădure mergînd repede, trecu destul de departe de ei și intră în conac. Deși omul păsise prin umbra copacilor, silueta i se detașase clar în scurta-i trecere — o pată albă, filfiitoare : Derzelat.

— De unde o fi venind ? întrebă Mucapor.

Scoris potrivi vreascurile, puse o ramură de jneapăn peste jăratec și-și înfășură mai bine trupul în cojoacă.

— L-am zărit cînd s-a dus şi-ncolo. Umbla cu tarabostele certat de rege. S-au oprit şi aici, la cai. M-au pus să le cînt din fluier.

— Le-ai cîntat ?

— De ce să nu le fi cîntat ? Nu cred să-mi mai auză vreodată fluierul...

Îşi vîrî fluierul în cingătoare. Picuri răzleţi, aduşi de pe culmile îneţate ale muntelui, pîrîiau pe buruieni.

— Zilele şi nopţile sînt lungi pe munte, taraboste, murmură. Lungi, şi aproape toate la fel. Fluierul te învaţă să gîndeşti la asta... înţelegi ?

Mucapor se sculă de jos.

— Ce căuta Derzelat în pădure ?

— Întreabă-l pe dînsul. Purtaţi aceeaşi cuşmă şi vînaţi împreună.

Tarabostele se uită lung la el. Fără o vorbă, se depărtă şi intră în conac.

Rămas singur, Scoris stătu un timp nemişcat şi parcă aşteptînd ceva. După asta, trase cu piciorul un bolovan din cenuşa focului şi scuipă asupră-i. Îşi scoase cuţitul din brîu şi începu să-i ascută lama cu grijă, pe-o parte şi pe alta.

Ca şi cum îi înţelegea gestul, dulăul îl privea din locul lui, trîntit pe burtă, cu urechile ciulite, dînd abia simţit din coadă.

*

Dimineaţa, vînătorii intrară în munte. Spre prînz poposiră la stîna oierului ce-l înfruntase pe tarabostele cel negru : o aşezare întinsă şi îmbelşugată, cu oi şi cai de soi. În torentul de lîngă stînă foiau lostriţele şi păstrăvii. Pînă seara, păstorii strînseră o grămadă de peşti ; nu se pricepeau la pescuit, dar muncirăcu rîvnă şi erau bucuroşi să-l vadă pe rege că-i mănîncă şi mai cere.

A doua zi, Decebal tăcu tot drumul. Mucapor se întreba care era rostul călătoriei, lungi şi obositoare. Regelui îi plăcea să vîneze, de data asta însă cetatea se afla departe, încît nu mai înţelegea : capre negre găsiseră şi-n muntele retezat — de ce se avîntaseră atîta spre răsărit ? Şi tăcerea asta grea, întunecată... Ce mocnea într-însa ?

În locurile goale de pe culmi, regele se oprea și cerceta semnele de restriște. La clipele de mare cumpănă, crengilor de la semne li se da foc — și semn de semn se aprindea, de pe un deal sau munte, pe alt deal și alt munte, transmițînd avertismentul în graiul cunoscut de toți : la arme ! La unul din aceste semne, Decebal întîrzie mai mult ca de obicei. Cu șoimulețul zburlit în pene pe umărul stîng, cu mantia albă fluturînd, privea văile arar luminate de soarele învelit în nori joși. Cît cuprindeai cu ochii, nu se întindea decît pustiul codrului și al stîncii. Din loc în loc, în golul vreunei poiene, se vedeau puncte strălucitoare : stîne... alte puncte... un sat... panglica șerpuită a unui rîu, un lătrat de cîine, zvon de tălăngi — și iar pădure și munte, pierzîndu-se în cețuri și fum.

Decebal își desprinse privirile de pe panorama așternută la picioarele lui și respiră adînc.

— Luați-o înainte, le porunci vînătorilor. Să sune cornul.

Unul din vînători sună din corn de trei ori. De departe sosi răspunsul, abia auzit.

— Rămîi cu mine, îi spuse Decebal lui Derzelat.

Derzelat tresări. Vocea regelui era calmă și obișnuită, dar cît îi vorbise nu se uitase la el. Mucapor stătu și el locului.

— Și tu, bătu din picior Decebal. Du-te, frate.

Ultimul venea, săltîndu-și umerii largi, Scoris. La cîțiva pași de rege, înălță ochii. Regele îi răspunse la căutătură, cu o singură bătaie de pleoapă. Întorcînd capul, Mucapor surprinse totul și se miră. Auzi pașii caucoensului în spate și-și încetini mersul, să-l aștepte. Se simțea umilit și neluat în seamă. De ce vroia să fie singur domnul lui cu Derzelat ? Privi peste umăr : Scoris dispăruse. În mijlocul potecii strîmte, culcat cu botul pe labe, dulăul cel negru se uita fix la el, din ochii-i galbeni, ca un demon mut și afurisit. Scuipă spre el și porni cu pași mari după ceilalți.

Decebal se așezase pe movila de pietre de lîngă semnul de restriște. Sub el se căsca amenințătorul abis, și jos, ca o pată neagră în seara bătută de vînt, un iezer. Derzelat rămăsese în picioare, cu mîinile încrucișate la piept. Zgomotele făcute de cei care coborau poteca la adăpostul de vînătoare mai răzbătură un timp și pierîră.

Decebal își agăță șoimulețul pe unul din degete și începu să-i mîngîie preocupat penele. Cu ciocul vîrît sub una din aripi, pasărea suporta mîngîierea cu ochiul dat peste cap.

— Ai să-mi spui ceva, frate ?

Derzelat tresări din nou. Fără să vrea, îi trecu un fior prin șira spinării. Decebal tot nu se uita la el.

— Eu ? N-am nimic să-ți spun. Mă-ntreb doar de ce ne-am oprit aici. Coborîșul e greu, curînd se lasă noaptea.

— Ți-e frică ?

Decebal contenise mîngîiatul șoimulețului și schiță un surîs.

— De ce să-mi fie ? deveni bănuitor celălalt. N-ar fi întîia noapte cînd umblu pe munte.

— Nici mie nu mi-e frică, răspunse uscat Decebal și-și cocoță șoimul pe umăr. Deși, frate, ar trebui să-mi fie...

Brusc, Derzelat înțelese. Fiorul neplăcut îi goni iute sîngele prin mădulare. Ciuli urechea. În afară de vînt și de cîntecul depărtat al slujitorilor cărînd poverile la vale, nimeni și nimic nu turbura singurătățile. Într-adevăr erau doar ei doi. Ochii-i verzi se aprinseră.

— Nu pricep, spuse încet și-și duse mîna, ca din întîmplare, la brîu. Nu pricep, repetă tare, și simți că se înăbușă de bucurie și ciudă... Blestemat fie neamul lui Scorillo, cu oamenii lui mîndri și nemătători ! Unul din oamenii ăștia îi e în față, cel pe care l-a urît mai mult ca orice în viață, căci la aceleași țîțe supseseră amîndoi, dar Decebal era rege, iar el nimic !

— De ce minți, Derzelat ? De ce minți, frate ?

Decebal se sculase în picioare. Încă zîmbea.

— Tu mă vrei pe mine. Mă pîndești și mă minți. Vrei mărirea, vrei să fii rege în locul meu... ce ai făcut tu la Roma ? M-ai vîndut pe mine și trecătorile munților, crezi că m-am încrezut în tine ? Așa cum m-ai pîndit tu, te-am pîndit și eu și ți-am urmărit fiecare mișcare. Privește, întinse brațul. Neamul ăsta vrei tu să-l dai pe mîna romanilor, munții ăștia și vîntul care-ți trece prin plete, munții și vîntul NOSTRU, cinstea și libertatea NOASTRĂ ? Viermele nu poate roade ghearele unui uliu viu, frate !

Cît timp îi vorbise, se uitase mereu peste umerii lui. Se afla cu spatele spre prăpastie, așa cum se sculase în

picioare de pe movila de pietre. Derzelat scoase un răcnet :

— Stîrpitură !

Se repezi la Decebal, cu stiletul în pumn. O forță irezistibilă îi curmă avîntul, zvîrlindu-l în genunchi la picioarele regelui. Decebal nici nu clintise. Zîmbetul îi dispăru, făcînd loc unei mari oboseli, unei tristeți nimicitoare. Derzelat gîfîia, deoarece mîna grea ca un jug a lui Scoris îi apăsa umerii, lipindu-i aproape fruntea de pietrele potecii.

— Lasă-l, șopti Decebal. Să-i mai văd o dată fața.

Scoris îi dădu drumul. Cu un icnet, Derzelat sări în sus. Se lipi cu spatele de movila de bolovani, tremurînd, cu ochii holbați, scăldat în sudoare rece.

— Drum bun, frate. Te-ai jucat cu focul, și focul arde.

Își smulse pumnalul din brîu și, mai-nainte ca celălalt să facă o mișcare, i-l înfipse în piept, pînă-n plăsele.

Derzelat căzu la marginea prăpastiei. Decebal îi împinse cu piciorul trupul în gol.

Apoi rămase drept, chiar la buza golului. O lacrimă îi lunecă pe obraz.

— Neamul nostru știe să și pedepsească, spuse fără să se întoarcă. Dar tu n-ai văzut și n-ai auzit nimic, comatule. Ai fost martor la o judecată ce nu te privește.

Se înfășură în mantia albă și începu să coboare poteca. În același loc în care-l văzuse și Mucapor, Puha păzea ieșirea din munte, în mijlocul îngustei treceri. Dacă Derzelat ar fi scăpat de ei doi, de colții dulăului nu mai scăpa. Decebal se uită lung la cîine.

— Deci afară de femei mai ai și alte dragoste, comatule !

— Ca tot omul, răsună liniștită, din spate, vocea lui Scoris.

*

La adăpostul de vînătoare nimeni nu întrebă de Derzelat.

Vînătorii așteptau îngrijați, fiindcă Decebal nu mîncă și nu bău în rînd cu dînșii ; tăcea ațintind focul, bărbia sprijinită în pumni. După un timp, făcu un semn lui Mucapor și ieși afară.

Vînătorii se priviră între ei, dar n-aveau nevoie de lămuriri. Cînd mai era puțin să ajungă la iezer, un fel de pasăre mare filfiise peste primii din ei, rostogolindu-se mai departe în josul stîncilor. Nu fusese o pasăre, fiindcă ocoliseră iezerul și în partea lui de miazăzi, pe jumătate cufundat în apă, zăriseră un trup sau, mai bine zis resturile unui trup încă învești mîntat într-o mantie albă, însîngerată. Trupul zăcea cu fața în sus — un chip spart și rînjit, în care-l recunoscură pe Derzelat. Slujitorii țipaseră, lepădînd poverile ; vînătorii nu țipaseră, dar grăbiseră pașii, cu inimile strînse.

Decebal reintră singur în adăpost se așeză la foc și înălță fruntea. O expresie aspră îi crispa trăsăturile.

— Mi-e sete, spuse, privind în gol.

Un slujitor îi prezentă o cupă. Decebal sorbi o înghițitură, după care zvîrli cupa în foc.

— Vulpea vine la coteț, să-i ascultăm chelălăiturile !

Izbucnise într-un hohot nestăvilit de rîs, într-atîta de neașteptat, încît toți tresăriseră, apoi încetă să mai rîdă, pironind cu sprîncenele încruntate focul. O oră, poate mai mult, toți încremeniră în jurul vetrei, neîndrăznind nici măcar să vorbească. Un lătrat gros de cîine se iscă afară, urmat de un altul, se auziră strigăte, un horcăit de agonie, și liniște. Decebal se sculă în picioare.

— Să mergem să vedem cumătra, zise, întinzîndu-se leneș. A căzut în capcană, după cît se pare.

Lîngă adăpost, era o poiană mică. Acolo, la lumina făcliilor, vînătorii zăriseră niște umbre. Doi bărbați, cu lamele cuțitelor apăsate pe piepturi, rostogoleau priviri holbate, strîns ținuți de Scoris și Mucapor. Al treilea se chircise la pămînt, cu Puha mîrîind deasupra. Era mort, cu o rană înfiorătoare la gîtlej : tarabostele cel negru, certat în satul oierilor. În jur, slujitorii lui Decebal se îmbulzeau unul într-altul, clincănind arme luate la repezeală.

— Sînt băieții lui, spuse Mucapor.

— Legați-i de copaci. Au venit să mă vadă în genunchi. N-am stat niciodată la picioarele aceluia care i-a întărîtat !

Își scutură fruntea, străbătu poiana cu pași mari și se opri la Scoris.

— Străinule, îi puse mîinile Decebal pe umeri, am să-ți fac un dar.

Se descoperi și-i întinse cușma.

— O meriți mai mult decît toți domnii de neam de aici. Ia-o !

Vînătorii căscară gura. Decebal, regele, cu capul gol, înaintea unui venetic, a unui om de rînd !

Scoris zîmbi, se cumpăni de pe un picior pe altul și spuse tare :

— Dă-mi ce mi-ai promis și sînt mulțumit : pe văduva din casa lui Ranse oierul.

Vînătorii mai văzură că Decebal nu se mînie, nu-și umflă nările. Sta cu capul descoperit în fața lui Scoris, după asta rîsese, un rîs înveselit, plesnindu-și coapsele cu pumnii. Punîndu-și cușma în cap, se săltă în vîrful picioarelor și-l sărută pe amîndoi obrajii.

— Aduceți mied ! Vei bea cu mine, o să vedem care pe care, comatule !

Cap. XXIII

Decebal se veseli cu Scoris și la nunta acestuia.

Bătrîna refuză să ia parte la ospățul fiicei. Totuși, în cele din urmă a venit, așezîndu-se în coada mesei femeilor, cu broboada neagră trasă pe frunte, cu gura pungită și căutăturile mîhnite. Cîntăreții zumzuiau pe mațele lor uscate de pește, vinul curgea gîrlă. Stăpînul cetății oferise un viței și zece oi pentru fript, afară de vaca și turma de capre dăruite miresei, după datină. Satul nu aștepta altceva mai bun decît să se veselească ca și regele și să-și puie gura la cale.

Văduvei lui Skirtá îi luceau ochii ca și ai unei mîțe la gaura șoarecelui. Preoții îi daseră voie să-și lepede marama văduviei. Își prinsese în păr flori albe și fire de busuioc. Zîmbea șireată la glumele femeilor cetății, chicotind ușurel ; glumele erau vechi și le mai auzise și la întîia ei căsătorie, totuși nu se cădea să strîmbe din nas, ci să fluture feciorelnic genele, astîmpărîndu-și din palme pretinsa dogoreală a obrajilor. Așa era obiceiul, și ei îi plăcea acest obicei !

Scoris plecă în valea Naparisului, după trecerea iernii, pe la sfîrșitul primăverii.

A fost o iarnă lungă și grea. Pentru prima oară de cînd se știau locuitorii cetății, lupii suiră înfometați pînă sub zidurile Sarmizegetusei. În nopțile senine și geroase, urletul lor umplea pădurea de rele prevestiri. Primăvara însă se arătă dulce, o primăvară plină de promisiunea unei veri rodnice și îmbelșugate.

Bătrîna murise încă din iarnă. Într-o dimineață o găsiseră țeapănă în culcușul ei. Fata plînse cu demnitate, în sine se bucura că a scăpat de ochii ei mustrători. La arderea trupului, doar cîteva femei asistară : o ceremonie simplă, la care nimeni nu se îmbulzi... în fond, ce-ar fi văzut altceva decît topirea pe rug a unei uscăciuni de bătătie ? În împărăția lui Zalmoxe femeile urcă un singur prag. Ele n-au ce căuta pe pășunile vînătorii veșnice, unde numai aleșii și războinicii viteji își împart la țintă turmele de zimbri sau fiarele vrăjite, și atunci, la ce să te ocupi de femei cînd mor ?

Văduva se împlinise la trup și era însărcinată. La plecarea lui Scoris, îl petrecu, plînsă, în pădure.

— Trebuie neapărat să te duci ? scîncea. Ce faci mereu drumul ăsta lung... n-am mai văzut frate să umble așa după soru-sa ! Poate nici nu ți-e soră, ia-mă cu tine !

— E drumul greu și aștepți un copil. Mă-ntorc, n-avea grijă. Puha o să te păzească în lipsa mea.

— Puha, se strîmbase. Eu de tine am nevoie, nu de Puha ! Dacă tot pleci, cînd îți mai fac și alți copii ?

Scoris rîse scurt, se plecă în șa, o apucă de subsuori și o trase cu grijă la dînsul. Ca și cu ani în urmă, o strînse la piept, apoi o puse ușor pe pămînt. Ca și atunci, oftă :

— Cînd mă-ntorc, o să socotim bine, femeie, cam cîți copii poți să mai faci, și cîți vreau eu să am. Acuși sînt înapoi pentru asta.

Se depărtă în pasul domol al căluțului voinicos. Văduva alergă după el. Mergînd alături de cal, se uita înciudată în jos.

— Te mai întorci ?

— Dacă mă ții de vorbă, se lungește întoarcerea. Am să viu înapoi cu sora mea și fiul ei.

Și Decebal îl întrebă pe Mucapor :

— De ce pleacă iarăși spre răsărit ? A venit să-mi ceară voie, și i-am îngăduit. Dar nu ziceai că tribul lui

nu mai este ? Iar Scoris n-are menire de păstor. Eu am nevoie de el ca luptător, nu să-mi păzească vitele !

— Îl cuprinde cînd şi cînd dorul de ducă. Sub muşchii lui umflaţi, e plin de vise şi gînduri. E, cum ai spus, o dihanie ciudată, trebuie lăsat în ale lui.

*

Scoris se întoarse vara următoare, singur.

În casa de la marginea drumului, văduva torcea în prag, iar pe o scoarţă de copac rotunjită în formă de albie îşi sugea degetele copilul. Puha se repezi lătrînd la cal, văduva scoase un ţipăt, apoi se făcu roşie, scăpînd fusul. Scoris descălecă, se duse la albie şi îngenunche : copilul îl aţinti din ochii-i albaştri, bolborosi ceva nedesluşit şi rîse misterios şi gungurit, cum rîd toţi copiii. Cu acelaşi straniu imbold întinse mînuţele şi-l apucă de barbă, strîngînd pumnişorii.

— E voinic, rîse Scoris, ca mîine-l învăţ să zvîrle suliţa şi baltagul.

Se sculă şi merse la femeie. O luă în braţe, fără patimă, fără gesturi de prisos. Văduva i se cuibări la piept.

— Ei, ai socotit cîte perechi îi mai dăm ?

Văduva roşi mai tare. Se lipi strîns de el.

Seara, după ce mîncară, Scoris zgîndări vreascurile din vatră şi privi femeia care legăna copilul, pe jumătate adormită şi ea.

— Crezi că te-ai putea desprinde de casă şi să mergem acolo de unde viu ?

Ea ridică ochii la el şi dete din cap.

— Aici m-am născut. Sînt legată de pămîntul pe care-l ştiu de cînd am deschis ochii la lumea mea. De altă lume mi-e frică.

Rămase tăcut. I se păru nefiresc să se afle în casa asta, să simtă mirosul femeii şi să audă scîrţîitul uniform al funiilor cu care era agăţat de o grindă leagănul cu copilul... *copilul lui.*

*

Cînd ajunsese în poiana soră-si, nici un cîine nu-i sări înainte. Aşezarea părea părăsită, dar nu era : fumul suia prin acoperiş, şi-n poiană păşteau cîţiva măgari.

Trei bărbaţi ieşiră din colibă, tocmai cînd el descăleca. Se uitară curioşi, cu un oarecare respect amestecat cu uimire, stîrnite de arcul lui mare petrecut în spate. Scoris se apropie de ei. Erau trei flăcăi tineri, pe care nu-i mai văzuse.

— Unde-i femeia care stă cu voi ?

— Ce ai cu ea ? întrebă unul din ei. E sus în munte. Într-acolo mergem. Dacă vrei s-o vezi, vino cu noi. Poţi umbla cu calul, stîna s-a mutat devale, lîngă apă.

Un al patrulea bărbat ieşi în pragul colibei, auzind voce străină. Pe acesta Scoris îl ştia. Omul nu dădu semn de mirare, ca ceilalţi. Se mărgini să zîmbească în tăcere şi să rostească :

— Ţi-a fost dor de oi ? Am vorbit de tine de curînd, oamenii ziceau că ai murit. Le spuse celorlalţi : E fratele băcioaiei. Arcul din spate a fost al bărbatului de sub movila vulturilor. Să nu vă certaţi cu el în drum, are două mîini, dar îi e de ajuns una, să vă sucească gîtul la cîteşitrei.

Băieţii cei tineri plescăiră din buze, dîndu-şi coate. Intrară în colibă şi aduseră samarele şi straiţele cu merinde. Le puseră pe măgari, uitîndu-se la Scoris cum încalecă.

— Să-i spui femeii că nu mai este sare, spuse cel care ieşise ultimul la venirea lui în poiană. Şi să trimită jos o parte din cîini.

N-au mers pe poteca ştiută de Scoris. Au urmărit mereu firul apei. La săritorile prea înalte, descălecau şi-şi duceau animalele de dîrlogi. Torentul se subţia într-una, devenea tot mai năvalnic, mai limpede şi vijelios. După asta trecătoarea se lărgi, piatră aproape nu se mai zărea. Pădurea de brad apăru în faţa lor, împreună cu poiene şi coaste verzi. Scoris se gîndi că vechea stînă fusese de cealaltă parte a muntelui. Ei ocoliseră ţancurile prin stînga şi urcaseră prea puţin. Se mai gîndi că el şi Comozou căutaseră altcumva ieşirea în podişurile de dincolo, iar aceasta era calea cea mai uşoară şi scurtă. Unul din băieţi îi observă privirea.

— Mai avem puţin. În bolovanul ăla e o gaură adîncă fără fund, din care izvorăşte apa umblată de noi. Se zice că-s nişte sfinţi înăuntru... mănîncă rădăcini şi au semne în miere şi lapte, la locuri anume. Eu am văzut semnul,

adăugă cu mîndrie. Pe sfinţi nu i-a văzut nimeni. Nici în peşteră n-am intrat. Sora ta s-a dus odată pîn-acolo şi a întîlnit în cale pe unul din călătorii-prin-nori, zicea că era tot alb, cu o barbă mare. A ridicat toiagul şi a strigat supărat. Ea a fugit şi n-am mai auzit de dînşii.

Îl privi pe furiş.

— Asta a fost pe timpul cînd umbla să-şi aleagă un bărbat. Poate a vrut să ceară de la sfinţi dezlegare, şi a lăsat-o curajul. Uite stîna.

De fapt erau mai multe stîne, una lîngă alta, la un cot al torentului. Lătraturi înverşunate de cîini îi întîmpinară. Tepit împărţea mîncarea cînd intră el şi se opri în spatele ei. N-a întors imediat capul. Ciobanii, cu palmele întinse la flacări, l-au măsurat o clipă şi şi-au văzut de treabă. Unii-l cunoşteau ; uriaşul ăsta, cu barba roşcovană şi care se ivea taman atunci cînd îl şi uitaseşi, sta ce sta la oi şi într-o bună zi dispărea. Mai trebuiau să se mire că astăzi răsărise iar printre dînşii ? A venit, o să plece, şi o să se întoarcă peste o vară, două sau cinci. Un vîntură-lume, cu tainele lui ascunse !

De pe o grămadă de bunde aşezate pe una din laiţi, un obrăjor îşi luci ochii în filfiirea focului, se uită la noul sosit şi scoase un strigăt.

— Mamă, a sosit Scoris !

Tepit privi peste umăr şi prinse ceaunul de cîrligul înfipt în grinda înnegrită de fum, ce unea transversal pereţii. Îşi strînse cămaşa la piept, şi el îi deosebi o cută nouă între sprîncene. Ochii ei îl privea calzi, dar cuta dintre sprîncene se adîncea pe nesimţite. O bănui tulburată, şi pentru întîia oară că *nu se bucură de venirea lui.*

— Să-ţi dau şi ţie să mănînci, zise ca şi cînd nu s-ar fi despărţit de el decît de ieri.

Puse pe masa joasă o cană cu lapte de capră şi o turtă caldă de mei. Păstorii îi făcură loc la vatră. Scoris lăsă arcul şi se duse la copil. Kanabiz crescuse mult, acum era leit tată-său, mai ales în felul cum se uita la tine. Băiatul îi sărută mîna şi spuse în şoaptă :

— Toţi au crezut că eşti mort, da eu n-am crezut, tu n-ai să mori niciodată, eu ştiu asta. Mîine o să ne jucăm împreună. Mai ştii să tragi cu arcul ?

— Puţin, rîse Scoris, mîngîindu-l pe părul cînepiu. Voi încerca să-nvăţ ce-am uitat, de la tine.

— Îţi arăt mîine, spuse serios şi mîndru băieţelul. Pe aici nu sînt vulturi ca la movila lui tata, o să ochim în copaci.

Ciobanii ieşiseră din stînă. Tepit mări focul.

— Nu-l văd pe baciul bătrîn.

— A murit anul trecut. De ce ai venit ?

— Să te iau cu mine.

— Să mă iei cu tine ? tresări ea.

Se sculă de la foc şi deschise uşa, rămînînd în prag. Oile fuseseră strînse în ţarcuri, mulsul era pe terminate. Îşi plecă urechea la vuietul torentului... acolo, cu cîinii lui muţi şi fioroşi, cînta pînă nu de mult din fluier Gerco. O cuprinse disperarea ei de fiecare noapte. Văzu clipirea luceafărului undeva peste pădure — oh, împerecherea asta vicleană a gîndului, rozîndu-i inima ! — şi se gîndi că arde chiar în dreptul movilei unde-i mort Comozou. Ochiul lui Zalmoxe, mustrător şi neînduplecat, oriunde s-ar afla ea, îi arată trecutul : „Părinte, o să înnebunesc... spune-mi ce e drept, ce e bine să fac !"

Gerco apăruse la stîna veche puţin după a doua plecare a lui Scoris, în apus. Erau cinci ciobani îmbrăcaţi în straiele ciudate ale munţilor din nordul ţării, aproape de izvoarele rîului Hierasus [18], munţii aceia de care nu se auzise decît în poveştile cîntăreţilor pribegi : şi ei daci liberi, nişte oameni înalţi, cu vorbă puţină şi cumpătată. N-aveau baltaguri, ci un soi de ghioage ghintuite, pe care şi le purtau pe umăr. Părul înnodat şuviţe le cădea pe umeri, iţarii de cînepă groasă amestecată cu in erau strînşi pe picior. Şi-au aşezat turmele pe malul stîng al torentului, au clădit împrejmuirile şi stîna, iar anul ăsta s-au întors în acelaşi loc. Cîinii lor băgaseră spaima în păzitorii vecini, cînd îi vedeai ziceai că-s lupi, şi chiar lupi erau, lupi domesticiţi dintr-a treia prasilă.

Tepit nu luase aminte la ei, mai mult ca la bărbaţii ce-o înconjurau. Tinereţea şi-o petrecuse pe munte şi se obişnuise cu patimile oamenilor lipsiţi de muieri. De fapt, nici unul din ciobani nu îndrăznea s-o privească altfel decît cu un înfricoşat respect. Drumurile la stîna veche treceau pe lîngă movila vulturilor, şi ei ştiau că acolo dă tîrcoale, în nopţile cu lună şi chiar ziua, duhul unui mare războinic şi viteaz. Şi apoi copilul femeii îi stînjenea. Poate, se uitau fără să vrea la trupul bine făcut, la braţele vînjoase şi piepţii plini ; în momentele acelea întîn-

deau mîna s-o apuce, să-i simtă pielea. Femeia le răspundea bărbăteşte, iar palma îi era grea şi usturătoare, în ochii ei citeau silă şi durere şi o lăsau în pace.

Baciul bătrîn i-a spus într-un rînd :

— Îţi trebuie un bărbat, femeie. Eşti prea singură.

— Nu-mi trebuie. Şi nu sînt singură, sînt cu Kanabiz.

— Un prunc nu-nlocuieşte bărbatul care-l face, zîmbise baciul. Vezi bine că şi fratele tău şi-a găsit o femeie. Ţie îţi trebuie un bărbat.

Nu, n-avea nevoie de bărbat. Cu Gerco a fost însă *altceva*.

Străinii n-aveau baci. Îşi păzeau oile în devălmăşie şi tot în devălmăşie îşi împărţea lîna, laptele şi brînza, cinstit, în cinci părţi egale. Unul din ei părea totuşi să-i stăpînească, cel mai înalt dintre ei, un om cu ochii verzi şi buza tăiată de o lovitură veche de cuţit. Într-o seară, a dat întîmplător peste el, în pădure. Omul a fulgerat-o pieziş din căutătura ochilor lui verzi, şi ea i-a remarcat gura roşie şi tăiată de cuţit. El a rîs, şi ea a grăbit paşii... De ce i se înfipsese spinul ăsta în inimă, un spin de mult uitat, a cărui amintire a uimit-o şi îndurerat-o în acelaşi timp ? Noaptea, a sărit după laiţa unde dormea şi a descîntat tăciunilor pe stinse un vechi blestem împotriva dragostei. Se rugă apoi Marelui-Duh-al-Morţii, cu obrazul îngropat în palme.

L-a întîlnit pe urmă des în drumurile ei. Uneori îi răsărea înainte, mînîndu-şi turma sau stînd neclintit pe malul torentului, cu ochii îndreptaţi spre stîna lor. Auzise că cei cinci sînt fraţi, că Gerco este cel mai mare dintre dînşii. Serile, îi deosebea fluierul şi începu să viseze că o cuprinde în braţe, apropiindu-şi gura roşie de a ei. Se trezea scăldată de sudori... n-a scîrţîit propteaua uşii ? iar în prag, oh, necruţătoare vedenie ! nu e Comozou, obosit şi zdrenţuit ? Iată, îşi reazemă arcul şi baltagul de perete, se apropie de ea şi-i pune mîna pe sîni, ca atunci...

Oricît căuta să-şi abată gîndurile, gîndurile o asaltau mai furioase, copilul o pironea cu ochii tatălui — dar acela, Părinte neînduplecat şi izvor al vieţii, este mort ! A mai rămas ceva sub movila vulturilor ? Bătrînul poate are dreptate, îmi trebuie un bărbat lîngă mine !

Într-o zi, o pornise fără băieţel spre peşteră. Nu mai ştie de ce luase poteca într-acolo, nici nu-şi înţelegea îndrăzneala. Noapte de noapte clipea luminiţa la intrarea

peşterii — poate sfinţii dinăuntru o vor omorî, şi o să fie mai bine astfel, fiindcă ea nu e vinovată cu nimic. Nu poţi opri o fierbere de apă în matcă, oricît te-ai căsni, odată şi odată tot se revarsă. Ei i se revărsase în trup veninul — şi acum era un pai tîrît de puhoi.

Pe o ridicătură, s-a oprit să răsufle. Se depărtase mult de stînă. În jur plutea o tăcere adîncă. Înainte, înfăşurată într-un străveziu abur albastru, stînca misterioasă închidea trecătoarea. Brusc, zvon de talăngi a rupt liniştea, şi ea a tresărit. Astea erau talăngile de fier ale străinilor, le cunoştea. Nu se înşelase. Pe un tăpşan au apărut bulucite oile şi — zburase sau ieşise din pămînt ? — la cîţiva paşi, Gerco se uita la ea, sprijinit în ghioaga ghintuită. Era înconjurat de cîini, nici unul nu lătrase. Cu boturile în aer, adulmecau în direcţia ei. „Sînt lupi, îşi spusese. Străinii sînt îmblînzitori de lupi."

Gerco a făcut un pas, apoi altul. Ca paralizată Tepit nu mişca. Încercă să buiguie ceva, poate vroise să-i arunce blestemul de deochi împotriva dragostei. Îl uitase de frică. Bărbatul rîse şi lăsă să-i scape ghioaga din mînă. Pronunţă două-trei cuvinte în limba lui neînţeleasă şi întinse braţele. Atunci ea a strigat, şi lupii ciuliră atenţi urechile. Prinsă în cleştele mîinilor puternice, s-a zbătut cu furie, simţea că se înăbuşe, apoi a căzut în iarbă, cu străinul ţinînd-o strîns în braţe.

N-a spus niciodată că sfîntul din peşteră a dat peste ea, aşa cum sta întinsă şi cu pîntecele dezgolit.

Asta fusese cu o lună în urmă, pînă să sosească Scoris.

Din pragul uşii stînei, nu-şi putea dezlipi ochii de la clipirea albă a luceafărului arzînd peste pădure. Încă nu se mîniase Zalmoxe, fulgerele şi furtunile lui încă n-o zdrobiseră. Pierdut pe bolta înstelată, luceafărul tremură într-o dîră de argint. Poate Stăpînul nu e supărat, poate n-a făcut nimica rău.

Se întoarse încet şi se aşeză lîngă foc.

— Să mă iei cu tine, repetă şi nu mai spuse o vorbă ; o înecă plînsul.

Kanabiz o privea uimit. Nici Scoris nu rosti nimic.

Nu rosti nici a doua zi, nici a treia zi, nici treizeci de zile încheiate de la seara aceea, pînă cînd coborîră turmele la vale. Tepit, cu copilul şi o parte din ciobani, plecase înainte. Scoris îi văzuse pe cei cinci străini, se jucase cu lupii lor în repetate rînduri. Şi pe Gerco îl

văzuse : s-au măsurat într-o zi ochi în ochi, pe malul torentului. Privirile mici și verzi ale păstorului din nord l-au sfredelit nesățioase, apoi s-au întors nepăsătoare în lături ; și-a continuat cîntul din fluier.

În ziua cînd s-a lăsat și el la vale, a întîrziat la stînele părăsite. Ceilalți păstori se sculaseră cu noaptea-n cap, puseseră samarele pe coluni și grăbiseră pasul. Ziua era cu semne de ploaie, drumul de întors era sterp și neacoperit de pădure. Noaptea, de cealaltă parte a apei răsunaseră strigăte, opinții vrăjmașe potolite tîrziu de tot.

— Se ceartă la împărțeală, spusese un oier mai în vîrstă. Ne mirăm, că totdeauna se duc odată cu noi, în capătul ăstălalt al muntelui, și ce-i socotit de dînșii e bun socotit. Acum, or fi avînd și ei patimile lor, ca toți oamenii, doar sînt frați.

După ce umblase după cal, Scoris încălecase și s-a uitat în jur. Despărțite de torent, tăcute, fără larmă, cu țarcurile și iarba călcată-n picioare, stînele se înălțau stinghere pe tăpșan. Vag, mai țincăneau tălăngile de fier ale străinilor, dincolo de o creastă împădurită.

Un urlet lugubru de cîine, scîncit și întretăiat, vibra în liniștea așezărilor de pe malul stîng al torentului. Scoris își struni căluțul și trecu apa. Dulăul îi sări în față, dar nu ca să muște : cu limba afară, agitat și zburlit, vorbea fără cuvinte. Cîinele-lup țopăi în loc, apoi țîșni ca o săgeată spre apă, mai jos de stîne. Se opri și urlă iar. El înțelese, căci Puha făcea la fel, iar lupul vroia de bună seamă să-i arate ceva. Se luă după el. Lupul nu mai urla, plîngea undeva pe malul torentului, cu botul pe labe, tîrîndu-se pe burtă și privind țintă într-un anume loc : acolo zăcea un om cu chipul în jos. Un cuțit cu mîner de os îi ieșea de-o palmă dintre omoplați. Cămașa îi era scoarță în sînge uscat. Scoris îl întoarse, trupul se rostogoli în torent, proptindu-se curmeziș de un bolovan : era Gerco.

Nu se miră. Își aduse aminte de strigătele nopții și de spusele oierului : „Se ceartă la împărțeală"... Care din cei cinci frați l-o fi omorît ? Ca și lui Comessa odinioară, îi acoperi trupul cu bolovani luați din torent și porni la vale.

Nici de întîmplarea asta nu spuse nimic cînd ajunse la colibă. Iarna îl prinse în poiană, și el aștepta desprimăvă-

ratul, în rînd cu toți. Încă nu se topise zăpada și păstorii nu urcaseră muntele la păşunat, și el plecă :

— Am zis să te iau cu mine, dar poate am să-mi iau femeia și copilul și am să mă-ntorc cu ei, să nu vă mai miraţi că rătăcesc dintr-un colț într-altul. Nu știu. Tu eşti a pămîntului ăsta, eu sînt al nimănui. Regele din apus a vrut să-mi dăruiască cuşma și să mă domnească. E un rege bun și am să-i slujesc cu credință. Rămîi cu bine, Tepit. Aici stai tu, a stat Comozou și toată nenorocirea ta. Mă gîndesc deseori la lucrurile astea. În cetatea regelui, ne pregătim de lupta cea mare și dreaptă. Eu pentru asta sînt făcut. Rămîneți sănătoși.

*

Abia după ce jarul se stinse, Scoris se sculă în picioare. Văduva adormise pe culcuşul de blănuri, în mînă cu funia de care trăgea la legănat copaia cu băieţelul. Scoris zîmbi, dar zîmbetul îi muri pe buze și se îngîndură. Copilul ăsta ar fi putut să fie al lui și al femeii galului. Un copil cu o mutrişoară de veveriță, semănînd leit maică-si.

Se duse la leagăn și se plecă peste el. Și asta era carne plămădită din sîngele lui, de ce să se gîndească la lucruri la care n-are rost să se mai gîndească ?

PARTEA A PATRA

Cap. XXIV

Amurgul luminos dispărea peste Capitoliu.

La poalele colinei, templul lui Saturn plutea în norul de fum iscat de nenumăratele jertfe aduse zeului. Templul fusese reclădit de Octavianus Augustus, cu peste o jumătate de secol înainte, splendid şi mai impunător de cum îl vroise mărturie veacurilor Tullus Hostilius [59], al treilea rege şi învingătorul sabinilor şi albanilor [60] ; legenda spunea că îl înălţase în acel loc, înainte de moartea sa, petrecută două sute de ani de la zidirea Romei.

Mulţimea dansa pe marginea stîncii tarpeiene [61] ; zvîrlea coroniţe, striga : „io, saturnalia !..“ strigătul de veselie ajungea pînă în groapa unde-şi dădeau sufletul condamnaţii crimelor de înaltă trădare, care acum puteau dormi liniştiţi, căci nimeni n-avea voie să-i execute pînă nu se termină sărbătoarea. Poporul se distra cu frenezie, şcolile erau închise, în infern cu toţi filosofii şi stoicii, tot nu-s buni de nimica, iar bogaţilor, de trei ori salve la vilele lor pompoase din Campania sau de pe ţărmul mării ! Azi poporul joacă şi bea, oraşul întreg îi aparţine, cu temple, statui şi arcuri de marmoră sculptată... El înălţase minunăţiile astea. Mîine, o să-şi mai scurteze lungul nasului — *azi*, nasul se vîră peste tot, cotrobăie, adulmecă şi strănută îmbătat de plăcerea libertăţii absolute : „io, saturnalia !“

Stînca tarpeiană domina mahalaua Jugarius. Via Tecta tocmai fusese reparată de ocnaşi — de sus, privirea îmbrăţişa un furnicar pestriţ de oameni, scurgîndu-se spre Tibru, umplînd pînă la refuz uliţele mărginaşe. Una din aceste uliţe scăpase de aglomeraţia mulţimii, fiindcă era desfundată pentru lucrări de canalizare. Grădinile pro-

curatorului Antistius ocupau trei sferturi din partea dreaptă, în fund, ulița se termina printr-o mică piață rotundă. Casele aparțineau cavalerilor săraciți și celor ce se îndeletniceau cu diverse negustorii : niște case nepretențioase, totuși îngrijite și încăpătoare.

Ca să ieși din piațeta rotundă, treceai pe lîngă o tavernă cu un rac aurit agățat la intrare. Localul era frecventat mai ales de cei din cartier. La ora asta, deși în toiul petrecerii saturnaliilor [62], n-avea decît puține mese ocupate, în majoritate de soldați din garda praetoriană. Ei beau vinul recoltei noi și jucau zaruri.

— M-am plictisit, spuse unul din ei, zvîrlind scîrbit cornetul. Nu mai am bani.

— Ai în schimb un lanț frumos de argint. Joacă-l, zise altul, luînd zarurile și vîrîndu-le în cornet.

— A fost ai tatei, mormăi soldatul. A vrut odată să-l și înghită, cînd l-au încolțit hoții în munții Siciliei.

— Mai bine-l înghițea ! rîse al treilea. Acum o să-l pierzi tu, Vegetius.

Vegetius ezită, totuși își desfăcu lănțugul înnodat în jurul pumnului stîng, se uită gînditor la el și-l aruncă cu un gest brusc pe masa lăcărită de vin.

— Pe pletele Fortunei ! La mai-mare !

Soldatul care scutura cornetul cu zaruri de mult îi rîvnea lanțul — niște plăcuțe cu figuri în relief, reprezentînd zodiacul egiptean. Răsturnă cornetul : era un număr mic. Vegetius culese lanțul de pe masă și-l sărută.

— Zeii sînt cu mine... nu mi-aș fi iertat niciodată să-l pierd ! Bunica tatălui meu l-a primit de la o sclavă a Cleopatrei. E o amintire de familie.

Comandă alt rînd de băutură. Un soldat purtînd insignele paznicilor de la Tabularium [63] se apropie de masa lor. Omul avea obrajii roșii și niște brațe lungi, de maimuță, extrem de păroase.

— ...Asculți, frumosule ? Oferă-mi o cană de vin și nu fi scîrbit să te arăți mărinimos cu un șoarece de arhivă, un șoarece care mănîncă pisici !

Vegetius îi întinse cana.

— Bea și cară-te. Ce vrei ?

Ostașul bău, plescăi din buze și-și șterse gura.

— Mai umple una, și să mor apoi fericit. Vreau să te uiți la ceva.

Cotrobăi în sîn şi dete la iveală un pumnal. Îl puse pe masă.

— Ce zici ? Marfă de lux ! Cu ăsta a fost înjunghiat generalul Vipsanus, tocmai în Dacia ! N-ai auzit povestea ? Comandă trei ulcele la masa din fund, pentru prietenii mei, o cană, aici, pentru mine, plus două din monedele ce zac lîngă mîna ta şi jur să istorisesc totul, iar pumnalul să-ţi împodobească şoldul. E un pumnal de rege !

Împreună cu camarazii lui, Vegetius privi cuţitul. Era un stilet barbar, îngust, de vînătoare, cu lama de argint. Mînerul de aur, presărat cu pietricele roşii de rubine, avea săpat pe o latură o literă grecească, un *delta*.

— Vrei să-ţi povestesc ?

— Povesteşte, zise scurt Vegetius, încercînd tăişul stiletului pe unul din degete. Dacă l-ai furat, cu atît mai rău.

— Insulţi armata, protestă celălalt jignit. De-aia merg lucrurile prost în imperiu. Eu şi prietenii mei am rămas pe drojdie. Ce m-am gîndit...

— Ori povesteşti, ori o ştergi cu cuţitul tău cu tot ! strigă înfuriat praetorianul.

— Nu-i cuţit, ripostă soldatul demn. E un pumnal de rege, chiar pumnalul regelui Decebal din Dacia muntoasă, pe care eu şi familia mea mă rog în fiecare seară s-o văd transformată în provincie romană, cum se roagă în discursurile lui Marcus Crinitus. Sînt patriot ?

— Pe şoldurile Venerei, dacă ai o poveste de povestit, dă-i drumul odată, flecarule !

La o masă din fund, un grup amestecat de oşteni făcea o larmă teribilă.

— Au mărşăluit în Africa şi-n Spania, merită degradarea asta prietenii mei, să n-aibe de băut ?

— Vedea-i-aş morţi... spune-i tabernierului să le dea o oală cu vin !

Reîntors la masă, soldatul începu să povestească :

— Cine-i Decebal ? Un rege get din nordul Danubiului. Sigur c-o să zmîciţi din nas : dacă pumnalul este al lui Decebal, şi Decebal stă în nordul Danubiului, cum a ajuns în mîinile unui fost legionar născut în sudul peninsulei, actualmente paznic la depozitul arhivelor sta-

tului ? Aici e aici, băieţi ! Totul s-a petrecut acum doi ani, una sau două săptămîni după moartea lui Domiţian, prin modul cum obişnuiesc să moară cîrmuitorii noştri, adică asasinaţi. Mă feresc însă de politică şi închid discuţia.

— Marcus Cocceius a murit în patul lui, îi atrase încruntat atenţia Vegetius. Lasă-i pe imperatori în pace.

— Soldaţii nu trebuie să facă politică, continuă imperturbabil celălalt. Să jure comandanţilor şi să ştie să mînuie gladiul, asta-i toată filosofia... pot să mai iau puţin vin ? Mulţumesc, eşti un băiat dulce, am băut de unde ai pus gura şi tu pe buza ulcelei : vinul e acrişor, dar buza e dulce, înseamnă că ai sufletul bun şi că în loc de două monede, ai să mai adaogi, aşa, una, de la tine şi de sufletul tatălui tău. Ei, eu am avut un prieten, într-un campament aşezat chiar pe malul Danubiului, în cîmpia getică. Comandant acolo era Iunius Paulus Vipsanus. Prietenul ăsta al meu avea gradul tău, îl chema Aemilius Pollio. Am copilărit împreună, m-a şi comandat prin Moesia. Uită-te bine la stilet, cu el a fost omorît prietenul meu Pollio, şi tot cu el şi generalul Vipsanus ! Doi iepuri dintr-o singură lovitură. Pe Pollio l-au străpuns trei barbari geţi în cortul lui, noaptea — să fiu spînzurat dacă cineva a aflat pentru *ce !* I-au prins imediat şi-n timp ce le tăiau limbile la doi din ei, al treilea s-a repezit la general şi, smulgîndu-i pumnalul din mînă, pumnalul proaspăt scos din trupul prietenului meu, i l-a înfipt la rîndu-i în piept ! Vezi litera grecească de pe mîner ? E iniţiala lui Decebal... vă închipuiţi. Ce zici, ici pumnalul ? Poţi să-i scoţi rubinele şi să le dăruieşti amantelor tale, femeile se înnebunesc după fleacuri din astea rotunde.

— De unde-l ai ?

— N-are importanţă. Îl iei ?

Vegetius lăsă pumnalul pe masă.

— Povestea ta e o poveste tîmpită, iar dacă ăsta e cuţitul unui rege get, eu şi ăştia de la masă sîntem mumii feniciene ! N-am ce face cu el, ia-l şi-ntinde-o !

Obrajii roşii ai soldatului se aprinseră şi mai tare.

— Atunci de ce m-ai lăsat să povestesc, aşa, de pomană ? Ţi-ai bătut joc de mine !

Vegetius se plecă peste masă și-i dete un brînci puternic.

— Am zis s-o ștergi, șterge-o, urlă. Lasă-ne în pace !

Soldatul se clătină sub împinsătură și șovăi cîțiva pași, căzînd peste o bancă. La strigătul lui furios, soldații de la masa din fund se ridicară în picioare. Vegetius și amicii lui puseră mîna pe gladiuri. Opaițul mare de bronz agățat de tavan zbură cît colo, la o fluturare de spadă. Tabernierul se cocoloși sub tejghea, rostogolind ochi speriați, deși era cît un munte și scăpase de curînd de galere.

În momentul izbucnirii scandalului, un om se sculase grăbit de la masa lui, aruncase o monedă pe tejghea, ieșind afară. Întors cu spatele, el ascultase cu interes istorisirea paznicului de la Tabulârium, bînd o ulcică cu vin și mîncînd smochine uscate de Caria. Ajuns în uliță, bărbatul nici nu se uită îndărăt. Căzuse seara. Pe ripa tarpeiană, făcliile și globurile colorate de sticlă în care ardeau lumînări jucau încoace și încolo. El iuți pasul și intră în via Tecta. Înfășurat în pelerina scurtă de lînă galbenă cu tivuri drepte, ferea grupul cheflîilor și horele mulțimii, năvălite la fiecare încrucișare de drum într-o amețitoare sarabandă.

Tocmai străbătea Fora Imperatorum, prin marea piață clădită de Caesar. Petrecerea plebeiană ajunsese și aici, dar chiotele se estompaseră : soldații păzeau palatele și vilele patricienilor, iar armata punea stavilă dorinței poporului de a se distra în splendidele grădini. Și apoi mulți din proprietarii caselor plecaseră la țară ; grilajurile erau zăvorîte, rar zăreai vreo lumină răzbătînd dincolo de porticulele aurite sau sculptate. Cînd și cînd, suna ecoul unui ciocan, pe care cete răzlețe se încăpățînau să-l lovească în tăbliile porților, așteptînd ca stăpînul casei, îmbrăcat în toga de ceremonii, cu obrajii fardați și fruntea încununată de coroana trandafirilor din sud, să le deschidă și să-i poftească la masă. Nu deschidea însă nimeni, sau, dacă totuși unele uși se deschideau, era ca să poftească pe petrecăreți la ospățul intendentului, tot sclav ori libert, și asta numai din pricina tradiției.

Cîțiva inși beți vociferau pe treptele școlii retorului Gallus [64]. Doi se cocoțaseră pe umerii celorlalți și strigau ca huhurezii peste panta de cărămidă zmălțuită ce

împrejmuia vestibulul de primire descoperit. Curînd se plictisiră să mai zbiere zadarnic și se pierdură în noapte.

Bărbatul ieșit din tavernă, care încetinise o secundă pașii să se uite la ei, vru să-și continue calea, dar se opri iarăși. O lectică elegantă însoțită de sclavi înarmați îl depăși din spate. Oamenii alergau ținînd făcliile sus, gîfîind. Cei patru africani care purtau lectica șiroiau de sudoare. Un sclav gonea în frunte și striga cu o voce răgușită :

— Loc ! Faceți loc !

Strada era liberă, sclavul striga însă mereu. În dreptul bărbatului, întinse spre el făclia de rășină și urlă mai tare :

— Faceți loc !

Bărbatul se lipi de zid. Lectica trecu, și el zări un braț dînd la o parte perdeaua lecticei și obrazul încremenit, luminat slab de făclii, al stăpînului ce răsărise între pînzele brodate cu ciucuri de argint. Lîngă umărul lui, un profil palid de femeie ținea ochii închiși.

Piața rămase pustie, doar lipăiturile sandalelor și strigătul din ce în ce mai depărtat al sclavului se auzeau în întuneric, stingîndu-se treptat. Pe caldarîm, sfîrîia în flăcări mici rășina căzută din torțe. Bărbatul încremenise lîngă zid ; visase ? O vedenie îi fîlfîise prin față ? *Obrazul încremenit din lectică era al lui Tiberius Crispus, iar femeia, femeia de lîngă el era LILIA !* Se desprinse de lîngă zid cu chipul golit de sînge, cu ochii holbați. O porni alergînd pe stradă, după lectica dispărută.

La primul cot, ieșiți dintr-o casă, femei și bărbați îi ațînură drumul, prinzîndu-l în dans. Una din femei, cu sînii goi și părul despletit presărat de petale de flori veștejite, i se agăță de gît.

— Vino, îi șopti amețită, nu-ți plac ? Sînt grecoaică din Lesbos !

Se lipise de el ca o ventuză, ceilalți îl tîrau cu ei, chiuind, și el reuși cu greu să scape, ascunzîndu-se după o coloană. După asta, ferit de umbra zidurilor și a copacilor, își continuă fuga... unde ? Se afla acum în Vicus Longus. Pretutindeni fremăta petrecerea, ardeau ruguri, țipau trompete și cimbale. Lectica cu ciucuri argintați nu era nicăieri. Poate fusese o simplă năzărire...

Pamphylus se rezemă de trunchiul unui copac și rămase acolo, bîntuit de gînduri.

Cap. XXV

A doua zi după ce fusese văzut de Pamphylus, fără ca el să ştie asta, Tiberius Crispus se reîntorcea la locuinţa lui de la poalele Capitoliului.

Trăsese perdelele de la lectică şi poruncise purtătorilor să se grăbească. Era stăpînit de oboseală şi un soi de lehamite, pricinuite de petrecerea populară zumzuind în jur, ca un uriaş stup de albine la roit. În repetate rînduri se opriseră ; cîte un curios desfăcea perdelele să se zgîiască la dînsul — alţii-şi băteau joc şi-l invitau să se dea jos şi să-şi uite rangul, jucînd în horele lor. Femeile îi făceau cu ochiul, zvîrlindu-i vorbe nerușinate. Tunica de quindecimvir [65] îl apăra de riscuri, dar saturnaliile erau saturnalii, şi lui nu-i plăcea dezmăţul. Cît timp fusese exilat pe ţărmul jalnic şi îngheţat de la Tomis, tînjise după bucuria asta a petrecerii dezlănţuite, cu toate că nu luase parte niciodată la ea. Uşile vilei friguroase se zgîlţîiau în vînt, bușteni peste bușteni de-ar fi aruncat în foc, tot nu se încălzea. Singura căldură i-o dădeau amintirile. Şi-ar fi tăiat un braţ, doar să fie iertat şi să se-mbete din nou de priveliştea colinelor sacre ale Romei... Acum se afla în oraş de aproape doi ani, reabilitat şi ca şi cum nici n-ar fi plecat vreodată dintr-însul — cîte schimbări însă în viaţa-i intimă !

Lectica opri din nou. Un chip rubicond şi surîzător de bărbat, cu un păr numai inele, se ivi între faldurile perdelei date la o parte.

— Scumpule ! exclamă bărbatul cu o sinceră plăcere. Providenţa mi te-a scos în cale !

— Umbli pe jos să slăbeşti ? spuse rece Crispus.

— M-ai şi găsit, pufni bărbatul. Pînă cu puţin timp în urmă posedam o lectică identică cu a ta, ba mai frumoasă ! Mi-au luat-o „băieţii“ să se distreze, sclavii le-au dat dreptate — şi iată-mă cu mîna întinsă la margine de drum ! Ca să fiu sincer, foiesc pe stradă nişte fetişcane una şi una, dar nu ştiu dacă ţi s-a spus c-am devenit abstinent !

Crispus începu să rîdă.

— Suie-te, zise amuzat, şi-i făcu loc. Numai să răsplăteşti cum se cuvine pe cei care-ţi vor suporta povara.

Grăsunul se cuibări lîngă el, oftă satisfăcut şi-şi încrucişă palmele pe pîntecul rotund.

— M-am născut într-o zodie norocoasă. Spune-mi, tu cum te-ai aventurat să ieşi din casă ? De ce n-ai mers la Apulia ? Şi cum de nu ţi s-au răzvrătit slujitorii ?

— Am avut treabă, de aceea am ieşit din casă. Cît despre slujitori, sînt oameni liberi.

— Grozav lucru... ah, se zvoneşte prin oraş că de cînd te-a iertat Nerva şi te-ai întors din exil, te ţii numai de curiozităţi...

— Ce curiozităţi ?

— Fleacuri... că prînzeşti cu servitorii, că nu aplici pedepse, că ţi-ai dat demisia din magistratură. Îi iubeşti pe creştini ? întoarse obrazul spre el.

Crispus nu răspunse. Grăsunul era renumit de gură-spartă ; întreaga familie Rufus clevetea, denunţa şi se ţinea de intrigi. În special cel de faţă, Anticus. Singurii cărora nu le puteai reproşa nimic fuseseră filosoful Musonius Rufus şi fostul lui amic, Lucius Rufus, care-l vizitase şi la Tomis şi pierise de un an într-o furtună pe coastele iberice. Văruł lor, Rutilius Rufus, zis *Lupus*, scandalizase peninsula prin impietate, iar moartea lui, petrecută cîţiva ani mai-nainte, a fost atribuită mîniei zeilor : contrar auspiciilor nefaste, porni la atac împotriva marsilor [66], pierdu lupta şi fu ucis. Cel ce sta trîntit lîngă el în lectică nu-şi ruşina seminţia. Lui Anticus Rufus îi plăcea să mănînce bine, să facă dragoste şi să fie maestrul de ceremonie al tuturor orgiilor fantaste din Roma. Pe o tăbliţă secretă păstrată la el acasă într-un loc neştiut de nimeni altul, săpase un lung şir de nume de femei adulterine, soţii de consuli, de magistraţi şi senatori cu vază, la care adăugise şi pe amanţii lor. Tot pe acea tăbliţă mai însemnase şi diverse vorbe şi păreri lansate de bărbaţii politici ai zilei : unele din acestea destul de potrivite ca să-i trimită pe autorii lor în închisoare sau pe fundul nămolos al Tibrului. Anticus Rufus zicea despre sine însuşi că e un „colecţionar monden", Crispus trebuia să-şi aleagă cu grijă cuvintele.

Punîndu-şi palma grăsuţă pe mîna lui, Anticus o bătu încetişor de cîteva ori.

— Se mai spune că ai o soţie tînără şi extraordinar de frumoasă. Aş dori s-o cunosc. Un negustor cu o vilişoară pe calea Ostiei, Lucillius Niger, mi-a vorbit adesea

de dînsa. Augustus a intuit just și a legiferat aşijderea, permiţînd patricienilor să se căsătorească cu plebee sau sclave.

Apăsarea palmei pe mîna lui Crispus se accentuă. Anticus începu să zîmbească un pic ironic.

— Vechile ceremonii nu mai au căutare, s-au perimat. De exemplu, instituţia căsătoriei — pontifi, procedură greoaie —, toate sînt prostii. Trăim sfîrşitul unui secol, poate secolul care va veni va fi unul al prefacerilor, al evenimentelor grave şi încîlcite, nu scrie în oracolele voastre cum o să fie ? Oftă şi dete amărît din cap : Mi-ar părea totuşi rău să fie un secol al catacombelor ! Cimitirele astea evreieşti de sub pămînt, *ca ăla de la Ostrianum*, urît mirositoare şi sinistre, mă dezgustă. Am auzit că se celebrează botezuri şi cununii în ele. Îţi plac catacombele, Crispus ?

Îl scormoni rapid cu căutătura ochilor lui albaştricenuşii, izbucnind în rîs. Crispus se făcu pălid... De unde ştia că ieri-seară fusese în catacombele de la Ostrianum cu soţia lui... ? Omul ăsta avea informaţii despre toate. Nu avu răgazul să gîndească mai departe ; Anticus desfăcuse perdelele dinspre dînsul, scoţînd capul şi privind afară.

— Opriţi, strigă la purtătorii lecticei.

Oamenii stătură locului. În stînga, se arcuiau zidurile zmălţuite cu roşu şi galben ale thermelor lui Titus. Porţile erau larg deschise, curios însă, plebea nu se îmbulzea la baie. Mulţimea intra şi ieşea, parcă împinsă de imboldul de a căsca doar gura. Clădirea elegantă, cu duşuri, bazine, aer cald sau uscat, cu vestiare şi grădini, n-o atrăgea mai mult decît un muzeu. Da, erau splendide şi luminătoarele, şi picturile lascive de pe pereţi, şi căzile de marmoră vrîstate în dungi vineţii, şi sălile de odihnă cufundate într-o semiobscuritate plăcută... merita oare bătaia de cap de a te scălda, cînd pe străzi şi-n parcuri distracţia e în toi ? Femeile se zbenguiau afară, femeile lui rîzătoare, cu carnea ca piatra, simple şi fără mofturi de matroane ; mîngîierile lor le poftea, trupurile lor mai puţin amatoare de săpun gallic de lux, mirosind sălbatic şi amar, ca viaţa pe care o duceau zi de zi. Din asta vroia să se ameţească astăzi ! De-ar fi încetat să curgă fîntînile şi s-ar fi închis toate thermele din Roma, puţin i-ar fi păsat !

— Ce zici de o baie cu aburi, Crispus? Pe viața mea, care se spune că-i ticăloasă, nu cred s-avem ceva mai bun de făcut!

Anticus și coborîse din lectică. Nu îndrăzni să-l contrazică, și porunci slujitorilor să-l aștepte.

*

Îl așteptară vreme îndelungată. În sfîrșit, apăru singur, mai încruntat de cum intrase în therme, cu obrajii dogorind. Lectica aproape zbura în drumul spre casă, căci servitorii simțiseră că stăpînul e supărat. Doi din ei fugeau înainte, strigînd și deschizînd drumul.

Locuința lui Crispus se afla nu departe de therme, grădinile ei se lăsau pe panta Capitoliului. Trepte de piatră, măcinate și în ruină, coborau la unul din capetele mahalalei Jugarius. Era o vilă spațioasă, în stil octavian: intrare cu coloane răsucite, camere cu pereți de teracotă, pretutindeni decorații. Pe timpul exilului, vila o luase un nepot al lui Domitian. Omul iubea florile și iarba de seră. Profitînd de rudenie, lărgise considerabil grădina, sădise alți arbuști, tăiase labirinturi. Un bazin cu pești exotici și o fîntînă împodobeau mijlocul parcului. Bazinul continua cu o piscină mozaicată, alimentată de un izvor natural. Exista și o grotă artificială în fundul grădinii, zidită odinioară de Crispus, în amintirea văgăunilor de la Apulia. Ocupantul temporar al vilei o amenajase pentru uzul personal, spre disperarea soției neputincioase: împărțind-o în două, așternuse covoare, cărase mese, divanuri și sumedenie de obiecte mărunte. Aici petrecea cu prietenii și amantele lui, mai ales cu cele din urmă. Obiceiul nu era lipsit de rafinament, la întoarcere, Crispus admirase prefacerea. Nepotul flavianului asasinat fugise în insulele siciliene, lăsînd vila vraiște. Edictul emis de Nerva, prin care vechile pedepse erau abolite, a fost afișat pe grilajul grădinii, și cîțiva sclavi rămași în casă la plecarea lui Crispus, slujindu-l și pe noul stăpîn, își luaseră sarcina de a păzi vila pînă la întoarcerea proscrisului.

Păzitorii casei îl priviseră pe fostul exilat cu sufletele înduioșate. Era tot drept, tot mîndru și înalt, dar un bătrîn semeț și nimica alta. Singurătatea și gîndurile de pe malurile pontice îi umbriseră strălucirea ochilor, îi

uscaseră buzele şi-l zbîrcise. O vagă imagine a marinarului de altădată se oprise pe lespezile date proaspăt cu ceară ale atriumului, şi înfrînîndu-şi cu demnitate emoţia. Nu era singur. Păzitorii se înclinară adînc şi în faţa femeii ce-l însoţea, deoarece îi văzuseră în deget subţirele inel de aur al căsătoriei. Avea sîni mici, coapse prelungi şi părul cîrlionţat tăiat scurt, ca o sclavă : o femeie la treizeci de ani, o floare deschisă. Cu intuiţia caracteristică celor care văd şi observă multe, trebuind să tacă, slugile şi-au dat imediat seama de deosebirea dintre stăpîn şi tînăra soţie. Ea nu purta stola — îmbrăcămintea-i păstra o severitate rudimentară şi fără farmec ; totuşi, chiar în îmbrăcămintea asta nepretenţioasă, aducea cu o zeiţă a pădurilor. Prin aceeaşi intuiţie sigură, cei de la vilă o iubiră de la prima întîlnire. Mai tîrziu, şoaptele ţesură o poveste despre ea şi bărbatul ei, poveste întîmplată în exil. Au fost numai şoapte, şi nimeni n-a ştiut niciodată adevărul adevărat. Tristeţea femeii părea iremediabilă, şi ore în şir se refugia în grota din fundul grădinii sau se plimba pe alei. O femeie de treizeci de ani, şi un soţ de aproape şaizeci...

Pe lîngă grota din fundul grădinii trecu şi Crispus, după ce Anticus Rufus îl constrînsese stupid să asude în thermele lui Titus. Intrase prin spatele grădinii, sperînd că Lilia e în grotă sau stă pe vreo bancă : îndeletnicirea de sclavă îi minuna pe toţi ai casei. Nu reuşise s-o convingă de ciudăţenia gestului. Ascunsă printre tufele de flori, torcea cu ochii în gol. Uneori cînta în surdină, mereu aceleaşi melopei, într-o limbă necunoscută şi barbară, repetate la infinit.

Nu era acolo. Un moment, ascultă liniştea subtilizată în mirezmele pătrunzatoare ale boschetelor peste care se lăsase întunericul. Un sunet de clopoţel vibră dinspre casă, şi notele lui îi amintiră de sunetul celuilalt, de la Tomis... poate era acelaşi, clopoţelul din care suna Hermalcion sau Pamphylus.

Străbătu grădina cu paşi mari şi intră în casă.

În vestibulul pustiu, se uită la cele trei statui de marmoră, — Jupiter, Diana şi Fortuna. Le privea adesea şi nu le înlocuise, căci ele îi reimprospătau trecutul. A treia statuie, a Fortunei, o adusese în vilă nepotul lui Domitian. Statuile astea nu constituiau obiectul vreunui cult ; buna-cuviinţă îl împiedica pe Crispus să tolereze

un rit pe care soția lui nu-l practica, el însuși fiind creștin. Înțelegea prea puțin religia nouă și devenise idolatrul ei, numai să-și omagieze nevasta. La șaizeci de ani poți renunța la zeii vechi, punîndu-te bine cu un zeu nou, urmînd o filosofie care nu-ți atinge în mod deosebit părerile intime. Nici înainte și nici acum nu căzuse în bigotism. Crezuse vag în puterea statuilor din temple, credea la fel în puterea zeului pus pe cruce în Iudaea. Ca stoic, credea numai în forța naturii. Iar dacă se temea de vînt, de lună, soare și stele, de adîncul nopții și de zi, nu reușise să străbată taina genezei strămoșilor săi, mai mult decît a iudaizanților cu dumnezeul lor la fel de formal și nebulos. Poate omul acela crucificat era chiar un Apollo, un rătăcitor și deznădăjduit Orpheu. Totuși, se despărțise puțin întristat de mitologia părintească, pentru asta și păstra statuile din vestibul, care dealtfel erau veritabile opere de artă. Îi plăcea să le privească și să-și odihnească privirile pe formele lor perfecte.

Altarul zeilor lari era pustiu. Un opaiț pîlpîia la piedestalul altarului. Crispus știa că el arde îngrijit de Lilia. Dispariția larilor nu abătuse asupra casei nici o nenorocire. Dintre busturile îndepărtate, unul data de la începutul familiei. Pe acesta îl păstra într-un cufăr, în bibliotecă : o figurină estruscă urîtă, de pămînt ars, cît un pumn, cu ochii de zmalț tiviți cu roșu. Ochii figurinei erau fascinanți, de multe ori Crispus scotea figurina din cufăr să se uite la ea. Mica divinitate îl fixa și ea, hidoasă și mustrătoare, iar el se gîndea la Ambrosius Crispus, întemeietorul numelui și al casei, mort de trei secole — un bărbat cu părul creț, de unde și porecla [67], care-și pîngărise propria soră și scuipase un preot în templu.

Sandalele lui Crispus răsunau pe lespezile vestibulului. Un slujitor se ivi din dosul uneia din statuile de sub porticul, grăbind să-i desfacă mantaua. Abia atunci observă că încă strîngea în mînă stiletul de vînătoare cu lamă de argint și plăsele bătute-n rubine, pe care la ieșirea din therme îl cumpărase de la un soldat beat, cu buza ruptă și o arcadă învinețită. Ostașul se apropiase împleticit de el, sprijinindu-se de alți doi. Toți aveau cusută pe mînecă stîngă a tunicei insigna paznicilor de la arhive. Îți făcea impresia că scăpaseră de curînd dintr-o încăierare.

— ...Ilustrule ! zbierase soldatul cu buză ruptă. Compătimește-mă, dar nu mă refuza ! Afurisită fie garda praeto-

riană, și mai vîrtos inventatorul ei[68], dă cu pumnul ca la îmblăcit de grîu !

Purtătorii lecticei îl înconjuraseră pe Crispus, gata să intervie. Soldatul salutase adînc.

— Nobile quindecimvir, o mie de ani pace... ce dai pe asta ?

Îi întinse stiletul.

— Taie și gîtul unui taur, fără să apeși mai deloc. Dacă ți-e soția necredincioasă, îi împungi vîrful pe vîna de la ureche și-ai scăpat de obligații ! O să-ți crape prietenii de ciudă, căci pumnalul a fost al regelui Decebal.

— Ne plătești o monedă de aur și trei cani cu vin, zise altul. E ca și cum ți l-am dărui, frumosule magistrat !

Anticus Rufus putea ieși din therme dintr-o clipă într-alta, s-ar fi spînzurat decît să-l mai zărească. Stiletul era superb și de valoare, iar lui îi plăceau raritățile. Zvîrli două monede soldatului. Celălalt le prinse din zbor, își atinse fruntea cu ele, apoi le mușcă zimții.

— Io, saturnalia ! sughiță fericit. Gîndește-te la mine cînd ai să te sinucizi !

Năvălise chiuind în therme, însoțit de prietenii săi.

În timp ce servitorul îi lua mantaua, se uită la stilet. Mînerul era de aur, cu un *delta* grecesc în relief, pe o parte. Decebal... chiar al lui să fi fost ? În țara lui Decebal trăise și Lilia. Se posomorî.

— Stăpîna este acasă ?

— Se îmbracă. Peste o oră pornim, stăpîne. Te schimbi, să-ți pregătesc o baie ?

— Adu-mi o cană cu lapte.

Patul conjugal, conform tradiției, se afla în vestibul. Ca să intre în dormitor, îi ocoli pologul sculptat. Revăzu trupul Liliei întins pe el. Strînse din dinți.

Nu se mai duse în dormitor ; răzgîndindu-se, intră în bibliotecă. Tatăl lui profesase și avocatura, odaia nu se schimbase mult de atunci. El o întrebuința pentru lucru, cititul epistolelor, pentru vreo consultație. Se așeză la masă, pecetlui cîteva scrisori, scrise în grabă alta unui prieten. După aceea, bău laptele adus de slujitor și constată că se înserase. Încerca aceeași oboseală plină de amărăciune care-l stăpînise și pe drumul spre casă. Luă stiletul și-i pipăi rubinele destul de prost șlefuite.

Numără șaisprezece pietre, pe care degetele lui se plimbară timp îndelungat și fără rost.

— Caii sînt gata.

Tresări. Mașinal, luă pumnalul și-l vîrî în sîn.

— E gata și stăpîna ?

— Te așteaptă.

Crispus ezită o secundă. Mergînd la cufărul din colțul odăii, scoase din el figurina etruscă de pămînt ars. O puse într-o casetă, peste niște acte. Întinse caseta slujitorului.

— Ai grijă de ea.

Slujitorul luă caseta și-l privi într-un fel ciudat.

*

A doua zi în amurg, Pamphylus se opri în fața vilei. Ceea ce făcea el era o nebunie. Nu-l mai interesa.

Un moment, privi zidurile cu inima palpitînd. Foșnetul plopilor din grădină îi mări neliniștea. Obloanele vilei erau trase, nici un zgomot nu răzbătea din grădină. Sui treptele și bătu cu ciocănelul pe tingirea de bronz suspendată în dreapta ușii. Era aceeași tingire cunoscută, o Gorgonă cu gura căscată, pe care altădată o ascultase de atîtea ori răsunînd cu sunetu-i vibrant și prelung. Și acum răsuna la fel. Se rezemă sfîrșit, de una din coloanele din fața ușii. Își trase mai bine gluga pe frunte.

Nimeni nu răspunse la apel. Bătu încă o dată, apoi lovi cu pumnii în lemnul ușii. După destulă trecere de timp, o voce se auzi din dosul ușii :

— Cine e ?

— Om bun. Vreau să vorbesc cu Tiberius Crispus.

Un oblon săpat în ușă se deschise. În cadrul lui se profilă un obraz negru cu țeasta rasă, purtînd cercei rotunzi de argint în urechi, un aethiopian. Slavă zeilor că nu era cineva care să-l știe.

— Nu e nimeni acasă, răspunse aethiopianul. Au plecat cu toții. Ce vrei de la Tiberius Crispus ?

Deci Tiberius Crispus fusese în lectică, nu se înșelase !

— Ai spus : au plecat — cu cine a plecat ?

— Cu stăpîna, cerșetorule ! Vezi-ți de drum !

Închise oblonul.

Pamphylus rămase cu ochii pironiți pe oblonul închis. Brusc, coborî treptele și începu să alerge pe stradă.

Cap. XXVI

La treizeci şi ceva de milia de Barium, vila lui Crispus se înălţa într-o pădurice de chipreşi pitici, zidită chiar deasupra falezei.

Trepte de piatră coborau la plaja întinsă, pe care an de an apa o lărgea şi sălbăticea. Domitian întrebuinţase casa exilatului o singură dată de cînd îl trimisese pe stăpînul ei la Tomis : la o orgie ocazională, în drum spre vizitarea flotei oprită în golful Tarentului. În zilele acelea de petrecere, se plictisise, vila era prea austeră, prea singuratică, prea tristă. Odăile aveau un aspect ţărănesc, nu găseai nicăieri o loggia pentru muzicanţi, vreo baie cu aburi sau săli de lectură. Strămoşii proprietarului se scăldau în mare, încălzindu-se la soare, întinşi pe nisipuri sau stînci, ca şopîrlele. Cărţi ? Exista o odaie, lîngă bibliotecă, plină cu hîrţoage îngălbenite şi prăfuite — toate cu socoteli de recolte şi învoieli agricole. Domitian strîmbase din nas şi poruncise să fie zvîrlite pe foc. După trei zile îşi continuase călătoria, iar vila, deşi confiscată, rămase mai departe în paza cîtorva sclavi crescuţi din tată-n fiu pe moşie.

Aceiaşi sclavi deschiseseră înfricoşaţi poarta de fier prinsă în zidul grădinii, cu aproape o săptămînă în urmă. Ciocănelul de aramă lovise violent gongul agăţat la poartă, trezindu-i din somn. Alergaseră buimaci pe aleea cu dale de mozaic năpădite de ierburi, strîngînd în mîini armele luate în pripă ; piraţii iliri şi greci ancorau destul de des pe plaja ferită de vînturi, iar vila le sta în drum. Suiau la ea după jaf, vin şi femei.

Întîia oară au fost nişte iliri. Cei zece sclavi se bătuseră vitejeşte şi încercaseră să reziste. Piraţii luaseră patru din ei, ceilalţi fugiseră, distruseseră hambarele şi îşi văzuseră de drum. Apoi au venit grecii. Aceia au golit doar pivniţa de băutură, au petrecut cîteva ore şi au plecat. De doi ani, galerele de război romane manevrau în Mare Hadriaticum. Lupii mărilor se răriseră, o întîlnire cu balistele imperiale nu era deloc sănătoasă !

Ciocănelul vibrase din nou pe tingire. În dosul porţii, sclavii şopoteau, întîrziind să deschidă, cu toate că-şi dădeau seama că dincolo de zid nu puteau fi piraţi sau hoţi, aceştia ar fi sărit pur şi simplu îngrăditura, fără să-şi

mai arate într-altcumva prezența. Unul din oameni, un libert cu o față crispată, ridică felinarul.

— Trageți zăvoarele. Presimt c-a venit stăpînul.

Toți se uitară mirați la el. Libertul apăruse la vilă în momentul debarcării lui Crispus în peninsulă. Oamenii care păzeau vila lucraseră pînă atunci pe ogoarele celui dus ; în momentul exilului, în afară de cîțiva care, după cum am văzut, îl însoțiseră de bună voie la Tomis, Crispus risipise sclavii sau le dăruise libertatea. Libertul cu felinarul era unul din aceștia. Îl chema Hermalcion și șezuse împreună cu Crispus în cetatea de pe țărmul Pontului Euxin. Vorbea puțin, și-și tîra piciorul stîng. Povestise că rămăsese șchiop de pe urma unei bastonade primită în Tomis, din porunca praefectului roman al mării. De aia și tăcea acum, cîntărindu-și cu zgîrcenie cuvintele. Aceea era o istorie de demult și vroia s-o uite, dar n-o putea uita. Se gîndea mereu la piciorul lui frînt și la faptul că nu știuse să păstreze taina lui Pamphylus, dispărut în bezna țării de peste Danubiu. Poate scăpase sau murise împreună cu galerianul dac și fata furată, el îndurase rușinea vergilor, închizîndu-și în suflet o amară remușcare și un obscur regret : acela de a nu fi fugit și el.

Un sclav vru să tragă zăvorul.

— Așteaptă ! se rugară ceilalți. Dacă nu-i stăpînul ?

— Deschideți ! strigă o voce de afară. Ați asurzit cu toții ?

Vocea poruncea cu un răsunător accent romanic, iar sclavul nu mai zăbovi. Împinse zăvorul, deschizînd poarta.

Cîteva făclii luminau grupul oprit la zid. Făcliile le țineau ridicate cinci sau șase sclavi, dar ochii celor din vilă se fixară asupra femeii coborîtă din lectica pe două roți, trasă de asini. Și sclavii erau călări, animalele trepădau în loc, cu boturile pline de spumă. Unul din călăreți avea obrazul ras, iar tunica lui, deși boțită și prăfuită, purta tivul purpuriu al laticlavului.

— Stăpîne !

Vorbise Hermalcion. Merse repede la bărbat și-i apucă mîna. Tiberius Crispus zîmbi șters. Părea foarte obosit.

— Pregătiți de cină și apă caldă să ne spălăm.

Înaltul magistrat se înclină în fața femeii care se dase jos din lectică. Femeia privea cu ochii mari : ochii aceștia

erau şi ei obosiţi şi destul de indiferenţi. Trecînd pe lîngă Hermalcion, se uită lung la el şi oftă. Sclavii mai văzură că soţia stăpînului lor purta tunica scurtă, puţin peste genunchi. Picioarele goale erau încălţate în sandale lungi, împlănite şi prinse cu curele subţiri, petrecute jumătate de pulpă.

Şase zile, vila n-a fost tulburată de nici o întîmplare mai de seamă. Dimineţile, soarele strălucea pe cerul senin. Serile, nu auzeai nimic altceva decît freamătul nepotolit al valurilor. A şaptea zi, la ora înserării, Crispus sta în grădina din spatele vilei ; exista acolo o bancă de piatră cu lei sculptaţi, întoarsă spre mare, ca banca de la Tomis. Crispus era trist, nici el nu ştia de ce, începuse să se simtă bătrîn şi inutil. Amurgul din jur îl înduioşa, parcă-l înfăşura un giulgiu frumos, insezisabil şi mortuar. Rămase aşa pe bancă mult timp, apoi, plecîndu-se uşor înainte, scrută întunericul : o formă luneca pe plaja pustie, în slaba lucire reflectată de valuri. Ştia bine că e Lilia.

*

Femeia păşea încet, în picioarele goale, pe nisipul care mai păstra căldura din timpul zilei. Se aşează jos şi se uită la mare. Curînd va începe fluxul, mirosul pătrunzător al mării răscolite o să umple aerul — o să suie pînă la vila cu coloane ascunsă între chipreşi. Mirosul acesta, deşi deosebit, o să-i aducă aminte de un *alt* miros... de adierea lăstărişului şi a pădurii de pe malul Clopidavei. Tăceau atunci şi zgomotele cetăţii şi scîrţîitul carelor din luncă, în liniştea care urma dispariţiei soarelui, din adîncul pădurii, în goană după rîşi sau vulpi, sau, apropiat de tot, la coliba stingheră de pe celălalt mal al apei, răsuna lătratul dulăului cu ochi galbeni, oprit cu botul în vînt să se uite la înaltul şi roşcovanul lui stăpîn.

Gemu înăbuşit şi se lăsă cu totul pe nisip. Întreaga boltă i se revărsă în priviri, stelele astea pure ardeau acum şi *acolo*, dar nu mai ardeau pentru nimeni. Scoris e mort, sau, cum ziceau fraţii lui din pădurile cetăţii, sta liniştit pe una din buturugile războinicilor aleşi, sorbind bărdaca plină cu vinul cel veşnic al nemuririi. În cerul zeului lor nu se ştia ce-i moartea, dar ea ştia !

I se mai păru că nisipul scîrțiie abia simțit undeva, lîngă ea. Nu se uită, așteptă ca un bărbat să-și plece ochii albaștri asupră-i, cu un zîmbet ciudat pe buze. În întunerec — văzuse asta de atîtea ori ! — ochii lui deveneau cenușii. Nu se apropie nici un obraz. O gînganie măruntă se lupta cu boabele de nisip — și-atîta tot. Visul i se stinse, cum se stinsese mereu în acești ani. Se regăsi în trecutul apropiat, în crudul blestem al acestui trecut...

...După neașteptata și îngrozitoarea întîlnire cu Spironides, cînd a deschis ochii, crezînd că nu era decît o nălucire și răpirea din casa lui Ranse, și obrazul congestionat într-o lubrică satisfacție al fostului ei stăpîn care o privea rînjind, prima ei senzație a fost a unui întuneric complet. „Visez, și-a spus. Visez, tenebrele mi-au trimes în somn încercările demonilor."

Nu visa. Podeaua de lemn pe care zăcea trîntită se hîțîna încetișor într-o parte și-ntr-alta ; o opintire susținută de același îndemn cîntat cu voce tare se auzea de undeva deasupra ei. A tresărit, încordîndu-și auzul : plescăiturile, cadența ritmică a vocilor, legănarea... se afla pe o corabie ! O oroare de nedescris o cuprinse, era din nou în ghearele lui Spironides, să fie oare cu putință ? Ore întregi rămase în colivia strîmtă și înăbușitoare, plînse, se rugă. Cît timp să fi trecut astfel ? Pași bufniră, un zăvor a fost tras în lături. Ușița joasă scîrții în balamale și un pic din lumina de afară se strecură înăuntru. Pe treptele care coborau în gaura întunecoasă, se profilă silueta unui băiat. Băiatul coborî încet treptele, se opri șovăind, săltînd în sus opaițul pe care-l ținea în mînă.

— Lilia, i-a auzit șoapta.

Își oprise răsuflarea. Alexandros, băiatul lui Spironides ! Își aduse aminte într-un străfulger să-i fi văzut boneta colorată alături de carele negustorilor — ieri sau cu cîteva zile în urmă ? Dar putea ea să-și închipuie că străinul privind la bătaia cîinilor, cu biciul înfășurat de pumn, era Alexandros ? !

— Să nu-ți fie teamă, șopti din nou băiatul. Tata o să te apere.

Se uitase rătăcită la el, tremurînd. Se repezi și-l apucă în brațe.

— Alexandros ! Tu ai fost prietenul meu, cu tine am prins împreună fluturi, mi-ai risipit aripile lor în păr ! Spune-mi : m-ai uitat ? Mai mă iubești ? Spune-mi ! Nu

m-ai uitat, îți simt inima cum bate, dacă mă iubești, scapă-mă ! Trebuie să mă scapi !

— De ce ? bolborosise băiatul. Tu ai fost furată de Pamphylus... tata te aduce iar la noi. De ce ți-e frică ? O să fii iar cu mine, mama a murit...

În clipa asta, chipul lui Spironides apăru în capul treptelor.

— Ce cauți acolo, Alexandros ? i se auzi vocea enervată. Vino imediat sus !

Băiatul se smucise din strînsoarea ei disperată și fugise grăbit pe trepte. Chepengul se lăsă în urma lui.

S-a prăbușit în colțul ei, rămînînd nemișcată, pradă groazei. Clio, moartă... Dumnezeule, ești pierdută ! După un timp, chepengul se redeschise. Spironides coborî o treaptă, se lovi cu capul de bîrna de susținere. Începu să înjure.

— Ieși afară, bombăni, în timp ce se freca la frunte. Nu ți-e foame, zeiță mică ? adăogase cu o voce mai îndulcită. Hai să-ți văd mutrișoara îmbufnată. Nu te bucuri deloc că mă revezi ? Ah, ești supărată ! Las-că-ți trece... și cînd te gîndești că era cît p-aci nici să nu fac călătoria asta !

Se retrase, rîzînd. Lăsase chepengul deschis. A auzit niște pași noi care coborau treptele, două brațe au pipăit pereții, picioarele noului venit se împiedecară de trupul ei. Fără să-i pese de împotrivire, căci se zbătuse, omul o luă pe sus și o scoase pe puntea corăbiei. Era o namilă cu nasul teșit și albeață la un ochi. O aruncase pe un maldăr de frînghii.

— N-ai învinețit-o prea rău ? Bărnabas îl auzi pe Spironides, vezi, mai am nevoie de ea !

Dintr-un salt, sărise în picioare, vroind să se arunce peste balustradă, în apă. Mîna lui Bărnabas i s-a lăsat ca un mai pe ceafă, zvîrlind-o din nou pe punte.

— Încet, trebuie...

Atît a mai auzit și și-a pierdut cunoștința : în cădere, se izbise cu tîmpla într-un colț de lemn.

Cînd s-a trezit, era din nou sub punte. O înconjura o tăcere absolută. Nu se mai auzeau lopețile, pașii, doar clipocitul apei. Corabia totuși înainta. S-a tîrît pe trepte spre chepeng. Era închis... ce era asta ! ? O părăsiseră pe corabie, încuiată sub punte ! Vroise să strige, puterile o lăsaseră iarăși.

Își revenise în fire cu o senzație de spaimă. Capul îi zvîcnea. Întîi, nu înțelese ce s-a petrecut cu ea. Se afla într-un cort rotund, cu pînza fantei de ieșire dată la o parte. Un soldat roman voinic o privea cu nepăsare la ieșirea aceasta, dincolo de umerii lui împlătoșați se zăreau flăcările unui mare foc. Chiar lîngă ea, pus pe o măsuță joasă, ardea un opaiț cu trei gîturi. I se păru că lumina puțină și tremurată era ceva ireal, în afară de prezent. O umbră masivă se interpuse între opaiț și pieile pe care zăcea trîntită — și ea văzu pe un al doilea soldat, un bărbat înalt, cu fața brăzdată de mulțime de cicatrice, unele proaspete de tot. Bărbatul avea buzele subțiri și privirea rece și tăioasă. Tunica, brodată și prinsă cu o fibulă de aur pe umărul stîng, purta la poale o dungă îngustă, roșie. Bărbatul se oprise la doi pași de ea, scrutînd-o cu atenție din ochii lui metalici.

— Ne știi limba ?

Avea o voce seacă, un pic guturală, martelînd fiecare silabă.

Ea aprobase sfiit, din cap.

— Ești barbară de dincolo ?

Îl înțelese, era îmbrăcată în portul femeilor din munții de peste fluviu.

— Sînt o sclavă din Tomis, răspunsese. Mi-ați salvat viața. Vă mulțumesc, stăpîne.

Soldatul continuă s-o privească, apoi izbucni într-un hohot brutal de rîs.

— Cine te-a învățat să fii așa politicoasă ? Vorbește, ce s-a întîmplat și cum ai ajuns aici ?

S-a sculat încet de pe maldărul de piei, strîngîndu-și înfiorată cămașa sfîșiată la piept. Povestea era lungă, cum o va primi comandantul acesta roman ?

Soldatul ascultase și el în picioare, cu mîinile încrucișate la piept. N-o slăbise o secundă din ochi. Zdrobită, năucită — deși ultimele întîmplări o scoseseră din minți, totuși a fost șireată : n-a pomenit nimic de Pamphylus și nici felul în care încercase s-o ajute.

— Va să zică stăpînul tău te-a găsit și te-a luat înapoi, spuse romanul cînd termină ea de povestit. Sau mai bine zis a *vrut*, acum nu mai dau doi bănuți pe viața lui. Dacă nu l-au omorît și zvîrlit în apă, l-au sfîșiat lupii bălților.

— Atacatorii trebuie să fie pe aproape, se amestecă soldatul care sta la intrarea cortului și auzise totul. Am putea pune mîna pe ei.

— Nu mă interesează piraţii, răspunse, înălţînd din umeri, celălalt. N-ajung departe, fii pe pace. Nu-nţeleg, totuşi, de ce te-au lăsat închisă pe corabie ?

— Ce ai de gînd ? întrebase celălalt soldat.

— Tot urma să trimitem o corabie la Axiopolis, din cele care s-ar fi oprit venind dinspre Singidunum [69]. Corabia o avem şi de la Axiopolis, fata va pleca la Tomis.

— Unde să mă duceţi, stăpîne ? se tînguise. Mai bine omorîţi-mă !

— Nevasta negustorului o să plătească bani graşi să afle despre moartea soţului şi a fiului, spuse comandantul. Sau barem ca să-i aştepte, dac-or să se mai întoarcă.

— E moartă !

— O să vedem, dete el din umeri. Ce să facem cu tine aici, la Asamum ? [70]

— O tragem de limbă, doar vine de dincolo. Sau o opreşti în culcuşul tău, se strîmbă soldatul de la intrarea cortului.

— Nici femeile nu mă interesează în mod deosebit, Marcellus, spuse rece comandantul. Să strîngi oameni din sat pentru lopeţi, şi adu burduful cu vin : ăsta, da, îmi place !

— Nu încercăm să vedem ce-i cu ăştia de-au părăsit corabia ?

— Sîntem soldaţi, nu miliţie urbană. Fă ce ţi-am spus.

N-a stat în tabăra romanilor decît o zi. După alte două, cu o oprire la Durostorum, corabia atinse Axiopolis [71].

Aici, soldaţii aşteptară provizia de caiele şi potcoave, descărcînd şi cheresteaua pe care o aduseseră, împreună cu două baliste. La al doilea pătrar al lunii, a fost debarcată de pe corăbioară. O grupă de soldaţi au primit-o la marginea orăşelului. Comandantul cu buze subţiri şi ochi metalici de la Asamum mergea cu ei. Unul din soldaţi a luat-o pe cal, în faţa lui. Galopară toată noaptea, pe lîngă valul de apărare ; dimineaţa, cu caii în spume, străbătuseră distanţa de aproape şaizeci de milia care-i despărţeau de cetate. În zare, albeau pe cerul albastru zidurile Tomisului.

După o jumătate de oră, armăsarii soldaților își scuturau coamele frumos împletite și-și jucau picioarele subțiri pe bolovanii drumului dinăuntrul cetății. O tristețe de moarte o copleșea și o înspăimînta în același timp. Cetatea abia se trezise din somn. Se deschideau obloanele dughenelor, sclavi mînați de supraveghetori coborau spre muncile zilnice sau la cele de la marele depozit cu coloane și mozaic din port. Negustorii de apă își hurducau pe caldarîmuri butiile pe două roți trase de măgari, strigîndu-și marfa de preț. Nimic nu se schimbase în anii ce trecuseră, doar thermele de lîngă locuința lui Tiberius Crispus erau gata : bolțile lor zvelte închideau fundătura cu o dantelărie de piatră albă.

Comandantul rămăsese în port, cu soldații. Ea s-a dus la casa fostului stăpîn doar cu un legionar.

— Asta e ?

A tresărit, și abia a îndrăznit să privească grădina și vila ascunsă vederii din fundul ei. Vița cățărată pe zidul ce-o despărțea de locuința lui Crispus ruginise pe alocuri. Dincolo de zid, zărise capul Venerei de marmoră înverzită de ploi și umezeală, parcă așteptînd-o.

Legionarul descălecă. Lovi cu ciocanul în tăblia agățată pe poartă. Se uită la ceva și începu să înjure. În acest moment poarta se deschise și un sclav cu un clește în mînă apăru în prag. Se uită calm la soldat și la femeia rămasă în șa. N-o cunoștea.

— Dacă faceți parte din noua cohortă sosită în oraș, v-aș povățui să nu cartiruiți aici, spuse pe un ton tărăgănat și în silă. Locuința poartă pecețile procuraturii.

— Gura, nătărăule, îl întrerupse legionarul. Am văzut pecețile, nu sînt chior. Vreau să vorbesc cu soția negustorului care locuiește aici !

— Poate cu cenușa ei, i se uită în ochi sclavul, cu aceeași încetineală și silă, că-i moartă de peste un an. Și negustorul a plecat de mult peste Istros[72] și nu s-a mai întors nici el, nici fiul lui cu care a plecat. Or fi murit uciși de geți. Slujitorii s-au risipit și casa a fost închisă cu pecețile procuratorului.

— Dă-mi o găleată cu apă, bombăni legionarul : s-o dau la cal.

Sclavul intră în casă. Soldatul se uitase la ea.

— Grozavă chestie. Ne ostenirăm degeaba, frumoaso, şi sînt sigur că hoaşca negustorului ar fi plătit bine. Dar pe maica zeilor cea fecundă, că eu tot am un plan cu tine!

Sclavul apăruse cu găleata cu apă, şi tot atunci ieşea din grădina de alături Hermalcion.

*

Amintirea dispăru şi pe plaja pustie albită acum de lună Lilia se cutremură. Ridicîndu-se din cuibul cald al nisipului, îşi înlănţui genunchii cu braţele. Da, aceasta fusese povestea, trecuse o lună, două, pînă-n ziua cînd Crispus...

Ea vorbise prea puţin cu Hermalcion, cu ceilalţi slujitori, după cumpărarea ei de către Crispus de la legionarul ce-o aduscse la Tomis. Au încercat s-o iscodească, dar ea tăcuse. Nici lui Hermalcion nu-i spusese mai mult decît îi mărturisise romanului din tabăra de la Asamum. Pe Crispus l-a văzut cînd a adus-o la vilă Hermalcion. Se uitase la ea lung.

— Şi Pamphylus ?

— N-am mai auzit de el, stăpîne.

— Nu sînt stăpînul tău. Nu ştii că n-am sclavi ? Te-am cumpărat ca să fii liberă.

O măsurase din cap pînă-n picioare. Privirile lui parcă erau mai îmblînzite.

— Eşti frumoasă, a murmurat. Abia acum văd cît de frumoasă eşti. Ai ochi îndureraţi, ăsta nu-i un cusur, păcat că te-ai născut să fii sclavă, meritai altă soartă. Am cunoscut femei care n-aveau mîinile tale de doamnă. Du-te.

Un timp, a urmărit-o gîndul morţii. Apoi a dispărut şi gîndul, şi-n locul tristeţii a pus stăpînire pe ea o mare linişte înşelătoare. Se ruga, dar dincolo de ceruri murise şi dumnezeul care ar fi trebuit s-o asculte şi ajute. Reculegerea deveni propriu-i destin. Apoi, într-o seară, Crispus a chemat-o la el. Singure apelurile clopoţelului ce răzbăteau din vilă îi consemnau prezenţa acolo. Crispus ieşea rar. Sta mereu lîngă foc, se plimba prin odăi, scria. Nu mai coresponda cu Roma, nu mai cerşea clemenţa... o, limba mea, tăcere ! Să nu mai spui nimica... Procuratorul cetăţii îi împrumutase versurile lui Ovidius scrise la Tomis ; ceasuri întregi citea şi recitea lamentările celui care îndu-

rase o soartă asemănătoare lui, i se părea că le-a scris chiar el, că sînt propriile-i şoapte deznădăjduite.

— Te cheamă, i-a spus Hermalcion. Vrea să-ţi vorbească.

La orice se putea gîndi, numai la o cerere în căsătorie nu se gîndise !

Crispus se încălzea la foc, aşezat pe un scaun grecesc cu spătar şi picioare răsucite. Flăcările din cămin îi scoteau şi mai în evidenţă paloarea obrazului încremenit şi tras. Un timp nu i-a simţit prezenţa, după aceea ea s-a mişcat. El s-a întors spre zgomot şi a fixat-o cu stăruinţă.

— Vrei să fii soţia mea ? Vieţile noastre se pare că au fost ţesute de aceleaşi parce. Sînt la fel de singur şi nefericit ca şi tine. Suferinţa te-nvaţă să fii rece, dar înţelept. Nu din vibraţiile trupului meu ofilit va încolţi în inima ta o floare, n-are nici asta vreo importanţă. Ţi-am redat libertatea, vrei să-mi răsplăteşti gestul ? Nu te gîndi că sînt neam de nobil şi patrician, în secolul nostru astea-s prejudecăţi. Arăţi surprinsă, poate jignită. Iartă-mă. Alături de mine îţi vei calma suferinţa ce ţi-o ştiu sau numai bănuiesc, iar eu o să mă-nchin trupului tău de zeiţă îndurerată. Este o ofertă nebunească, o ofertă care îţi va reda liniştea şi mi-o va reda şi mie, pentru puţina vreme cît îmi voi mai putea îndura soarta.

Se ridică de pe scaun, merse la ea şi-i puse mîinile pe umeri.

— Tu crezi în zeul nou adus din Iudaea. Să nu-ţi fie teamă, povesteşte-mi despre el. E un zeu al iubirii ? Atunci va fi şi zeul meu tîrziu.

Îi luase mîna şi şi-o lipise de obraz. De ce se mai gîndea la toate acestea ? Tiberius Crispus era bărbatul ei, iar în inima ei nu încolţise nici o floare, se veştejiseră şi celelalte puţine rămase.

*

Lilia sări în picioare : apa mării inundase plaja în flux, clipocindu-i stins sub tălpi. Dar nu din pricina asta se ridicase : hămăiau cu îndîrjire dulăii vilei, din ce în ce mai fioros. Un strigăt se înfipse strangulat în noapte şi pieri. Îi mai parveniră voci speriate purtate de vînt. Ce se întîmpla ?

Urcă alergînd treptele săpate în stîncă. Pe banca de piatră cu lei sculptaţi, îl văzuse cînd coborîse pe plajă pe bărbatul ei. Banca era goală. Ocoli tot alergînd vila şi se opri.

Două-trei făclii îşi agitau luminile în tenebrele agitate de vîntul trecînd printre chipreşi. Deosebi statura lui Crispus, pe Hermalcion, alţi slujitori. Se uitau la ceva întins pe pămînt. Cei trei dulăi mîrîiau ţinuţi în curele de Hermalcion. Libertul tremura şi avea o căutătură de halucinat. Obrazul lui Crispus era golit de sînge.

— N-am ştiut, îl auzi ea pe Hermalcion bolborosind întretăiat, n-am ştiut, stăpîne... a sărit zidul, am strigat, dar s-a ascuns printre tufe. Atunci am slobozit cîinii.

Lilia privi peste umerii lor şi scoase un ţipăt : în iarbă, cu cămaşa sfîşiată plină de sînge, zăcea un om cu o oribilă rană la gît, din care pulsau, ţîşnind, arterele şi venele rupte de colţii dulăilor. Una din mîinile omului se zgîrcea în convulsii sacadate.

— ...Pamphylus !

Lilia se prăbuşi lîngă trup. Omul deschise ochii deja învăluiţi de ceaţa morţii, înţelese ţipătul şi ştiu şi al cui este. Un soi de grimasă fericită îi crispă obrazul. Slab, şopti cîteva cuvinte — apoi rămase nemişcat, cu privirile larg-deschise, cu zîmbetul acela fericit pecetluindu-i buzele.

Lilia prinsese aceste cuvinte. Murind, Pamphylus rostise numai pentru ea adevărul la care nu îndrăznise niciodată să gîndească :

SCORIS NU E MORT !

PARTEA A CINCEA

Cap. XXVII

De două zile, legiunile se despărţiseră. Ultimele care cu poveri, alimente şi maşini de război ieşiseră din Viminacium [73] odată cu căderea nopţii, sub comanda lui Quintus Cotta, nepotul lui Laberius [74]. La stînga lor, marele fluviu sclipea sub razele de lună.

Soldaţii erau mulţi şi amestecaţi. Cît timp toate cele şase legiuni stătuseră cantonate împreună, comandanţii luptaseră din răsputeri ca oamenii să nu se încaiere între ei, în special claudienii, care-şi aveau baza chiar în Viminacium. Galii din legiunea a II-a Adjutrix, vlăjgani cu mîna lungă, încă mai purtau coada de cal şi emblema cocoşului, spînzurate de acvilele drapelelor. Veteranii legiunii a VII-a Claudia supravegheau porţile moese de ani şi ani — ridicaseră ziduri, întărituri şi fabricaseră ei înşişi cărămida ce le păstra însemnele. Aşteptau războiul cu sufletul la gură — pe timp de pace jaful era interzis. Îl aclamaseră în mari urale pe Traian, odată ce parte din ei veneau de pe Rin, unde le fusese comandant. Laberius Maximus le băgase în cap că or să fie primii care vor trece Danubiul. Apoi veniseră galii, şi Traian le spusese acestora acelaşi lucru ; altfel, soldaţii n-ar mai fi vrut să lucreze la drumul militar început de Domitian pe malul drept, care făcea să comunice direct cele două Moesii. Legiunea muncea cu îndoită rîvnă, întîiele picioare ce vor călca iarba dacică vor fi şi ale întîilor *cuceritori*. Deşi pămîntul ce se vedea pe malul stîng era sterp şi găunos, în munţi se spunea că potecile sînt podite cu aur. Mîini puternice şi raniţă încăpătoare să ai să-l cari, atîta tot.

Un an pîndiseră ţărmul necunoscut despărţit de fluviu. În anul ăsta, şase legiuni se strînseseră la Viminacium.

După aceea, cînd legiunile abia mai puteau fi astîmpărate de atîta şedere şi inactivitate, sosi Traian.

Tabăra dormea, cînd apăru imperatorul. El fu salutat de sentinele, de Claudius Livianus, praefectul praetoriului, de Lusius Quietus şi de celălalt legat al Moesiei, Quintus Glitius Agricola. Vestea se răspîndi totuşi la iuţeală, şi, cu toate orele înaintate, jumătate din trupă zbiera şi tropăia agitînd făclii, în faţa cortului străjuit de grandioasa insignă a senatului roman. Vacarmul se înteţi, apoi scăzu brusc : la intrarea cortului se profila silueta soldatului cu faţa rasă şi cu pumnul sprijinit în şold. Urletele reizbucniră cu şi mai multă intensitate. Soldaţii îşi onorau comandantul, erau aceiaşi soldaţi care-l ridicaseră şi la puterea supremă, iar soldaţii se bucurau ori de cîte ori aveau ocazia să se bucure.

Traian îi privea nemişcat. Vespasian — legat în Orient, el — legat în Germania, fuseseră împinşi şi susţinuţi de trupe. Iată-le, o armată în care el se încredea orbeşte şi de care se temeau toţi. Poate şi de aceea l-au ales la moartea lui Nerva, soldaţilor lui puţin le păsa de Roma şi de domnii dintr-însa ! Dacă ar fi întins mîna comandantul, zidurile Romei ar fi căzut sub izbiturile berbecilor. Îi spuse scurt lui Lusius Quietus, care se afla lîngă el :

— Mîine să li se dea vin şi solda mărită.

Ridică o palmă în sus şi ceru linişte :

— Soldaţi ! Vă mulţumesc. Plecaţi să vă culcaţi. Mă-ncred în voi cum m-am încrezut întotdeauna, aş vrea să stăm de vorbă şi să vă-ntreb de ale voastre... dar sînt obosit ! Şi un general oboseşte cînd stă călare şapte zile-n şir ! Noapte bună !

Oamenii icniră un *io !* aprobativ, fluierară şi se retraseră cu larmă în corturi.

Traian intră şi el în cortul comandantului. Venise cu suită puţină. În afară de Criton, medicul lui personal şi prieten intim, de tribunalul Licinus Surra, care-l ajutase la adoptarea de către Nerva, şi alte cîteva persoane, nu-l mai însoţea nimeni. Soţia lui, Pompeia Plotina, dorise, ca şi în alte rînduri, să vie cu el. O refuzase, aşa cum îl refuzase şi pe Hadrianus, nepotul ei. Căuta să-i izbească pe barbari iute, Pompeia Plotina l-ar fi încurcat.

Străbătu cu paşi mari cortul şi se aşeză la masa luminată de un masiv candelabru de argint cu şapte braţe, luat de Titus din templul iudeu al Ierusalimului.

Îl cunoșteau bine cu toții și asistaseră la rapida-i ascensiune, încă de pe timpul bătrînului Marcus Cocceius Nerva. Cîștigă simpatia și inimile, prin deferența pe care o arătase Senatului. De la Tiberius, nimeni nu mai luase în seamă vechile instituții ale republicii. Asprimea soldățească părea să i se fi topit în contact cu noua-i situație ; procedase fără cruzime dar cu justețe, în toate domeniile. Izbise ca pe cîmpul de luptă în delatori, reorganizase instituțiile alimentare create de predecesor, în folosul copiilor săraci. În doi ani, zorile trandafirii se lăsaseră iar peste Roma. Mulți însă cîrteau împotriva dinastiilor de oșteni ce de mai bine de un secol guvernau imensul imperiu. Traian va fi *altceva* ? Cu cîteva luni în urmă, Plinius-cel-tînăr, în panegiricul ce-i adresase drept mulțumire pentru înălțarea lui la rangul de consul, întrebuințase vorbe umflate. Roma le aplaudase, chiar dacă ditirambii aceștia nu pomeneau nimic de apucăturile imperatorului în viața privată... ce interesa Orașul ? Lui îi trebuiau pîine și bani — or pe astea i le promitea Traian de doi ani, mai vîrtos de cînd fusese ales a patra oară consul. *Așa cum vreau eu să transform Dacia în provincie romană*, ca un al doilea Cato censorul rostise de atîtea ori fraza, încît n-o mai lua nimeni în seamă. Dacii erau atît de departe, iar străzile, casele și plăcerile Romei atît de aproape, de vii !

— Dați-mi să mănînc, spuse Traian, întinzîndu-și picioarele. Puțin, Criton.

Medicul cotrobăi în sacul de merinde petrecut de după gît, împreună cu trusa medicală. Quietus ieșise din cort. Reveni cu un soldat purtînd pe o tavă o jumătate de pasăre, struguri uscați și vin.

— Nu mănînc pui, făcu un gest din mînă Traian.

Criton așternu un șervet pe masă și puse pe șervet o pîine neagră, soldățească, brînză și o bucată de carne friptă. Ceru soldatului să umple cupa cu vin, o gustă și i-o întinse lui Traian. Aceasta o dădu pe gît dintr-o singură răsturnare a capului, apoi se apucă să mănînce.

— Raportați în timp ce mănînc.

Primul vorbi Lusius Quietus. Lucrarea drumului era terminată, se pusese inscripția săpată în stîncă. Din cavaleria numidă, pe care o comanda, nu dezertase nimeni, caii erau bine hrăniți, cu potcoave noi. Soldații aveau moralul ridicat, dar se plictiseau de viața de tabără și manej.

— Mi-e teamă de potecile din munte, Caesar, animalele au alergat pîn-acuma doar în şes.

— Or să se-nveţe. Mai departe.

Livianus şi Agricola repetară spusele lui Quietus. Agricola vorbi de podul de vase construit, de celălalt pod de la Dierna, de spionii prinşi pe malul stîng. După aceea tăcură cu toţii, privindu-l pe imperator cum mestecă.

— Ţineam mult să-l iau cu mine pe Apollodor [75], se sculă în picioare Traian. A fost ocupat în Roma, dar tot îmi va clădi podul peste fluviu, odată şi odată, într-unul din răgazurile noastre.

— O să ne vînturăm des de pe o parte a apei pe cealaltă ? întrebă Surra.

— Posibil. Un pod e bun şi pentru război, dar mai ales pentru pacea care urmează războiului. Un pod mare şi solid, de piatră. Veniţi cu mine, vreau să văd cum dorm soldaţii.

La cîţiva paşi de cortul comandantului, afară, sentinela înţepeni. În uşa cortului se ivi imperatorul, însoţit de adjutanţii lui. Trecură de soldat, traversînd tabăra pe lîngă focul din mijloc, şi dispărură în noapte. Sentinela zgîi un timp ochii după ei şi întoarse capul. De departe, îi parveni tropot de cai. El încetă, urmat de un strigăt de avertisment. Nu se mai auzi nimic, apoi bătu tingirea sentinelei de la îngrăditura vestică a taberei. Trecu iarăşi o vreme, şi deosebi, luminate de foc, cîteva umbre călări ce se îndreptau spre el.

— Cine e ? strigă, întinzînd suliţa.

— Un trimis din Roma doreşte să vorbească cu Marcus Crinitus ! răsună vocea comandantului unei centurii din cohorta întîia praetoriană. S-a culcat ? Văd că-n cort e lumină !

— A plecat din tabără... într-acolo, arătă sentinela, cu suliţa întinsă, drumul luat de general şi ceilalţi.

— Vom aştepta aici, spuse unul din călăreţi.

Descălecă. Sentinela văzu că erau trei bărbaţi cu centurionul, cei doi rămaşi călare purtau pelerine cu glugi. Bărbatul descălecat, un om înalt, bine legat, purtînd vesta dalmatică scurtă, cu purpură la poale şi insignele tribuniciatului militar plebeian se apropie de unul din călăreţi. Tribunul ridică privirea. Sentinela îi remarcă ochii şi paloarea obrazului.

— Să te-nsoţesc ? murmură el încet către cel rămas călare.

— Nu-i nevoie. Îţi mulţumesc, Rusticus.

Sentinela nu auzea ce vorbesc, dar se minună. Tribunul descălecase, iar cei cu glugă nu, ba încă i se adresa unuia din ei cu un respect de neînţeles. Tribunul se întoarse spre centurion.

— Să mi se dea libera trecere în afară de tabără ! spuse pe un ton poruncitor.

Centurionul care-i adusese îl privi cu o căutătură bănuitoare. La ce i-o fi folosind permisul ? Peceţile erau la dînsul, praefectul Livianus spusese însă că va semna doar el tablele.

— Tablele, începu el şovăind — şi sentinela văzu cum îi tremură celuilalt buzele de mînie. Se uită şi la sclavul călare cu care vorbise tribunul, şi-l vedea în profil, neliniştit, parcă agăţat de răspunsul centurionului. Pălălaia focului îi desena ovalul dulce, acoperit pe jumătate de gluga trasă pe frunte. I se păru că-i chipul unui băiat sau al unei femei.

— Mi-ai văzut tunica şi semnul ce-l port ? se răsti tribunul. De cînd nu mai recunoşti un consul ? Adu tabla şi peceţile !

— Am primit ordin... se bîlbîi centurionul şi o porni în goană după cele cerute.

Tribunul rămase cu capul în piept, frămîntîndu-şi buza de jos între degete. Era un bărbat frumos, cu nasul acvilin şi bărbia energică, pînă la treizeci şi cinci de ani, încărunţit la tîmple. Sentinela se înduioşă din nou de flacăra tristă ce-i pîlpîia în ochi.

Centurionul sosea alergînd. Îi întinse tabla. Tribunul nici nu se uită la ea, ci merse şi i-o dete sclavului călare. Acesta vîrî tabla în sîn şi trase dîrlogii. Armăsarul necheză scurt, cabrîndu-se. Cu un salt elastic, sări aproape peste centurion. Îl înghiţi noaptea.

Sentinela şi centurionul căscară, prostiţi, gura. Figura tribunului se crispă. O secundă-două, frămîntarea neobişnuită care-l stăpînea i se putea citi pe obraz. Apoi scoase o exclamaţie gîtuită. Cu un gest dezordonat îşi desfăcu tunica la piept, scoase de acolo o pungă de piele pătrată şi o zvîrli celui de al doilea sclav, care o prinse uluit din zbor.

— O predai generalului ! strigă tribunul, aruncîndu-se în şa şi repezindu-şi armăsarul după cel plecat.

Centurionul avea simţuri agere, şi dacă tot ce se petrecuse în ultimele minute îl zăpăcise, acum începe să ju-

dece, și încă rapid, făcînd legătura între evenimente. Sări la sclav și apucă animalul de dîrlogi.

— Ce se întîmplă aici ? răcni.

— Nimic, spuse liniștit sclavul. Nu trage de zăbală, îi sîngeri buza. Ridică mîna cu punga de piele : Aici am scrisoarea către imperator. Duceți-mă la el !

— Alarma ! zbieră centurionul. Alarma !

— E un consul, Calpurnius, tresări santinela. E...

— Ce-i gălăgia asta ? se auzi o voce în spatele lor.

Traian se apropia de ei. Îl urmau Criton și Licinius Surra. Sclavul descăleca și îngenunche.

— O scrisoare din Roma, îi întinse punga de piele.

Traian rupse pecețile, scoase manuscriptul, citi cîteva rînduri, întorcînd foaia spre foc să vadă mai bine.

— Senatul îmi dorește succes și grabnică reîntoarcere, le spuse zîmbind însoțitorilor. S-au făcut rugăciuni, domnii aceștia mă copleșesc, adăugă serios, plecîndu-și privirile spre omul îngenunchiat la picioarele lui. Ridică-te. Un sclav trebuia să-mi predea mesajul acesta ?

— Nu sînt sclav, se sculă bărbatul cu glugă.

Făcu mișcarea un pic stînjenit : își tîra piciorul stîng.

Criton ieși deodată în față și-l acoperi cu trupul lui pe imperator.

— Cine ești ? întrebă, dar Traian îl împinse la o parte.

— Nu te speria, prietene, îi spuse medicului. Omul ăsta n-a venit să mă omoare, ar fi făcut-o în clipa cînd îmi oferea scrisoarea. Dușmani am destui. Vorbește ! i se adresă șchiopului.

Vorbi centurionul pentru Hermalcion, căci Hermalcion era. Povesti repede ce se întîmplase pînă să vie generalul.

— A cerut permisul de liberă trecere, apoi a fugit călare după sclavul căruia i l-a înmînat.

Traian se uită la bărbatul cu glugă.

— Am venit cu tribunul Rusticus Aquileius ! zise tare Hermalcion.

— Rusticus Aquileius ? ridică sprîncenele imperatorul. Era favoritul tatălui meu adoptiv... nu înțeleg : de ce n-a rămas să mă vadă și să-mi predea el scrisoarea ?

— E ceva tulbure aici, stărui centurionul. Dă-mi-l să-l descos, generale !

Obrazul lui Hermalcion devenise pămîntiu. Pentru întîia oară se gîndea că este singur în tabăra romană, printre lăncii și gladiuri... singur printre soldați ! Tribunul nu po-

menise că s-ar putea să se înfăţişeze el lui Traian cu scrisoarea, şi tocmai aşa se şi petrecuse ! Traian, drept şi iscoditor, îl privea cu picioarele depărtate : nişte picioare cu muşchi puternici, înfipte în iarbă ca doi ţăruşi solizi, picioarele unui om sever şi fără frică, nu ale unui slăbănog oarecare... dar el jurase ! Să nu tremure şi să tacă — deşi Rusticus Aquileius îl părăsise, poate hărăzindu-l morţii. Cu ani în urmă, jertfise la beţie două vieţi, tot el *omorîse* a doua oară, şi fără vină ! Jurămîntul trebuia să ispăşească totul... şi dacă va muri ? Prin moarte îşi sfîrşea păcatul ! Se hotărî să zîmbească, mascîndu-şi teama.

— Spune !

Hermalcion tăcu, continuînd să zîmbească.

— Fă-l să vorbească, zise scurt Traian şi intră în cort.

— Era o femeie, se amestecă şi sentinela. Pun mîna în foc că era o femeie !

— Era ? îl îmbrînci centurionul pe Hermalcion. Vorbeşte ! Generalul te-a dat pe mîna mea, şi mîna asta ştie să scoată ce trebuie scos şi din piatră seacă !

Hermalcion se uita la el. Ca să-şi stăpînească tremurul buzelor, şi le muşcă pînă la sînge.

— Haide, îl îmbrînci a doua oară centurionul. Tribunul tău să-ţi ţie o lumînare aprinsă, cea mai lungă şi cu feştila cea mai groasă, că ai nevoie, băiete !

*

Două milia şi ceva despărţeau tabăra de Danubiu.

Drumul cobora în pantă şi se bifurca în apropiere de fluviu. Făclii înfipte în pari, grămădeală de care, căruciore, roabe şi tot felul de materiale arătau munca lucrătorilor de la podul de vase. Luna arunca peste toate astea o slabă lucire albă.

Călăreţul cu glugă, căruia tribunul îi încredinţase permisul, gonea cu frîul slobod, plecat pe gîtul calului. Armăsarul alerga sforăind de plăcerea goanei şi a mirosului de ierburi şi apă ce-l învăluia de pretutindeni. Fusese schimbat de curînd, la postul dinainte de Viminacium. Abia i se pusese şaua : cu nările fremătînd, plin de nervi, spinteca noaptea, nălucă.

Pînă la bifurcătură, întîlni două sau trei care şi o grupă de soldaţi întorşi din marş spre tabără. Acolo unde drumurile se despărţeau, călăreţul opri brusc. Gluga îi căzuse pe

umeri, descoperindu-i chipul cu ochi sclipitori. Gura cărnoasă, întredeschisă de efort, tremura. Sentinela avea dreptate, era o femeie... Lilia ! Ea se întoarse în șa, ciulind urechea : un tropot vertiginos scăpăra pe pietre, crescu și-n-tr-o clipită i se alătură Rusticus Aquileius. Tribunul o îmbrățișă cu o uitătură pasionată.

— De ce ai venit ? tresări Lilia.

— A fost în afară de mine, gîfîi el. Nu te pot lăsa singură... să piară Roma ! trebuie să te ajut !

— Îți dai seama ce te așteaptă ?

— Moartea ! strigă tribunul cu înflăcărare. Dar și aceasta o primesc cu bucurie, fiindcă mi-o poruncești !

— Nu, m-ai ajutat pînă acuma, lasă-mă ! Du-te, Rusticus ! Viața mea va începe de partea cealaltă a rîului !

— Iar a mea se termină aici... n-o să te mai văd niciodată !

Se plecă spre ea și-i sărută mîneca pelerinii.

— Ce faci ? se înfioră Lilia. Zici că mă iubești, ai fost generos, Rusticus. Gîndește-te că noi doi nu ne-am întîlnit, că ai crezut într-un vis. Lasă-mă, vin zorile, trebuie să mă grăbesc ! Întoarce-te, Hermalcion nu va ști ce să răspundă. Încă o dată, îți mulțumesc pentru tot !

Porni în galop pe drumul care se oprea la rîu. Tribunul șovăi, dar gîndul la primejdiile ce-o așteptau sigur la podul de vase îi dădu aripi îndrăznețe.

— Nu ! strigă scos din minți, îmboldindu-și calul după ea.

Ea auzi strigătul, dar nu opri, nici nu mai întoarse capul. Sui un dîmb și jos, la trei sute de pași, panglica lată a fluviului se ivi sub adormitele raze de lună. Podul de vase, unind ambele țărmuri, mijea ca un fir întunecat în mijlocul apelor. La capătul lui se întindea cîmpia getică, și-n fundul cîmpiei, munții și coliba lui Scoris. O bucurie ascuțită și năprasnică i se revărsă în suflet. Nici nu-și dete seama cînd se trezi în fața bordeielor străjuite de făclii, săpate în malul înalt. Armăsarul juca în loc, nechezînd. Punctele de lucru și învălmășeala obișnuită zilei acum erau cufundate în somn ; doar făcliile se agitau, oglindind în apă tremurări subțiri de lumină.

Trei umbre răsăriră deodată din întunerec, în pieptul armăsarului.

— Cine e ? spuse o voce aspră.

Una din cele trei umbre ţinea în mînă o făclie. O ridică în sus, apropiind-o de făptura călăreţului. Lilia îşi trase gluga pe frunte şi întinse tabla permisului. În acelaşi moment, Rusticus Aquileius opri înaintea lor, dintr-o singură zmucitură de zăbală. Soldatul cu făclia, luat pieziş de armăsar, strivi între dinţi un blestem şi apucă armăsarul de dîrlogi.

— Ce... ! dar tăcu imediat, căci zărise semnul de pe umărul tribunului.

— Faceţi loc ! strigă acesta.

Sulițele soldaţilor se despărţiră. Cel care primise permisul privea nedumerit la noul venit.

— Vă duceţi dincolo ? vorbi cu mirare, lăsînd dîrlogii.

Nu i se răspunse. Ca împinşi de acelaşi resort, cei doi călăreţi, crupă lîngă crupă, zvîcniseră pe treptele largi săpate în lut, ducînd la podul de vase. Curînd bocăniturile potcoavelor începură să bufnească înfundat pe stinghiile groase, încopcate în pripoane deasupra bărcilor.

Soldaţii se grămădiră lîngă omul cu permisul.

— Are sigiliul praefectului, spuse unul din ei.

— Vin din tabără, permisul e în regulă... da' ce caută noaptea pe partea ailaltă ?

— Crinus, m-am uitat bine, zise şi al treilea. Unul din călăreţi era o femeie !

— Aşa mi s-a părut şi mie, întări primul soldat.

— N-aţi văzut eghiletul tribunului ?

Soldatul care luase permisul se uită din nou la el.

— Pecetea e proaspătă, semnează Leianus Calpurnius de la praetoriu. O femeie, ziceţi ?

Se priveau descumpăniţi, căutînd să înţeleagă rostul apariţiei nocturne. Bocăniturile cailor se depărtaseră, abia se mai auzeau. Valurile mici, iscate de clătinarea bărcilor, clipoceau izbind pămîntul. Soldaţii ascultară tăcerile de pe malul opus.

În noaptea adîncă şi înstelată, podul se pierdea în umbre. Nu se auzea altceva decît lunecarea domoală şi egală a fluviului. Destul de mult, cei trei soldaţi scrutară bezna, vroind să reţină un zgomot cît de mic. Fără s-o spună, o temere curioasă le stăpînea inimile. Tabăra nu sunase avertismentul, ceea ce însemna că totul era în ordine; trecerea fluviului în toiul nopţii, aproape forţată de cei doi, le depăşea însă puterea de pricepere. O femeie... Marcus Crinitus avea gusturi ciudate.

— Auziți ? se încordă unul din soldați.

De departe, din celălalt cap al podului, se auzi un strigăt înăbușit și ciocnete metalice, ca de scuturi lovite între ele. O secundă domni iar liniștea, apoi urmă o larmă grozavă și sună numaidecît o toacă de alarmă.

— Am spus eu ! strigă unul din soldați.

Alergă spre pod, cu făclia ridicată deasupra capului.

Cap. XXVIII

...După sfîșietoarea și cea din urmă a ei revedere cu Pamphylus — cum a ajuns Lilia în tabăra romană care se pregătea să pornească războiul împotriva barbarilor de la marginea cea mai nordică a imperiului ?

Era o poveste lungă, fantastică. O întreagă zi, după tragica întîlnire cu Pamphylus, Lilia nu s-a simțit în stare să părăsească dormitorul. Spre seară, de patul ei s-a apropiat Crispus.

— Stăpîne, a șoptit ea.

— Odihnește-te, a învelit-o cu grijă Crispus.

Se uita în tăcere la femeia palpitînd splendidă, în patul în care dormiseră strămoșii lui. Avea o paloare de ceară, sub ochi, cearcănele dădeau feței o expresie dureros de întunecată. Fumusețea ei aproape îl făcu să scrîșnească. Părăsi imediat dormitorul.

După asta, Lilia începuse să se plimbe prin odăile vilei într-o stranie tăcere, o umbră a celeilalte. Și veni și seara, înspăimîntătoare pentru ea, seara mărturisirilor. Mîncaseră, slujitorii serviseră ultimul fel de bucate și s-au retras, trăgînd draperiile în urma lor. În vilă se lăsase o liniște nefiească ; prin ferestrele deschise se auzeau țipetele jalnice ale pescărușilor, și fiecare din aceste țipete i se implînta femeii în creier, ca tot atîtea neliniști chinuitoare.

— Stăpîne, zise deodată Lilia — nu se dezobișnuise să-i spună altfel — nu mă privi așa ! La Tomis, tu ai vrut să fii fericit, și ai crezut că vei fi, alături de mine. Nu mi-am dorit niciodată o astfel de fericire, sunt o fostă sclavă de care tu n-ai știut nimica, nici n-ai vrut să știi.

Pentru asta îți sunt recunoscătoare. Ai crezut că ai să fii mereu departe de Roma. Nu caut să te mîhnesc, poate te-ai însoțit cu mine trăind doar cu o speranță vagă, o iluzie îndepărtată... cine să se mire, cine să pună întrebări într-o cetate străină, tu însuți fiind străin, iar eu o ființă lipsită de libertate și drepturi ? Pamphylus nu mai are cum să-ți povestească o poveste ce nu trebuie să te rănească, fiindcă asta e uneori viața, iar el este mort... dar această poveste, iartă-mă ! nu-mi mai poate fi ascunsă doar în suflet, am datoria să ți-o povestesc eu, pentru ca tu, soțul și binefăcătorul meu, să mă înțelegi.

A terminat de vorbit cînd zorile albeau în odaia cu opaițul-candelabru pe terminate.

— Omul acela trăiește, murmură Lilia. Au fost cele din urmă cuvinte rostite de Pamphylus. Este acolo, în munți, cu cîinele și tăcerile lui.

Căzînd în genunchi, i-a cuprins picioarele cu brațele.

— La ce-mi folosește că-l știu viu, departe ? Ai fost bun cu mine, din nou, iartă-mă... !

Crispus privea fără o vorbă trupul ei zguduit de suspine.

— Un barbar, șopti într-un tîrziu.

— Și eu ce sunt ? strigase Lilia. Stăpîne, domnul meu... te implor, înțelege-mă !

Crispus se sculase în picioare. În odaie era acum lumină. El oftă, și oftatul lui nu semăna cu nici un alt oftat. Era altceva, ca și cum se desfăcea de o povară. Ea înălță privirile. Pe obrazul lui coborîse o expresie aproape extatică.

— La Tomis, am crezut că nu-mi voi mai revedea pămîntul pe care m-am născut, și că-mi era ursit să mă prăpădesc, așa cum ți-am spus atunci, cu cenușa risipită în cele patru vînturi. Am mai crezut atunci că, deși nu te iubeam — cum aș fi putut să te iubesc, să-mi închipui iubirea, cînd nu te cunoșteam ? — am crezut că lîngă tine merita încercarea alinării singurătății mele, merita să mă amăgesc, fie și o clipă, o singură clipă, cu gîndul, poate cu dorința nespusă, dar limpede, de a nu mai fi singur. Un exilat se mulțumește cu puțin ! Te-am făcut soția mea. Pe țărmul euxin am fi fost doi dezmoșteniți, agățați cu disperare unul de altul, pînă cînd împărăția de nesfîrșit a morții ne-ar fi amuțit glasul și inimile. Aveam nevoie de tinerețea ta, ca să-mi uit bătrînețea irosită printre străini. Am fost egoist, să știi însă că puțin mi-a păsat de trecutul tău de sclavă.

Bănuiam că am să te și iubesc... ești atîta de frumoasă ! Astăzi te iubesc, sînt bolnav de dragoste, doamnă. Uită ce mi-ai spus, am să uit și eu.

La fel cum făcuse ea, îngenunchease și-i sărutase poala tunicii, iar ea a simțit că se sfîrșește de durere.

Peste o lună de zile se înapoiau la Roma.

*

În locuința lui Crispus de la poalele Capitoliului, viața reintră curînd în normal. Din seara în care Lilia își golise sufletul, el nu-i mai spuse nimic, și nici nu căutase să afle și alte lucruri noi. Ea rătăcea în grădină, și mai închisă în ea însăși ca înainte. Trecuse peste ea o furtună, poate, se gîndea uneori, Pamphylus se răzbunase de dincolo de moarte în felul lui, șoptindu-i cuvintele pe care și le repeta lăuntric noapte de noapte. Gîndul că Scoris trăiește, destinul implacabil ce-l adusese pe Spironides la casa lui Ranse, ca s-o fure și s-o ducă departe de amintirile ei, îi ucideau nevăzut inima.

Crispus suferea și el o transformare, încerca să-și alunge singurătatea cu prieteni, mese și banchete. De ce n-o repudia ? La mese, o rugase să ia parte ca doamnă-stăpînă în casa unuia dintre patricienii cu nume vechi ai orașului. Nu îndrăznise să-l refuze, să-i spună că preferă pustietatea grădinii. Adunările astea o și speriau, iar în mijlocul veseliei generale, privea înfiorată larma convivilor încununați cu flori. Cu toate acestea, petrecerile erau demne și neînjositoare.

Prietenii lui Crispus o iscodiseră în primele zile, uimiți de prospețimea și de aerul ei retras. Zîmbiseră însă disprețuitori : făcea pe asceta, și cînd cheful amenința să se transforme totuși în orgie, lampioanele se stingeau și trebuia să te ridici și să pleci. Majoritatea nu se îndoia că petrecuseră într-o casă a unor adoratori de-ai religiei noi care se infiltra ocult în Roma. Din snobism, din curiozitate, Orașul găsea practicile astea originale — mai ales cînd era vorba de un nobil. Magistratul, pe lîngă altele, avea și faima unui fost exilat, căsătoria lui la Tomis cu o sclavă, care la rîndul ei se spunea că îndurase destule, pentru societatea acelor timpuri reprezenta un caz vrednic de discutat. Și apoi la Crispus se gătea bine, muzicanții la harpe și lăute erau dintre aceia pe care și-i disputa

lumea aleasă la ospețe... păcat că vremurile bune pieriseră ! Rar mai te poftea careva la un vin, să ude o friptură de căprioară din care, cînd o tăiai, zburau sturzi vii, cu penele date în praf aurit, în timp ce dansatoarele, cu sfîrcul sînilor fardați în verde, să-ți încalece genunchii, șoptindu-ți la ureche povești vesele din lupanarele de pe insula aflată în mijlocul Tibrului. La Crispus n-aveai parte de așa ceva, în schimb, puteai să pălăvrăgești filosofie, ascultînd privighetorile prin boschete.

La una din aceste mese îl văzuse Lilia întîia oară pe Rusticus Aquileius.

Trecuseră mai mult de nouă luni de la noaptea Apuliei. Crispus invitase cîțiva musafiri în grota din grădină, printre care și pe retorul Dion Chrysostom, un bătrîn cu barba mare, albă, cu gura tristă și nas fin. Rezemat de perinele moi, el vorbea fără pasiune, privindu-și mîinile de culoarea pergámenului uscat. Toți îl ascultau cu respect.

— Marcus Crinitus, dragii mei, spunea el parcă obosit de efortul făcut ca să vorbească, e plămădit din alt aluat. Păcat totuși că mereu trebuie să ascultăm numai de soldați. Mie nu-mi place armata. Nu mi-a plăcut niciodată. Aș vrea să văd în fruntea statului un negustor, un avocat sau chiar un retor... Credeți că eu n-aș putea conduce destinele unei țări, fie ea și un imperiu ?

Mesenii zîmbeau. Lilia veni la dînsul și-i umplu cupa cu vin. Ca semn de mare cinste, retorul era servit de stăpîna casei și bea din vasul din care băuseră și strămoșii gazdei.

— Ieri încă vorbeam despre asta cu imperatorul. M-a lăsat să vorbesc, nu m-a întrerupt. La sfîrșit m-a întrebat: „Crezi că un avocat e mai nimerit ca un general ?“ — „Divinule, i-am răspuns, avocații pledează întotdeauna numai pentru una din părți, și numai cu gura. Generalii pledează cu sabia.“ A rîs. „Sabia e mai ascuțită ca limba, a zis, își face dreptate mai repede !“ — „Limba cînd greșește, cauți alta în loc, care să știe să repare greșala. Sabia taie iute — și n-am văzut sabie să lipească la loc un cap tăiat.“ S-a distrat grozav, prieteni. Și Domitian se distra de poveștile mele. Poate și d-aia m-a gonit din Roma !

— Marcus Crinitus se pregătește de lupta vieții lui, murmură unul din invitați.

Dion sorbi din cupă, apoi o puse pe masă.

— Nenorocirea e că toți conducătorii noștri au cîte o luptă *a vieții lor*, suspină. Sînt sigur că o să transforme Dacia în provincie romană, și alții au transformat, problema e numai dacă cei de acolo or să vrea asta. Cu toate că întreaga mea viață nu m-am gîndit la altceva decît cum să-mi petrec vilegiaturile în orașele din provinciile cucerite, să mai schimb aerul înăbușitor al Romei.

— Se pare că la geți ai petrecut zile frumoase, ghimi Crispus.

— Într-adevăr, răspunse serios Dion. Traianus sper să se distreze la fel.

Lilia ținea capul plecat. Crispus o privi repede, și fără să vrea îi păru rău de întorsătura conversației. Vru să adauge ceva, dar un invitat întîrziat apăruse la intrarea grotei.

Noul venit se uită circular la adunare și se îndreptă spre stăpîna mesei. El ținea în mînă o floare curioasă, albă, cu lungi stamine pufoase. Trecînd pe lîngă Crispus, spuse zîmbind :

— Te voi saluta pe urmă. Doresc să mă înclin în fața tristei tale soții, pe care n-o cunosc încă.

Lilia ridică fruntea : zări un bărbat cu tîmplele încărunțite pretimpuriu, cu niște ochi voalați și mîngîioși, de femeie, purtînd tunica de consul. Bărbatul schiță un salut politicos și-i oferi floarea.

— Poate nu e la modă și nici în obiceiurile romane, rosti cu o voce melodioasă. Am cumpărat-o în drum, pungașul care mi-a vîndut-o spunea că vine din Africa. Treizeci de zile va fi proaspătă. Pune-o în păr, doamnă. Darul e prea mărunt și floarea pălește în comparație cu strălucirea ce-o am înainte.

Spre miezul nopții, Lilia părăsi masa. Tribunul se uitase la ea tot timpul, preocupat, iar cînd ieși din grotă, îi urmări silueta cu aceiași ochi. Crispus plecă odată cu soția lui. Reveni după cîteva minute, porunci să fie adus alt vin și i se adresă retorului :

— De mult țineam să-ți arăt ceva.

Îi dădu un stilet, pe care-l adusese din casă. Bătrînul primi pumnalul și-l apropie de flacăra opaițului : era pumnalul cu mîner de aur presărat de rubine, cumpărat de la soldatul beat, întîlnit în curtea thermelor lui Titus. Retorul studie cu atenție arma, întorcînd-o pe o parte și pe alta.

— E un pumnal thrac, zise, lăsîndu-l pe masă. Cum a ajuns la tine ?

Mesenii se uitau şi ei la stilet. Rusticus Aquileius îl culese de pe masă şi dete din cap.

— Nu ştiu dacă e thrac sau nu, dar face mulţi bani, deşi e grosolan lucrat. Ai devenit colecţionar de obiecte preţioase, Crispus ?

— Pumnalul ăsta l-a omorît pe Vipsanus. L-ai cunoscut, magister.

Invitaţii se mirară. Dion luă din nou cuţitul, micşorîndu-şi ochii. Flacăra opaiţului sclipea în lama netedă la care toţi se uitau, vroind parcă să vadă acolo pete de sînge.

— L-am cunoscut, răspunse încet. Pe vremea cînd nu-mi găseam rost în peninsulă şi-am hoinărit pe celălalt mal al Danubiului... ăsta să fie pumnalul ? Povesteşte.

Cînd termină de istorisit Crispus — povestea o auzise pe urmă de la alţii cu toate amănuntele —, Dion sta cu pleoapele închise, cufundat între perine. Tăcerea care se lăsă îl trezi din nemişcare. Ceru să i se mai toarne vin.

— Bietul Vipsanus, ţin minte ce cap a făcut cînd i s-a adus vestea asasinării lui Domitian. M-a primit omeneşte atunci, la el în tabăra Drobetei. Am dormit chiar în cortul lui. Era un general bun. Claudius Sanno, care l-a înlocuit, a nemulţumit soldaţii.

Gustă vinul şi rămase cu paharul în mînă. O cută i se săpase în colţul buzelor.

— Du pumnalul în vitrina strămoşilor, îmi face rău să-l privesc. Vîrsta mi-e înaintată şi mă feresc de emoţii. Cuţitul îmi aduce aminte de Brutus — n-aş vrea să vă ţin aici una din lecţiile mele de democraţie, odată ce vă văd veseli. Mi-ar părea rău să vă întristez.

Aquileius sta lîngă el. Retorul se întoarse şi-i pipăi mîneca tunicii.

— Bună ştofă, strînse din buzele veştede. Poate tînărul nostru prieten ne lămureşte o problemă... e frumos fiindcă se îmbracă elegant, sau este elegant fiindcă se îmbracă frumos ?

Ironia retorului îi aşternu celuilalt în obraji o subită roşeaţă. Era un răsfăţat al femeilor, nenorocise cîteva fete şi soţii cu privirile lui catifelate, care ştiau să vorbească perfect şi fără cuvinte. Tribunul privi locul gol al Liliei şi se posomorî : floarea albă zăcea pe masă.

Lilia l-a mai întîlnit de trei sau patru ori și de fiecare dată o încerca senzația neplăcută ce-o încercase și întîia oară ; tribunul se uita la ea cu o dorință pe care nici măcar nu căuta să și-o ascundă. Cu toate astea, politețea lui nu depășea limitele bunei cuviințe. Cînd era la ei în casă, îl simțea pîndind-o, cîntărind-o. Privirile acestea o frigeau, o înjoseau, fiindcă, uitîndu-i-se mirată drept în ochi, el își ferea căutăturile, ca să repete jocul de îndată ce nu-l mai privea.

Într-un amurg din apropierea saturnaliilor, ca se plimba prin grădină, singură. Treptat, peste întreaga-i ființă se așternuse o cuminte spulberare de nădejdi. Între cele două ceruri, cel de aici și cel de *acolo,* nu se mai întindea nici o punte de visuri. Un cenușiu mohorît o înconjura din toate părțile, un smîrc în care se afunda cu fiecare zi care trecea. Nu da din mîini, nu se zbătea. Întunecimile o trăgeau spre fundurile necunoscute — și ea aștepta clipa cînd o vor înghiți și se vor uni asupră-i.

Tribunul apăruse în grădină, dar nu pe aleea principală, ci prin spate, locul obișnuit de intrare al lui Crispus. Bărbatul merse repede la ea, o mistui în flacăra ochilor o secundă și căzu deodată în genunchi în fața ei. Avea fața răvășită, tulbure.

— Nu mai pot, spuse întretăiat. Divino... te iubesc ! Îmi pierd mințile, de-ai ști cît te doresc !

Încercase să-i înlănțuie picioarele cu brațele. Ea se dase înapoi, cu o exclamație de oroare. Aquileius se ridică de jos, în aceeași clipă crengile unui boschet trosniră, și-n alee se ivi Hermalcion. Libertul sprijini femeia gata să se prăbușească. Lilia nu-l mai văzuse de la Apulia — și iată, el era în preajmă, dornic s-o apere ! Aquileius se făcu palid. Fără nimic altceva, le întoarse spatele și fugi. Lilia își apăsă palmele pe sînii răzvrătiți, arsă de o săgetare perfidă, care o înspăimînta de rușine. Ochii lui Hermalcion erau imploratori :

— Iartă-mă, spuse gîtuit și se plecă, sărutîndu-i tunica.

— Să te iert ? tresări Lilia, Hermalcion, fratele meu !

I se cuibări la piept și începu să plîngă.

— Vino, să nu vadă careva, zise libertul și o conduse pe alee.

Trei luni încheiate tribunul dispăru cu desăvîrșire. Toți vorbeau de războiul împotriva dacilor. Traian fusese ales a patra oară consul, și-n zilele oficiale de sacrificiu străbă-

tea cetatea în carul lui simplu, conducîndu-şi singur armăsarii pannonici, cu cozile tăiate scurt şi coame fluturînd pînă la jumătatea picioarelor. Mulţimea năvălea din pieţe să-l vadă, se căţăra în copaci şi pe ziduri, strigînd ce trebuia să strige cînd îi treceau conducătorii. Oşteanul nu deschisese cum trebuie porţile circurilor, să-i dea spectacole de pomină, ca Nero sau Domitian. *După ce-i voi înfrînge pe daci,* spunea cu dispreţ. Războiul cu dacii devenise un fel de obsesie — şi deşi poporul nu-l vroia, căci ştia cam ce înseamnă o nouă campanie, totuşi ajunsese şi el să-i considere pe barbarii transdanubieni pericolul imanent al patriei, ca odinioară pe gali, şi mai recent pe germani. Mirajul capturilor, scutirea de impozite şi măsurile cu grîu curat ce urmau să-i fie împărţite la orice răspîntie atîrnau greu într-unul din talgerele balanţei pe care Marcus Crinitus i-l cîntărea în faţă. De aceea urma carul, aclamînd pe soldatul care nici măcar nu zîmbea flatat. Traian ştia că trebuie să învingă, dar mai ştia şi că victoriile costă, iar victoria lui va costa enorm. Şi poate nu va fi decît o lipitură neînsemnată găurilor prin care se dezumfla pe nesimţite imperiul.

Luna ceremoniilor de purificare, Februarius, se apropia de sfîrşit. Oraşul vui de la un cap la altul : Traian plecase spre Danubiu, unde iernaseră legiunile. În puţin timp, acvilele romane şi semnul lupoaicei vor scînteia în cîmpia getică de dincolo de fluviu. O săptămînă de la eveniment, Rusticus sosi la vila lui Crispus. Crispus era în oraş. Un slujitor intră în atrium, unde Lilia da de mîncare peştişorilor din bazin.

— Tribunul Aquileius doreşte să te vadă.

Ea se cutremură cu violenţă. N-ar mai fi putut da niciciînd ochii cu dînsul ! Vru să se retragă, să-i spună slujitorului că nu-i nimeni acasă. Prea tîrziu, draperia şi fusese dată la o parte şi-n pragul vestibulului se oprise statura înaltă de care se temea atîta. Tribunul lăsă să cadă faldurile perdelei, uitîndu-se lung la ea. Cu o plecăciune adîncă, slujitorul ieşi. Erau singuri. Lilia coborî pleoapele şi aşteptă. Rusticus veni la ea, îi apucă mîinile, silind-o să înalţe fruntea. Remarcă excesiva paloare întinsă pe chipul lui.

— Nu înţeleg cum am mai avut curajul să apar în casa asta, şopti el. Am necinstit legea ospeţiei, şi pe tine, doamnă, zeiţă a sufletului meu. În seara aceea am fost

nebun, dar poți condamna nebunia unuia care, într-o clipă de uitare de sine, a vrut să mînjească luna de pe cer, cu o îmbrățișare nedorită ? Prin ce întîmplare fericită mi s-a povestit istoria ultimilor tăi ani ?

Tribunul avea un ton umil, constrîns.

— Am venit să-mi iau rămas bun. Peste o săptămînă sau două îi înmînez imperatorului un mesaj scris de Senat. Iată că ne despărțim ! Poate-mi voi lăsa viața pe cîmpul de luptă, căci am să cer să lupt ! Multe femei mi-au intrat în inimă și-n gînduri, dar au dispărut ca fumul. Pe tine te-am văzut fugitiv, și aproape fără să-ți vorbesc. Dintre femeile iubite de mine și care m-au iubit, nici una nu-ți poate sta alături. Rămîi cu bine.

Înfășurîndu-se în pelerină, se depărtă cu pași mari.

Lilia ațintea draperia care încă tremura în inele, cînd simți că cineva îi pune mîna pe braț. Se trezi la realitate : era Hermalcion. Cu un deget pe buze, el o duse în dosul unei coloane.

— Am auzit totul.

— Mă spionezi ?

— Te apăr, spuse scurt Hermalcion. L-am urmărit pe tribun, îți poate fi de folos.

— Mie ! roși Lilia.

— Ție !

Un moment, privirile lui o răscoliră pînă-n străfundul sufletului. O apucă strîns de braț.

— *Omul acesta te va duce dincolo de Danubiu !*

Un fior străbătu trupul femeii.

— Lasă-mă, se împotrivi strînsorii.

— Înțelegi ? Te vei prăpădi de dor, și eu de scîrbă și de groază ! Tu te gîndești la bărbatul acela, tînjești după el, îți spulberi viața ceas de ceas, zi de zi. Mai bine n-ai fi aflat că trăiește ! Cel puțin înmormîntaseși pentru totdeauna o amintire. Astăzi știi că el n-a murit, că undeva inima lui bate așa cum a bătut mereu — nu-i un lucru să te pierzi de disperare și neputință ? Pamphylus e mort, eu l-am omorît a doua oară ! Oh, dac-aș fi tăcut la Tomis, dacă dulăii din Apulia n-ar fi fost dezlegați !

Pe obrazul lui, lacrimile curgeau șiroaie.

— Blestemat fie ceasul în care m-am născut ! De cînd l-am avut la picioarele mele sfîșiat de cîini, asta m-am tot întrebat. Acum Dumnezeu mi-a deschis ochii și mi-a

luminat drumul : am să te ajut să ajungi iar dincolo de fluviu, iar Rusticus Aquileius, de şi-ar muşca limba de două ori în gură şi nu o să refuze !

Sprijinită de coloană, Lilia îi asculta cuvintele.

— Şi dacă nu mai e acolo ?

— Va fi ! auzi ca prin vis vocea lui Hermalcion.

— Bărbatul meu...

Hermalcion clătină din cap.

— O să înţeleagă şi o să uite.

Două zile nu-l văzu pe libert. A treia zi, Hermalcion îi şopti grăbit, în timp ce aprindea opaiţele :

— La căderea nopţii, pe banca de piatră de lîngă grotă.

Înfrigurată, s-a dus în grădină şi s-a aşezat pe bancă. Întunericul o înfăşura de pretutindeni, zgomotele dispăruseră. Banca se afla aproape de zidul grădinii, pe partea aceea ea răspundea în via Nomentana. Şi marea arteră se liniştise. Rar, duruiau roţile carelor ce n-aveau voie să circule în oraş decît după apusul soarelui. Auzi scîrţîitul portiţei grădinii, apoi paşi crîşniră pe prundul aleii. Întîi nu deosebi silueta care se apropia de ea, inima-i făcu un salt şi bătu mai cu putere. Nu era Hermalcion, ci Rusticus Aquileius !

Tribunul dase dovadă de curaj să nu fi fost însoţit de slujitori, venind la Crispus. Dar aventurile lui amoroase, silindu-l să hoinărească între apusul şi răsăritul soarelui, la orele acelea binecuvîntate de Cupidon, cînd soţii sau taţii dorm cu demnitate şi fără vise de prisos în casele pe ale căror ferestre intra cel mai adesea — îl obişnuiseră să umble mai mult singur noaptea. Rar îl însoţeau sclavi sau soldaţi de-ai magistraturii, mînuia cuţitul sau gladiul ca un luptător de circ şi nu era laş. Cu un an în urmă, ţintuise cu sabia de poarta unei case din Aventin pe un atacator, găsit dimineaţa de proprietar încă viu.

Aquileius ajunse la bancă, se înclină şi rămase în picioare. Din pricina nopţii, nu-i vedea obrazul. Vocea tribunului era joasă şi calmă.

— Pregăteşte-te să pleci poimîine la răsăritul lunii, domnă. Libertul vostru m-a pus în curent cu toate. Într-adevăr, în viaţa mea nu am greşit cum am greşit cu tine. Poimîine vei primi un semn.

Se depărtă, făcu cîţiva paşi şi reveni iar.

— Fericesc bezna care mă fereşte de ruşinea de a te putea privi. Cînd va fi ziuă şi-ai să te uiţi la mine, nu mă condamna. Cei care iubesc n-au vină.

Două zile Lilia pluti în nesiguranţă. În după-amiaza celei de a doua zi, Hermalcion îi dete semnul aşteptat. Crezuse poate că e o glumă a imaginaţiei ei, nu era! Laţul se strîngea, o înfăşurase acum solid în ochiul lui necruţător, tîrînd-o în necunoscut... Ce-i mai păsa! De la convorbirea cu Hermalcion, înţelesese că nu se putea altfel, libertul îi dase ultima speranţă, şi singura valabilă.

De cîtva timp, Crispus o privea cu o căutătură stranie. Nu spunea nimic, privea şi atîta tot. Tăcerea asta o teroriza, îi părea că pînze nevăzute se ţes în juru-i în seara celei de a doua zile se retrase în dormitorul ei separat. Hermalcion intră ca o umbră. Purta o pelerină lungă, cu glugă. Îi întinse şi ei una.

— Îmbrac-o, uite! Ne aşteaptă tribunul!

Casa dormea. S-au furişat în grădină, au deschis portiţa din spate. Aquileius a tras-o în uliţă. Nu ardea nici o făclie. La primul colţ, aşteptau caii soldaţilor, alţi trei cai liberi, ţinuţi de nări să nu sforăie, fură aduşi de aceştia. Hermalcion a ajutat-o să încalece. Micul convoi porni în galop.

Şi Rusticus Aquileius, şi Hermalcion, şi ea crezuseră că nu i-a văzut nimeni plecînd. Mustrarea ce şi-o adresa Lilia era zadarnică, fiindcă în momentul suirii pe cai, la portiţa grădinii un om privise grupul, ascuns în boschete, şi ascultase apoi copitele scăpărînd pe bolovanii uliţei. Multă vreme el nu se mişcă de acolo. După ce se lăsă tăcerea. Crispus ieşi dintre tufe, încuie poarta şi cu paşi înceţi o porni spre casă. Intră în vilă, oprindu-se la bazinul din mijlocul ei. „Degeaba încerci s-o ţii aproape." îi spusese Aquileius. „Femeia este moartă pentru tine, pentru noi toţi." După asta, dispăruse stiletul cu mîner de aur de pe măsuţa din bibliotecă, unde-l păstra.

Cu capul coborît în piept, Crispus privea nemişcat apa din bazin. Murmurul fîntînii gîlgîind în linişte i se păru c-ar fi trebuit să fie plînsul pe care să şi-l înăbuşe. Se miră că poate fi atîta de calm.

Cap. XXIX

La postul de reîmprospătare dinainte de Viminacium, fugarii aleseră alți cai și se despărțiră de soldați. Călăriseră unsprezece zile, unsprezece zile de goană întinsă, de-a curmezișul Moesiei împînzită de sulițe romane. Ultimele scînteiri ale soarelui apus mureau pe podișul ce cobora la Danubiu.

Rusticus, Hermalcion și Lilia galopau în aceeași linie, tribunul ceva mai detașat. O schimbare se produsese în Lilia. Ani întregi fusese calmă și blîndă. Acum, zîmbetul i se șterse de pe buze, o asprime brutală îi îngroșa sîngele. Ea însăși dorise transformarea, și-n nopțile de popas, ghemuită lîngă focul cu flăcări scuturate de vînt, adulmeca mirosul cailor, al buștenilor de pe jeratic și chiar al celor doi bărbați din preajmă ; i se părea că acestea sînt mirosuri necunoscute, de care habar n-avusese pînă atunci. Pamphylus, Crispus, anii trecuți îi uitase. Nebunia ei spărsese învelișul adormitor și crescuse — nu ca o floare delicată — ci ca o floare uriașă și înghețată, cu suc iute și rău. Floarea asta, purtată în piept de unsprezece zile, o îmbăta din ce în ce mai puternic. Totuși, pe măsură ce se apropiau de fluviu, ea șovăia... va ajunge sau nu va ajunge ? Călătoria era plină de primejdii, dar nu un bărbat, doi gîndiseră pentru ea ! Nu mai putea da înapoi.

Planul îl ticluise pînă în cele mai mici amănunte Rusticus Aquileius. Vor intra în tabără. Asta însemna miezul nopții. Va preda imperatorului scrisoarea Senatului. Scrisoarea, Marcus Crinitus o s-o citească sigur la el în cort. După aceea, tribunul va obține permisul de liberă trecere, îl cunoștea pe Claudius Livianus, n-ar fi fost motiv de bănuieli pentru o astfel de cerere : solul Romei era în drept să viziteze nestingherit campamentul și împrejurimile, însoțit sau singur, ca să poată raporta ce a văzut cu proprii-i ochi. Permisul îl va da Liliei. După... Rusticus o privise cu înflăcărare.

— Dincolo ești singură, să alegi.

În noapte, se vedea focul taberei la nici o milia depărtare. Armăsarii sforăiau aținați, vîntul le aducea în nări prezența animalelor din campament.

— Ține, poate ai nevoie.

îi dase stiletul pe care ea îl văzuse de atîtea ori la bărbatul ei. Nu se miră. Tăcută, l-a vîrît în sîn.

Am văzut însă că slăbiciunea lui Rusticus Aquileius și lipsa din tabără a imperatorului schimbaseră acest plan. Împins de oarba lui pasiune, deși se stăpînise unsprezece zile, acum cînd Lilia urma să se despartă de el pentru totdeauna, tribunul alergase după ea.

Lilia nu mai era în stare să-l împiedice. A întors o singură dată capul :

— Întoarce-te !

Aquileius își îmboldi și mai tare armăsarul, căutînd s-o ajungă. Dubasele podului gemeau în pripoane, clătinîndu-se. Pe ostrovul aflat în mijlocul fluviului și de care erau legate bărcile în continuare, un soldat îi privi nepăsător, pe jumătate ieșit din bordeiul săpat în pămînt, întărit cu lemn. N-avea de ce să fie alarmat, odată ce cei din Viminacium îi lăsaseră să treacă pe demonii ăștia dezlănțuiți. Remarcă în scurta trecere tunica tribunului, și scuipă plin de admirație. „Duc vești importante." Se retrase în bîrlogul lui. O voce se năzări din fundul bordeiului :

— Ce se aude pe pod, Ninius ?

— Nimic, zise soldatul așezîndu-se pe maldărul de paie risipit pe jos. Mută-ți picioarele de la nasul meu și vezi-ți de somn. Au trecut doi curieri. Mîine sau poimîine pornim.

— De-am porni odată, mormăi celălalt, și bordeiul se cufundă iar în liniște.

Urmată de Aquileius, Lilia ajunsese la capătul podului. Cîteva făclii înfipte în pămînt, învelite cu piei de capră spre partea cîmpiei, ardeau cu o flacără fumegoasă. Un grup de soldați se repezi spre ei. Parte din soldați erau călări.

— Stați ! răcni o matahală bărboasă cu pumnul în sus, strîns pe mînerul gladiului.

Femeia smuci înfricoșată zăbala. Nu se aștepta să fie atît de mulți. Armăsarul primise semn de două ori în noaptea asta, și în împrejurări asemănătoare. Din instinct, înțelese gestul, cum înțelesese și-n cele două rînduri i dărîmă un soldat, care căzu în apă, zburînd peste șanțul de apărare.

— Stați ! răcni iar matahala și-și înfipse gladiul în pieptul armăsarului lui Aquileius. Nechezînd dureros,

animalul se ridică în două picioare, cu ochii rostogoliți de spaimă și suferință, dar tribunul sărise în spatele bărbosului, încleștîndu-l de gît.

— La cai... ! horcăi acesta.

N-avea nevoie s-o mai spună. Cinci călăreți se și avîntaseră în beznă, după Lilia.

— Alarma ! strigă unul din ei, dispărînd în noapte.

Soldați apăreau din toate părțile. Începuse să bată toaca de fier. Tribunul smulse gladiul din mîna unui soldat mai aproape de el și se rotea ca un leu întărîtat, tăind în carne vie. El se afla pe pod, retrăgîndu-se de-a-ndaratelea, pas cu pas. Unul din soldați îi zări tunica și înțepeni de surpriză. Șovăirea o plăti scump, căci mîna îi fu aruncată în apă cu sabie cu tot. Urletul lui de fiară acoperi gălăgia.

Rusticus Aquileius înțelese deodată că e pierdut, că tot ce făcuse el pînă atuncea fusese pur și simplu demență, iar lupta de acum, trădare ! Tunica pe care o purta se mînjise de acțiunea unui nedemn.

— Tribunul poporului ! gîfîi.

Îndoi genunchiul și frînse pe el sabia dintr-o singură apăsare. Lepădă cioturile cu furie în grămadă și vru să se arunce în fluviu. Se prăbuși însă sub povara soldaților, mormanul de trupuri căzu pe pod, lunecă la marginea dubaselor, și c-un țipăt prelung, scos de toți, se rostogoli în apă.

*

Pe cîmpia albită de lună, încleștată de gîtul armăsarului, Lilia părea una cu el.

Lăsase frîul. Slobod, armăsarul galopa cu urechile ciulite. Ierburile și mărăcinii înalți zgîriau pulpele femeii, nici nu simțea. Groaza îi strîmba chipul, căci cu toată biciuiala vîntului și șuierul ierburilor smulse de copite, auzea în spate un alt galop ce se apropia din ce în ce. Drept în față, se profila cocoașa unui dîmb împădurit. Repezi armăsarul într-acolo, cu cel din urmă efort.

Urmăritorii făceau parte din cavaleria numidă a lui Lusius Quietus. Caii, scunzi și iuți, alergau cu burta la pămînt, cu coada întinsă, iar călăreții, pe deșelatelea, nici nu săltau în spinarea lor. Ca arme aveau topoare, arcuri și sulițe grele, cu vîrf dublu și îndoit înăuntru. Unul din ei era mai în frunte, la nici cincizeci de pași de Lilia. El azvîrli toporișca fără să se ridice de pe cal.

Lilia auzi vîjîitul, arma îi atinse în treacăt umărul. Înlănţui mai strîns coama şi-şi culcă obrazul pe gîtul armăsarului. O durere ascuţită îi sfredelea locul lovit. „Mă ajung." Nu-şi termină gîndul. Ceva ca o flacără o arse în spate, gemu şi-şi duse inconştient mîna la piept. O ceaţă neagră o învălui. Trupul lunecă într-o parte. Armăsarul domoli goana şi se abătu spre dreapta.

Călăreţii opriră brusc. Al treilea din stînga — aidoma cîmpului de luptă ei se desfăşuraseră în unghi, cu laturile îndoite — lasă arcul în jos. Înaintaseră prea mult, trebuiau să se întoarcă, fluviul nu se mai vedea. Toţi cinci lungiră gîturile spre umbrele întrezărite de lună prin ierburi. Răsună un chiot scurt şi o ploaie de săgeţi zbîrnîi, parcă scuturate de buruienile la care se uitau. Unul din soldaţi căzu de pe cal, cu un ţipăt. Ceilalţi smuciră dîrlogii şi se făcură nevăzuţi.

Alte umbre se amestecară umbrelor lunii : nişte siluete îndesate, şi ele călări. Una din ele sări de pe cal, îngenunche şi-şi lipi urechea de pămînt. Cîteva clipite el stătu aşa nemişcat. Paftalele care-i împodobeau brîul de piele scînteiau. Ridicîndu-se cu arcul în mînă, spuse liniştit :

— Nu se mai aud.

Ceilalţi călăreţi, şapte sau opt, se ţineau drept, pe spinarea cailor. Pe pieptarele de viţel, lănţugurile se încopcau de umerii voinici. Aveau lănţuguri de astea şi pe braţele goale, la încheietura pumnilor.

— Au început să treacă puntea, mai spuse cel descălecat, punîndu-şi arcul cruciş în spate.

Cel mai bătrîn dintre ei se răsuci în şa. La mică distanţă, armăsarul Liliei se uita imobil spre ei. Îşi scuturâ coama, nechezînd ca un fel de suspin. Bătrînul dădu călcîie calului şi porni spre el. Ceilalţi îl urmară.

Armăsarul nu se sperie. Necheză încă o dată, scurmînd din copită. Lilia zăcea în iarbă. Pelerina se desfăcuse, gluga descoperea fruntea. Unul din călăreţi apucă armăsarul de dîrlogi, altul descalecă, aplecîndu-se : obrazul femeii, alb şi cu pleoapele închise, răsări dintre buruieni ca o pată de cretă. Călăreţul descălecat privi cămaşa muiată în sînge, zări vîrful săgeţii ieşind de o palmă sub sînul stîng.

— E o femeie şi e moartă, taraboste.

Nici unul nu făcu un gest. Se uitau la trupul cu pulpele dezgolite. Cel descălecat se plecă din nou şi pipăi

pieptul moartei. Desfăcîndu-i cămaşa, scoase stiletul cu mîner de aur. O exclamaţie îi scăpă de pe buze. Bătrînul tresări şi întinse poruncitor mîna. Primi pumnalul şi zise brusc :

— Asta-i arma regelui de la Sarmizegetusa.

— La pod s-a iseat larmă, mormăi cel care găsise stiletul. Regele nu dă pumnalul decît alor lui. Femeia poartă veşminte romane, dar încălţările sînt de-ale noastre. Poate era iscoadă şi se-ntorcea cu noutăţi de la duşman.

Bătrînul taraboste chibzuia. Schiţă un gest.

— Suiţi-o pe cal şi să mergem !

Urcară femeia şi o legară acolo, frîngînd-o pe greabănul calului. Se întoarseră, şi în trap iute tăiară pieziş cocoaşa dealului împădurit.

Zorile încă nu se iviseră, cînd călăreţii încetiniră mersul. Intraseră într-o văiugă adîncă şi prăpăstioasă. La tot pasul se loveau de prăvălirile stîncilor, de buştenii tăiaţi. Călăreţii cunoşteau locul şi poteca cea bună ascunsă de hăţişuri, ocolind abatizele. În vale, se rostogolea un torent, zăgăzuit din loc în loc. La fiecare obstacol, în dosul fiecărei cute de teren, capete pletoase urmăreau trecerea micului convoi. Oamenii nu puneau nici un fel de întrebare ; auziseră potcoavele sunînd pe pietre, îi vedeau acum pe călăreţi purtînd ciudata lor povară. Ochii urmăreau un timp, se întorceau apoi scrutînd cenuşiul zilei filtrat treptat în pădure. Cînd şi cînd zăngănea un scut, clincănea vreo toporişcă izbită de bolovani. O aşteptare încremenită pîndea în tufe, cărări şi colţuri de munte.

Grupul sui un pripor şi intră într-o poiană rotundă. Un foc din cetini de brad, pe stinse, ardea în mijlocul poienii. În jurul focului, cam o sută de bărbaţi stăteau aşezaţi, ascultînd vorbele unui luptător, singurul din ei care purta cămaşă de zale măruntă. Era destul de tînăr, mijlociu ca statură, avînd agăţată de bonetă o coadă roşie de vulpe, ce-i flutura pe spate la mişcări.

În jur nu existau aşezări omeneşti. Lîngă foc stau doar bărbaţi şi tineri de la cincisprezece ani în sus ; femeile, copiii şi bătrînii neputincioşi plecaseră în tainiţele muntelui, cu vitele şi turmele.

Bărbatul tăcu şi toţi priviră pe călăreţi venind în şir, unul după altul. Bătrînul descălecă, se duse la foc şi arătă armăsarul şi femeia de pe dînsul.

— Romanii au terminat podul de peste fluviu. Sînt vase multe. Dușmanul va pune curînd piciorul pe pămîntul nostru.

— Asta o știm, taraboste, spuse omul cu coadă de vulpe. Spune-mi ce ai surprins la apă, d-aia v-am trimis acolo. Și ce ați adus pe cal ?

— O femeie. Am omorît și-un roman.

În cuvinte puține, tarabostele povesti întîmplarea. Cei de la foc ascultau cu atenție ; în momentul cînd bătrînul dădu cuțitul, adunarea scoase un murmur uimit, împingîndu-se din coate. Șeful tribului se uită la pumnal.

— Romanul l-ați lăsat în cîmp ?

— Ce era să facem cu el ? înălță din umeri tarabostele. Ne-a părut rău de calul lui, nu l-am putut prinde, a fugit. În schimb, ai altul mai frumos.

— Pumnalul este al lui Decebal, zise, privind mereu lama, omul cu coada de vulpe. Cred că ai dreptate. Femeia moartă a fost iscoadă. Să te duci cu ea și cu cuțitul ăsta la rege, să știe ce s-a petrecut. Poate așteaptă vești, și le așteaptă zadarnic. Să pornești chiar acum cu doi din oamenii tăi.

Bătrînul luă înapoi stiletul, îl vîrî în brîu și se depărtă. Călăreții descălecaseră. Îmbucau în picioare merindea scoasă de la coburii șeilor. Adunarea privea spre trupul îndoit pe gîtul armăsarului, pe care tremurau flăcările focului.

Cap. XXX

Pe podul de vase, cohortele traversau fluviul.

Strigăte victorioase cutremurau văzduhul la capătul podului, pe partea lui stîngă. Soldații se uitau peste spinările camarazilor lor, comandanții aliniau șirurile răzlețe : pe malul getic, imperatorul primea defilarea trupelor.

Fusese cel dintîi care atinsese pămîntul barbar încă din zorii zilei. Suit pe un mic monticul, cu brațele încrucișate la piept, Marcus Crinitus strîngea buzele. Era cu capul gol. O pelerină roșie, cu poalele tivite în fir galben,

îl învestmînta ca pe un augur[76] sau preot de sacrificiu. Mai la o parte, Criton şi tribunul Licinius Surra asistau şi ei la trecerea trupelor. Praefectul Claudius Livianus defila cu soldaţii, Lucius Quietus cu călăreţii. Laberius Maximus comanda cele două legiuni care treceau fluviul simultan ceva mai jos şi tot pe un pod de vase, la înălţimea Diernei.

Aşa se întocmise planul de bătaie. Laberius urma să facă joncţiunea cu Traian la Tibiscum. Imperatorul calculase bine, Viminacium era aşezat la egală depărtare de stepele pannonice şi de Moesia, şi era cetate excelent fortificată. Aici îşi concentrase la maximum trupele, tot aici adunase provizia de război. Viminacium îi oferea o puternică bază de operaţii, care i-ar fi lipsit aiurea ; şi-apoi era punctul cel mai apropiat de peninsulă, pe unde se putea ataca Dacia. Nu degeaba terminase el şoseaua iniţial începută de Domitian pe partea dreaptă a fluviului, peste o sută de cincizeci de milia, cît ţinea malul prăpăstios al fluviului. Şoseaua, nu prea lată, mai mult şleau prunduit, avea menirea să înlesnească tragerea de pe mal a corăbiilor şi batelurilor cu merinde, pe care trebuia să le transporte în susul apei, spre tărîmul operaţiilor : flotila pannonică şi moesă naviga încărcată cu alimente şi material de război, supraveghiind totodată ambele laturi ale Dunărei.

Soldaţii se răriseră pe pod. Uruind greoi, înhămate cu sclavi sau animale de povară, balistele, feluritele maşini complicate şi căruţele clătinau îngrijorător dubasele. Zbieretul trupei contenise. În faţa lui Traian se înălţau acum suliţele şi acvilele cărora ziua mohorîtă nu le da nici o strălucire, iar pe pod, boncănind într-un răpăit amestecat de potcoave, tropăia cavaleria numidă şi mauretană, condusă de Lusius Quietus.

Traian se posomorî.

Ieri noapte îl treziseră din somn larma taberei, chemările sentinelelor. La intrarea cortului, unii vroiau să intre, alţii împiedecau accesul. El dormea îmbrăcat — obişnuinţa nopţilor din Iberia şi de pe Rin, cînd atacurile surveneau în orice clipă, favorizate de somn şi întuneric. De asemenea, nu-şi părăsea gladiul de sub căpătîi. Sărise în picioare, cu el în pumn. În pîlpîirea făcliilor, zări cîţiva soldaţi vociferînd indignaţi, şi-n mijlocul lor un bărbat ud, cu capul descoperit, însîngerat şi zdrobit. Soldaţii

tăcură imediat ce fața rasă apăru în ușa cortului. Omul ținut de soldați ridicase fruntea. Traian își memorase ochii de femeie contrastînd cu profilul energic ce-i plăceau atît de mult tatălui lui adoptiv : bărbatul era Rusticus Aquileius.

Un caz fără seamăn... ca un consul să fie arestat de veterani ! Aquileius se smucise din mîna soldaților, îndreptîndu-și trupul. Pe obrazul drept, sîngele se înnegrise, scurs de la urechea tăiată.

— Iată-mă ! spuse semeț tribunul. Nu am gladiu, l-am rupt eu însumi. Să nu mă-ntrebi nimic, căci nu-ți voi răspunde nimic, Caesar. Fă cu mine ce vrei !

Ca stăpîn al oștirii ce-i defila prin față trebuise să-și dea o continență. Nu știa dacă sclavul rămas în tabără mărturisise ceva. Porunci să-l aducă și pe acela în cortul lui. Lucius Quietus și Claudius Livianus sosiră la rîndu-le. Rusticus Aquileius abia se uită la Hermalcion. Libertul, rătăcit, cu buzele tremurînd, sughița în horcăituri guturale și de neînțeles. Bolboroseala îi prelungea pe buzele vinete șuvițe de sînge cleios. Avea degetele strivite și o mare rană la cap, care-i închidea un ochi. Același centurion care-l dusese la cazne îl și aducea. Îmbrîncindu-l, îl obligă să îngenunche la picioarele generalului.

— I-am tăiat limba, Augustule, rar am mai întîlnit așa încăpățînare !

Aquileus tresări și-și plecă privirile asupra nenorocitului. Un soi de înduioșare îi muie sufletul, și asta nu-i sta în obicei, dar celălalt ridicase capul și se uita tulbure la el, încercînd să zîmbească. Tribunul se cutremură și deodată îl apucă în brațe, strîngîndu-l la piept.

— Stai în picioare ! răcni. Numai la statuile zeilor să îngenunchi, iar omul ăsta nu-i decît om !

Cei din cort rămaseră stupefiați. Traian se încruntase. Făcu un pas, dar se opri. În cort năvălise un soldat. Părea să fi fost supus la un efort grozav. Plecîndu-se în fața împeratorului, se înălță arătîndu-și chipul, era matahala bărboasă în spatele căreia sărise tribunul după ce-i fusese înjunghiat calul.

— Am urmărit femeia pe malul stîng, vorbi bărbosul iute. Călăreții noștri au străpuns-o cu săgeata !

— Ce femeie ?

Tribunul deveni livid. Hermalcion îi scăpă din braţe şi căzu jos. Aquileius scoase un muget şi se repezi la soldat. Înfigîndu-i mîinile în gît, urlă scos din minţi :

— Aţi omorît-o !

Îl îmbrînci în lături şi o clipă stătu gîfîind, cu ochii holbaţi. Traian încleştă mînerul gladiului. Privirile tribunului îl ocoliră şi se opriră pe masă. La lumina candelabrului iudeu, printre celelalte nimicuri lăsate de împerator cînd se culcase, sclipea lama unui pumnal. Dintr-o săritură fu la masă şi luă cuţitul.

— Să vă-nghită infernul !

Înainte să-l fi putut opri careva, îşi deschise adînc la braţ vîna vieţii. Sîngele ţîşni lung, împroşcînd mantaua lui Livianus. Nimeni nu făcea o mişcare. Stăteau înmărmuriţi, transformaţi în stane de piatră. Întinzîndu-şi braţul pe care şiroia sîngele, tribunul, îmbătat de propriu-i gest, izbucni în rîs :

— Fericit acel care străbate moartea, căci cunoaşte izvorul şi sfîrşitul vieţii ! mai spuse, şi-şi apăsă cu sete pumnalul în junghiętura gîtului, pînă la plăsele.

O clipă nemaipomenit de lungă stătu ţeapăn lîngă masă, apoi se prăbuşi la pămînt cu faţa în jos.

Livianus se dezmetici primul.

— Trădare ! strigă.

Traian se uita nemişcat la trupul lui Aquileius. La strigătul praefectului, întoarse capul spre dînsul. Era atît dispreţ în ochii lui, încît celălalt îşi înghiţi cuvintele ce ar fi vrut să mai rostească.

— Chemaţi-l pe Criton, spuse Traian.

Medicul cercetă ambele trupuri.

— Sclavul va trăi.

— Să trăiască ! spuse scurt imperatorul. E liber. Luaţi-i de aici şi anunţaţi familia tribunului la Roma. Rămîi, Criton.

Toţi ieşiră din cort.

Traian se sprijini de masă şi aruncă o căutătură la urmele de sînge de pe jos, supte de pămînt. Fără să se întoarcă, zise medicului :

— Tu ai înţeles ce s-a petrecut ?

— Da. A trecut dincolo o femeie pe care o iubea.

În cort se lăsa tăcerea. Traian începu să zîmbească.

— Femeia a murit şi ea. Îşi încrucişă braţele la piept. Femeia a murit şi ea, repetă lungind silabele. E destinul,

Criton. Înseamnă că nu totdeauna joci ca să și cîștigi. Între numerele cîștigătoare există și unul necîștigător. Mi se pare că ăsta iese cel mai des.

I se uită drept în ochi. Apoi se duse și se trînti pe culcușul de blănuri, punîndu-și gladiul alături de pernina umplută cu păr de capră.

— Poate așa și trebuie, spuse cu brațele sub cap. Aquileius m-a impresionat. În cort încă miroase a sînge și a bărbăție. Asta-mi amintește de Thrasea, pe Rin am avut un ofițer căruia-i intrase în suflet povestea sinuciderii lui. Am să-ți spun ceva, Criton. Mă-ncearcă un fel de umilință în fața curajului altora. Am patruzeci și nouă de ani, și nu mi-a tremurat încă nici inima, nici brațul. Nu știu însă dacă aș avea curajul să-mi iau viața. În genere, un soldat ucide sau este ucis. *Nu se ucide.*

— Nu te mai gîndi. Dormi. Mîine dimineață trebuie să fii odihnit.

— Nu mi-e somn. Se scula într-o rînă. Îmi amintesc că într-o seară cînd Domitian *mai* trăia, la o ultimă revedere a mea cu Lucius Rufus, am stat de vorbă la un banchet cu Publius Cornelius... sînt șapte ani de atunci. Am vorbit multe, tocmai veneam din Germania. L-am povățuit să-și scrie impresiile despre germani, mă surprinsese claritatea și puterea lui de observație în a prinde aspecte reale, pe care eu, deși mai tot timpul cantonat acolo, aproape că nici nu le băgasem de seamă. Și-a scris cartea, o am în lada de campanie, dar tu, desigur, ai citit-o. Mai țin minte că m-am înțepat cu Vaiento și Messalinus, erau și ei invitați. Vaiento susținea că stăpînești o armată prin bani ; m-am supărat sau am făcut pe supăratul, cumva avea dreptate. I-am demonstrat totuși că nu bani trebuie să împarți trupei, ci curaj, cinste și dreptate. Numai așa îi stăpînești.

Începu să rîdă încet.

— Și toate astea de unde să le iei ? Nu prea se găsesc la orice colț de drum ! O trupă formată din suflete ca sufletul lui Aquileius ar fi un lucru strașnic, înțelegi ? Mai mă gîndesc...

Tăcu. Criton îi respectă tăcerea. I se păru că generalul adormise cu ochii deschiși.

— La ce te gîndești ? îndrăzni să-l întrebe, mai mult ca să se convingă dacă doarme.

— La multe, spuse imperatorul sărind jos din culcuș. Iată și zorile ! Adu-mi apă să mă spăl.

Neliniștea ce-l cuprindea înaintea oricăror acțiuni hotărîtoare acum se calmase. Înfășurat în pelerina roșie, Traian privea de pe monticulul pe care sta suit armata pornită în tăvălug spre munții zăriți prin pîcla cîmpiei și a cerului încărcat de ploaie.

Le vorbise soldaților cîteva cuvinte. Toți zăriseră găinile sfințite favorizînd auspiciile. Nici o luptă nu se putea începe pînă ce găinile nu erau observate cum mănîncă rămășițele zvîrlite de la bucătării. Dacă nu înghițeau cu lăcomie, bătălia putea fi socotită ca și pierdută. Cînd preotul le deschisese cușca, găinile s-au repezit fără cîrîituri și bateri din aripi spre cozonac și mîncară rapid totul, cotcodăcind după aceea bucuroase. Soldații zbieraseră încrezători, preotul mîngîiase păsările. Pe podul de vase, imperatorul, urmat la cîțiva metri de suita personală, trecuse fluviul.

— Soldați ! le spusese. De aci-nainte dormim pe apucate, dar mîncarea nu va lipsi din marmide ! Sînteți grași și odihniți. Într-o săptămînă sau o lună o să mai scădeți din burtă, dar or să vi se îngrașe, în schimb, ranițele de aur și prăzi. Fiți curajoși și gîndiți-vă la părinții voștri ! De azi, Dacia este provincie romană !

Trupa țipase pînă răgușise.

Traian ceru să i se aducă armăsarul, ordinele se încrucișară în toate părțile, sulițele se plecară. Cohortele și-au luat locul, mașinile și căruțele porniră și ele. În ceața înecăcioasă, caii nechezau enervați de larmă și aer tare.

Pelerina roșie a lui Traian flutura în vînt la marginea imperiului, ca o pată aprinsă de sînge. Apoi el încălecă armăsarul, strîngînd zăbala. În spate, castrele întărite îi asigurau atacul și eventuala retragere ; pe fluviu, flota pannonică își ridicase steagurile ascuțite ; în față, trupa despica negura în ritm cadențat. Cohortele din legiunea I Italica mărșăluiau cîntînd o veche melodie soldățească de pe timpul lui Iulius Caesar. Mirosul de sudoare, sandale și piele neargăsită răspîndit de soldați se amesteca aburilor misterioasei cîmpii getice.

Traian își umflă pieptul sub platoșa încrustată. Strînse și mai tare zăbala. Armăsarul juca în loc, sforăind.

Undeva departe, aninată de văgăuna vreuneia din creste, era Sarmizegetusa. Romanii porniseră într-acolo, cîntînd.

Cap. XXXI

Micul convoi, în frunte cu bătrînul taraboste, ajunsese aproape de sfîrşitul călătoriei.

Înserarea cuprindea pădurea. Printre copaci, zidurile cetăţii se înălţau într-o pată neagră şi nedesluşită. Locul mişuna de luptători, căţăraţi în pomi, ascunşi în tufişuri. Multe rînduri de sentinele cercetaseră convoiul şi îi dase liberă trecere. Portul tribului burr [77] îi asigurase. Priviseră însă cu toţii, uimiţi, povara legată de şaua armăsarului de rasă.

Chiar la lespezile în trepte ce suiau la poarta cetăţii, tarabostele Mucapor răsărise în mijlocul potecii, cu o făclie de răşină în mînă.

— Vrem să-l vedem pe rege, spuse conducătorul convoiului. Tribul nostru are să-i dea o veste.

Mucapor înaintă cu făclia şi lumină pe călăreţi, scrutîndu-i pe fiecare în parte. În faţa armăsarului plecă torţa : obrazul de ceară al Liliei, grav şi înmărmurit, îl obligă să se dea speriat un pas înapoi.

— Iscoada lui Decebal, mai zise bătrînul, îndemnîndu-şi calul.

În urma lor, Mucapor, rămase năucit. Iscoada lui Decebal... ce-mai-era-şi-asta ! ? Femeia dispărută de ani de zile de pe meleagurile lor se întoarcea moartă, adusă de burrii de la Alutu ! Revăzu ca şi cum ar fi fost ieri pe fosta sclavă din pădurice, cînd îi spusese că Scoris a murit... şi ce va spune azi caucoensul ? Curiozitatea şi teama puseră deopotrivă stăpînire pe el. Alergă după călăreţi.

Convoiul urca acum treptele de bolovani, descălecat şi purtînd caii de căpăstru. Cetatea părea pustie, poarta era închisă. Cu toate astea, fără ca măcar să bată în grelele tăblii, canaturile se traseră scîrţîind în lături, acţio-

nate de lanțuri. Cei dinăuntru prinseseră de știrea sosirii solilor burri. Unul după altul, oamenii convoiului pășiră sub bolțile rotunde.

Regele nu era în cetate.

Părăsise reședința printr-o ieșire ascunsă și însoțit de un alai ciudat se îndreptase spre hățișurile ce mărgineau apa Sargetiei, la slobozirea ei dintre ziduri. Patru cai înaintau cu fereală pe poteca strîmtă năpădită de covorul frunzelor moarte ce se-nfundau mustind sub pași. Tot atîția sclavi supravegheau încărcăturile din spinarea animalelor: niște lădițe grele cu capacele țintuite în scoabe de fier. Decebal umbla pe jos, înfășurat strîns în pelerina albă. Nu scotea un cuvînt. În spatele lui, uitîndu-se fix la faldurile pelerinei, Scoris mergea săltat, fără zgomot, ca o pisică mare și elastică. Cîteva zeci de minute, cei șase oameni țineră poteca drept înainte, neabătîndu-se din cale. Cînd urcușul își accentuă panta, Decebal se opri. În dreapta, cărarea ocolea o stîncă și lua pieptiș muntele.

— Dați jos lăzile, porunci Decebal.

Sclavii se grăbiră să desfacă lăzile de pe spinarca cailor. Gesturile le erau împiedecate, fiindcă erau legați de un lanț între ei. Scoris luă lădițele, le potrivi cîte două sub fiecare braț, și-l privi întrebător pe rege. Ca și în alte rînduri, Decebal era minunat de extraordinara lui forță fizică. Scoris ridicase lădițele fără efort.

— Păziți caii, le spuse sclavilor.

Decebal plecase spre stînca prăvălită din munte. Scoris se întoarse spre robi și șopti :

— Cum nu ne mai vedeți, fugiți. Treceți munții sau ascundeți-vă în păsuni.

— Sîntem legați, murmură unul din sclavi.

Scoris puse la pămînt lădițele și se uită la obadă. Culese un bolovan mai mărișor și izbi cu el obada. Izbi de cîteva ori. Sclavul scoase un geamăt.

— Ce faci acolo ? se auzi vocea lui Decebal.

— Viu acum.

Încordîndu-și mușchii, răsuci capătul de lanț prins în obadă. Lanțul se descolăci, dar și sclavul căzu vînăt jos.

— Dispăreți !

Robii își aruncară o privire mută, scînteietoare ; sclavul liberat se scula, icnind. Îi trase pe ceilalți după el în viroagă. Scoris luă lădițele și porni liniștit pe cărare.

Fiul lui Scorillo umbla repede, cu bărbia în piept. Luna nu apăruse peste pădure, totuşi o strălucire lăptoasă zvîrlea pretutindeni lumini ciudate. În faţă, peretele muntelui se profila în noapte. Bolboroseala torentului creştea şi scădea în goana-i peste pietre. Focurile aprinse la semnele de restriştе ardeau pe creste ca nişte flăcări suspendate în văzduh. Ţara se aprinsese şi ea : acvila romană trecuse fluviul sfînt şi venea în marş forţat spre munţi.

— Aici.

Regele scoborîse la albia torentului. Un braţ al apei părea secat de curînd, făcînd o buclă moartă. Scoris aşează lădiţele printre bolovani, grămădi deasupra lor alţii şi merse la zăgazul construit tot de el, cu puţine zile în urmă. Dărîmă opreliştea şi stătu în şuvoiul repede al torentului, uitîndu-se la zvîrcolirea undelor înspumate. Revărsarea apei acoperi matca ; nimeni nu mai putea observa nimic, chiar dacă torentul ar fi secat din nou. Ieşi pe mal şi-şi scurse apa din opinci.

Decebal se uita şi el la vîrtej, răsfirîndu-şi între degete barba galbenă. Căutăturile i se micşoraseră. Într-un tîrziu, spuse tare :

— Ştii ce-i în lădiţe, comatule ?

— Averea ta. E un mormînt bun şi sigur.

— De ce zîmbeşti ?

— Zîmbeam ? Nici nu-mi dam seama. Mă gîndeam că e mai bine să fii sărac, rege. N-ai griji şi averi de ascuns. Ca mine. Tot aşa ai ascuns bogăţia şi în celălalt război ?

Decebal continuă să-şi mîngîie barba şi ridică ochii albaştri la el. Expresia lui Scoris era ca şi cînd aştepta un răspuns să-l dumirească : o îngropa şi o dezgropa pe urmă, sau cum ?

— De tine nu mi-e teamă, spuse încet Decebal. Robii însă trebuie să moară. Ai cuţitul la tine ?

— Am, răspunse Scoris fără să-i tresalte un muşchi pe obraz.

— Să mergem.

Înainte de a ajunge la stînca din mijlocul cărării, Decebal se întoarse :

— Romanii n-or să intre niciodată în cetate, dar paza bună trece primejdia grea. Brusc, se încruntă. Nu văd sclavii.

Scoris îi susţinu privirea. Decebal îşi umflă nările.

— De ce i-ai dezlegat ? spuse printre dinţi şi făcu un pas.

— Nu, şopti Scoris şi-şi lăsă capul pe umărul drept. Mai ai nevoie de mine, şi-apoi sîntem singuri, la trîntă n-am fost încă întrecut. Un domn din cei mai de sus neam nu se poate lovi în cuţite cu un sărac, şi la trînta cu tine aş putea să mă supăr. Vezi că nici cîinele nu l-am luat cu mine, să nu spună şi altora pe limba lui cîinească ce-a aflat. Fă-te că n-ai văzut.

Mîna regelui coborîtă la cingătoare se încleştă pe pumnal, îl mai strînse ce-l strînse şi desfăcu degetele : Scoris ăsta era un om nemaiîntîlnit ! Pentru întîia dată suporta astfel de toane şi fapte de la un venetic, *de la un păr-lung* pripăşit la curtea lui ! „Mai ai nevoie de mine", limba lui pronunţase cuvintele astea, ştiind că avea chiar nevoie de el. Mînia îl lăsă numaidecît.

— Am să te pedepsesc.

— La ce bun ? Mi-a fost milă. Aşa cum ţi-am scăpat cîndva viaţa, aşa le-am scăpat-o şi lor. Mi-erai dator cu o viaţă, ţi-ai plătit datoria.

Decebal începu să rîdă. Scoris ştia că încă-i supărat, rîsul lui nu prevestea nimic bun. Se duse la cai, înnodă căpestrele şi-i tîrî după dînsul.

— Să nu mă omori. Am muiere şi copil.

Tonul lui era vesel, ascundea însă un sîmbure de adevăr, căci în momentul acela se gîndea la ei. Văduva şi băieţelul plecaseră în munte, cu turmele. La cetate şi-n satele din jur, doar luptătorii vor ţine piept năvălitorului. Se mai gîndea la trupul cald al femeii şi la copilul blond, călare pe berbecele cel mare, ţipînd de plăcere în răsunetul văilor. O mîndrie fără seamăn îi iuţi bătăile inimii.

În cetate, prin aceeaşi intrare ascunsă, regele sui în turnul unde-l primise pe Derzelat. Îi făcuse semn lui Scoris să-l urmeze. Paznicii se retraseseră la vederea stăpînului. Apoi nişte paşi uşori trosniră pe treptele de lemn, şi nepoata regelui îşi făcu apariţia. Mult timp fusese ţinută într-o cetate de pe Maris. Era o copilă puţintică, cu ochi mari, gură roşie şi păr negru în inele.

Decebal o trase la sine şi o mîngîie pe păr. Fata se sprijini cu coatele de pervazul ferestrei turnului, acela ce se deschidea spre pădure, şi rămase acolo privind noaptea. Peste umărul ei, Decebal se uita şi el. Focurile semnelor

de restriște, amestecate printre stele, tremurau în clipete vii. La distanță mare de ei, armata romană începea încleștarea cu triburile din cîmpie și de la poalele muntelui, în liniștea înconjurătoare, urechea regelui parcă prindea mugetul surd al ciocnirii. O paloare nefirească i se așternuse pe obraji... era stăpînul acelor și acestor pămînturi, și al vieților de pe ele !

Privi profilul fetei rezemată de pervazul ferestrei. Ce era în sufletul ei, *ce* era ea ? O femeiușcă neștiutoare, rod tîrziu al rudelor lui, fecioară abia ieșită din jocurile copilăriei. Sînii mici îi tresaltă sub iia înflorată, se îmbată de noapte și primăvară ca o mînză fără gînduri. Peste puține zile, războiul va goni oameni și animale prin păduri, iar el trebuie să ia aminte la toate, să lovească la rîndu-i, să-și apere neamul, familia, cum le mai apărase. Poate neamul se va dărîma și irosi în praf risipit de răbufnirile muntelui, dus departe, să-i piară și cea mai mică sămînță. Poate, ca zimbrii cei sălbatici, își va întări grumajii, și dușmanul se va zdrobi de coarnele și gîtul puternic. Poate nu va fi nimic din acestea, dar el trăiește, și atîta timp cît trăiește, ochii, miile, zecile de mii de ochi care l-au cercetat în anii din urmă, îl cercetează și astăzi : dacă stăpînului Romei și al lumii îi stă ghimpe în coastă, el, barbarul necioplit... ei bine ! nu-și va pleca fruntea nici în fața lui, nici în fața celor ce și-au pus nădejdea în dînsul. E mic, dar ce uriaș se simțea acum, așa mic cum era, înfipt în mijlocul drumului care pornea din fluviu spre neamul lui !

Treptele pocniră iar. Silueta lui Mucapor apăru în capătul lor.

— A sosit o solie a burrilor, se uită la Scoris.

— Burri ? se întunecă Decebal. Ce vor de la noi, nu mai luptă ?

— Spun că au adus o iscoadă de a ta, omorîtă de romani la Dunaris.

— O iscoadă de a mea ? Ce iscoadă ? Și de ce te uiți mereu într-o parte, taraboste ?

— E o femeie, șopti Mucapor cu părere de rău, și adăugă : Femeia galului.

Din umbra de lîngă fereastră, trupul lui Scoris păru să se miște. Nu se mișcase, răsuflarea lui, una singură, făcuse să tremure aerul. Mucapor se înfricoșă, fiindcă nu era un oftat sau geamăt. Era *o liberare,* ca ruperea unei

ape pusă la închisoarea buștenilor, un răsuflet șuierat, primul pe care-l auzea de la omul ăsta, de cînd îl cunoștea el. Acum, Scoris chiar se mișcă și ieși în lumina scăzută răspîndită de făcliile agățate de o grindă. Obrazul lui era teribil.

— Ce-ai zis, taraboste Mucapor ? și tremurul aerian vibră din nou împrejur.

— Este femeia galului, moartă, adusă de burrii din cîmpie.

Scoris se răsuci în călcîie și începu să coboare treptele.

— Ții minte ? se adresă domnul cel mic regelui. E femeia căreia i-am dat pămînt. A fost răpită de niște greci din Euxin, suiți cu mărfuri în cetate. Scoris dorea să se însoțească cu ea.

Ochii nepoatei regelui se aprinseră.

— S-o văd și eu ! bătu curioasă din palme, dar Decebal o privi scurt, și fata tăcu rușinată.

— Cheamă solii la mine, porunci Decebal.

Mucapor dispăru în golul treptelor. Regele oftă, întorcîndu-se spre nepoată-sa. Nu-i vorbi. Se mărgini să se uite la ea, mușcîndu-și buzele. Nu se gîndea la Scoris, nici măcar la curioasa poveste pe care i-o vor depăna burrii. Se gîndea la locul bătăliei începute. Munții, apele, puținii luptători îl vor întîrzia pe Traian, pînă cînd ? Pînă la Tapae, fiindcă aici dorea — și știa că și dușmanul său tot aici dorește să se întîlnească cu dînsul.

Tarabostele burr suit în turn avea cămașa strîmbă, chipul înspăimîntat. Sărută mîna regelui și mormăi :

— E turbat ! M-a împins la o parte și-a plecat cu femeia... un comat, stăpîne ! Așa-i regula în cetatea domnului nostru, domnii de neam să fie îmbrînciți, chiar și aceia cu părul alb, împovărați de ani ?

— Istorisește, taraboste.

Bătrînul își potrivi cu o figură jignită cămașa, apoi îi întinse pumnalul cu mîner de aur.

— L-am găsit la femeia omorîtă de romani. Ne-am gîndit că tu nu dăruiești asemenea arme decît celor apropiați, ca semn de recunoaștere. Poate ne-am înșelat. Căpetenia noastră ne-a trimis la tine.

— Istorisește ! izbi podeaua cu piciorul Decebal.

Cîntărea stiletul în palmă, privindu-l uimit, cu sprîncenele ușor încruntate. Tarabostele spuse totul. Decebal îl ascultă și cînd termină, întinse stiletul spre Mucapor.

— Cuțitul ăsta l-am dăruit de mult fierarului Amadoc și băieților lui, îți aduci aminte ? Are o zgîrietură pe lamă, nu-i altul, armele mele mi le visez și noaptea. Cum a ajuns iarăși în mîna mea ? Nu înțeleg. Spui că uriașul te-a îmbrîncit ?

— Da, și a luat cu el femeia moartă. Sîntem trei oameni zdraveni, baremi doi dintre noi... ne-a împrăștiat cu un singur braț ! Era fioros la înfățișare, și el și cîinele lui.

Decebal zîmbi o părere.

— E prietenul nostru, taraboste. Lasă-l în pace. Spune-mi de romani. Sînt mulți ?

*

Pe poteca din pădurice care da în lunca Clopidavei, Scoris mergea cu pași mari, urmat de dulăul negru.

Luna intrase în nori. Scoris strîngea în brațe trupul Liliei, îl strîngea cu sălbăticie la piept. Sălbatici îi erau și ochii. Dulăul nu lătra, nu scotea un sunet. Se ținea de picioarele stăpînului lui, ațintind povara pe care o ducea acesta. Trecuseră de sentinele, săriseră peste tufișuri și acum stau în loc.

În față, se contura o casă. Ferestrele erau oblonite, ușa zăvorită. Dulăul scoase un scîncet dureros, se repezi la ușă, zgîriind cu labele.

Scoris ajunse și el la ușă și o împinse cu umărul, rupînd drugul de susținere. Încet, pași înăuntru cu capul plecat, să nu se lovească de grinzile joase, merse spre culcușul de blănuri din colț și puse cu grijă trupul femeii pe el. O clipă nemăsurat de lungă privi la culcuș. După asta îngenunchie și apucă mîna țeapănă și înghețată a moartei. Dulăul se furișase în odaia pustie. Scheuna încetișor. Scoris se plecă peste femeie și-i sărută ochii. Dulăul nu mai plînse : culcat cu botul pe labe, cu urechile ciulite, se uita fix la culcuș.

— Stăpîna noastră, șopti Scoris. O vedem pentru ultima dată — și cît am dorit-o, nici nu știi cît, dulăule.

Se cotrăbăi în chimir, scoase amnarul și-i dete scapăr. Flăcăruia mică lumină odaia goală, era coliba lui de pe malul rîului. Culese de la vatră un șomoiog de paie, îl aprinse și zvîrli focul pe culcușul de blănuri. Flacăra

mocni înăbuşită, crescu şi învălui în vîlvătaie pieile. Dulăul sări înapoi, cu perii zburliţi.

— Hai, Puha.

Scoris ieşi cu cîinele afară, trase uşa după dînsul şi se aşeză pe un bolovan. Focul răzbătea prin acoperiş, limbile şuflate de vînt încolăciseră pereţii. Coliba deveni un rug roşu, trosnind şi împroşcînd scîntei.

Scoris privea cu intensitate focul. Undeva în mijlocul pălălăii, inima femeii lovită de săgeată se topea, dacă sufletul ei a ajuns la Marele-Călător de sus, în clipa asta e un abur, ca aburul văilor şi al culmilor unde s-a dus adevărata lui nevastă cu copilul. Cea din colibă şi-a dobîndit nemurirea... cum revenise, şi de ce, după atîţia ani ? Mai i se păru deodată că o formă albă şi rîzătoare iese din văpaie şi întinde mîna la el.

Îşi desprinse într-un tîrziu ochii de la coliba încinsă de foc, ridică fruntea şi rămase aşa, cu privirile agăţate de rarele stele dintre nori.

Sfîrşitul cărţii I

CARTEA A DOUA

PARTEA A ŞASEA

Cap. XXXII

Ultimul grup de călăreţi trecuse podul, intrînd în ceaţa subţire ce-nvăluia treptat cîmpia, pe malul stîng al marelui fluviu.

Comandantul călăreţilor, în majoritatea lor hispani, apăruse cel din urmă, însoţit de aghiotant : un comandant roşcovan, încălecat pe armăsarul lui lucios lipsit de un ochi. Sentinela remarcase insignele cohortei a II-a, şi mai ştia că oamenii formau rezerva legiunii care iernase în Pannonia, unii dintre ei lucraseră şi la pod. Pe o piatră de lîngă bordeiul de pămînt, sentinela avea o ulcică cu vin roşu, cules anul trecut de pe dealurile Drobetei. Comandantul se încruntă uşor şi trase de dîrlogi.

— Bei în post ?

Vocea lui era egală, liniştită, cu un pronunţat accent iberic.

— O înghiţitură din cînd în cînd ! răspunse soldatul cu îndrăzneală. Vezi rana asta ? Îşi scoase coiful şi, plecînd capul, arătă privirilor celorlalţi o cicatrice lungă ce-i despărţea ceafa în pieziş. Am primit-o sub zidurile Sarmizegetusei, acum doi ani, şi martori îmi sînt toţi zeii, cunoscuţi sau necunoscuţi, că dacă blestematul care m-a lovit pe la spate îşi ascuţea mai bine toporişca, vorbeaţi astăzi cu un veteran fără cap !

Se acoperi şi rînji larg :

— Uneori m-apucă durerile de gît — vezi bine, rana încă mocneşte pe dinăuntru. La o astfel de socoteală, o gură-două de băutură mă pune pe picioare ! Mai beau şi de urît, că-s de nouăsprezece ani în armată şi n-am să iau parte la bucuria camarazilor mei, în războiul ăsta pornit a doua oară.

— Eşti limbut, veteranule. Dă-mi ulcica.

Soldatul i-o întinse surprins. Comandantul gustă vinul, se strîmbă și zvîrli ulcica în apă.

— Asta-i otravă de pumnale. Să ieși la raport și să-i spui praefectului gărzii să te învețe îndatoririle sentinelei în post și ce vinuri trebuie să bea armata de acoperire. Și mai ales *cînd* trebuie să le bea.

Sentinela îl privise cum se depărtează, înfipt în șa. Cu un oftat, se duse la bolovan și-l săltă în sus : în gaura de sub el se aliniau alte patru ulcele, întru totul asemănătoare aceleia aruncate de comandant în fluviu. Soldatul le mîngîie pe cîteșipatru cu o uitătură duioasă, ridică una din ele și bău din ea pe nerăsuflate. O puse apoi iar în groapă și potrivi piatra deasupra. Rezemîndu-se în suliță, nu mai mișcă, pironind vălurile galbene curgînd la vale. Pe malul drept, la cîteva sute de metri de pod, tabăra de acoperire foia de soldați. Dincolo de pod, pe malul stîng, platoșele călăreților solipeau în ultimele raze ale soarelui, pe jumătate ascuns de dealuri și pădure. Un timp, punctele astea mișcătoare lungiră fluviul înspre dreapta și pieriră în pîcla sfîrșitului de zi. O prepeliță țipă de cîteva ori și, depărtat, îi răspunse, de pe malul celălalt, o alta. Umbra marelui pod se stinse și ea în apă.

Era un pod masiv, cu picioarele de piatră, solid și impunător. Ce mai vînzoleală fusese și cu înălțatul lui ! Era gata de aproape două luni și jumătate, din primăvară. Visul lui Marcus Crinitus se împlinse, Apollodor din Damasc venise cu planurile vîrîte într-un sul de carton ceruit și se uitase peste fluviu. Apoi măsurase locurile, toate astea s-au petrecut după întîiul război. Execuția a mers repede ; de două luni și jumătate podul unea malurile Dunăbiului — și nu trecuseră douăzeci și cinci de zile de cînd grosul armatei se scursese din nou puhoi la daci. Generalul vroia să pedepsească obrăznicia regelui din munți, ce-și bătea joc de pacea și convenția stabilite după război.

O obscură părere de rău se lăsă pe trăsăturile aspre și tăbăcite de îndelungata viață de tabără a sentinelei. Prima campanie o făcuse de la podul de dubase din Viminacium, pînă sub șanțurile Sarmizegetusei. Optsprezece luni le-au trebuit să parcurgă drumul ! Armata înainta cu greutate și parcă bîjbîind pe pămîntul și cerul necunoscut, din ce în ce mai amenințătoare, cu ochiul și urechea mereu la pîndă. Aveau aliați puțin siguri, călăuze

suspecte. Ţara de neguri în care intraseră îi primea hoţeşte, cu semne de rea prevestire. Localnicii fugeau din calea lor, pîrjolind totul în urmă. În orice clipă securile şi ferăstraiele de mînă erau acţionate de grupele din avangardă, trebuind să deschidă cale prin pădurile nestrăbătute pînă atunci decît de paşii fiarelor. Cohorte întregi luptau cu apele îngheţate şi adînci, cu stîncile de pe înălţimea cărora un duşman nevăzut arunca asupra lor pietre, buşteni frînţi şi ploaie de săgeţi.

Abia călcase în cîmpia de pe malul stîng al fluviului — şi Traian primise o solie, prima de acest fel de la trecerea Danubiului. Sentinela îşi aducea bine aminte, tocmai se aprindeau focurile de tabără la poalele unei păduri — şi trupa mînca. El asculta, împreună cu alţii, sporovăiala unui soldat din fosta legiune a lui Vipsanus, care le povestea cum fusese omorît generalul lor :

— Erau trei barbari, nişte copii cu plete negre. Cel mai mic l-a omorît, în timp ce le tăiam limbile fraţilor săi. Generalul a murit după o zi ca un pui de găină, nici pîs n-a apucat să zică ! Ei, camarazi, barbarii ăştia îţi sar în spate cînd nici nu te aştepţi, şi femeile lor luptă cot la cot cu bărbaţii. Ele sînt cele mai înverşunate, se agaţă cu ghearele de tine, îţi străpung ochii cu ace de fier, muşcă şi rup ca pisicile sălbatece !

Un lungan spătos rîdea.

— Şi pe Rin fac la fel ! Da' — pînă să-mi scoată ele ochii — tot ăm pus jos două-trei cu fustele sumese, şi să fac războiu' numai în corvezi, dacă se mai gîndeau să muşte şi să rupă ! Tot pisici erau, da' pisici de casă, fericite şi torcătoare !

Soldaţii ceilalţi izbucniseră şi ei în rîs. Povestitorul vroise să-şi continue amintirile, dar cineva din ei ridică o palmă în sus. Spre cortul cu ciucuri al imperatorului se iscase agitaţie. Puţine siluete încadrau un necunoscut. La lumina focurilor, au văzut un om de statură mijlocie, destul de tînăr, cu o cămaşă de zale împletită mărunt. De bonetă îi atîrna o coadă roşie de vulpe. Soldatul lui Vipsanus lungi gîtul.

— Ăsta-i burr din cîmpie, spuse, mîndru că-i putea mira din nou pe tovarăşii lui.

A doua zi, sentinela a aflat că într-adevăr omul cu coada de vulpe era din tribul pomenit de veteranul din tabăra Drobetei. La intrarea lui în cortul lui Traian,

acesta mînca. Criton şi tribunul Licinius Surra mîncau şi ei cu el.

Burrul cu coadă de vulpe păşise în cort, cercetase iute feţele celor trei bărbaţi şi se îndreptă spre Traian. Fără o vorbă, a pus pe masă ceva, s-a retras un pas şi şi-a încrucişat braţele la piept. Paftalele agăţate la brîu şi lanţurile de argint înnodate în jurul braţelor muşchiuloase luceau, iar la mişcări, clincăneau ca nişte clopoţei. Traian s-a uitat la obiectul pus pe masă, după asta l-a luat de acolo şi i l-a întins lui Criton. Era un burete uriaş, o iască din cele ce cresc pe trunchiurile fagilor la umezeală, dar de o mărime neobişnuită, cum nu mai văzuse nimeni din cei aflaţi în cort. Pe burete sta cioplit în latineşte : NU STRICA PACEA ROMANULE ŞI ÎNTOARCE-TE ACASĂ.

Traian lăsă iasca pe masă şi se plecă înainte.

— Ştii latineşte ?

Omul cu coada de vulpe dădu afirmativ din cap.

— Atunci du-te şi spune alor tăi că am stricat pacea şi nu mă întorc acasă pînă nu voi clădi alta nouă ! Începu să rîdă : Priveşte, Criton. N-au făcut nici o greşeală la scris... interesant ! Solul poate pleca, spuse dispreţuitor.

— Dacă l-am supune la cazne, poate am afla lucruri de folos despre ascunzătorile lor, şopti Surra.

— E liber să se întoarcă de unde a venit. Eu nu sînt Caesar, pentru mine un sol e sfînt, Surra ! se uită la tribun Traian, cu un fel de dojană.

Coada-de-vulpe ajunsese în uşa cortului. Se întoarse în loc şi spuse liniştit, în latineşte :

— Sfinţenia voastră o cunosc. În curînd veţi lua voi cunoştinţă cu sfinţenia noastră.

Cetăţile de lîngă fluviu căzuseră una după alta, întîi Lederata, apoi Arcidava, Centum Putea [78]. Pretutindeni, doar pămînt ars şi pustiu îi întîmpina pe soldaţi. Cum intrau însă într-o vale sau pădure, totul se însufleţea ca prin miracol. Din copaci, din scorburi sau văgăuni, dacii hărţuiau armata, provocîndu-i grele pierderi. Urmînd firul Tibiscusului, după două sau trei lupte incerte, au ajuns la Tapae, pe acelaşi drum folosit şi de Tettius Iulianus, generalul lui Domitian.

Sentinela parcă vedea aievea bătălia. Acolo scăpase teafăr, totuşi înspăimîntat. Cu gladiul în mînă, Traian luptase în flancul stîng al legiunii a II-a Adjutrix, îmbăr-

bătînd soldaţii. El se bătuse alături de veteranii cohortei a III-a Britannica. Dacii rezistaseră întreaga zi fără să şovăie. Pe seară, podişul era plin de trupuri însîngerate, de vaiete, de galopuri de cai cu burţile spintecate, cu maţele încurcîndu-li-se în picioare. Mai izbucnise şi furtuna. Vîntul umfla cu tărie dracoanele barbarilor, dar rîndurile dacilor începură să se clatine. Armata lui Decebal se retrase în păduri, lăsîndu-şi răniţii, armele şi căruţele cu provizii la voia întîmplării.

Traian trecu printre soldaţi. Nu scotea o vorbă, chipul lui era pămîntiu. Da doar din cap la uralele răguşite cu care era salutat, cerceta vreun rănit. În faţa unui veteran din legiunea a XIII-a, culcat în ţărînă şi gemînd, se opri şi porunci lui Criton să-i panseze braţul tăiat mai sus de cot, apoi îi puse pe scut cîteva piese de aur... ăsta era generalul ! După aceea strînsese trupa în careul taberei improzivate — şi ceruse să se facă tăcere. Întreaga rezervă a cohortei I Civila Romana sta în faţă, fără coifuri şi cu capul plecat. La prima ciocnire cu duşmanul, cohorta se speriase şi o luase la fugă. Acum aşteptau fatalul verdict, conform legii strămoşeşti trebuia să se tragă la sorţi a zecea parte dintre ei, şi aceştia să fie ucişi [70]. Restul plecau în afara taberei, primeau raţii de orz în loc de grîu şi nu reveneau în tabără pînă la reabilitare.

Pierderile fuseseră grele pentru ambele părţi, dar era o primă victorie ; cu toată ploaia furioasă, deşi erau muiaţi la piele, soldaţii se bucurau şi ei de bucuria comandanţilor lor, drumul spre Sarmizegetusa era deschis. Cei care-şi petrecuseră vremea prin pădurile germanice sau pe coastele înfăşurate de misterioase ceţuri ale mlaştinilor cu duhuri din Britannia, povesteau că nici acolo nu purtaseră o luptă mai înverşunată. Chiar sentinela ce-şi aducea aminte de astea, şi care primise întîia rană de suliţă cu nouăsprezece ani în urmă, se uitase cu sufletul îndoit şi oarecum cu respect la mulţimea săgeţilor înfipte în scutul rotund — şi nu se mai mira că toată ziua crezuse că are atîrnată de braţul stîng o piatră de moară.

Armata comandată de Traian se unise cu cea comandată de Laberius, care urca spre capitala regelui venind dinspre Dierna. Aproape douăzeci şi cinci de mii de soldaţi umblau acum în munte, în salturi scurte şi precise. Cetăţii Tibiscum i s-a dat foc din cele patru părţi, iar

puținii rămași în viață dintre locuitori fugiră la adăpostul pădurii. Munții începeau să se despartă, semn că versantul opus nu era departe. Totuși înaintarea romanilor era încetată, iarna își vestea apariția. Frunzele se răriseră, vînturile deveneau din ce în ce mai reci, brumele înghețate învăluiau crestele. Ultima solie a lui Decebal a fost respinsă, și armata s-a oprit, fiindcă într-o singură săptămînă nemeții au potopit poteci, torente și trecători. Traian lăsă garnizoane îndestulătoare în fiecare lagăr și întăritură construită ; cu grosul soldaților se întoarse la iernat în Pannonia. Omul cu ceafa tăiată rămase într-un castru de pe valea Bistrei [80], pînă-n primăvară... adevărat blestem !

Sentinela scuipă scîrbit și se duse iar la piatra de lîngă bordei. Cu aceeași uitătură scoase ulcica afară — și o ținu la gură gîlgîind. Plescăind satisfăcut din limbă se așeză pe piatră, cu sulița între picioare. Da, blestem în toată puterea cuvîntului. Castrul lor era cel mai avansat ca punct de sprijin, cel mai depărtat și cel mai singuratic. Și apoi să mai stai închis între șanțuri și-n barăci, cinci luni de zile, *cinci luni* sub puhoiul ninsorii, în bătaia viforului ascuțit ca tăișul unei lame, ascultînd ziua, noaptea, doar trosnetul copacilor înghețați. Uneori ningea cu atîta furie, încît zăpada îi îngropa de vii. În nouăsprezece ani se învățase el cu destule, însă se și plictisise cu desfătul vieții de tabără și de război. În castrul de pe valea Bistrei nici măcar nu erai sigur că a doua zi n-o să atîrni de creanga vreunui brad. Barbarii dădeau tîrcoale ca lupii : în cojoacele albe cu blana întoarsă, lunecau nevăzuți pe zăpadă, amestecați negurilor pădurii, țipau, se tînguiau, căutînd să-i atragă dincolo de întăritură. Cinci luni aproape întreg castrul n-a închis un ochi, dormind pe apucate, cu armele la îndemînă. Aprovizionarea cu alimente se făcea și ea cu greutate dinspre fluviu. Zeci de milia la început, cînd iarna nu era prea aspră și trebuia depozitată hrana, convoiul celor care transportau mîncarea suia potecile muntelui cu scuturile deasupra capului, sub împroșcarea săgeților și a bolovanilor. Sclavii lăsau samarele și fugeau în văgăuni. Atunci comandanții au închis legăturile șanțurilor — și dă-i cu carne uscată, cu pește sărat, cu pezmeți viermănoși, de ți se jupuia și sufletul din tine de necaz.

În primăvară, Marcus Crinitus plecă din Pannonia, coborînd Danubiul pe şăici pînă la locul unde trecuse fluviul în anul dinainte. Apele erau umflate şi repezi. Ca Caesar pe rîul Aoos, imperatorul luă vîsla în mîini şi dădu exemplu soldaţilor. Ajunse curînd la campamente. Pădurea şi muntele intraseră şi ele în primăvară.

Prima întîlnire cu dacii deschide pofta de luptă trupei plictisite de lunga şedere a iernatului. Cavaleria pe care o întîlnesc, sarmaţi îmbrăcaţi în zale, e nimicită, altă formaţie, de astă dată de daci, e aruncată într-o prăpastie. Căpetenia se sinucide, zvîrlindu-se cu pieptul în sabie.

Generalul era tare nemulţumit, pîn-acum nu lovise decît grupuri răzleţe şi slab înarmate, care rezistau cu disperare, agăţîndu-se de orice palmă de loc, colibă, păşune sau trecătoare. Mai des se ciocnea de sarmaţi, aliaţii lui Decebal, care în timpul iernii pricinuiseră atîta bătaie de cap cetăţilor şi oraşelor romane din Scythia Minor [81]. Dar în nici unul nu recunoscuse încă pe fiul lui Scorillo — şi el doar pe aceasta dorea să-l vadă.

Cu cît se apropiau de Sarmizegetusa, piedicile şi întăriturile se înmulţeau, împotrivirea devenea din ce în ce mai furioasă. Ultimul avanpost al cetăţii cade sub loviturile de berbece ale soldaţilor lui Laberius. Însăşi nepoata regelui este prinsă, iar la picioarele imperatorului sînt aşternute însemnele militare şi acvilele legiunii învinse pe timpul lui Domitian, la dezastrul lui Cornelius Fuscus. Lusius Quietus, în fruntea călăreţilor numidieni şi mauretani, forţează intrarea din munte a Sarmizegetusei.

Cînd ieşiseră din pădurea luată cu asalt arbore de arbore, cetatea le sta înainte — iar între ei şi cetate, armata dacilor, cu dracoanele fluturînd în vînt. Pe un armăsar roşu, încremenise neclintit un om cu barba galbenă, purtînd o pelerină albă, pe umăr cu un şoimuleţ de vînătoare... regele !

...Pe maica zeilor din aer, pămînt şi mare ! Aici era să-şi piardă capul de beţiv sentinela. Zece bătălii îl lăsaseră teafăr, aceasta de-a unsprezecea puţin a lipsit să-l coste viaţa ! Barbarii n-au aşteptat nici un semnal. Scoţînd chiote de ţi se făceau părul măciucă, ridicară în sus dracoanele. Răsfirîndu-se în trei grupe, cu nevestele între ei, se năpustiseră asupra lor. De ce n-or fi rămas închişi în cetate să suporte asediul ? Scutul se lovea de

scut, pieptul de piept ! Gladiul străpungea dintr-o lovitură două-trei trupuri deodată ! Sulițele macedonene ale primelor rînduri, în momentul ciocnirii de dușman, au rămas prinse în grămadă. Furișați sub cai, dacii coseau picioarele animalelor sau le desfăceau burțile din mers. Călcai în sînge pînă la gleznă. Ce putea face o mînă de oameni însă, oricît de viteji ar fi fost ? Între vitejii egale, trebuia să precumpănească știința și numărul soldaților lui Traian. Apărătorii cetății erau împinși spre ziduri, încleștați în lupta corp la corp. În mijlocul lor, mereu călare pe armăsarul lui roșu, Decebal, înconjurat de tarabostes, lupta înverșunat, retrăgîndu-se încetul cu încetul spre refugiul cetății, ca și ceilalți. Barba galbenă era însîngerată, armăsarul clăbucit de spumă, cu crupa sfîșiată. Și înaintea tuturor, culca la pămînt în rotiri de secure și baltag — una într-o mînă, altul în cealaltă mînă — fără scut și cu ambele mîini înarmate, ca un gladiator-mirmillo în arenă... pe Hercul ! înaintea tuturor era chiar fiul lui Hercul ! Un uriaș roșcovan cu ochi albaștri, un demon, asta era ! Omul rotea afurisitele ascuțișuri — și într-o parte și-ntr-alta se făcea gol, pîrîiau oase, zburau mîini și capete. Nu-i scăpa nimica, parcă avea ochi și-n spate.

Atunci a primit sentinela lovitura în ceafă, și-a mușcat jumătate de limbă și o săptămînă încheiată n-a mai știut pe ce lume se află. El nu a apucat să-l vadă pe regele dacilor cerîndu-i pace lui Traian — grozavă socoteală ! L-au văzut însă alții și s-au zgîit la priveliște.

Noaptea de după bătălie, vîlvătăi mari de flăcări au înroșit cerul peste cetate, lamentul preoților și al învinșilor n-a mai contenit pînă în zori. A doua zi dimineața un sol dac a intrat în tabără.

— Regele meu vrea să vorbească cu imperatorul.

Traian l-a primit pe Decebal în fața cortului, așezat pe lada lui de campanie cu un coif germanic țintuit pe capac, de care nu se despărțea nicicînd și niciunde, în expedițiile militare. Pelerina roșie, frumos cutată, îi învelea picioarele. Cu capul descoperit, drept și sprijinindu-și palmele de mînerul gladiului simplu de fier înfipt în pămînt, cu tălpile pe dracoanele cucerite, imperatorului nu-i tresărea o fibră pe obraz. În spate, Quietus, Livianus, legații Laberius Maximus și Quintius Agricola stau în picioare, în echipament de campanie. În dreapta,

doar tribunul Licinius Surra purta o pelerină albă, cu însemnele tribuniciatului. Criton se afla cel mai aproape de imperator, alături de quaestorii Maximus și Ambrosius Iunius. La stînga, culcat pe scuturi și cu săgețile înfipte încă în piept, zăcea Labienus, după Criton, al doilea favorit al lui Traian. Centuriile și cohortele formau un careu, din care o latură supraveghea cetatea și mișcările dintr-însa, iar celelalte îi încadrau pe comandantul suprem.

Soldații începură să se miște, întorceau capul. Însoțit de trei inși, regele dac ieșise din cetate. El venea încet, în frunte, urmat la mică distanță de doi tarabostes. În spatele acestora mergea săltat un al treilea — și trupa scoase un *io !* înfundat ; acest al treilea bărbat era uriașul cu ochi albaștri de care se feriseră atîta, de el și de armele lui, în ajun. Îl puteau privi în voie, și chiar merita să privești, avea aproape *șase* picioare înălțime !

Grupul celor patru intră în tabăra romană.

Singur Decebal purta la brîu un pumnal de vînătoare. Trupa își agitase rîndurile, uitîndu-se curioasă la el. Decebal ținea buzele strînse. Domnii de neam umblau cu frunțile plecate. Numai uriașul cu ochi albaștri înainta cu capul sus, ușor legănat din umeri. Cohorta a III-a Britannica, formată din oameni înalți și voinici, hohoti înveselită, căci comatul îl întrecea în înălțime și pe cel mai răsărit dintre ai săi.

Decebal cu grupul ajunsese la cîțiva pași de lada de campanie pe care sta Traian. Se opriră. O clipă lungă, vulturul cel mic și vulturul Romei și al lumii se priviră drept în ochi. Decebal întoarse iute capul : cei doi tarabostes îngenunchiaseră, ca hipnotizați de privirile împăratorului. O umbră de dispreț îi trecu regelui peste chipul palid. Se uită la Traian, apoi la coiful țintuit pe capacul lăzii de campanie.

— În genunchi, barbarule ! se răsti un decurion în apropiere de comatul cu ochi albaștri ce continua să stea în picioare, punîndu-i o mînă grea pe umeri.

Uriașul făcu o singură mișcare cu trupul. Decurionul fu proiectat în brațele soldaților și scăpă gladiul din pumn.

Soldații începură iar să rîdă. Nu-l înghițeau pe Servius Pomponius, fanfaronul găsise ce merita, degeaba cască ochii cît ceapa de furie !

Traian se ridică deodată de pe lada de campanie — şi stătu aşa, ţeapăn, privind peste capul lui Decebal şi strîngînd între palme mînerul gladiului înfipt în pămînt. Trupa izbucni în zbierete. Mantia roşie se umfla în vînt, descoperindu-i platoşa cu incrustaţii de argint peste pieptul puternic, vinele proeminente ale gîtului.

Decebal încleştă cu putere din dinţi, uitîndu-se iar la chipul trufaş al soldatului ridicat în picioare lîngă coiful cu aripi cucerit în rîpele Rinului.

...Ei, ce amintiri frumoase !

*

„...Decebal s-a obligat să restituie toate armele, maşinile şi meşterii primiţi de la noi ; s-a obligat să înapoieze dezertorii, să-şi dărîme cetăţile şi să părăsească cuceririle făcute în afară de propriile hotare. S-a obligat de asemenea să recunoască — după formula tradiţională — de prieteni şi duşmani, pe prietenii şi duşmanii poporului nostru şi, în sfîrşit, să nu mai primească nici un roman civil sau militar în slujba sa. O garnizoană romană a rămas în Sarmizegetusa. Am anexat pentru imperiu întreg ţinutul danubian de sub munţi, de la Tissia pînă la Alutus."

Senatorii ascultaseră în tăcere discursul lui Traian. Pe străzi, mulţimea aclama triumful învingătorului. Îl aclamaseră cu jumătate de gură şi oarecum constrînşi şi senatorii, în momentul intrării lui în Curie. Obţinuse titlul de imperator pentru a patra oară, fusese cinstit cu epitetul de *Dacicus*. Trimişii lui Decebal, dezarmaţi şi cu pumnii strînşi încrucişaţi unul peste altul, vroind să arate prin asta totala sumisiune a poporului lor, ratificaseră tratatul de pace. Patres Conscripti [82] nu înţelegeau cum o să dureze pacea aceasta, aveau experienţa alianţelor perverse şi greu de controlat. Iar Traian, mai mult decît oricare altul, ştia că pacea n-o să dureze, văzuse ochii lui Decebal şi le înţelesese expresia.

— Pot să jur că primul care va călca pacea va fi regele dac, îi spuse într-una din seri lui Criton.

Nu erau decît ei doi. Draperiile trase de la ferestre lăsau să joace pe mozaicul camerii pete şterse de soare, trimise de apusul ce murea dincolo de colinele Romei. Traian mîngîia gînditor o pisică albă asiatică, mică şi fără coadă, care i se freca alintată de picioare. Animalul

mioriăi subțirel și vru să-i sară pe genunchi. Imperatorul o goni și se duse să privească pe fereastră, cu una din mîini prinsă de faldurile draperiei.

— Și podul tău ? întrebă Criton. E gata ?

— Aproape.

— Era absolut necesar ? N-a costat prea scump ?

— L-am făcut cu soldați.

Reveni de la fereastră și se opri în fața medicului.

— Podul *meu,* spuse încet, este un pod politic, Criton. V-am mai spus-o.

Parte din cohortele legiunii a XIII-a, alte cohorte independente, precum și iberii și britannii lucraseră la pod. Cei douăzeci de stîlpi care susțineau suprastructura construcției fuseseră făcuți din piatră și din cărămidă legată cu ciment. Distanța între stîlpi era de o sută șaptezeci de picioare, arcuită în bolți. Avea aproape nouă sute de pași lungime, în dreapta fluviului vedeai castrul Egetei, și în stînga cel al Drobetei. Apollodor din Damasc supraveghease personal munca meșterilor, a soldaților și a robilor. La data aceea era cel mai faimos arhitect al epocii, iar opera ieșită din mîinile lui, destinată să stabilească o comunicare permanentă între viitoarea provincie și restul imperiului, era o operă grandioasă și durabilă.

Trei ani după război [83], un decret al Senatului îl declară pe Decebal dușman al imperiului. Fapte peste fapte se acumulaseră dincolo de fluviu, pentru ca în sfîrșit Traian să pornească iar împotriva regelui ; îi atacase pe iazygi [84], aliați ai poporului roman, și le răpise o parte din teritoriu ; încheiase alianțe cu triburi ostile, da, ca și mai înainte, azil transfugilor și dezertorilor, își recădea pe furiș fortărețele, dar mai presus de toate nu i se ierta faptul că încerca să-și redobîndească independența.

Anul premergător invaziei Traian îl petrecu în sudul Danubiului, în Moesia, supraveghind sfîrșitul construcției podului, care nu se putea efectua mai înainte de a se ocupa cu armata rîpa nordică a fluviului, altfel barbarii ar fi împiedicat alipirea lui la malul celălalt. El își purta încă brațul în eșarfă, amintire a tentativei de asasinat din preajma Ploținopolisului, oraș din Moesia superioară, botezat astfel în cinstea soției sale, Pompeia Plotina. Transfugul care-l izbise în miezul acela de noapte la ieșirea din cort murise torturat — și nu pomenise numele

celui ce-l trimisese să săvîrșească fapta. Traian îl văzuse dîndu-și sufletul : ochii omului erau sticloși și fără înțelegere, inima-i încetase să bată, doar membrele i se zgîrceau convulsiv, simple reflexe. Gura însîngerată nu scosese o vorbă, dar el ghicise în ultimul lui suflu că undeva, în munții transdanubieni, regele învesmîntat în pelerina albă și cu barba galbenă aștepta înfrigurat rezultatul misiunii. De asemenea aflase de sacrilegiul, de cele *două* sacrilegii de la Sarmizegetusa. Locul unde se înfipsese un stindard roman cu acvilă și un dracon dac trebuia să fie sfînt — cele două însemne alăturate mărturisind cetății și regelui alianța cu romanii ; draconul nu mai exista, și-n fiecare dimineață băltoacele urît mirositoare din jurul acvilei se uscau la soare, arătînd că barbarii, în bătaie de joc, spurcau convenția și măreția vulturului roman. În al doilea rînd, tribunul Cassius Longinus, care primise comanda trupelor rămase în Dacia după război, se lăsase atras în campamentul lui Decebal, sub pretextul unei conferințe. Regele îl ținu prizonier, împotriva tuturor uzanțelor, și încercă să tranzacționeze cu Traian eliberarea lui. Imperatorul ezita, Cassius Longinus îi era prieten — și, ca ostaș, în mare considerație. Înlăturîndu-i o alternativă penibilă, tribunul se otrăvise. Or, acestea erau lucruri pe care Traian nu le trecea cu ușurință, așa cum nu trecuse cu ușurință revoltele din Hispania, nici înșelătoriile Rinului.

*

Da, frumoase amintiri.

Sentinela își scărpină extaziat o subsuoară, privind cum urcă spre pod cîteva butoaie cu apă, puse pe cărucioare trase de asini. Omul care le însoțea umbla împiedecat, căci avea obezi grele la glezne. Sentinela îl cunoștea, era un pușcăriaș, o namilă smolită cu nasul teșit și albeață la un ochi. Îl chema Barnàbas, o lepădătură din portul Tomisului, un *graeculus* cu suflet de omorîtor. De doi ani puseseră mîna pe el, tovarășii lui fuseseră crucificați, Barnàbas scăpase de moarte ca prin urechile acului, n-ar fi putut spune de ce. Pușcăriașul lucra, împreună cu alții, la bucătării, la corvezi, săpase șanțuri. Unul din soldații de la Asamum vărsați cohortelor praetoriene le povestise istoria lui. Cu ani în urmă însoțise un negustor grec la cetatea lui Decebal, cu mărfuri. În drumul de întoarcere,

negustorul răpise o femeie, spunea că era fosta lui sclavă care-i fusese luată de la Tomis de un alt sclav prieten cu ea, şi dusă peste fluviu.

— O minunăţie de femeie, rînjise puşcăriaşul. Am suit-o pe corăbioara grecului — şi valea ! Acuma, grecul avea cu el şi pe fi-su, un păpuşel de vreo cinşpe ani, s-a luat la harţă cu ta-su pentru femeie, doar sînge îi curgea prin trup băiatului — şi am spus că femeia era o bucăţică pe cinste ! Cum a fost, cum n-a fost, osînzosul s-a enervat şi i-a dat un brînci. Puştiul a căzut peste bordaj în apă şi s-a înecat, nu ştia să înoate. Ta-su a picat jos, lovit de dambla... noi ce să facem, fraţilor ? Ăl mic căutat cu cängi pe fundul apei, tatăl cu bale şi gura strîmbă, corbita plină de bani şi mărfuri, aud ? Voi ce aţi fi făcut ? Tovarăşii mei vroiau să se ia de femeie. Am dat cu un par în ei, de asta ne ardea ? Malul mişuna de soldaţi, şi noi aveam alte treburi în cap, decît să mîngîiem pielea unei muieri, fie pielea asta chiar a Dianei din Ephes ! Am închis frumuşel femeia în cală, am coborît mărfurile, am coborît şi noi — şi p-aci ţi-e drumu ! Am dus zile de pomină, băieţi, pînă să ne dibuiască, şi asta numai că ne-am făcut tîlhari şi-am pustiit după aia templele Moesiei de odoare.

— Şi femeia ? a întrebat unul din cei care ascultau.

— Habar n-am. Noi am lăsat-o singură pe corbită, că pe grec îl zvîrlisem mai-nainte în apă, să-i ţie tovărăşie lui fi-su ! Baremi am scăpat omenirea de un jupuitor. De copil, jur pe mama mea pe care n-am cunoscut-o niciodată, că ne-a părut rău. Asta i-a fost soarta.

Barnàbas era un ticălos, şi încă unul mare de tot. Ajuns în dreptul sentinelei, se opri şi aruncă o privire spre groapa astupată de bolovan.

— N-ai terminat vinul, veteranule ?

— Car-te, mormăie soldatul. Nu stau de vorbă cu ocnaşii.

— Nu mai pot eu de tine, îi zvîrli Barnàbas şi vru să-şi continue drumul, dar împinse grăbit asinii mai la o parte.

Un alt grup de călăreţi suia povîrnişul spre pod. Nu erau mulţi. În frunte călărea un om înalt, cărunt, cu faţa veştedă. Cute adînci îi săpau colţurile gurii, dîndu-i o expresie întristată de mască. Avea ochi terni şi goi.

Călăreții intrară sub bolțile podului, fără să acorde nici o atenție sentinelei. Barnàbas se înclină pîn-la pămînt în fața călărețului cărunt din frunte. Unul din soldații însoțitori îl împunse cu coada suliței, să ferească locul.

— I-ai văzut purpura laticlavului ? plescăi din buze pușcăriașul. L-am mai întîlnit o dată, ăsta e Tiberius Crispus, se duce să bea cu generalul !

Cap. XXXIII

Cu un an în urmă, în toamnă [85], doi bărbați intrau în apartamentul privat al imperatorului.

Fusese o zi înăbușitor de caldă, și chiar acum seara, zăpușeala copleșise palatul. Fumul mirodeniilor, arse la piedestalele zeilor populînd imensele săli mozaicate multicolor, urca drept și fără tremurături, perdelele de la ferestre zăceau nemișcate. Sclavii și soldații de pază se tîrau obosiți prin colțuri. Amuțiseră și păsărelele indiene și africane din colivii. O amorțeală lîncedă făcea atmosfera greu de respirat în Roma : apăsate de căldura neobișnuită, apele Tibrului împuțeau orașul cu miasmele lor putrede.

Imperatorul se întorsese de curînd din Moesia. Săptămîna care venea pleca iarăși pe malul Danubiului, căci podul lui Apollodor înainta cu repeziciune. Întins pe unul din divanele cu spătar pictat, îmbrăcat cu o tunică simplă de stofă subțire, Traian încerca să-și răcorească obrazul și trupul asudat, clătinînd la intervale egale o frunză de palmier. Așezat pe o perină la picioarele lui, un bărbat cam de treizeci de ani citea cu voce tare un manuscript. La apariția celor doi vizitatori, el tăcu și se ridică în picioare. Era potrivit de statură, cu părul creț, semănînd cu soția generalului, mai ales la frunte și gură : nepotul Pompeii Plotina, Hadrianus [86], adoptat de imperator.

Cei doi vizitatori opriți în pragul ostiumului se înclinară, al doilea mai adînc decît primul.

Primul avea o înfățișare dintre cele mai curioase. Trecut de patruzeci de ani, purta în mijlocul obrajilor

un nas lung, cărnos, cu nări largi și răsfrînte. Gura un pic strîmbă păstra în permanență un rictus scîrbit și batjocoritor, ca și căutăturile cu pleoape căzute. Faldurile largi de la gît ale togei și le purta pe cap, ca o glugă. Toga asta avea și ea o celebritate bine consacrată în Roma și imperiu ; posesorul ei crescuse la școlile de retori și declamatori, și pînă la vîrsta maturității, numai cu cîțiva ani în urmă fusese și el retor, declamase în lecturi publice și compusese pledoarii asupra unor subiecte imaginare.

Traian conteni din evantatul cu frunza de palmier, dar nu-și modifică poziția trupului pe divan. Pe al doilea bărbat, care i se închinase cu politețe, nu-l cunoștea. Pe primul îl cunoștea și răscunoștea ca pe un număr de bilci. Născut în țara Volscilor [87], omul cu toga în cap era fiul unui libert bogat, care îi lăsase la moarte o avere frumoasă, scutindu-l de grijile vieții. Satirele lui, interzise pe timpul lui Domitian, citite totuși pe ascuns în chicoteli de satisfacție, izbeau în corupția epocii. Nu cruțau pe nimeni, iar ascuțișul lor lipsit de artificiul dialogului, lipsit de veselie și humor, lua în vîrful sever deopotrivă pe imperatori, pe conducătorii politici, pe senatori, scriitori, femei și paraziți, trîmbițînd un mesaj excesiv stoic, dar demascator. Întîlnirile cu el erau întotdeauna îngrijorătoare și penibile. Scriitorul puțin se sinchisea, și el și toga lui, Traian știa asta și-l expedia în gînd la toate duhurile infernului.

Noul venit înaintă cîțiva pași, schițînd un alt salut pe care îl vroia domn. În realitate, nici măcar nu era o marcă de deferență sau omagiu, ci pur și simplu un fel de stabilire a situațiilor ; pe de-o parte, creatorul de artă — pe de alta, oșteanul doborît de căldură, amator de sînge și sforării politice. Între ei doi, artistul avea întîietate, fiindcă a fi stăpînul vremelnic al imperiului nu însemna nimic, pe cîtă vreme în biblioteci și-n mințile tuturora pîlpîie veșnic flacăra culeasă de la zei și aprinsă de oamenii aleși pentru oamenii de rînd. Decimus Iunius Iuvenalis [88] se considera un astfel de om ales, față de Traian.

— Ilustra ta soție ne-a întîlnit în grădină și ne-a autorizat să intrăm fără a mai fi anunțați, spuse el cu vocea lui gîjîită și tristă. Am intrat și te salutăm.

Hadrianus se stăpîni să nu pufnească în rîs. De cîte ori îl vedea, îl apuca o irezistibilă poftă de a se tăvăli entuziasmat pe jos. Știa aversiunea tatălui adoptiv în privința capișonului scriitorului, a capului și a trupului de sub el. (Aversiunea asta se va cristaliza în ani, prin exilul din Egipt. Nici nepotul nu-l va ierta, cu tot hazul stîrnit de franjurile adumbrindu-i fruntea). Trase cu coada ochiului la împerator — și-i simți indispoziția... să fie el nebun dacă mătușă-sa nu-l trimisese dinadins acolo ! Dar cine era celălalt ?

— Tacitus nu-i în oraș, continuă imperturbabil Decimus Iunius, Martial și Frontin sînt morți, Suetonius umblă după anecdote istorice piperate, Plinius tînărul încă nu s-a dezmeticit de noua funcție consulară cu care l-ai onorat, și pîndește năuc, cum i-e felul, lațurile lui vînătorești puse pe undeva prin pădurile Galliei cisalpine. Deci, majoritatea oamenilor de vază ai imperiului, prieteni de-ai tăi sau nebăgați în seamă, cum a fost Martial și cum este astăzi cel care-ți vorbește, nu mi-au putut fi de folos în a-mi satisface amicul aici de față. Familia lui este o familie veche și nobilă, el însuși are o demnitate de mai mare respectul. M-a rugat să-l prezint, numele nu cred să-ți fie anonim : îl cheamă Tiberius Crispus, e văduv și a fost exilat de deliciosul Domitian.

Scriitorul debitase frazele încet și amărît, ca și cum ar fi anunțat o veste tragică sau l-ar fi convocat pe împerator la căpătîiul unui muribund.

— Palatele principilor nu mi-au fost niciodată deschise cu bunăvoință, tu să zicem că faci excepție. Nu știu ce vrea Crispus de la tine, Dion Chrysostom mi l-a vîrît pe gît. Îți însușești expresia, ca la rîndu-mi să ți-l vîr pe gît și cu ție ?

Își aruncă privirile pe manuscriptul lăsat de Hadrianus pe marginea divanului. Un zîmbet fin îi înflori pe buze.

— Ah, ai și început comentariul despre războiul cu dacii ? Pe cînd veneam la tine am auzit pe cineva vorbind, credeam că-ți spune o poveste, de fapt îți citea *propria* poveste ! La urma-urmelor, dete din umeri, de ce nu l-ai scrie, chiar dacă dacii ne sînt prieteni. Vorbește-mi de prieteni, că de dușmani mă feresc și singur.

Traian schiță un gest scurt. Nu mîncase bine la prînz, îl durea capul, iar căldura enervantă îi accentua migrena.

Zvîrlind pe lespezi frunza de palmier, se sculă în capul oaselor.

— Tiberius Crispus, repetă el numele. Ce dorești de la mine ? i se adresă cu bruscheță. Și către Hadrianus : Cheamă-l pe Polixenios.

Nepotul dispăru în încăperea alăturată.

— Cineva, nu mai știu bine și cine, mi-a spus mai de mult că ai fost prieten cu prietenul meu Lucius Rufus. Cu ce-ți pot fi de folos ?

Hadrianus reapăru însoțit de un eunuc vînjos, cu trupul uns și gol, afară de o mică pînză înodată în jurul coapselor. În urechea dreaptă, purta un cercel găurit de aur.

— Adu vin, smochine verzi și gheață, porunci imperatorul. Mie să-mi dai o ceașcă cu lapte acru.

Eunucul se strecură înapoi în dosul draperiei, fără zgomot și șerpește. Hadrianus se rezemase de una din coloane, privind curios la bărbatul pe care-l adusese cu el Decimus Iunius. Tiberius Crispus fusese o vreme mai în toate gurile ascuțite din Oraș. Nu numai pentru aventura nevestei lui, cît prin viața de desfrîu în care se aruncase de la dispariția acesteia. Roma bîrfea vrute și nevrute. În cazul lui Crispus, bîrfelile circulau pigmentate de tot soiul de amănunte picante, care de care mai scabroase, mai extaordinare... se spuneau atîtea, că să fi inventat altele și nu reușeai să le umbrești pe cele existente ! Și cînd te gîndeai că omul ăsta, pînă cu puțin timp înainte, fusese aproape un sfînt.

Polixenios reintră în încăpere, purtînd pe o tavă mare de sticlă sprijinită pe creștet cele cerute de Traian, în plus cîțiva ciorchini roșii de struguri din sud. Așeză tava pe mescioara grecească de lîngă divan, umplu cupele cu vin și se retrase. Imperatorul bău laptele în întregime — și rîse în felul lui aspru.

— Deși Criton nu-i aici să-l guste întîi el, bănui că n-am să mor otrăvit. Bea, magistre, îl îmbie pe scriitor. Să bea și prietenul tău. Încă nu știu de ce a ținut să mă întîlnească.

Tiberius Crispus puse cupa goală pe tavă și se uită la general. Pe obrazul lui ofilit și violent fardat se așternu un rictus.

— Pleci în curînd în Dacia. Am venit să te rog să mă iei cu tine, Domine.

— Să te iau cu mine ! îl privi surprins Traian. În Dacia ? Eu plec la război, nu la petrecere şi libaţii... ce să faci la barbarii aceia ?

I se păru că de mult nu mai auzise o glumă atît de bună. Totuşi nu rîse. Tăcea, frămîntîndu-şi buza de jos între degetul mare şi arătător al mîinii drepte. Îşi reamintise nebuloasele evenimente de care era legat bărbatul cu care discuta, nevastă-sa fugise în Dacia, vroia să-i caute mormîntul ? Pentru ea şi-l găsise tribunul Rusticus Aquileius, în noaptea de neuitat din cortul lui de pe malul Danubiului.

— S-a pomenit aici numele lui Dion Chrysostom, îl pironi cu căutătura ochilor lui cenuşii. Îţi frecventează casa ? Mi-o frecventează şi mie. Mi-a povestit de un pumnal al regelui de peste Danubiu, o armă frumoasă şi de preţ, pe care o ţii în casă. O asemenea armă stă îngropată în pămînt la Sarmizegetusa, cu o acvilă deasupra. Vreau să cred că nu-mi ceri să vii cu mine acolo, ca s-o dezgropi şi să-i faci pereche la a ta.

Crispus înălţă din umeri.

— Poate am s-o dezgrop.

— Pe Pan al pădurilor şi pe pădurile lui Pan ! ţipă cu tristeţe şi înecîndu-se în sorbitură scriitorul. Iată un răspuns de sibilă ! Un răspuns demn de-un păstrător de oracole ! Ia-l cu tine, Caesar, gîndeşte-te c-ar fi în stare să-ţi convertească legiunile, e iudaizant, creştin sută la sută, băutor de sînge tînăr şi crud ! [89]

— Nu mai sînt, spuse Crispus. Boala asta mi-a trecut.

Îi trecuse ? Da, îi trecuse. Singurul lucru pe care-l regreta era că n-o mai avea alături pe Lilia. Şi, deşi gîndea cu un fior la asta, că n-o ucisese *el*, după vechile legi de odinioară ale gintei. Într-o seară, stînd în bibliotecă, privise multă vreme figurina etruscă de pămînt ars, datînd de la începutul familiei. Mica zeitate îl pironea batjocoritoare cu ochii ei de smalţ tivit cu roşu — şi lui i se păruse că ochii aceştia erau ochii celor care-i întemeiaseră numele şi dinastia : Ambrosius pîngăritorul şi Marcellinus căruia i se tăiase mîna dreaptă fiindcă jurase strîmb la un proces, Antonius şi Moderatus, fraţii gemeni aruncaţi într-o fîntînă, şi Calpurnia, soacra omorîtoare de gineri, duhurile tuturor scînteiau în ochii de smalţ tivit cu roşu, le auzea glasurile, ţipetele, le vedea bucuriile şi goanele călare, cu biciul înfăşurat în pumn,

de-a lungul și de-a latul întinselor lor pămînturi de la malul mării veșnic spulberată de vînturi. Sîngele acestor oameni fusese iute, mulți asasinaseră, violaseră și-și luaseră viața, dar nici unul din ei nu se clintise de pe drumul ales. El, spre sfîrșitul vieții, apostase de la religia strămoșească, se îndrăgostise ca un copilandru și plîngea după o sclavă care-l trădase.

— Băutură ! răcnise. Aduceți-mi băutură !

Slujitorul intrat în bibliotecă tresărise cînd i-a văzut fața congestionată. Cei din casă bănuiau vag întîmplările, felurite șoapte circulau, dar nici una precisă. Nu-l mai văzuseră pe Hermalcion, stăpîna dispăruse. N-au înțeles prea mare lucru, aceia care veniseră de la Apulia, nici din moartea lui Pamphylus, pe care nu-l cunoștea nimeni în afară de Hermalcion. Totuși stăpînul era creștin, felul în care cerea de băut nu cadra cu credința lui.

— Stăpîne, șovăi slujitorul, apropiindu-se de dînsul. Vinul n-o să-ți aducă liniștea sufletească. Mai bine roagă-te.

Îi pusese mîna pe braț.

Tresărise cu violență, ridicîndu-se în picioare de la masă. Cum îndrăznea să-l atingă ? Uită că și celălalt era creștin, că mai toți slujitorii erau. În mișcarea pe care o făcu să se ridice, idolul căzu jos de pe masă și se sparse. Abia atunci slujitorul observă micuța și urîta zeitate împrăștiată cioburi pe dale — și o expresie consternată i se întipări pe trăsături.

Un moment, Crispus privise și el sfărîmăturile. Pe dalele de cărămidă zăcea trecutul lui... dumnezeul cel nou se răzbuna pe un rival ? Și ce rival ? Mînia îl înecase.

— Ticălosule ! mugi. N-am nevoie de dumnezeul vostru ! Să-l înghită infernul, și odată cu el și pe tine !

Îl lovise cu pumnul în gură.

— Băutură ! răcnise a doua oară. Băutură, nu dumnezeu !

Slujitorul plecă cu palma pe buzele zdrobite, iar el îngenunchease, culegînd de pe dale bucățile sparte. Nu se mai puteau lipi. Adunîndu-le din nou pe masă, simți o ușurare nefirească liberîndu-i coșul pieptului. În viața lui nu atinsese pe cineva, nici chiar pe marinarii răzvrătiți din timpul cînd era comandant de galere de război — mai puțin nu-și lovea servitorii. Dar el jucase un joc greșit și nefiresc, și cu viața lui de roman, și cu religia

strămoşilor. O mare poftă de petrecere, de uitare de sine şi de anii scurşi nefolositor pusese stăpînire pe el. Blestemaţi fie toţi zeii din lume, romani sau creştini !

Vinul i-l adusese nu slujitorul lovit, ci un altul, Hrisant, fost bucătar într-o tavernă din Aventin. Acesta nu era creştin, şi cu toată porecla lui grecească se născuse în Egipt. Punînd carafa şi cupa de argint pe masă, omul rînjea.

— Ştii că dacă Marcian te reclamă, poţi fi pedepsit ? îşi arătă dinţii de carnivor, puternici şi albi. În ceea ce ne priveşte, legile s-au mai îmblînzit de la Claudius încoace. Trebuia să închini o cupă pentru zeul lui şi al tău — şi alta pentru ce crezi tu în ascuns. Dă vinul pe gît. Are înăuntru boabe de piper pisate, asta face bine peste tot !

Începînd cu acea cupă, ceruse şi se obişnuise cu multe altele.

— ...Toate bolile trec, divinule, zîmbi şters Crispus. Vindecate sau prin moarte, trec !

Tăcu. În apartament intrase Pompeia Plotina. Ea strîmbă din nas, cînd *încă* îl găsi acolo pe scriitor.

— De ce porţi mereu sandalele astea militare ? spuse înciudată. Cei care ne onorează casa, şi în special Decimus Iunius, or să povestească Romei că stăpînul ei pînă şi în apartamentul privat vrea să se simtă ca în cortul lui.

Pompeia Plotina era înaltă, cu fruntea bombată şi încăpăţînată. Îl iubea pe Traian, întovărăşindu-l deseori în campaniile de luptă. Halatul de interior care-i cădea pe formele opulente, fără a fi grase, era de culoare galbenă, ţesut cu păsărele albastre, după modelul sirian. Tenul ei măsliniu contrasta izbitor cu aceste culori.

— N-am să povestesc, se înclină scriitorul. Cel puţin eu. De sandale m-am ocupat rar în scrierile mele, las asta pe seama cizmarilor, cu condiţia să nu se ridice deasupra lor, cum spunea Apelle. Dar poate o va face Tiberius Crispus, Doamnă. E un original, vrea să plece în Dacia cu generalul !

Şi Traian, şi Pompeia Plotina remarcară nuanţa ultimului cuvînt. Pompeia Plotina primi salutul lui Crispus cu răceală.

— Este Crispus, căruia i-a fugit nevasta cu Rusticus Aquileius, şi invită oraşul la orgii ? întrebă cu severitate, totuşi sclipindu-i ochii, ca oricărei femei îi plăceau can-

canurile. Se uită cu tîlc la Traian : Te poftește la vreun chef ?

Traian izbucni într-un formidabil hohot de rîs.

— Fără tine, scumpo ! Tiberius Crispus a fost însurat și nu mai e ; a fost iudaizant și nu mai e ; a fost soldat și vrea să redevină soldat ! De tineri nu mai vorbesc, dar ca vîrstnicii să-mi dea ghes la înrolare... e mai mult decît o pagină glorioasă din Thucydides... ! Am să te iau în Dacia, îți încredințez comanda unei părți din flota pannonică, spuse brusc. Mai dorești altceva ?

În curtea palatului scriitorul îl apucă pe Crispus de mînă.

— Sau tu, sau Marcus Crinitus v-ați pierdut mințile, își strînse buzele. Fructuoasă după amiază ! Merită să scrii despre ea.

Îl trase sub un porticul, să-i demonstreze ideea.

Crispus nu-l asculta : cel de lîngă el avea poate dreptate — gîndea — își pierduse mințile, dar dorea cu atîta ardoare să vadă, să respire aerul în care trăise și murise fosta lui soție, încît își auzi troznetul pumnilor strînși.

Cap. XXXIV

Traian vroia să taie barbarilor linia de retragere în interiorul țării. Un timp șovăise dacă să apuce vechea înaintare Dierna-Tibiscum sau să lovească pe direcția nouă a Alutului. Așteptîndu-se să fie atacați tot dinspre Tapae, dacii sigur c-au grămădit acolo întăriturile lor. Ieșind pe unde vroia să iasă la Sarmizegetusa, Traian era convins că va găsi drumul liber, rupînd de centru și fortificațiile de la Micia și Germisara [90].

Șapte legiuni mărșăluiau prin văgăunile pustii ale țării cuprinsă iar de flăcările pîrjolului, sub comanda asprului lor general : legiunea I Italica, I Minervia, a IV-a Flavia, a XIII-a Gemina, a VII-a Claudia, a II-a Adjutrix și a V-a Macedonica, ostași pestriți, îmbătrîniți sub arme și vorbind diferite limbi și dialecte. Rezistența pînă la Alutu fu neînsemnată. Doar pîlcuri de țărani, dar niște țărani îndîrjiți, apărîndu-și casa și bucatele. La popasurile

mai lungi, trupa se grămădea în fața praetoriului imperial cu ciucuri și aclama silueta comandantului proiectată la intrarea cortului, ridicînd și coborînd sulițele în care se holbau însîngeratele capete ale prizonierilor uciși.

Traian se strîmba dezgustat de priveliște, privea o vreme forfota macabră în jocul făcliilor, apoi intra în cort să se odihnească. Se anunța toamna. Fără să știe de ce, pe imperator îl întristau toamnele și-l predispuneau la visare. Deși sever, sufletul lui nu era uscat, îi plăceau poezia și muzica, în lada de campanie îi purta cu el pe Horatius, Vergilius și Homer. Făcea război din calcul și prevedere, dar i se părea că toamna pădurilor dacice era altfel decît toate toamnele știute și privite de el.

Tiberius Crispus mergea pe urmele soldaților lui Traian.

Generalul nu prea glumea — și cînd îl luase cu el, îl luase ca bun luat. De multe ori Traian zîmbea, amintindu-și de scena din palatul de la Roma.

— Încearcă marea cu degetul, în lipsă de alte distracții sau de distracții de care s-a plictisit. Cît a stat la Vindobona [91], nu s-a coborît de pe puntea unei corăbii, îi spuse lui Criton. Apoi și-a dat în petic, mi-a stricat soldații cu beții și a început să ademenească fecioarele Pannonici. De mirare la vîrsta lui.

— Trimite-l înapoi. Vin și fecioare se găsesc cu duiumul și la Roma.

— Nu-l trimit. Mi-e simpatic. Perversiunea lui o admir. Îți dai seama că pentru sclava aceea a murit un om, și-or mai fi murit și alții ?

— E ceva de admirat ? Mie-mi repugnă.

Traian zîmbi ușor.

— Depinde, medicule. Sufletul omenesc are cotloane și cotloane. În sufletul lui Crispus, binele și răul s-au suprapus de nici nu le mai deosebești. Nu mai știi unde începe binele și unde sfîrșește răul, sau invers. Nu am pasiuni deosebite pentru femei, îmi plac ca animale de joacă, cum îmi plac pisicile și papagalii. E frumos și un sîn sau un șold de femeie, nu știu însă dacă vreodată în viața mea mi-am făcut din sîni și șolduri de femei un scop : cînd vezi prea mult sînge în jurul tău, sînii și șoldurile își pierd conturul și devin carne ca orice carne, din care gladiul face să curgă sînge. Crispus poate se răzbună pe abstinența lui îndelungată, își regretă anii.

Poate fuga sclavei să-i fi turburat mintea. Oamenii cu mintea tulbure, în felul lor, sînt niște înțelepți, nu există mare inteligență fără amestecul unui grăunte de nebunie. Asta am învățat-o de la Plutarh — și a spus-o Aristoteles. Crispus este un om rănit și o delicioasă paiață. În războiul ăsta am nevoie pe lîngă mine și de paiațe, Criton. Și știi de ce ? Fiindcă mă gîndesc cu seriozitate că în mintea multora nici eu nu sînt altceva ! Nu te încrunta. Tu faci excepție. Sînt și eu manevrat de niște sfori *intime*, pe care, jur, aș fi fericit să le pot opri ! Nu simți și tu uneori sforile astea, trăgîndu-ți de suflet ? Obligîndu-te să te miști cum nu ai vrea să te miști ?...

*

Călăuzul care conducea pe Crispus și convoiul soldaților la Traian se nimerise să fie același pescar din Drobeta, ce cu nouă ani în urmă venise la Sarmizegetusa împreună cu „umbra lui Thrasea" și decurionul Longinus să-l anunțe pe Decebal de moartea lui Domitian.

Ochii vicleni ai pescarului nu se schimbaseră în ani. Se obișnuise de atîta timp cu romanii, și nu se putea spune că ura și disprețul lui față de aceștia scăzuse, dimpotrivă. În perioada staționării trupelor lui Vipsanus pe malul Danubiului, satul, deși vînturat de legionari, își păstrase oarecum independența. Nu era o așezare bogată, și femeile se arătau rar la vedere. Cînd și cînd, se mai ridica din scaieții șanțurilor vreo muiere cu poalele date peste cap, năucă și rușinată — cu toată tragica ei disperare, simțind încă fără să vrea fiorul dat de străinul care bîiguise peste ea cuvinte într-o limbă neînțeleasă. Femeia tăcea mîlc, chiar dacă pîntecul prindea să i se rotunjească, fiindcă obștea i-ar fi pedepsit cu moartea împreunarea. Alteori soldații suiau pe furiș dealul cu vii ce străjuia hotarul nordic al Drobetei : beciurile pline cu vase de vin negru erau prădate sistematic și fără drept de împotrivire. Vipsanus poruncise stricta supraveghere și neamestecul cu băștinașii, mai ales de cînd cîteva sentinele fuseseră găsite în posturi cu gîtul tăiat. La omorîrea generalului, cuprinsă de furie, trupa dase foc așezării. În incendiu, pescarului îi pierise un copil. La declararea războiului, fugise odată cu alții în pădure. Relativa pace de după întîiul război, ca și anexarea teritoriului

dintre Tissia şi Alutu au ferit oraşul de alte distrugeri. Garnizoana romană dintr-însul nu era nici mai bună, nici mai rea decît legiunea lui Vipsanus. Omul continuase să fie călăuză şi tîlmaci *aliaţilor*, pe drumurile de munte.

Astăzi însă, situaţia era alta. O parte din cohortele auxiliare ale legiunii a XIII-a Gemina se stabiliseră definitiv în sat, transformîndu-l în castru. Nici două luni nu trecuseră de la începerea celei de a doua campanii, şi soldaţii mirosiseră că-i rost de cantonat în provincia care de data asta urma să fie romanizată. Începuseră să-şi ochească viitoarele neveste, loturile de pămînt. Noul municipiu îşi cunoştea soarta : cît mai multe căsătorii, cît mai mulţi copii, trăiţi şi crescuţi aici. Pescarul blestema în gînd, dar îşi făcea slujba cu dinţii strînşi. Din asta trăia ! Peştele îl lua armata, era mai de folos să-i cateri pe soldaţi pe stînci decît să munceşti la apă fără folos.

De o zi, grupul lui Crispus intrase în dealurile împădurite de sub munţi. Marele pod rămăsese în spate, calc de cinci zile.

Soldaţii descălecaseră, trimiseseră ţine-caii să-i pască, şi pregăteau tabăra de noapte şi cina. La o parte de forfota taberei, călăuzul se uita la ciudatul dominus pe care-l conducea, retras sub un copac şi privind apusul de soare. Pe obrazul lui Crispus mureau ultimele raze ; sprijinit cu o mînă de trunchiul copacului, parcă dormea cu ochii deschişi. Pescarul se minună, aşa cum se minunase întreg drumul, deoarece nu-l auzise vorbind decît o singură dată. Călătoria n-avusese incidente, locurile erau pustii. Aproape de Alutu, misiunea lui lua sfîrşit, alţi soldaţi urmau să se alăture convoiului şi să pornească mai departe cu el.

Din pădure fluieră repetat un cufundar, şi pescarul tresări. Unul din soldaţi se opri din treabă şi aruncă o căutătură rapidă spre călăuz. Omul îngheţă, dar îşi stăpîni tremurul mîinilor care se jucau cu o crenguţă. Fluieratul se auzi din nou. Soldatul ciulise urechea spre pădure. După o trecere de timp, se întoarse la camaradul cu care lega ţăruşii de cort şi mormăi :

— Asculţi ? Pasărea asta o tot aud de la Drobeta încoace. S-ar zice că ne urmăreşte. E strigătul cufundarului. Ştiam că păsările astea nu cuibăresc prin păduri.

Păru să gîndească la ceva anume. Fluieră îndeosebi pe seară, s-ar mai zice că vrea să dea de ştire că-i acolo.

Îl privi din nou cercetător pe călăuz.

— Nu-mi place deloc bărbosul ăsta.

— Ce-ai cu el ! spuse celălalt, înnodînd frînghia pînzei de ţăruşi. Un om ca oricare altul, mănîncă şi el o bucată de pîine.

— Crezi ?

Soldatul rămăsese cu ochii la pădure.

Călăuzul zvîrli crenguţa în iarbă şi se întrebă în sine dacă paloarea pe care şi-o simţea aşternută pe obraji nu-i trăda frămîntarea. Nu era prea viteaz, iar imaginea cerşetorului fără un picior îl bîntuia de cinci zile în şir, de cînd îl întîlniseră.

Întîlnirea se petrecuse imediat după ieşirea din Drobeta. Cerşetorul sărise dintr-unul din şanţurile drumului, ţopăind ca o pasăre, cu ciotul pulpei rămase încolăcit de un toiag de alun jupuit, în care-şi sprijinea o subsuoară. Un soldat l-a împins în lături cu coada suliţei. Ţipînd ascuţit, cerşetorul căzuse de-a curmezişul în praful potecii, trîntit pe spate. Întinzînd mîna cu toiagul de alun spre călăreţi, începuse să se tînguie cu o voce slabă.

Vorbea în dialectul burr. Călăreţii se opriseră în loc, privind uimiţi trupul răpciugos înfăşurat în zdrenţe. Barba cerşetorului, murdară şi încîlcită, avea o lungime neobişnuită, strînsă cu curpenul de tei ce-i încingea mijlocul.

— Ce spune ? se răsti centurionul comandant.

— Roagă să fie ajutat să-şi vadă copilul.

— La o parte ! zbieră centurionul, roşu de mînie. Trecеţi cu caii peste el !

Ca muşcat de un şarpe veninos, cerşetorul sări în sus pe unicul picior, bătîndu-se cu pumnii în piept.

— Ce-i cu omul ăsta ? întrebă Tiberius Crispus. Ce vrea ?

— Un barbar, îşi îmboldi calul spre el centurionul, un cerşetor.

Cu o iuţeală nemaipomenită şi aproape strecurîndu-se pe sub burţile cailor, cerşetorul ţîşni lîngă armăsarul lui Crispus. Centurionul îl şi luase pieptiş. Crispus îi aruncă o monedă macedoneană de argint.

— Nu am nevoie de bani, spuse cerşetorul, şi călăuzul traduse iar, înspăimîntat, terorizat de bizara apariţie. Banii nu tămăduiesc sufletul, sufletul mi-e bolnav după copilul meu pe care dacă nu-l văd, se prăpădeşte printre străini.

Crispus începu să rîdă.

— Mulţi neghiobi în ţara asta ! O să facem şi noi o faptă bună, baremi să nu se zică mereu că nu sîntem în stare decît să supunem şi să distrugem. Să încalece în spatele călăuzului. Păduchii lui tot ne sînt necunoscuţi. Semănîndu-şi-i după el, o să afle calea întoarcerii împreună cu copilul.

Centurionul bombănea. Or fi fost mulţi neghiobi în cîmpia getică, dar mai neghiob era boşorogul ăsta, proaspăt marinar de apă dulce ! Pînă la Lederata venise pe o corabie, comandînd alte cincizeci de corbite mai mari, transportînd balistele şi butoaiele cu carne afumată colectate în Pannonia. Fosta cetate barbară distrusă în întîiul război se înălţa refăcută din temelii. Garnizoana dase onorul militar marinarului cu păr cărunt, care păşise pe puntea corăbiei-conducătoare. Soldaţii din garnizoană erau veseli să-l cunoască, zvonurile Romei răbufneau şi la marginea pierdută a imperiului ; în ceea ce-l privea, zvonurile aminteau de un trai pe care doar în vis şi-l puteau închipui ! Va să zică ăsta era, marinarul din Hadriaticum de pe timpuri, exilat şi iertat, beţivul neobosit care întorsese pe dos provincia de dincolo de Tissia, iată-l : argintat la păr, cu chipul boit şi trist. Tălpoiul corăbiei lui nu mai juca pe valurile albastre ale mării, ci pe acelea nămoloase ale Danubiului, nările lui nu mai miroseau adierile crude ale sării pulverizate şi a algelor rupte de pe funduri, ci respirau mirosul dulceag al unui fluviu, urechile lui nu mai auzeau ciocanele hortatorilor, în vreme ce lungile rame ale galerelor palpită ca nişte aripi de fluture ; nici piraţi iliri sau greci, nici lupte pe coastele înalte ale Africii, nimic din toate astea. La vîrsta nepoţilor şi a retragerii, tîrîndu-şi după el navele cu aspect de sicrie plutitoare, umbra celui de altădată intrase în lagăr şi răspunsese salutului trupei cu nepăsare. Iar trupa îşi înteţise aclamaţiile, văzîndu-i părul. Unii din soldaţi cantonaseră în Moesia şi luaseră parte la evenimentele stîrnite de tribunul Rusticus Aquileius. Îi vizita un în-

cornorat bătrîn, părăsit de nevastă, *io !*, merita să strigi şi să-ţi arăţi batjocoritoarea simpatie !

Crispus stătu în Lederata trei zile. La masa de bun-sosit s-a băut mult şi s-au servit delicatese, limbi de privighetoare, peşte fiert în ulei de nucă, raci umpluţi cu varză tocată. Masa a fost servită în cortul comandantului garnizoanei, şi numai pentru două persoane, Crispus şi comandantul. La un moment dat comandantul s-a uitat la musafir şi a dat din cap. Băuse peste măsură.

— Nu bei, zise întretăiat. Nu bei deloc. Auzisem că eşti băutor de profesie.

Răsturnîndu-se pe spate, îl ameninţă cu degetul, un deget bont, retezat puţin mai jos de falanga a doua.

— Ştii că l-am văzut pe Aquileius în cortul lui Marcus Crinitus, imediat ce s-a înjunghiat ? începu să zîmbească prosteşte. Sîngera ca un bou la abator. A fost ceva de neuitat.

Îşi umplu cornul scobit cu vin, toate cupele erau barbare, şi-l dădu pe gît dintr-o răsuflare.

— Pe aici se vorbeşte... iartă-mă, că femeia aia era soţia ta.

Crispus suportase de prea multe ori întrebări de felul ăsta, ca să se mai emoţioneze. Ridică spre interlocutorul lui o privire fără colorit.

— Se vorbeşte exact.

— Dac-am fi ştiut...

— Dac-aţi fi ştiut *ce* ?

Celălalt înălţă vag din umeri.

— Ei, dac-am fi ştiut că era soţia ta. Se schimba situaţia. Pe tine nu te cunosc decît de astăzi, dar o parte din prietenii tăi îi cunosc de ani şi ani, iar pe prietenii tăi şi ai mei i-a servit la masă nevasta ta. Pricepi ?

— Încerc.

Crispus alegea din blid bucăţile de peşte, frumos împodobite cu stele de sfeclă crudă. Ceva ca un nod îi îngreună bătăile inimii. În mai puţin de trei clipe, bruta din faţa lui îi va spune adevărul-adevărat.

— Aţi omorît-o ?

Patima din voce, deşi albă şi stăpînită, avea un timbru îngrozitor.

Prin aburii beţiei, comandantul îi simţi neliniştea. Ochii îngheţaţi ai lui Crispus se agăţau de ochii lui, ochii aceştia de mort te înfiorau. Comandantul se înduioşă

pentru el însuşi, ca orice om beat care trebuie să facă mărturisiri neplăcute.

— Povestea aia cu permisul şi fuga femeii dincolo de fluviu i-a zăpăcit pe toţi. Sentinelele primiseră consemn.

— Aţi omorît-o ? repetă întrebarea Crispus.

— A făcut-o un călăreţ numid în locul tău. Te-am uşurat de sarcini... pe amiciţia dintre Castor şi Pollux ! Vrei sau nu vrei să-ţi povestesc ?

— Nu vreau, închise pleoapele Crispus, şi în dosul lor un abur îi aduse aproape făptura cu ochi verzi a Liliei. Răsuflă o dată scurt şi deschise ochii. Cu cornul umplut din nou cu vin, comandantul se uita cu luare-aminte la el. O pată lată de grăsime îi mînjea bărbia despicată la mijloc.

— Să bem ! urlă deodată. Să lăsăm femeile între fustele lor sau în mormînt ! Închin pentru victorie !

Bău şi zvîrli cornul pe jos. Crispus se ridică în picioare.

— Închină şi pentru sufletul meu, spuse şi ieşi din cort.

Ajuns pe corabie, se rezemă de balustrada bordajului şi privi în noapte. În cetate urlau cîinii. Fluviul clipocea egal, reflectînd dîra tremurătoare a fanarelor agăţate la catargele corbitelor. Crispus îşi simţea bătrineţea din mădulare, nu regretul pentru femeia dispărută şi care cine ştie dacă va fi fost a lui vreodată *cu adevărat*. Mai simţea şi un alt regret, mai teribil : inutilitatea a tot ce săvîrşise el. Era o mare nebunie să se afle acum aici, o mare nebunie în faţa căreia nu mai putea da înapoi.

Jumătate de flotă rămase la Pincum, pe malul drept al Danubiului, cealaltă jumătate îşi continuă călătoria spre Drobeta. Mica flotilă opri tot pe malul moes, în dreptul Egetei. Crispus auzise vorbindu-se mult despre minunăţia arhitectonică a podului, şi dorea să-l treacă cu piciorul.

De asta şi bombănea centurionul, corăbiile ar fi trebuit să meargă pînă la Asamum, la locul de vărsare al Alutului în fluviu — şi de acolo, cu o corăbioară mai mică, să suie cursul rîului la puntea şi castrul întărit. Ori Crispus, în loc să-şi ia soldaţii de la Asamum, îi luase de la Drobeta, o *ala* completă de călăreţi, manifestîndu-şi şi fantezia de a mărşălui pe ţărmul stîng, nesigur şi primejdios, multe milia. Umblau încet, făceau popasuri lungi, motive în plus ca să-l enerveze pe centurion, fire iute şi impulsivă. Şi cum să nu te enervezi cînd mai şi vorbea cu toată

viermina întîlnită în drum, cum era cazul cu cerşetorul ăsta de nenorocire fără un picior !

Cerşetorul nu aşteptase să i se spuie a doua oară să încalece în spatele călăuzului. Cu o agilitate surprinzătoare se căţărase pe calul mic şi păros al pescarului, apucîndu-l pe tîlmaci cu mîinile pe după mijloc. Soldaţii rîdeau.

O bună bucată de vreme grupul înaintă încet, călăuzul şi zdrenţurosul pe acelaşi cal în frunte la cîţiva paşi. Nu părăsiseră încă malul Danubiului, dimineaţa era limpede şi rece. Iarba înaltă ajungea pînă la piepturile cailor. O oră, poate mai mult, cerşetorul nu scoase un cuvînt. Dintr-o dată, pescarul îi simţi mîinile noduroase de maimuţă strîngîndu-i şi mai tare mijlocul. Auzi la ureche o voce şoptită :

— Sînt iscoada lui Decebal, dacă mă vinzi, nu te mai întorci viu la Drobeta !

Călăuzul înţepeni, dar nu întoarse capul. Vocea tăcu o clipă, apoi urmă grăbită, pe acelaşi ton :

— Duci cu tine un om de seamă. Peste şase zile ajungeţi la văgăunile împădurite dinainte de Alutu, acolo e locul. E un drum de margine spre miazănoapte, atrage-i pe drumul acela. Ascute-ţi urechile, o să auzi mereu strigătul cufundarului, e un semnal. La popasul celei de a şasea zile, fără asta, la răsăritul lunii, să ieşi din tabără în pădure. Restul ne priveşte. O să găseşti semne pe copaci. Ne vinzi ?

— Nu, spuse tîlmaciul tare.

Mîinile cerşetorului se desprinseră de pe mijlocul pescarului, se lăsă să alunece pe crupa calului şi căzu jos.

— Nu mai pot, striga, mi s-au întors maţele pe dos ! Duceţi-vă cu bine şi praful să s-aleagă de voi şi de caii voştri ! M-aţi omorît !

Încolăcindu-se ca o zvîrlugă şi ferindu-se de copite, se rostogoli mai încolo. Cu ţopăiala lui caraghioasă o luă la fugă pe cîmp. Centurionul scuipă în urmă-i şi îşi împinse armăsarul lîngă calul tîlmaciului.

— Nu mai merge cu noi ?

— Nu poate sta pe cal, i-a venit rău.

— Parcă a vorbit ceva cu tine, spuse bănuitor centurionul.

— Cu mine ? păli pescarul. Ţi s-a părut. Ce ar fi putut vorbi cu mine necunoscutul acesta ?

— Găseați voi ceva de vorbit.

Continua să-l privească cu atenție, dar nu mai adăugă altceva.

Cinci zile la rînd, strigătul cufundarului urmări grupul. Uneori îl auzeai aproape, alteori depărtat, și pescarul știa ce înseamnă : acoperiți de ierburi, de păduri și viroage, frații lui, avînd și ei o călăuză, în zdrențe și șchioapă, se tîrau după umbletul celorlalți... în care parte ? În dreapta, în stînga ? Devenise atîta de stăruitor strigătul, încît îl remarcaseră și soldații. Unul din ei a lăsat lucrul și ascultă spre pădure. Își dă oare seama de ceva ?

Tiberius Crispus se dezlipi de copac și porni cu pași rari spre firul de apă ce bolborosea printre trunchiuri. Soarele dispăruse. În mijlocul poienii, se aprinsese un foc mic. Călăuzul oftă și-și aținti privirile la pădure. Atrăsese convoiul pe drumul mărginaș și neumblat. Cu sufletul la gură, acum *aștepta*. Cufundarul strigase de trei ori, și chiar în poiana unde cantonaseră, un fag mai răsărit avea și el trei scrijelituri în scoarță, ultimul semn. Călăuzul se gîndea la neuitata lui convorbire cu Decebal, pe pragul din spatele Sarmizegetusei, își revedea stăpînii de atunci, închivărați și plini de îngîmfare, la fel cu cei de azi. În ziua aia ar fi vrut să sărute picioarele regelui. Astăzi fusese chemat iar la rege și-i va da sărutul de respect rîvnit odinioară, el, nevrednicul pescar din Drobeta, va pune umărul să oprească războiul și pe cotropitori ! Barem de-o reuși. Ridică ochii, întîlni pe cer licărul luceafărului de seară. Zalmoxe se uita la el. Începu să se roage.

Noaptea căzu repede. Sentinelele dublate tocmai intrau în primul schimb. Lîngă cel din urmă cort, acoperit cu bunda mițoasă, călăuzul zări ivirea lunii peste pădure. În poiană și printre corturi, umbrele se lungeau, fîlfîitoare și misterioase. Se săltă într-o rînă. Strigătul cufundarului răzbătu deodată limpede și muzical, la nici cincizeci de pași. Pescarul ieși de sub bundă și se uită la sentinela cea mai apropiată.

Nemișcat la marginea pădurii, cu spatele la el, soldatul asculta zgomotele ciudate și confuze trimise de noapte. Furișat, pescarul depăși cercul de lumină pîlpîit de foc, tîrîndu-se pe burtă prin ierburi. Calul lui păștea mai încolo, împiedicat, îi auzea sărîturile. Sentinela se răsuci brusc. Pescarul căută să-și rețină răsuflarea, deoarece omul de

pază era soldatul care la popas, bătînd ţărușii cortului, se arătase a fi mai bănuitor decît ceilalți. O clipită nesfîrșită, sentinela cercetă bezna, apoi făcu un pas înainte.

— *Quis est* ?[92] strigă.

Tîlmaciul rămase ghemuit în iarbă.

— *Quis illic*[92] ? repetă strigătul sentinela, și pescarul își dete seama că trebuia să acționeze — și încă la mare iuțeală.

Pădurea era aproape. Sări în picioare și fugi într-acolo. Sentinela parcă se așteptase la asta. Arcuindu-se pe spate, aruncă sulița cu putere după fugar.

— *Ad pugnatorias ar...*[92] ! Răcnetul i se curmă într-un bolborosit, o săgeată scurtă îi străpunsese gîtul, ieșindu-i prin ceafă.

În același moment, pădurea clocoti de un chiuit năprasnic — și poiana se umplu de călăreți și de zbîrnîitul săgeților.

Însoțitorii lui Crispus dormeau iepurește prin corturi. La primul strigăt de avertisment al sentinelei, cei mai mulți erau deja treji, fugind afară cu gladiul în pumn. Știau să lupte pedestru, erau călăreți doar fiindcă trebuiseră să-l însoțească pe Crispus. Năvălitorii îi primiră în pieptul cailor, dărîmară corturile și angajară bătălia, luptînd cu coase scurte și topoare, în urlete de demoni.

Cortul lui Crispus era principala țintă. Trei decurioni și centurionul comandant îl apărau scrîșnind din dinți și cu mare vitejie. Căzură curînd. La larmă, Crispus s-a repezit cel dintîi din cort, rotindu-și gladiul. Tropotul cailor și țipetele îi redeșteptaseră vechea fire, într-o clipită se văzu pe puntea corăbiei *lui* bubuind sub pași și-n trosnetul ramelor rupte la abordaje. Doi inși se poticniră în fața lui, dar alte brațe îl și cuprinseseră pe la spate, îl tîrîră după ele.

Peste foc săreau umbre, jarul se împrăștiase pretutindeni. Corturile se mistuiau în flăcări. Zăngănitul armelor scăzu în intensitate, strigătele se micșorară. La o comandă grăbită, pîlcul de atacatori își strînse rîndurile, și, la fel cum venise, dispăru în galop în pădure.

Poiana rămase singură sub lună și flăcări Treizeci de soldați zăceau zdrobiți, claie peste grămadă. Cincisprezece barbari pletoși le țineau tovărășie. La marginea pădurii, pescarul din Drobeta ațintea cu ochii mari deschiși și cul-

cat pe spate strălucirea albă a lunii pulsînd peste pădure. Mîinile lui încă strîngeau fierul suliței ieșit mult în partea stîngă a pieptului.

*

Două zile și o noapte, atacatorii se strecurară prin pădurile dintre dealuri, suind mereu.

Fagul și stejarul începeau să se rărească, apăruse stînca. Călare pe unul din caii luați de la soldații romani, Tiberius Crispus înainta ca în vis, în mijlocul grupului. Nu era vis, măcelul la care luase parte, și țancurile pe lîngă care treceau, și pereții de piatră înălțați în domuri, cețurile ropotind peste cetini, fățurile care-l duceau cu ele ?

Tot drumul, barbarii nu scoseseră o vorbă. Se opreau, aprindeau focul, se grămădeau în jurul lui și mîncau carne, după ce o rumeneau în țepușe de lemn. Lui nu-i dau nici o atenție, nu-l bruscau, nu-l întrebau nimic. Se mărginau să-i întindă carnea, brînza sau bolzul uscat de mei, îl priveau în tăcere cum mănîncă și-și vedeau de treburi. În țara oamenilor ăstora, printre fățuri asemănătoare acelora care-l duc în necunoscut, trăise și venise să moară soția lui... fantastic ! Se mai gîndi să moară și el cu demnitate, și la acest gînd, îl încercă o curioasă ușurare.

Într-a doua seară, călărețiii descălecară. Îi făcură semn să descalece și el. Ținîndu-și animalele de căpăstru, convoiul se înșirui pe o brînă lată, ocolind o mare vale prăpăstioasă. La capătul văii, au coborît pe fundul ei. O stînă albea pe un clin împădurit. Convoiul se opri la stînă, pe malul unui mic torent. Acolo ardea un foc. Cîțiva dulăi, în frunte cu un cîine mare negru, se năpustiră asupra lor lătrînd, apoi îi lăsară în pace. De lîngă foc se ridică cerșetorul cules pe drumul Drobetei, și Crispus înțelese definitiv ce se petrecuse.

Cerșetorul purta aceleași veșminte zdrențuite, dar la gît îi atîrna un lanț de argint, cu o placă subțire de hematită. Cel care părea a fi căpetenia călăreților se duse la el și întinse mîna spre Crispus.

— Iată-l. Fratele și copilul sorii mele au rămas morți în poiana fără flori, împreună cu alți treisprezece. Romanii s-au bătut cum se bat ei, dar i-am dovedit.

— Zalmoxe îi va bucura pe toți în împărăția lui, murmură cerșetorul. Pescarul n-a scăpat ?

— Nu. A rămas și el în poiană.

— Ați lucrat bine, regele o să fie mulțumit. Dușmanul ne atacă astăzi viclean printr-altă parte. Poate omul ăsta cu purpură la tunică îl va face pe dușman să-și domolească înaintarea și să ne lase în pace.

Crispus nu pricepea ce spun, însă simțea că este vorba de el. Barbarii în zeghe și opinci, oricîți ar fi fost și oricît ar fi fost prizonierul lor, tot barbari rămîneau — el era roman, *stăpîn* al barbarilor ! Trebuiau să simtă asta, fie și cu prețul vieții sale. Mîndria și furia i se amestecară laolaltă, cînd cerșetorul i se adresă liniștit, în latinește :

— Pregătește-te să pornim iar în călătorie, să dai ochii cu omul care te-a vrut.

— Toate petele astea de sînge, strigă Crispus arătîndu-și tunica, le va plăti omul acela prin sînge !

Un bărbat de lîngă foc întoarse capul și se sculă în picioare. Ciinele negru care moțăia cu fălcile rezemate de genunchii lui ridică și el botul, cu urechile ciulite.

Scoris nu-l văzuse niciodată pe Tiberius Crispus, deși de la el din casă fugise cu Pamphylus și Lilia. Statura lui uriașă acoperi focul. Fără curiozitate se uita la roman, și acesta, ușor uimit, ca și cînd o vagă amintire își isca nelămuritul contur odată cu cel din fața lui, se căzneа să afle *de unde-l cunoaște.*

Cap. XXXV

Cu aceeași nepăsare cu care îl privise și pe prizonier, Scoris se depărtă de foc și merse la malul apei, unde-i păștea calul. Puha i se ținea de călcîie ca o umbră. Luă tohoarca oierească pusă pe crupa calului, își înfășură umerii într-însa și ocolind stîna reveni la foc. Crispus îi urmări trecerea în bătaia focului, încercîndu-l iarăși o stranie stinghereală. Omul nu i se părea străin, dimpotrivă, îl mai văzuse, la Tomis... la Roma ? Dar ce să fi căutat barbarul la Roma ?

Scoris și Puha se așezară din nou la flăcări, dulăul pironindu-și stăpînul din ochii lui galbeni. Mai îmbătrînise. Era încă voinic și colțos, se lenevise însă în mișcări, rău-

tatea i se domolise. Cu nările pline de mirosul fiinţei dragi de lîngă el, pirotea la căldură, mare şi adormit, ascultîndu-şi stăpînul cum cîntă din fluier. Îmbătrînise puţin şi Scoris. Puha îl împinse cu capul, strecurîndu-i botul sub braţ. Ceilalţi bărbaţi de la foc se uitau la ei doi dintr-o parte, şi mai ales la uriaş, venit tocmai de la Sarmizegetusa, ca şi cerşetorul. Se spunea că cerşetorul îşi pierduse piciorul în bătălia de sub zidurile cetăţii şi că fusese un mare viteaz. Despre Scoris nu ştiau nimic ; avea să plece spre soare-apune cu romanul capturat, să-l înfăţişeze regelui. Acum cînta din fluier, de-o săptămînă de cînd apăruse tot asta făcea serile, vorbind aproape numai cu cîinele.

Cerşetorul veni lîngă ei, ascultă un timp fluierul, după asta se lăsă în iarbă, încrucişîndu-şi mîinile pe ciotul piciorului tăiat deasupra genunchiului.

— Pleci la noapte ?

— Plec mîine. Cărările muntelui sînt grele noaptea.

— Mai iei vreun om cu tine ?

— La ce bun ?

Cerşetorul rîse încet.

— N-are cum să fugă.

— Îl povăţuiesc să n-o facă.

Cerşetorul rîse din nou.

— Am omorît o grămadă de romani, fiul lui Scorillo poate să zîmbească bucuros în barbă. Să te păzeşti de aşezările întărite din munte ale duşmanului, durate în întîiul război. Romanul prins trebuie să ajungă nevătămat la Sarmizegetusa.

Atît şi-au spus. Sprijinindu-se în toiag, cerşetorul se ridică în picioare. Răsărise luna. Scoris stătu destul de mult la foc, dar nu mai cîntă. Cu braţele încrucişate la piept, se uita nemişcat la flăcările focului. Oamenii se culcaseră, vegheau pentru ei sentinelele.

Dulăul înălţă deodată capul şi adulmecă în direcţia pădurii, apoi slobozi un ţîfnet înfundat. Ceilalţi cîini părcau şi ei neliniştiţi. Lătrînd, fugeau spre sihla din susul conacului. Scoris îl apucă pe Puha de ceafă, căci vroia să se ducă după restul cîinilor. Silueta cerşetorului apăru din beznă, la foc.

— De ce latră cîinii ?

Lătraturile se auzeau din ce în ce mai depărtat, la fel de înverşunate — şi tăcură. O linişte nefirească se lăsă peste stînă şi pădure, întreruptă doar de vuietul brazilor în

vînt şi de clincănul armelor luate de oamenii treziţi din somn.

— Nu se mai aud, reluă cerşetorul. Ce-o fi fost, caucoensule ? Un urs, ce zici ?

— Nu e urs. Dac-ai avea două picioare, te-aş sfătui să ţi le pui în spinare şi să te faci nevăzut. Lasă oamenii să lupte, de-aia au arcuri, suliţe şi săgeţi. Vor da o a doua bătălie pe curînd.

Undeva în noapte ţipă lung o sentinelă şi tăcu şi ea, ca şi cîinii. Cu un schelălăit, Puha se zmulse din încleştarea mîinii lui Scoris, ţîşnind în pădure.

— Unde este romanul ? întrebă Scoris repede.

— Acolo, lîngă pridvor. Ce vrei să faci ?

— Dă alarma, taraboste !

Din trei paşi străbătu distanţa care-l despărţea de pridvor. Păzit de un călăreţ, Tiberius Crispus dormea culcat pe o blană, înăuntrul pălimarului. Scoris îl înşfăcă cu blană cu tot — şi alergă spre cai. Paznicul zgîi ochii.

— Stai ! strigă buimăcit.

Purtîndu-l ca pe o pană şi neluînd seama la avertisment, Scoris alergă pe malul apei, sări pe cal cu Crispus în braţe şi dispăru dincolo de torent.

Era şi timpul.

Din partea opusă năvăliră romanii, atît de mulţi, încît coifurile lor luciră într-un singur fulger de lumină albastră în razele lunii.

*

Cerşetorul se înşelase, crezînd că în poiana unde-i atrăsese pescarul din Drobeta pe însoţitorii lui Crispus, aceia muriseră cu toţii.

După ce zgomotele bătăliei pieriseră şi numai luna mai arunca o pată parcă vie peste trupurile nemişcate şi corturile arse, în apropierea unui cort rămas ca prin minune întreg, la marginea pădurii, un piept se umflă, iar mîna, prinsă în apărătoarea scutului rotund ce-i acoperea faţa, se dete la o parte, arătînd obrazul plin de sînge al omului trîntit în iarbă.

Era un soldat fără coif, cu falca înţepată de o săgeată. Pleoapele lui se zbătură moale, şi el deschise ochii, privind bolta plină de stele... întîi o privire lipsită de înţelegere, treptat însufleţindu-se înfricoşată. Peste pulpe, îl apăsa

greutatea unui pletos, căzut într-o rînă. Soldatul își trase picioarele și se ridică dintre cadavre. În afară de rana de la falcă nu primise altă lovitură. Ca o fiară hăituită, soldatul îmbrățișă dintr-o singură căutătură poiana, înregistrînd tăcerea funebră. Ai lui erau morți, doar el mai trăia... dacă se reîntorc atacatorii ? Un nechezat îl făcu să tresară : armăsarul apărut în spatele lui, cu frîul slobod, mirosea mortăciunile și poate, ca și el, era singurul scăpat. Culegînd de jos o sabie, soldatul cercetă rapid cadavrele. Crispus nu se afla printre morți. Se împiedică de pescar, văzu sulița ce-l străpunsese, era o sulită de a lor. Făcu iute legătura între ce se întîmplase, barbarii îl vroiseră pe Crispus și-l luaseră cu dînșii.

Dintr-un salt se zvîrli în spinarea armăsarului. Drumeagul pe care apucaseră conduși de pescar se vedea distinct sub razele de lună. Pînă la poiană nu umblaseră mult, ajuns în șleaul ce ducea spre valul de la Alutu, trebuia să se îndrepte spre răsărit. După cum le spusese comandantul, rîul nu putea fi departe. Acolo sînt întăriturile ariergărzii lui Traian, datoria lui era să le anunțe.

Culcat pe gîtul armăsarului, gonea pe poteca din pădure, scuipîndu-și ghemotoacele de sînge închegat din gură. După o jumătate de oră atinse bifurcătura, și nu se luminase încă de ziuă cînd de pe înălțimea unui mal zări focurile taberei. Scoborî povîrnișul, trecînd prin vad, cu apa învolburată pînă la nările calului.

Era o tabără de călăreți, păzind ambele laturi ale Alutului. Soldatul intră în cortul comandantului, abia mai ținîndu-se pe picioare, cu chipul negru de efort și suferință. Vorbind împiedicat din pricina rănii de la falcă, el povesti în cuvinte puține atacul din poiană.

— Erau mulți ?

— Mai mulți decît noi, ne-au surprins dormind. Am fost duși special pe drumul ăla !

— Cine era în fruntea voastră ?

— Arrinius Subo. A murit.

— Și-a meritat soarta, își strînse buzele comandantul. Rămase gînditor : Dacă generalul nu pune prea mare preț pe viața lui Tiberius Crispus...

Se opri și se uită la soldat.

— În cît timp se ajunge acolo ?

— În două ore, căznind animalele. Nu mă mai întreba nimic, mă doare rana de-mi pleznesc ochii ! Spune să mi-o

oblojească şi să ne luăm după ei ! Am să vă arăt drumul, s-ar putea să-i şi ajungem cu un pic de noroc, deşi din poiană habar n-am încotro s-au îndreptat.

— Te pierzi din pricina unei zgîrieturi, veteranule ? se încruntă comandantul. Văd că porţi insigna unei formaţii moese, aceia-i o formaţie de viteji, nu-i dezminţi faima ! Du-te la sanitari şi aşteaptă ordinul meu. Calvius !

Sentinela din faţa cortului intră înăuntru.

— Cheamă-l la mine pe Armind. Trei *turmae* din *ala* a doua galică să încalece !

În zori, călăreţii sosiră în poiană. Majoritatea cavaleriei de pe Alutu, comandată de Lusius Quietus, erau băştinaşi din Numidia, romanizaţi. Trei corpuri ajutătoare erau galice. *Ala* a II-a fusese pedepsită cu cîteva zile mai-nainte, pentru indisciplină şi instigare la revoltă. Armind, şeful lor, călărea stînd în picioare pe crupa calului, zvîrlind suliţa şi ochind cu arcul, purtînd uneori şi un soldat în circă sau pe braţe : o matahală pleznind de forţă şi sănătate sub tunica scurtă de piele, crud şi răzbunător. Acum, atît el cît şi călăreţii lui trebuiau să se reabiliteze — şi numai pe drum o şi făcuseră, zburaseră ca nişte năluci.

Armind nici nu se uită la morţii din poiană. Descălecă împreună cu soldatul împuns la falcă şi cercetă urmele rămăşite în băltoacele de sînge. Mirosea cîineşte în toate părţile ; comandantul ştiuse bine pe cine trimite în urmărire, numidienii luptau cu succes la şes şi pe întinderi largi, galii lui Armind, crescuţi prin păduri şi găuri de munte, trăiau în elementul lor pe munţii dacici.

— Pe aici s-au dus, arătă Armind.

— Şi cît o să mergem aşa ? îndrăzni să întrebe soldatul. Dacă nimerim în tabăra duşmanului ?

Ochii mici ai celuilalt se făcură şi mai mici.

— N-ar fi prima oară cînd gîtui o tabără întreagă, îşi umflă nările. Zi-le fraţilor tăi să-ţi povestească, romanule ! După mine !

Călăreţii se înfundară în pădurea de fag. Soldatul nu-şi putea stăpîni admiraţia, Armind alesese drumul bun şi dovedea mare pricepere pînă şi în cele mai neînsemnate dovezi de trecere lăsate de daci în urma lor. Aceştia fiind călări şi tîrînd după ei şi caii ucişilor din poiană, tufişurile erau frămîntate şi rupte, pămîntul umed plin de întipărituri de potcoave şi paşi. Semnele astea *la vedere* le-ar fi

deosebit şi soldatul rănit la falcă, dar erau altele pe care Armind şi tovarăşii săi mai mult le ghiceau decît le vedeau şi întotdeauna le ghiceau adevărat : semnele nevăzute din piatră, copaci şi cenuşa focurilor stinse.

Trei zile se strecurară astfel prin pădure, urcînd mereu spre apus. În seara celei de a treia zi, crestele muntelui dominau văile. O imensă căldare glaciară îşi rotunjea marginile zimţate, lăsînd să răsară în trepte succesive pereţii de stîncă, înconjurători. Armind descăleca şi porunci şi celorlalţi să descalece. Tîrîndu-se pe burtă la marginea luminişului, se opri, rînjind.

— Priviţi !

La dreapta lor, o brînă încolăcea piciorul muntelui, coborînd în valea înverzită unde se zărea o aşezare omenească, o stînă. Pe brînă se mişcau mici puncte negre, ultimele dispăreau la cotitura brînei. Armind se ridică în picioare.

— Nu ieşiţi la vedere ! porunci în limba lui melodioasă. Ascundeţi caii. Fridun, vino-ncoace !

Un om blond şi mărunt păşi printre rînduri. Armind vorbi cu el. Omul dădu tăcut din cap, strînse în pumn toporul şi se furişă în pădure.

— O să cerceteze coasta, îi spusese Armind soldatului, în latineşte. Poate să găsim un loc de coborît călare, pe brînă ne-ar simţi.

Soarele trecu dincolo de culmi, curînd ziua începu să scadă. Focul aprins la stînă sclipea în vale. Se auzeau lătraturi de ciini. Tufişurile foşniră, şi călăreţul blond desfăcu crengile, ivindu-se în luminiş.

— E o apă strîmtă care duce în vale. Pînă la un loc putem merge călare. Au pus sentinele.

Galul chibzui o secundă.

— Pe acolo coborîm. O să le folosim şiretlicul.

Urmăriră firul torentului pînă la opreliştea indicată de Fridun. Era o acţiune îndrăzneaţă şi primejdioasă, dar Armind n-avea alternativă : dacă izbîndeau erau iertaţi, dacă nu, oricîte laude s-ar fi adus întreprinderii sale, trebuiau să moară pînă la unul la stînă sau în tabără. Armind şi călăreţii lui cunoşteau legea romană.

De unde apa şi săritorile nu le mai dau voie să înainteze, descălecară şi, lăsînd caii în pază, porniră la atac — ei înşişi în situaţia apărătorilor lui Crispus, cu cîteva zile înainte ; deşi călăreţi, împrejurările forţîndu-i să lupte pe-

destru. Săgetară la iuțeală cîinii stîrniți, gîtuiră una din sentinele — și căzînd peste dacii surprinși, umplură poiana stînei de strigăte de război.

*

Strigătele romanilor Scoris le primi în spate, călărind cu Crispus în fața lui pe crupă.

Căluțul cu păr lung umbla prin întunecimea pădurii ca o mîță, sigur pe picioare. Făcuse drumul în repetate rînduri la stînă și înapoi, adescori cu stăpînul adormit în spinare. Conacul de care se depărtau era stîna oierului la care poposiseră odînioară Decebal și vînătorii de capre negre. Mai spre apus, albăstrea iezerul unde-i putreziseră oasele lui Derzelat, cu pumnalul regesc înfipt în piept.

O vreme, codrul nu dădu alt semn de tulburare decît scapărul copitelor de pietre. La o limpezire a desișurilor, Scoris struni calul. Mai la o parte, vîjîia căderea unei cascade. În dosul căderii de apă înspumată, se căsca, nevăzută pentru alții, gura unei mici peșteri. Noaptea o va petrece în peșteră, de la cascadă începea stînca goală, și el trebuia să fie foarte atent, parte din castrele romane ale întîiului război i se aflau în cale. Descălecă și zîmbi potolit văzînd obrazul vînăt al prizonierului. Ținînd calul de dîrlogi, intră în peșteră. Pe Crispus îl lăsă într-un colț, fără să se mai uite la el sau să-i acorde atenție.

Se apucă să strîngă în mijlocul peșterii crengi și rădăcini uscate. Toate astea zăceau clădărite în fundul grotei și păreau a fi puse în acel loc, dinadins. Iar Scoris știa locul. Aprinse focul cu amnarul, iar limbile mititele, apoi din ce în ce mai crescute, destrămară întunerecul în dese trosnituri.. Uriașul întoarse obrazul spre prizonier.

Crispus șovăia... zei ! ce se petrecea cu el ? De fiecare dată ce l-o privi barbarul ăsta cu umeri de gladiator, să-i fie dat să-l cuprindă aceleași temeri, aceleași crîmpeie de amintiri, *ireale în fond*, fiindcă, în viața lui, din semințiа dacilor nu-i cunoscuse și nu-i văzuse decît pe băștinașii de pe jalnicele țărmuri cuxine. Își da seama iarăși că nu-l întîlnise la Tomis ; în ceea ce privește Roma, nu frecventase nici un spectacol de circ de cînd se întorsese din exil. Atunci ce se întîmpla ? Pe chipul liniștit al dacului nu se citea nimic. Ochii lui albaștri priveau fără mînie, fără duș-

mănie, s-ar fi zis că priveau prin el sau dincolo de el. Încetişor, pe chipul acesta împietrit flutură un zîmbet.

— Ţi-e frică, romanule ? spuse în şoaptă şi imediat se întoarse spre ieşirea peşterii.

Un plînset slab şi pierit vibră în liniştе. În clipita următoare, ceva ca o umbră sări în peşteră. Scoris se cutremură şi întinse mîna.

— Puha, şopti din nou.

Umbra scinci şi se tîrî la picioarele lui, punîndu-i botul plin de bale însîngerate pe genunchi. Crispus recunoscu dulăul negru care îl însoţea pe dac la stînă. Limba îi atîrna. Între omoplaţi avea înfiptă o săgeată frîntă. Cîinele se culcă tremurînd pe o parte, privindu-şi mereu stăpînul.

Scoris se aplecă şi-i cercetă rana... în graba plecării uitase de dînsul. Cu nasul lui ca al nimănui altul, dulăul îi luase urma şi venise să moară lîngă el. Crispus îl mai văzu pe dac îngenunchiind şi apucînd capul cîinelui între palme. În lumina focului, ochii galbeni ai animalului crescuseră extraordinar de mari şi strălucitori. Mîngîindu-i capul lăţos, Scoris se uită la Crispus, şi acesta se înfioră. În privirile celuilalt citi o teribilă ameninţare.

Dulăul oftă omeneşte şi încremeni cu ochii deschişi peroniţi la Scoris. Timp îndelungat, acesta îi mîngîie capul, plecat asupră-i. Apoi îl luă în braţe şi ieşi afară din peşteră. Curînd se auzi zgomot de bolovani loviţi între ei, şi Crispus înţelese că barbarul acoperea cîinele cu ei. Pe urmă căzu liniştea, şi umbra lui Scoris se proiectă la gura peşterii.

— Noi ne iubim prietenii şi ne urîm duşmanii, romanule, spuse de acolo. Prietenul ăsta al meu a murit din pricina voastră. De multe ori eşti împins să le zici oamenilor, cîini. Lui Puha al meu merita să i se zică om, şi chiar mai mult decît asta.

Se duse la tohoarcă, se trînti pe ea şi-şi puse braţele sub cap.

Crispus rămase tăcut lîngă peretele peşterii. Focul pălea. Scoris părea că doarme. Cuprins de o subită neliniştе, Crispus făcu un pas, încă unul, ocoli tăciunii pe stinse şi se opri lîngă trupul celui culcat.

Scoris continua să ţină ochii închişi. Respiraţia lui era egală şi calmă. Dintr-un singur gest, Crispus îi zmulse cuţitul din cingătoare. În aceeaşi clipă, Scoris deschise ochii. Braţul lui Crispus aproape se îndoi în strînsoarea celuilalt. El ţipă o dată scurt şi încă o dată, în momentul cînd se izbi

de peretele peşterii, proiectat acolo de o formidabilă îmbrîncitură. Căzu jos — şi rămase nemişcat.

Scoris întinse doar mîna să-şi ia pumnalul zvîrlit în tăciuni, vîrîndu-şi-l iar în brîu. Crispus sta pe spate, ţeapăn, cu braţele în lături. Scoris se ridică de pe tohoarcă şi merse la el, dar nu-l atinse. Sub capul romanului se lărgea pe încetul o băltoacă de sînge. Ochii lui, pe jumătate întredeschişi, erau învăluiţi de o umbră pe care Scoris o cunoştea. Crispus murise. În cădere, o aşchie de stîncă îi spărsese tîmpla.

Scoris privi îndelung trupul. Nu vroise să-l omoare, deşi celălalt încercase s-o facă. Ce să-i mai ducă regelui acum, un cadavru ? Decebal îl dorise viu. Privirile i se opriră pe gîtul mortului : prin tunica întredeschisă sclipea un obiect ciudat, un dinte de lup prins de un lanţ subţire de aur roşu.

Îşi opri răsuflarea. Un dinte asemănător purta şi femeia galului. Desprinse lanţul de la gîtul lui Crispus. Da, era lanţul ei, dinţele avea săpată pe faţă o zgîrietură, un peşte. Se uitase de multe ori la colţul de lup şi la semn. Dintele îi frigea palma şi el închise pumnul, uimit. Nechezatul calului din fundul peşterii îl trezi din strania lui nedumerire. În peşteră se infiltrau zorile, trebuia să plece.

Nu plecă decît după ce scoase trupul lui Crispus afară şi-l înveli ca şi pe Puha, cu bolovani luaţi din rîu. Dincolo de torent, contemplă din nou dintele de lup. Cine era omul mort după care umbla însuşi Decebal şi care păstra la piept o podoabă ţinută odinioară tot la piept de o femeie care i se reîntorsese moartă şi ea, cu ani în urmă ? Ce taină îi lega pe amîndoi ?

Înţelese că niciodată n-avea să-şi limpezească întrebările. Ca şi femeia galului, romanul din spatele lui îi trimitea o grozavă chemare a amintirilor duse pentru totdeauna.

Cu dintele strîns în pumn, o porni în susul potecii.

Cap. XXXVI

Întreaga zi călători pe vechile drumuri oiereşti.

Oprit pentru popasul de seară într-o micuţă colibă durată de păstorii locului, Scoris aprinse focul la vatra pără-

sită și se apucă să mănînce. Mai avea o singură bucată de pastramă uscată, puțină hrană pentru un om care îndura asprimea muntelui. A doua zi ajungea însă la cetate. Îmbucînd carnea prăjită la foc, se gîndea la cel acoperit cu bolovanii de lîngă peșteră. Dacă ar fi fost femeie, ar fi încercat să descînte flăcările și să afle din jocul lor dezlegări la neștiința lui. Așa, se uita doar la dintele de lup lucindu-i galben în palmă, și nu înțelegea nimic.

Își închipuia de asemenea mînia regelui la sosirea lui înapoi, fără roman. Nu-i venea să rîdă, fiindcă în ultima vreme Decebal ridica glasul cît se poate de des. La răsăritul lunii, încălecă și plecă mai departe, lăsîndu-se dus de pasul domol al calului.

Intrase în marele codru dinainte de cetate, pica la întăritură dinspre miază-noapte ; curînd, poteca se va despărți în două : una din bifurcături cobora la Sarmizegetusa, celaltă, după un urcuș de cîteva ore, ieșea în podișul Marisului. Lui Scoris i se păru deodată că-i lipsește ceva și ridică fruntea. Se obișnuise să știe cîinele lîngă el, și Puha nu mai era. Își mai aduse aminte de copil, căruia-i plăcea să se joace cu dulăul — și de mama acestui copil. Nu-i văzuse de mult, de cînd izbucnise iar războiul și fugiseră la fostele sălașuri ce le-au servit de adăpost și la întîia retragere. Ultima oară, trupul văduvei îi arsese înfrigurat în brațe, ochii ei rămăseseră aceiași ochi cerniți și umezi, cînd te priveau pe furiș, îți înfigeau în inimă un pumnal. Ochii aștia îi vedea Scoris în fața lui pe cărare. Pînă la ea, nu cunoscuse femeia ; sfințenia văduvei fusese și era o sfințenie dulce, totuși otrăvită, o astfel de plăcută otravă, încît la despărțirea potecii nu șovăi să-și îndemne calul să ia drumul la Maris. Înfurie-se Decebal cît o pofti între zidurile cetății ! Lui îi trebuia o zi, o singură zi, să-și încerce tăria mîinii cu mîna copilului lui, și să vază cum se mai uită văduva la el, cu privirile ei pline de gheare și miere laolaltă.

Văduva își reținu un oftat și roși cînd îl zări ieșind dintre cetini. Valea era retrasă și astupată de pădurea de pini din toate părțile. Majoritatea turmelor cetății și ale satelor din jur păștea în apropiere de rîu. Bătrînii neputincioși și femeile își clădiseră adăposturi vremelnice în pădure. În întîiul război, înălțaseră simple frunzare. Acum bănuiau că această de a doua năvălire a dușmanului va fi mai crîncenă și mai îndelungată, oamenii își ciopliseră din lemn

adevărate case. Dacă le va ajuta marele Zalmoxe şi voinicia celor rămaşi, iar duşmanul va fi răpus definitiv, după ce liniştea o să domnească iarăşi în ţară, or să desfacă lemnăria şi or s-o ducă în sate, să se ajute cu ea la cîrpeli şi reparaţii. Mulţi dintre refugiaţi aveau sălaşele în cîmpie, acolo lemnul era rar şi de preţ.

Coliba în care sta văduva cu copilul o închegase Scoris în întîiul război. Era mai la o parte de celelalte îngrămădeli, în mijlocul unui luminiş. Femeia adusese cu ea păsări, tocmai le da să mănînce, cînd cal şi călăreţ desfăcură perdeaua crengilor joase, apărînd pe potecă la nici trei paşi de colibă.

Văduva aruncă ciurul cu boabe, căutînd să-şi potrivească colţul năframei pe frunte. Roşeaţa i se accentuă la apropierea lui Scoris de dînsa. El descălecase şi se uita la ea.

— Nu prea pari să te bucuri că m-am întors, spuse tare.

Văduva tresări.

— Ba mă bucur, aruncă o căutătură spre pădure. De ce nu m-aş bucura ? M-am tot gîndit la tine.

Din pădure răzbătu un chiot îndepărtat de vînător urmărindu-şi prada. Văduva tresări din nou, deveni îngrijată. Lui Scoris nu-i scăpă neliniştea întipărită pe chipul văduvei. Ochii îi căzură pe un topor cu coada scurtă, rezemat pe pragul colibei. Unealta era necunoscută, dar cel care o lăsase acolo părea a fi de-al casei. Văduva îi simţi gîndul mut.

— Vrei să mănînci ? vorbi repede. Unde-i cîinele ?

— Pui cam multe întrebări, dete din umeri. Copilu-i aici ?

— E cu turmele în lunca rîului.

— Cînd mîţii i se face de mîrtan, îşi lasă puii şi suie singură în copac, rîse Scoris.

Chiuitul vînătorului clocoti aproape, năvalnic şi însoţit de lătraturi vesele. Crengile trosniră — şi doi dulăi roşcaţi se năpustiră rostogol în luminiş. În dosul lor, păşea drept vînătorul, un băietan subţire, cu ochi codaţi şi plete înnodate. Purta pe umeri un godac măricel de mistreţ, împuns de săgeţi.

Dulăii începură să mîrîie, dînd tîrcoale străinului şi calului cu care venise. Băietanul îi chemă la el, lăsînd puiul de mistreţ în iarbă. Îngălbenise. Din roşie, văduva se făcuse

şi ca galbenă. Scoris se uită pe rînd la amîndoi şi izbucni în rîs. Era un rîs atîta de neaşteptat, încît băietanul îşi muşcă buzele.

— Frumos mîrtan, zise Scoris. Un mîrtan aducător şi bun ţintaş. Mă pofteai la cină, femeie. Tocmai bine, vom mînca pulpă de purcel sălbatec, împreună cu un oaspete.

Intră în colibă. Tăcuţi şi ca atraşi de o forţă nevăzută căreia zadarnic te-ai împotrivi, văduva şi băietanul îl urmară.

Focul ardea în vatră, ceaunul agăţat deasupra clocotea. Băietanul legă godacul de picioarele dinapoi de o grindă, îşi scoase cuţitul şi prinse să-l jupoaie. Mîna îi tremura.

— Dă cuţitul încoace, se strîmbă Scoris.

Jupui mistreţul, îi tăie urechile şi o pulpă.

— Frige-le pe jăratic, se întoarse spre văduvă.

Aşezîndu-se lîngă foc, îşi trecu mîna prin plete şi se întinse lung.

Mîncară toţi trei. Văduvei îi clănţăneau dinţii la fiecare îmbucătură.

După ce terminară de mîncat, văduva vru să ia blidele. Scoris o opri cu un gest.

— Treaba asta o va face oaspetele nostru. Spală blidele, vînătorule.

Băietanul se ridică încet în picioare, cu nările umflate. Văduva înlemnise.

— Să nu mă umileşti, pufni băiatul, sînt războinic.

Ochii albaştri ai lui Scoris pîlpîiră abia simţit.

— Şi un războinic trebuie să ştie să spele vasele. Pune mîna.

Se ridicase şi el în picioare. Băiatul apucă repede blidele şi le cufundă în hîrdăul cu apă de lîngă foc. Cu braţele încrucişate la piept, Scoris se uita la el cum lăcăre în hîrdău. Sub căutătura lui, figura băietanului nu mai avea nici o culoare. Lepădînd deodată blidele în apă, fugi afară. Văduva rămase în loc, pierdută.

— Nu se aştepta să mă întorc atît de repede, nici tu nu te-ai aşteptat, oftă Scoris. Ţi-ai amintit cumva de feciorul fierarului Amadoc, de-ai înnădit pe lîngă tine pe cocoşelul ăsta fără pinteni ? Ai sîngele prea iute, femeie.

Văduva clipi, izbindu-l pieziş cu lucirea ochilor ei înflăcăraţi : Scoris nu părea pus pe harţă.

— De ce te porţi aşa ? îşi subţie glasul. E fiul unui taraboste din lunca rîului.

— Şi a venit pînă aicea să se drăgostească cu tine ?

— N-a venit pentru mine, scăzu ea tonul. A venit cu turmele.

— E război, de unul ca el ar fi nevoie la zvîrlit de suliţe, nu la strîns mijlocul muierilor.

Femeia îl iscodi tot dintr-o parte, tulburîndu-se. Sînii ţuguiaţi îi împungeau cămaşa — şi deşi născuse şi alăptase, trupul ei se rotea încă în forme şi mlădieri viclene. Scoris oftă încă o dată şi o mîngîie visător pe piepţi. Femeia gîlgîi mulţumită din guşă, lipindu-se de el.

— Mi-a fost dor de tine, şopti, privindu-l pe sub gene.

Scoris auzi geamătul acesta sfîrşit — retrăind un altul, spus de altă femeie, altădată şi-n alt loc. Desprinzîndu-se din îmbrăţişarea văduvei, scoase din sîn lănţugul de aur roşu de care atîrna dintele de lup şi-l jucă în palmă. Văduva ştia de reîntoarcerea Liliei şi de moartea ei pe malul fluviului.

— Dintele îl purta străina care a stat în casa noastră şi după care te învîrteai, spuse mirată. De ce mi-l arăţi ?

Scoris îşi lăsă asupra ei privirile în care nu se citea nimic.

— Ţii minte ? Ţi-am zis de mult că atunci cînd e încolţit de foame, lupul mănîncă pămînt. Pentru ochii tăi frumoşi am făcut eu drumul înapoi, să-mi reîmprospătez în suflet şi în inimă alţi ochi. Mi-ai dat un copil, dar sînt lucruri ce nu se uită, şi eu sînt dintre aceia care nu uită nimic, niciodată. Cîinele mi-a murit, şi pentru a doua oară primesc semn de dincolo de hotarurile fără de întoarcere. O viaţă întreagă am avut sorţi răi. Priveşte-mă bine, femeie, s-ar putea să nu mă mai vezi.

Vîrî lanţul în sîn şi se-ndreptă spre uşă. Văduva se cutremură.

— Să nu-l omori ! ţipă.

Scoris se opri în prag şi întoarse capul spre ea.

— Chiar de-aş vrea, nu cred să mai vrea dînsul să-mi stea în cale. Cînd romanii or să ajungă aici, să le spui să-l cruţe, că-i place vînătoarea şi-i păcat să moară de tînăr, odată ce nici măcar n-a luptat împotrivă-le. Poate n-or să-i taie decît capul. N-ai grijă, mă duc după copîl.

Ieşi.

Văduva se linişti, fiindcă îl observă înfundîndu-se în hăţişul pădurii, călare. Dacă ar fi nutrit gînduri rele, mer-

gea pe jos. Se așeză la vatră. Și uitase lanțul de aur roșu, chipul golit de sînge al vînătorului începu să i se insinueze în gînduri. Dacă toți s-ar fi dus la război, ce se alegea de dînsa ? Scoris îi pomenise de băiatul cel smead al fierarului Amadoc... pe acela îl și pierduse din socoteli. Cel de acum o pîndise cînd se scălda și-i cerșise în genunchi voia s-o mîngîie pe pielea udă. De ce nu i-ar fi îngăduit ? În jurul ei se văicăreau doar moșnegi și muieri cu plozii încurcați printre fuste, fiul tarabostelui cînta din gură ca un vrăjitor. La fel și vorbea. Dacă nu-l ținea lîngă ea, cu cine să mai schimbe un cuvînt bun, cine să-i alunge singurătatea ? Copilul mai tot timpul era cu turmele, se săturase pînă-n gît de fus și de pisat mei ! După nașterea copilului, Scoris se apropiase rar de ea, întîi regele îl ținuse în cetate, mai apoi venise prăpădul războiului. Era vinovată că tînjea și dorea dragostea ?

Ghemuită la vatră, văduva zgîndări tăciunii cu o cracă, puse alte vreascuri pe foc, după asta încremeni acolo, pironind sfîrîitul jarului în care cînd și cînd cădea în picături egale sîngele scurs de pe blana jupuită a godacului agățată de grindă.

Cît despre Scoris, el nu merse mult pe poteca din pădure. Un al doilea luminiș, mai mare decît cel în care era coliba văduvei, se deschise înainte. Printre pini, șerpuia apa unui izvor. Înjghebarea dărăpănată a unei stîne ocupa poiana.

Poteca trecea chiar pe lîngă țarcul în care se băteau doi berbeci. De șindrilițe atîrnau prapurii cu caș pus la vînt. Un dulău scoase capul de după colțul țarcului, se uită la călăreț și slobozi un mîrîit într-o doară. La mîrîit, în pragul stînei apăru un bătrîn pieptos, cu un cățelandru negru țîfnind în brațe. Scoris descălecă și se duse la dînsul. Ochii apoși ai păstorului îl măsurară fără curiozitate.

— Tu ești, caucoensule ? Vino înăuntru.

Scoris păși peste prag și, dintr-un obicei care-i intrase și lui în sînge, se așeză pe una din pietrele înșirate la vatră. Alți trei bărbați îl priviră la fel de indiferenți, prin fumul ce suia în gaura acoperișului. Uncheașul se așeză și el jos la foc, dînd drumul cățelandrului, care o zbughi afară lătrînd asurzitor. Mult timp, nimeni nu spuse nimica, ascultînd trosnetul focului. Uncheașul își vîrî gîtul între umeri.

— Ți-ai văzut femeia ?

Pe baci îl cunoștea Scoris, ca și pe cei doi dintre păstori. Se încruntă, căci al treilea dintre ei rînjea. Era un alutean micuț, cu o țintă de argint în formă de floricică la urechea dreaptă.

— Am văzut-o.

Aluteanul potrivi cenușa sub cetini și suspină încet. Iarăși nu se mai auzi altceva decît trosnetul focului și mîrîitul înverșunat al cățelului reîntors înăuntru, luptînd cu o funie de usturoi agățată de ușori.

— Romanii vor ajunge curînd la cetate, spuse baciul. Au ieșit din munți. Cel din dreapta ta i-a întîlnit.

— Sînt ca o apă mare, mormăi aluteanul, și Scoris văzu că avea fruntea crestată cu un semn de descîntec. O apă mare care rupe vadul.

— Ce le-am făcut noi romanilor ? spuse baciul. Ce vor pe pămînturile noastre ?

— Ce vrea și fiara cînd răzbate la oi, rîse aluteanul. Om fi avînd sînge mai plăcut la gust decît al altora !

— Nu rîde, se posomorî baciul. Apa de care vorbești e apă otrăvită, otrava n-o poți bate cu sabia.

— Am spus altceva ? Am spus că sînt ca o apă mare care rupe vadul.

— Tu ce spui, se întoarse baciul spre Scoris, ce spune regele ?

— Spune bine ce spune. Ascuțiți-vă topoare și baltaguri. Mai ai vlagă în tine, moșule, cînd te-or întreba romanii de sănătate, să nu-ți tremure mîna. Cui îi tremură mîna să și-o taie din cot.

Își împreună palmele pe genunchi. Cei trei păstori tăceau. Baciul își privi mîinile noduroase.

— N-o să-mi tremure. Trebuie să izbesc drept în frunte.

— Drept în frunte, moșule. Cu tăișul.

Ciobanii își priviră la rîndu-le mîinile. Aluteanul îi dădu cu cotul celui de lîngă el.

— Ei, frate-miu... frîng eu beregăți de urși cu labele astea, n-or fi romanii cu gîturi mai voinice ! Numa' că-s mulți și eu n-am decît două mîini.

— Bune și ele, dacă ți-e inima întreagă în piept, răspunse Scoris. Eu am venit însă aici cu alta, credeam că băiatul meu e la stînă.

— Vine acuși c-o turmă la însemnat. Pare-mi-se c-a și sosit.

Din poiană se auzeau țincănind talăngi, behăituri, strigăte de îndemn.

— Copilul e al femeii din colibă ? întrebă aluteanul.

— Al ei, zise baciul în locul lui Scoris, aruncîndu-i acestuia o uitătură ștearsă.

— Ai femeie frumoasă, străinule, șuieră admirativ aluteanul. E ca o șerpoaică. Sînt de multe zile la stînă, și de fiecare dată cînd femeia ta trece prin poiană, se clatină pereții.

Toți începură să rîdă.

— D-aia-i stîna așa șubrezită ? se ridică în picioare Scoris. O să-i spui să-și schimbe drumul, să nu vă cadă în cap.

Ieși afară.

Turma intra în țarc, îmboldită de ciomegele cîtorva copilandri. Printre ei, unul era mai înalt și mai bine legat, deși mai mic ca vîrstă : un băiat voinic, frumos împodobit, cu părul roșcovan petrecut de o panglică albă. Băiatul scosese berbecii din țarc și se lupta cu ei opintindu-i de coarne, să nu se alăture mioarelor.

Scoris se cumpăni mîndru de pe un picior pe altul... creștea grozav omulețul, și abia trecuse de nouă ani. Îi plăcea să-i vadă vinele mușchilor de la brațe, grumazul arcuit, toată încordarea lui în lupta cu berbecii, berbeci nu glumă, lînoși și mari cît viței. Băiatul reușise să-i împingă în altă despărțitură a țarcului și închise leațul. Se răsuci în loc și ochii lui mari și mîngîioși — ochii văduvei — întîlniră privirea albastră a tatălui său, rezemat de ușori pe pragul stînei. Alergă la el și-i sărută mîna.

— Te-ai luptat bine.

Băiatului îi luciră ochii.

— Sînt cei mai voinici berbeci din turmă, nici baciul nu-i dovedește.

— Tu i-ai dovedit. Cu cuțitul știi să mai zvîrli ?

— Știu. Știu să slobozesc și săgeata.

— Atunci ești un adevărat bărbat, îl mîngîie Scoris pe părul moale. Am să te iau cu mine în cetate, la oi ne-om întoarce cînd s-o sfîrși războiul.

Imaginea cetății rămăsese băiatului ca un contur început și slab lămurit. Plecase de la poalele ei cînd avea patru ani, din întîiul război nu mai părăsise poiana din pădure.

— Cînd mă iei ? strigă emoționat.

— Acum. Încalecă. Dar mai-nainte scoate-ţi cîrpa albă din păr şi clopoţeii de la pumni. Numai oile şi vitele poartă talăngi, tu nu trebuie să-ţi porţi decît singur sufletul neînfricat în piept. Astea-s podoabe de alintat. Nu-mi plac.

— Mi le-a dat mama, şopti el, totuşi îşi desprinse panglica din păr şi brăţărelele de la pumni. Pot să merg călare ?

— Aşa o să intri şi în cetate.

Băiatul căscă gura, dar numai o clipă. Năvăli la cal şi i se aruncă în spinare dintr-un salt. În trap mărunt ocoli poiana, stîrnind larma dulăilor, apoi veni la uşa stînei. Păru să chibzuiască un moment.

— Şi mama ?

— Are alte treburi, zîmbi Scoris. Îi dă ceaunul în foc şi trebuie să-i stîmpere clocotul... dacă nu s-o fi şi fript cu fierbinţeala lui.

— Femeia o să aibe minte, cînd i-o creşte-n fund un dinte, se auzi vocea baciului.

Moşul apăruse şi el în prag.

— Îţi iei băiatul la război ?

— Ţi-l aduc înapoi cînd o fi iar linişte şi pace. La anul pe vremea asta o să frigem nişte miei şi-o să ne veselim cu toţii. Rămîi sănătos.

— Mergi cu bine.

Apucînd calul de dîrlogi, Scoris îl trase pe potecă şi luă drumul la coliba văduvei.

Măreţ şi plin de bucurie că-i observat de oamenii stînei, băiatul se ţinea drept pe cal, fără să se clatine. În urma lor, baciul se uită din nou la mîinile-i negre şi tăbăcite. Cu dreapta, închizînd pumnul strîns, schiţă gestul de a cosi scurt. Lîngă umărul lui, aluteanul scoase şi el un oftat.

— ...Femeii îi cam umblă ochii pe delături, moşule. La ce bun, cînd are namila asta lîngă ea ?

— A fost văduvă sfinţită de preoţi, mult timp. Strînge timpul pierdut din urmă.

Văduva sta la marginea luminişului. Băiatul o văzu de departe. Nu înţelegea de ce tatăl se hotărîse, aşa pe nepusă masă, să-l ducă în cetate. Oricum, cei de acolo or să privească uimiţi cum vine el cocoţat pe cal, ca un luptător. Iar Scoris, fără mînie sau mîhnire, se gîndea că avea nevoie de băiat, să-i fie alături pînă la ultima

suflare, fiindcă era tot ce mai iubea el și ce-i mai rămăsese de iubit.

Văduva nu le ieși înainte. Așteptă ca Scoris și băiatul să ajungă la ea. Plînsese. Scoris lăsă dîrlogii, se apropie și o luă în brațe.

— Noi o să ne cam călătorim.

Văduva avu o tresărire. Spusese : *noi,* el și copilul... dar era război în cetate !

— De ce duci băiatul ? bolborosi.

— Să-mi țină de urît. În singurătate ai nevoie de tovărășie.

Apăsase pe cuvinte. Văduva se lipi mai strîns de el.

— Ia-mă cu tine ! De ce mă lași aici ?

Scoris îi prinse capul între palme și o privi zîmbind.

— Tu nu ești pentru război. Sînt muieri care luptă cot la cot cu bărbații, și chiar mai înverșunat decît ei. Ție-ți place dragostea. În cetate nu-i timp de dragoste. Sărut-o pe maică-ta, băiete.

Băiatul se plecă mîndru pe coama calului, îndeplinind porunca tatălui. Făcu gestul cu măsură, ca un adevărat luptător ce se credea și care nu se putea înjosi în gingășii față de femei. Totuși îi venea să bocească, fără să știe de ce.

Tată și fiu — fiul înainte, călare — se îndepărtară în pădure.

Văduva începu iar să plîngă. Tufișurile de sîngerei fremătară, și chipul întunecat al vînătorului de mistreți dete pe furiș frunzele la o parte. Cu o săritură elastică, vînătorul ajunse în spatele femeii.

— Aș fi putut să-l dobor, spuse cu ură.

Văduva se strîmbă la el.

— Ți-ar fi frînt oasele cu degetul ăl mic !

Vînătorul o privi înciudat. Era frumos ca un pui de brad. Văduva își șterse ochii cu năframa, oftă și rîse, dezvelindu-și dinții mici. Puține raze de soare treceau printre cetini, poleind în săgetări aurite zborul gîngăniilor bete de căldură și lumină, păsări fluierau în jur... o boare de vînt răscoli pletele vînătorului : toate astea erau viață și dragoste care se cereau trăite. Scoris n-o să moară, cum nu murise nici în întîiul război. N-o să moară nici copilul. Rîse din nou, și rîse și vînătorul, întinzînd mîna spre ea.

Mai tîrziu, din pragul colibei, femeia se uită peste vîrfurile pinilor. Peretele de piatră al muntelui se ridica dincolo de pădure, ca o cocoașă albă și strălucitoare. Își duse palma streașină la ochi. Pe brîna cea mai de sus se mișcau două puncte negre. Le urmări pînă dispărură.

*

În amurg, Scoris încetini umbletul.

Cîmpia Sarmizegetusei se întindea la picioarele lui și ale copilului. Întăriturile cetăților de pe munticele și însăși cetatea cea mare luceau în soarele roșu, înălțîndu-și zidurile de bolovani. Băiatul privea cu sufletul la gură. Scoris își desfăcu cămașa la piept ; descopcînd lănțugul de aur, îl petrecu de gîtul copilului uimit.

— Să nu te desparți niciodată de el.

Mai vru să-i spună că de cîte ori va privi dintele de lup, să-și aducă aminte de el și de o femeie care, în alte împrejurări, ar fi putut să-i fie mamă.

Nu-i spuse însă nimic.

Cap. XXXVII

În sclipirea lunii, capetele ascuțite ale suliților pîlpîiau ca niște flăcări vineții. Lamentul preoților tăcuse. Marele Preot al cetății străbătu poiana cu pași mari, ocoli focul din mijloc și se opri în fața solului. De sub giulgiul străveziu țesut în fire de argint petrecute piezîș, privirile lui reci măsurară pe omul cu bustul dezgolit ce urma să fie trimis prin moarte stăpînului Zalmoxe.

Un murmur vibră în poiană. Făcliile se clătinară. Adunarea holbă ochii, avidă : solul îngenunchiase, sărutînd poalele vestmîntului sfințit al preotului — după asta se ridică, încordîndu-și mușchii prelungi. Cu pletele blonde căzute pe umeri și strînse într-o singură bandă de pînză albă, solul își răsfrînse nările.

Mireasma pădurii îi pătrunse în inima tînără, se cuibări acolo — și el căuta, cu o disperare pe care ceilalți să nu i-o vază, căuta să rețină mireasma asta pînă-n clipa

cînd își va lua zborul spre veșnicele înălțimi cerești. Trăise și crescuse în pădure ; sus, nu erau decît păduri de nori. Baremi să-și satureze sufletul cu aroma pe care n-o va mai mirosi niciodată.

Marele Preot făcu semnul de exorcism și sărută solul pe amîndoi obrajii.

— Zîmbește, Bedar ! Vei cunoaște fericirea nesfîrșită, viața fără de moarte și începutul-începuturilor !

Așa-i spusese și Mavida. Cum reușise fetișcana să se strecoare în văgăuna din pădure, unde i se făceau pregătirile pentru ceremonia din seara asta, rămînea o minune. Cinci arșici vopsite în roșu fuseseră amestecate în comanacul Marelui Preot, dar Zalmoxe îl vroise pe el. Cu Zalmoxe nu te poți pune. Dar cinstea era grozavă. A fost dus în văgăuna din pădure, l-au pus să se roage și să asculte sfatul Întîiului Ucenic al Nopții, trimis de Marele Preot. Sta și se gîndea noaptea : acolo printre nori exista oare vreo poiană ca padina în care se întîlnea el cu fetița Pupei ? O fi existînd, *fără* Mavida... fetița cu păr lung rămînea cu altul sau cu alții. Poate Marele-Călător-prin-Nori, cînd o afla că s-a împreunat cu ea și că nu mai e *curat*, o să-l calce în picioarele zimbrilor uriași, poate o să-l arunce înapoi pe pămînt sub chipul unei dihănii, bufniță, broască, șobolan sau lup.

Cinci zile se gîndise năuc la astea.

Într-a șasea noapte se trezise din somn. Luna nu mai intra în văgăună. Era tăcerea deplină a întunericului, înainte de apariția zorilor. Se lăsase într-o rînă. O șoaptă aeriană susură încet :

— Bedar...

Șoapta îl înspăimîntase. Cine-l chema ?

— Bedar, se auzi din nou șoapta... sînt eu, Mavida.

Mavida ! Băiatul sări din culcuș și ridică fruntea, șoapta parcă se strecura prin bolta văgăunii. Nu era înaltă. A început să-i pipăie tavanul.

— E o crăpătură, șopti vocea Mavidei, duce pînă la tine. Cum stau cu gura lipită de pămînt, simt răbufnirea de jos. Mă auzi ? Răspunde-mi !

Găsise crăpătura, ca o pîlnie subțire înșurubată în piatră. Își lipise urechea de ea.

— Da, murmurase înfiorat. Te aud. Cum ai venit ? Or să te prindă păzitorii !

Auzi rîsul înăbușit al fetei.

— Nu mă prind, stau ascunsă în tufișuri. Ei sînt de partea cealaltă și dorm. Bedar, îți arunc ceva !

Pîlnia hîrșîi, și acel ceva îl lovi în obraz, căzînd pe culcușul de ierburi. Era un fluier ciobănesc.

— L-ai găsit ? Mîine ai să fii nemuritor și fericit, am să mă pitesc în pădure, la marginea poienii. Înainte de a pleca în cer, să-mi cînți din fluierul ăsta... să-mi cînți ce-oi vrea tu, Bedar...

Vocea tăcu, apoi spuse iar, parcă mai aproape :

— ...Serile am să pun pe piatra de lîngă pragul casei noastre o cupă... tu s-o umpli cu rouă. Dacă o umpli, înseamnă că te gîndești la mine. Am să las și fereastra deschisă, să vii să mă vezi cum dorm... ai să vii ?

— Da, tremurase. Am să vin, Mavida, fac tot ce-mi spui !

Fata nu-i mai răspunse. Ascultă o bună bucată de vreme, cu urechea mereu lipită de pîlnia săpată în piatră.

— Mavida... ai plecat ?

Plecase. Trîntindu-se pe culcuș, și-a lipit fericit fluierul de obraz.

*

Astea fuseseră ieri.

Acum se uita la Marele Preot, amintindu-și de noaptea trecută. Prin giulgiul subțire, ochii ascetului licăreau stins. *Undeva, prin copaci, Mavida pîndea.*

Preotul se retrase cîțiva pași și ridică mîinile. Mînecile largi îi dezveliră brațele descărnate, albe de slăbiciune. Ceilalți preoți care înconjurau focul se prosternară cu fruntea la pămînt.

— Zalmoxe te primește ! strigă puternic Călătorul-prin-Nori.

— Aș avea o dorință, se legănă Bedar în fața sulițelor.

— Spune-o, răsună glasul mohorît al lui Decebal.

Înfășurat în mantia albă, cu bărbia rezemată în pumni, regele privea solul de pe buturuga cu spătar lat de scoarță.

— Vreau să cînt din fluier, spuse tare Bedar, ca să-l audă din pădure și Mavida.

După datină, solul putea cere un anume lucru pînă să moară, și acel lucru să-i fie îndeplinit. Cererea lui Bedar era o cerere neobișnuită. De obicei, ceilalți vroiau să-și ia

rămas bun de la prietenii de arme, transmiteau urări pentru rude și cunoscuți. Decebal zîmbi aspru.

— Cîntă, încuviință. Să cînți de veselie, solule.

Bedar scoase fluierul din cingătoare, șovăi... ce să cînte ? Ce ar fi vrut Mavida să-i cînte ? Își aduse aminte de ziua în care fata și-a rătăcit caprele, atunci se iubiseră cel mai mult și adormiseră îmbrățișați în padină ursului. O arșită imensă îi secă sufletul.

Duse fluierul la gură și începu să cînte. Adunarea se mișcă pe buturugi, cătînd la rege. Nu era un cîntec de veselie. Bedar cînta doina ciobanului care și-a pierdut oile. Decebal închisese ochii. Dinspre răsărit, tăvălugul romanilor se rostogolea la ei, solul pentru asta trebuia jertfit : Zalmoxe îi va asculta, omorînd solul ? Va pogorî duhul lui peste ei, ca de data aceasta să învingă ? De ce cînta solul un cîntec trist, de ce *tocmai* cîntecul ciobanului care și-a pierdut oile ? Copilandrul cu plete blonde vroia anume să-i arate că și el este asemeni ciobanului care a pierdut, *că și el și-a pierdut neamul ?* Deschise ochii, strîngînd din fălci.

Bedar terminase de cîntat. Zvîrli fluierul în iarbă. „Rămîi cu bine, Mavida. Am să viu în fiecare dimineață să-ți umplu cana cu rouă, să te văd dormind în așternutul de blănuri. Să nu te sperii dacă ai să-ți simți gura arsă de sărutările mele, fetiță cu păr lung."

— Sînt gata, rosti răspicat.

Luptătorii din dosul șirurilor de buturugi ridicară dracoanele. Mugetul lor iscă în poiană un vaier ce nu se mai termina. Decebal se sculă încet de pe buturugă și înțepeni pe jumătate sculat, cu gîtul întins.

Bedar avea un simplu ștergar înnodat pe coapse. Doi războinici îl desfăcură. Trupul despuiat al băiatului luci deodată alb, în mijlocul poienii. Războinicii îl apucară de mîini și de picioare, îl legănară și-i deteră drumul în groapa cu suliță.

Adunarea scoase un *uf !* înfundat.

Bedar căzu strîmb într-o singură suliță, care-l străpunse pieziș. Nu țipase. Trupul îi rămase agățat în suliță, palpitînd. Toți se ridicaseră de pe buturugi. Decebal oftă și se lăsă greu pe spătarul de scoarță.

Preotul se plecă spre Bedar. Băiatul horcăia întretăiat.

— Nu e mort, șopti. Nu e mort ! urlă acoperindu-și fața cu palmele. Blestem !

Mulțimea se agită, consternată, și tăcu. Regele se ridicase și sta drept în fața buturugii, cu mantia fîlfîind.

— N-a murit, strigă. A fost un mișel ! Dar nouă nu ne este teamă de semne ! Vom dobori dușmanul, chiar dacă părintele nu vrea să ne ajute !

Ridică pumnul și amenință luna și cerul plin de stele.

*

Întors din poiana jertfelor, Decebal intră călare în cetate, urmat doar de tarabostele Mucapor.

Cetatea își deschisese porțile în scîrțîitul ruginit al lanțurilor. Nimeni nu le ieși înainte, afară de un slujitor ce alergă să le ajute să descalece. Străjerii de pe ziduri îi priviră în tăcere. Ca și satele din jur, oamenii speraseră să audă strigătul de bucurie al adunării, salutînd reușita jertfei. În loc de asta, vîntul le aducea jeluire de îngropăciune. Cînd preoții cîntau așa, însemna că relele n-au putut fi învinse și că toți n-aveau de ce să se bucure.

— Nu pleca, taraboste, îi spuse Decebal tarabostelui cel mic.

Amîndoi urcară în turnul de lemn aflat deasupra odăilor regelui. În primul război, turnul fusese ars și reclădit din nou. O balistă de zvîrlit bolovani și săgeți cu foc în coadă sta prinsă în fereastră. Decebal se rezemă de ea. Într-un tîrziu, murmură :

— Vino lîngă mine, Mucapor.

Tarabostele se duse lîngă el. Pe o mare întindere, pîlpîiau în beznă focurile trupei dispusă în apărare, înconjurînd cetatea pînă sub crestele munților depărtați.

— Cîtă vreme s-a scurs de cînd ai fost tu la Roma ?

— De douăsprezece ori cîte douăsprezece luni, socoti Mucapor pe degete.

— De douăsprezece ori cîte douăsprezece luni, repetă regele. Băiatul trebuie să fie mare acum.

— S-a născut o săptămînă după ce-am plecat eu la romani.

— Aș fi dorit și eu un urmaș... uneori îți pare rău să te simți singur.

Mucapor îl privi pe furiș. În ochii albaștri ai regelui se lăsase un fel de umbră, ținu o clipă și pieri.

— Nu ești singur. Noi îți stăm aproape.

— Voi, zîmbi Decebal. Ce v-am dat eu vouă, taraboste Mucapor ? De şaptesprezece anotimpuri, cu scurte întreruperi, v-am dat zăngănit de arme şi moarte ! Am vrut să vă fac tari, am vrut să vă recîştig libertatea pierdută, am vrut ca fiecare să semene şi să culeagă linişte şi belşug.

Închise ochii. Nările îi tremurau.

— Înţelegi de ce mi-ar fi trebuit un urmaş ? Uită-te la focuri, de trei ori în aceste şaptesprezece anotimpuri am zărit zbătîndu-li-se flăcările ! De două ori am auzit ţipătul de război, două ţipete de război şi de înfrîngere ! Acest al treilea cum va fi ? M-aţi văzut umilit în faţa romanilor, în clipa aceea doream să mă spintec cu jungherul ! N-am făcut-o. Moartea mea nu v-ar fi adus nimica bun. Dar m-am gîndit la răzbunare, ştiam că şi a treia oară mă veţi urma. Dacă nu învingem, vom fi şterşi de pe faţa pămîntului ! De aceea aş fi vrut un urmaş, să facă el ce n-am făcut eu.

— Vom învinge.

Decebal întinse pumnul prin fereastră.

— Jură-mi că dacă o să mor, tu şi alţii n-o să vă vindeţi străinilor şi nici seminţia noastră n-o s-o vindeţi, c-o să vă împotriviţi pînă la ultima suflare ! Jură-mi !

Mucapor căzu în genunchi.

— Jur ! strigă apucîndu-i mîna. Jur pe sufletul din mine că şi dincolo de mormînt vom apăra ce-i al nostru !

Regele dădu să-l ridice de jos şi înălţă fruntea : în pragul deschizăturii scării sta nemişcat Scoris.

— De cînd eşti aici ?

— Am suit în turn imediat după voi.

— Ce-ai auzit ? îl privi întunecat Decebal.

— N-am auzit nimic. Mă gîndeam la ale mele.

— Unde-i şchiopul Bituva ?

— Dacă nu a venit încoace, înseamnă că a murit. S-a luptat de două ori cu romanii.

— Pe roman l-aţi prins ?

— A murit şi el.

— A murit ! tresări Decebal. Cum a murit ? Vorbeşte !

— De aceea am şi venit, să vorbesc. Nu striga, îmi pierd şirul gîndurilor, sînt om de rînd.

— Poate ar fi trebuit să-i tai capul dintru începutul-începuturilor, taraboste, îşi muşcă buzele Decebal.

— Cîndva şi domnul de lîngă tine a spus asta. L-am aşteptat pe Bituva la stînă unde mi-ai poruncit să-l aştept.

A venit cu romanul pe care-l vroiai. S-au luptat vitejeşte ca să-i înfrîngă pe păzitorii acestuia, cincisprezece dintre ai noştri şi-au dat sufletul. Poate că alţi romani să-i fi urmărit, fiindcă la miezul nopţii ne-am trezit cu o grămadă de soldaţi la stînă. Nu era treaba mea să mă bat. Am fugit cu romanul care a stîrnit toate astea.

Tăcu, uitîndu-se la cerceii regelui.

— Şi ?

— În drum, romanul a murit, poate din pricina mea, dar spun că n-am vrut s-o fac. Se uită drept în ochii lui Decebal : A murit în grota cascadei, poposisem acolo. A vrut să mă lovească cu cuţitul. L-am îmbrîncit şi şi-a spart capul.

Decebal făcu un pas spre Scoris.

— L-ai omorît, spuse printre dinţi. L-ai omorît, coma-tule, şi de el depindea poate soarta războiului ! Longinus, care şi-a luat viaţa în tabăra mea, nu făcea cît o ceapă degerată. Ştii însă cine era omul acela ? Un mare coman-dant, Traian ar fi cerut schimb pentru el... puţin mi-ar fi păsat azi că Bedar n-a fost primit de suliţe ! Îţi faci de cap şi ai să mori, Scoris ! Slujitori !

Treptele sunară sub paşi repezi, şi doi dintre păzitorii turnului apărură sus.

— Luaţi-l ! arătă regele pe Scoris.

Soldaţii se repeziră la el. Scoris desfăcu braţele, şi cei doi zburară, bufnind cu spatele de lemnăria peretelui. Parcă întreg turnul se cutremură. Mucapor sări şi-l luă în braţe. Cu o singură împinsătură a umărului, Scoris îl lipi şi pe el de peretele opus.

— Nu-s om să-l pedepsească slujitorii, iar ţie îţi da-toram mai de mult un brînci, taraboste. Pentru unul sau două cuvinte ce nu mi-au plăcut cum mi le-ai spus.

Îngenunche şi-şi dezveli pieptul.

— Loveşte-mă, rege. Mi-e tot una.

Şchiopul Bituva îi spusese că pe roman îl cheamă Tiberius Crispus ; nu înregistrase numele, dar acum, cînd Decebal pomenise de un mare comandant, ca o lumină crescută din întunerec îşi amintise că Pamphylus fusese slujitorul unuia cu acest nume. Galul i-l descrisese odi-nioară la înfăţişare, şi înfăţişarea asta era aceea a prizo-nierului din peşteră, femeia galului purta un inel în deget, şi bătrînul avea şi el unul la fel... de asta se afla la gîtul romanului lănţugul de aur cu dintele de lup ! Cei doi,

mortul din peşteră şi femeia galului erau legaţi împreună : în acea clipă, viaţa nu mai avea importanţă pentru dînsul, aşa cum nu avusese niciodată.

Decebal îl pironea cu o privire mirată şi înfricoşată în acelaşi timp.

— Ştii ce te aşteaptă ?

— Moartea, cum ai spus. Loveşte.

Decebal se uită la Mucapor, rămas nemişcat lîngă perete. Nici slujitorii nu se mişcaseră de acolo.

— V-a rupt oasele ? Am auzit nişte trosnituri.

— Au trosnit pereţii cînd ne-a îmbrîncit, spuse Mucapor.

Decebal schiţă un zîmbet.

— Ridică-te, îi spuse lui Scoris. Poate să ai şi tu dreptate, comatule. Nu eşti om să fii pedepsit de slujitori sau lovit cu cuţitul de un roman. Pe tine nu te poate pedepsi decît un rege, şi regele te iartă iar, îţi spune însă să pleci repede, pînă nu se răzgîndeşte !

Scoris îi sărută mîna şi se sculă de jos. Trecînd pe lîngă Mucapor, îi puse palma pe umăr.

— Iartă-mă şi tu, taraboste.

Decebal făcu un semn. Slujitorii dispărură după Scoris. Ascultă paşii cum coborau scara şi scoase un mic oftat.

— Trebuia să-l omor ?

— Nu, răspunse Mucapor de lîngă perete.

— A fost şi gîndul meu. De ce om fi ţinînd amîndoi la omul ăsta ? Mă tot întreb.

Cap. XXXVIII

Scoris părăsi cetatea prin partea terasei pe care obişnuia regele să se joace cu porumbeii.

Un lung şir de trepte de piatră erau săpate în rîpa bătătorită, după asta, cînd panta se mai îndulcea, o simplă cărăruie şerpuia printre tufişuri, ducînd în valea satului. La marginea lui, erau casa şi atelierul fierarului Amadoc. Legase prietenie cu fierarul, şi acesta îi vorbea la nesfîrşire de cei trei băieţi ai lui, îl punea să repete întîlnirea cu

ei pe drumul Drobetei, ce zisese cel mare, mezinul sau cel mic.

— Trei flăcăi strașnici, spunea totdeauna. Mai ales Costae, ăla smead. În război am prăpădit treizeci de dușmani. Dacă băieții erau cu mine, prăpădeam trei sute! E-he, măi oameni, ofta cui mai vroia să-l asculte, erau trei flăcăi cum nu găsești pe toate cărările, au omorît un general roman.

— Ciorii îi par puii ei de lebădă, i se răspundea, dar imediat ce fierarul punea mîna lui păroasă pe ciocan, cel care glumise încerca să-l potolească: — Nu te pierde cu firea, fierarule, am vorbit și eu să n-adorm, da, băieții tăi au fost strașnici!

— Să știi c-au fost, mugea cu ochii înlăcrimați fierarul Amadoc. Și-au răzbunat sora necinstită, l-au tăiat pe pîngăritor și pe șeful lui spurcat!

Începea să plesnească nicovala cu ciocanul, de credeai c-o sparge bucăți.

Scoris încuiase casa văduvei și locuia la fierar. Aici își lăsase și copilul, cînd suise la cetate. Satul se temea să-i vază pe el și pe fierar umblînd împreună pe uliță, păreau niște urși sculați în două labe. În primele începuturi ale prieteniei lor, Amadoc îl provoca pe Scoris la trîntă, în zilele de sărbătoare. Întreg satul se strîngea să le asculte gîfîieturile în bătătura cea mare dintre case. O singură dată învinsese fierarul. O lună încheiată și-a povestit victoria. Pe urmă n-a mai povestit-o decît cu jumătate de gură, și n-a mai povestit-o apoi de loc: la ultima trîntă, înainte de măcelul dintîi, Scoris îi frînsese o coastă.

După întîiul război, fierarul nu mai prididea cu lucrul, Decebal îl însărcinase cu supravegherea tuturor atelierelor și armurăriilor cetății, strînse cu toate într-un singur loc. Zi și noapte suflau foalele peste cărbuni, băteau ciocanele și se vrăcuiau în ateliere vîrfurile de suliță și săgeți, capetele de berbece, ghinturile scuturilor și mînerele săbiilor încovoiate. Ucenicii cădeau de oboseală.

— Lucrați încet, se încrunta Decebal. Lucrați încet, fierarule! N-am timp, înțelegi?

Amadoc înțelegea. Cu pași repezi se apropia iar războiul. Nici nu se putea altfel; țipetele de moarte ale garnizoanei romane lăsată la Sarmizegetusa de Traian, fumul castrelor arse, cînd abia se lăsase pacea în țară — nu

însemnau decît pregătirea clipelor grozave ce vor să vie curînd. Decebal îi zorea mereu. Barem de-ar fi cu folos.

Ieşit în limba de pădure de sub cetate, Scoris grăbi paşii, fiindcă picuri mari şi rari de ploaie veneau purtaţi de vînt. Nu urmase poteca asta, cînd coborîse dinspre casa văduvei, ocolise cetatea pe la miază-noapte. Fierarul îi spusese că în poiana jertfelor se aruncau sorţii de izbîndă, odată cu sacrificarea lui Bedar. Era al doilea sol în răstimp de trei ani care se trimetea cerului. Marele Preot deslegase datina, la cererea regelui, lui Zalmoxe nu i se trimiteau soli decît din cinci în cinci primăveri. Primul trimis nu murise în suliţe.

— Nici Bedar n-o să-i placă Zeului, spuse fierarul în scurtul răgaz cît stătuse Scoris la el în casă, înainte de a sui în cetate. Am să-ţi destăinuiesc ceva, dar să-l ţii în tine, cum îl ţiu şi eu. Alegerile astea n-au nici o sfinţenie în ele.

— Zidurile au urechi, fierarule. Dacă te-aude Călătorul-prin-Nori care slujeşte în sanctuarul cetăţii, te-aruncă pe tine în suliţe, se înveseli Scoris.

— N-are el nevoie de mine şi nici Zalmoxe, fie-i numele în cinste veşnică ! Din comanacul preotului sorţul l-a ales pe Bedar... cum de nici preotul şi nici Zalmoxe nu l-au dibăcit în padina ursului ?

Fierarul clipi din ochi şi dete din cap a uimire.

— Nu înţeleg, zise Scoris.

Amadoc îşi mîngîia barba, aruncînd o uitătură îngrijată spre culcuşul pe care sta băiatul lui Scoris. Copilul dormea.

— Cu luni în urmă, reluă fierarul pe şoptite, umblam după o viţică şi urcînd muntele am intrat în padină. O ştii pe Mavida, fata vrăjitoarei alea cocoşate de lîngă izvor, Pupa ? I-am zărit caprele bulucite la un capăt de luminiş — şi înfiptă într-un copac, o ţapină de ţăietor de lemne. Ţapina am recunoscut-o numaidecît, era a lui Bedar, doar eu i-o călisem pe nicovală lui taică-său.

Tăcu.

— Şi ascunşi într-o tufărie ai dat de Mavida şi Bedar jucîndu-se de-a iezii, îl completă liniştit Scoris. Ei şi ?

— Nu m-au văzut, răspunse încet fierarul. Se zbenguiau cum mă zbenguiam şi eu pe vremuri cu mama-feciorilor mei.

Scoris începu să rîdă.

— Astea-s nimicuri, dă-le-ncolo. Eu plec să-i vorbesc regelui. Roagă-te pentru mine, îi şi aud strigătele de supărare.

— Bedar e pîngărit, continuă la fel de încet Amadoc. El n-a fost dezlegat, ca Ranse, de preoţi. A stricat o fecioară. N-o să-i placă Zeului, — şi Zeul n-o să-l primească, cum nu l-a primit nici pe Diaie. Degeaba încearcă regele să îmbune mîniile văzduhului. Bedar n-o să moară pe loc în suliţe, ai să vezi. Satul o să se sperie, e al doilea în trei ani.

Cărarea pe care umbla Scoris trecea aproape de poiana jertfelor şi atingea satul în partea lui de miază-zi. Casa fierarului era în capătul celălalt al grămădelii de aşezări. Printre trunchiurile brazilor, luminau făcliile agăţate de ramuri sau înfipte în vîrfuri de suliţă, lăsate acolo de adunarea care privise ceremonia.

Scoris îşi aminti de cuvintele lui Decebal : „Puţin mi-ar fi păsat astăzi că Bedar n-a fost primit de suliţe". Deci Amadoc avusese dreptate. În sanctuarul cetăţii ardeau focurile la altare, dar nu răsuna nici un cîntec, nici o urare de veselie. Şi în poiană nu mişca nimica.

Doar un ţipăt sfîşietor crescu deodată în noapte. Ţipătul venea din poiana jertfelor — şi nu era un ţipăt de bărbat, ci unul de femeie. Abătîndu-se de pe potecă, Scoris se năpusti în poiană. Două umbre se luptau lîngă groapa cu suliţe. Una din ele era Ucenicul Nopţii. Cealaltă era Mavida, strîngînd în braţe trupul înfipt în suliţe, acuma mort, de pe care căuta s-o tragă preotul. Fata se zbătea, bîiguind cuvinte neînţelese şi lipsite de şir. Sîngele lui Bedar îi mînjea părul, gura şi obrajii. Îl murdărise de sînge şi pe preot.

— Ajută-mă, gîfîi Ucenicul.

Fata îşi dete seama de noua prezenţă şi se smulse din braţele Ucenicului. Se aruncă la Scoris, zgîriind şi muşcînd ca o pisică turbată. Scoris îi răsuci mîinile la spate şi o sili să se înmoaie.

— El mă voia pe mine, urlă fata, voia să trăiască ! Să fie blestemat şi cerul, şi voi !

Pe întunerec, Scoris văzu ochii plini de lacrimi ai Ucenicului.

— Ia-o de aici, spuse cu o voce înăbuşită Ucenicul.

Mavida se răsuci şi-l muşcă de mînă. Astupîndu-i gura cu palma, Scoris o săltă ca pe un fulg şi şi-o trînti în spinare. Străbătu poiana pieziş şi se pierdu în beznă.

Rămas singur, Ucenicul căzu în genunchi la marginea gropii cu suliţe.

— Suflete, iartă-ne. Stăpîne, îndură-te de frumuseţea acestui băiat, şi, totuşi primeşte-l cu zîmbet şi durere la Tine. Nu el a greşit, noi sîntem greşitorii, minune sfîntă...

Lacrimile îi curgeau şiroaie pe obraji.

*

Amadoc tresări cînd Scoris intră în casă cu povara lui ciudată. Se ridică speriat de la vatră. Scoris puse uşurel fata pe podeaua de lut şi ea rămase chircită acolo, tremurînd.

— E fata Pupei, de care ai vorbit. Am găsit-o în poiană.

— Să n-o văd ! se sperie fierarul. Dacă ştie cineva că a fost la suliţe şi că o ţinem la noi, sîntem pierduţi ! Cum a îndrăznit ?

— Ce facem ?

— Nu ştiu, se scutură fierarul. Du-o la mamă-sa ! Bedar n-a fost primit de suliţe, fata nu mai e fată, şi a săvîrşit şi un sacrilegiu ! Să plece ! Altfel satul dă foc casei, ne pedepseşte regele !

Scoris chibzui.

— Am să mă duc la mamă-sa. Păzeşte-o pînă mă-ntorc.

— N-o păzesc ! E pîngărită !

În pragul uşii, Scoris se întoarse spre el.

— Fi-tu al mare n-a fost ? Văduva lui Skirtá îmi spunea despre Costae că a avut o feciorie scurtă — şi ştii că ea se pricepe la de-alde astea.

Fierarul vru să răspundă, dar Scoris ieşise.

Casa Pupei nu era departe de casa lui Amadoc, pe malul apei şi acoperită de crengile unor aluni pădureţi uscaţi. Scoris bătu cu pumnul în uşă.

— Pleacă ! hîrîi o voce subţire dinăuntru. Pleacă cum ai plecat şi cînd dormeam !

Scoris încercă uşa. Avea drugii traşi. Nu se mai obosi s-o lămurească pe cea dinăuntru : puse umărul în lemn şi intră cu uşă cu tot în casă.

Pupa țîșni de lîngă vatră, ca un șoboian. Un miros greu de carne arsă și păr pîrlit umplea odaia joasă. Pe jar se cocea o mortăciune de mîță, cu capul tăiat. Vrăjitoarea holbă ochii, adunîndu-și cămașa peste sînii mari. Un singur opaiț, agățat cu un lanț de o grindă, împrăștia în odăiță o slabă lucire.

— Nu intra ! țipă cocoșata, retrăgîndu-se spre perete. Ce vrei ? Unde e Mavida ?

Vocea ei suna temătoare, recunoscîndu-l pe Scoris... cine nu-l știa în sat ! Oamenii se fereau de vrăjitoare, era rea și răzbunătoare. Bărbatul ei fusese frumos și falnic, și Pupa fusese frumoasă, de fapt n-avea cocoașă, ci *un umăr sărit*. Asta nu-l împiedicase pe Andena cel frumos s-o iubească și, dacă n-ar fi murit, desigur că i-ar fi umflat pîntecul și cu alți prunci. El dispăru însă într-o bună zi, pe cînd suia oile la pășune. Oile n-au mai fost găsite, iar la topirea zăpezilor alți păstori îi aflaseră ciolanele risipite pe fundul unei rîpe. În grătarul coastelor ruginise un cuțit oieresc cu plăselele din corn de cerb. Astfel de cuțite nu întrebuințau decît triburile de pe malul drept al Marisului. Pupa arse oasele și le păstră într-o ulcică, sub perină. Începu să urască satul, bănuia în fiecare pe ucigașul bărbatului. De atîta ură și boscorodeli deșarte, se urîți, se lăbărță. Cînd o vedeai, ziceai chiar că-i cocoșată, stîlcită din naștere.

— Unde e Mavida ? De ce ai venit ?

Scoris se rezemă de ușori, să respire în voie aerul curat al nopții, în odaie te înăbușeai.

— Vreau să vorbesc cu tine, femeie.

— Ce să vorbești ? Mavida a fugit pe fereastră... și ea și Bedar sînt blestemați ! Am să spun satului, Marelui Preot și regelui s-o omoare cu pietre !

Scoris se duse la ea, o prinse de piepții cămășii și o ridică în sus, cu un braț. Chipul Pupei se învineți.

— Ascultă, spuse liniștit. E fata ta. Am să ți-o aduc acasă pe Mavida. Dacă n-o primești, o bați sau îi faci farmece, te spînzur de tavan.

— Dă-mi drumul, horcăi Pupa, zbătîndu-se din ce în ce mai moale în încleștare.

— Nimeni n-are voie să știe ceva, continuă Scoris. Ai să fii mută ca un pește. Altfel te atîrn de grindă în locul opaițului. Jură.

Pupa dete ochii peste cap.

— Jură, îi porunci necruțător Scoris. Jură pe bărbatul tău mort și pe norocul casei astea.

— Jur, bolborosi terorizată și plină de ură. Jur pe Andena și pe norocul casei astea că n-am să spun nimic nimănui !

— Ai jurat, îi dete drumul Scoris. Dacă-ți calci jurămîntul, să te uiți bine la lanțul opaițului și să ți-l închipui înfășurat de gît. Eu nu glumesc și nu-mi pasă de farmecele tale. Nici fetei să nu-i spui nimic. Fă-te că dormi.

O vreme după plecarea lui, Pupa stătu trîntită pe culcuș, apoi se întoarse înfricoșată cu fața spre perete.

Pentru a doua oară Scoris merse la casa vrăjitoarei, de astă dată însoțit de Mavidă.

— Nu te teme. Intră pe fereastră cum ai și plecat. Mamă-ta doarme.

— Nu vreau să mă mai duc acolo... vreau să mor !

— De ce să mori ? Chiar dacă Bedar n-a fost în stare să se înfățișeze stăpînului nostru dintre nori, el tot te vede. El nu vrea să mori. Vrea să te vadă trăind.

Ajunseseră la casă. Fata murmură ceva nedeslușit și încălecă fereastra.

Scoris așteptă sub crengile alunilor, și o porni și el înapoi.

În apropierea poienii jertfelor o siluetă ieși dintre trunchiuri. Era Întîiul Ucenic al Nopții.

— Ai dus-o acasă ?

— Da.

— Mulțumesc, frate îi puse mîna pe braț. Am să veghez asupra ei și am să mă rog pentru sufletul *amîndorura*. Dar tu nu știi nimic, străinule !

Scoris îi luă mîna și și-o duse la frunte.

— De cînd te-am văzut în poiană am știut că nu trebuie să știu.

— Stăpînul o să te răsplătească atunci cînd vei da ochii cu El, la sorocul stabilit fiecăruia.

— Așa gîndesc și eu, cuviosule.

Pupa nu vorbi, și în afară de el, Amadoc și Ucenic, restul satului nu păru să se ocupe de fată. Satul și cetatea aveau alte griji, Traian forțase trecătoarea Alutului și, trecînd prin sabie împotrivirile, se-ndrepta cu forțe strînse spre apus, pe drumul Sarmizegetusei.

Pe Mavida, Scoris o mai zări o singură dată, mînîndu-şi caprele la păscut. Urca padina ursului. Fata se uită nepăsătoare la el, parcă nu-l vedea. Slăbise. Ochii negri îşi săpaseră sub ei cearcăne vinete, i se asprise gura. Fetiţa nu mai era fetiţă. Oprit în loc, el o urmări cu privirile pînă ce dispăru între tufele pălite de smeură. Căutătura fetei era obosită, arzînd într-o stranie flacără.

Cap. XXXIX

Ca în întîiul război, zăpezile împiedicară înaintarea lui Traian. Iarna începu mai devreme ca de obicei, dar grosul armatelor imperiale ieşise din munţi şi-şi întărea avanposturile în apropierea Acidavei [94], nu departe de luncile Alutului.

Trupa nu pierduse mulţi oameni, avea hrană din belşug şi la focurile de tabără lăuda priceperea comandantului lor ; Traian alesese drumul cel mai bun şi sigur, luptase cu un inamic redus numericeşte şi fără îndoială va zdrobi definitiv cerbicia micului barbar cu care se bătuseră în urmă cu trei ani.

— Soldaţi ! le spusese Traian, ajunşi dincolo de trecătoarea dintre munţi. Iată-ne din nou cu faţa la duşmanul nostru ! Ieri mintea că ne este prieten. Am văzut ce fel de prieten era. V-am spus întîia oară că Dacia-i a voastră — şi n-a fost. Astăzi vă spun acelaşi lucru, dar vi-l spun pentru ultima oară : Dacia este a voastră ! Cuceriţi-o !

— Am şi cucerit-o ! strigară legiunile, tropăind în loc şi bătînd cu fierul sulițelor în scuturi. Dacă ne îngădui, acum alergăm şi sărim zidurile din Sarmi !

Traian îi privea satisfăcut.

Incotoşmănaţi în cojoace şi pantaloni de lînă, disciplinaţi şi gata de harţă, soldaţilor le sticleau ochii în cap, cu tot gerul abătut brusc asupra podişului. Munţii erau ninşi, pădurile trosneau din dantelăria lor de gheaţă şi zăpadă. Auxiliarii asudau la desfundarea potecilor, la săpatul de bordeie. În primul război luptaseră numai în munte. Acum, după o scurtă trecere prin piatră, cîmpia li

se întindea înainte — și ei preferau cîmpia. Cel puțin în cîmpie nu era nevoie să stai mereu la pîndă și să fii înmormîntat, cînd nici nu te aștepți, sub prăvălirile de bolovani. Nu duceau prizonieri cu ei, îi omorîseră pe cea mai mare parte. Acoperiți de nămeți, stîrvurile lor erau scormonite de lupi și corbi... ațîția lupi și corbi, cum nu mai întîlniseră în nici o bătălie. Aprovizionarea se făcea cu regularitate, doar apă nu prea găseau. Barbarii secaseră fîntînile sau spurcau izvoarele. Zăpadă era însă destulă ; topită în gamele, ținea de sete. Nici Marisul nu era prea departe ; butoaiele aparilor se întorceau pline, uneori li se aduceau coșuri întregi de pește, prinși la copcile ghețeî de pe rîu. Toate astea ridicau moralul trupei — și-i înzeceau pofta de luptă. Ea nu se oprise din înaintare chiar cu totul, împungea ici și colo, în mici acțiuni de apropiere și de cunoaștere a posibilităților barbarilor. Barbarii erau ca și învinși.

Încă nu erau.

În primul război, Traian pornise acțiunea ca un avertisment, pacea lui Domitian fusese o pace rușinoasă. Așa cum își și scria manuscriptul despre lupta cu dacii, „ofensa primită de la geți" trebuia ștearsă, și ofensatorii pedepsiți. O pedeapsă care să le insufle teamă și respect față de imperiu, fără a-i distruge de-a binelea. Traian vroia să-i arate lui Decebal și barbarilor lui că romanii sînt tari — și de cînd a venit el la cîrma treburilor peninsulei, *mai tari ca oricînd.* Vroia să schimbe pacea semnată de Domitian și să-l vadă umilit pe regele căruia Roma era obligată să-i trimită ajutoare bănești, nu ca unui aliat, ci ca unui pseudoînvingător. Văzuse și schimbase toate astea din calcul, atenția Romei era îndreptată spre triburile germanice, ce începuseră iar să se miște. Odată Decebal cu labele ciuntite și speriat, germanii se speriau și ei — ca și sigur se potoleau : prin partea dacilor puteau fi mai ușor izbiți. Aflînd că dacii erau zguduiți de legiunile Romei, închinătorii lui Wotan s-ar fi liniștit. Era ca un joc complicat, în care totul se prevedea și combina mai dinainte. Dacii nu fuseseră definitiv înfrînți în întîiul război, dar semnul pe care-l zgîriase Decebal cu pumnalul în pecetea de ceară a tabulei șnuruite întărise totuși o înfrîngere. „O înfrîngere înjumătățită", spunea Traian. „Cealaltă jumătate, pe curînd !"

Nu fusese chiar așa pe curînd.

Trebuise să lupte din greu la Alutu, ca să respingă triburile ce-i opreau ieşirea din trecătoare. Ca de obicei, dacii luptau cățărați pe ambele maluri ale trecătorii, prăbuşind bolovani şi buşteni peste ei. Puţinii prizonieri pe care i-au luat au fost imediat decapitaţi sau spînzuraţi cu grumajii în furci.

O sfărîmătură de cremene îi fracturase braţul drept lui Criton. Medicul bolea într-unul din corturile sanitarilor, blestemîndu-şi îndrăzneala de a fi participat din curiozitate la bătălie. Nu era o rană gravă, dar mîna prinsă în scîndurele îl ameţise de durere. Alţi mulţi soldaţi se înecaseră în rîu. Duşmanul fusese nimicit, însă hărţuielile astea erau istovitoare.

Unul din prinşii lăsaţi în viaţă purta la brîu plăcuţe de argint, o ţintă tot de argint în urechea dreaptă şi brăţări late pe ambele braţe. Pe cap avea bonetă din blană de miel tunsă mărunt. Soldaţii îl tîrîră în cortul lui Traian, căci recunoscuseră în el o căpetenie. Barbarul era plin de sînge şi avea şi o săgeată înfiptă într-unul din umeri. Totuşi, se ţinea drept şi mîndru. Cu Traian era în cort tribunul Licinius Surra.

— Care sînt forţele voastre ? îl întrebă tribunul prin tîlmaci.

— E nevoie să vi le spun ? rîse celălalt. O să le aflaţi voi singuri !

— De ce nu vă supuneţi ? Alte triburi sînt mai înţelepte.

— Au să vadă cît de înţelepţi au fost. Cîinele care lasă turma ca să umble cu lupul pînă la urmă tot de lup va fi mîncat.

Traian ridică ochii de pe harta pe care o studia.

— Cîţi oameni are Decebal ? întrebă el.

Prinsul se cumpăni de pe un picior pe altul, susţinîndu-i căutătura.

— Puţini, dar cît frunză şi iarbă, romanule. Tot neamul e cu Decebal. Voi veniţi de la capătul lumii să ne mirosiţi cojoacele de oaie. Noi nu ne ducem nicăiri să-i mirosim pe alţii. Mirosul ăsta îl apărăm cu toţii, mirosul ăsta îl apără şi regele ! Se poate ca pe oameni să-i răpui, neamul nu-l poţi răpune, n-o să-l răpuneţi voi niciodată, fiindcă neamul nostru trăieşte în noi şi în sufletul nostru. Murim, sufletul ne e nemuritor.

Nu mai răspunse la alte întrebări. La un gest al lui Traian, îl tîrîră afară şi-i tăiară capul. Surra începu să rîdă.

— De ce rîzi ?

— Era caraghios, Caesar, cu mirositul lui.

Traian îi aruncă o privire pătrunzătoare.

— Ai fost în Germania sau în Britannia ?

— Nu, roşi tribunul.

— Şi aceia tot aşa spun. Toţi spun aşa, Surra. Culmea e că au dreptate în felul lor, dar eu sînt roman şi mă fac că nu înţeleg. Fierul germanic, lîna din Britannia şi aurul Daciei au prea mare valoare, ca să le mai ascult şi pălăvrăgelile.

Dacă în locul lui Licinius Surra ar fi fost Criton, medicul nu s-ar fi putut abţine să nu remarce ironic, ca în alte rînduri : „Îţi schimbi des părerile, domine ! Parcă-ţi erau dragi barbarii, filosofai pozitiv despre dînşii, astăzi toate astea s-au dus şi ai devenit carnivor ca orice carnivor." Iar Traian, cu un alt zîmbet decît cel pe care-l observa tribunul, ar fi răspuns : „Exact, Criton. Fiindcă altădată ascultam de alţii, şi aceia gîndeau prost pentru mine. Astăzi gîndesc *singur*, şi ascultă alţii, poate gîndesc şi eu la fel de prost ca toţi cei de care ascultam odinioară — ce-are a face ? Roma are nevoie să fie tare. Şi ca să fie tare, cel care o cîrmuieşte trebuie să fie şi el tare, şi să lunece în făgaşul obişnuit al Romei. Puiul de găină clocit de raţe vrea să înoate în lac. Aşa fac şi eu." Discuţia n-o ducea însă cu prietenul Criton, ci cu tribunul Surra. De aceea se mărgini să repete într-un tîrziu un pic mai apăsat :

— Au mai mare valoare decît toate vorbele şi toată împotrivirea lor. Pricepi ?

Plecîndu-se peste hartă, se cufundă în cititul ei şi adăugă fără să se mai uite la el :

— Iar cu Crispus, Decebal vrea să repete afacerea cu Longinus. Îmi va cere ceva în schimb. L-a luat ca momeală, o să-mi zvîrle curînd nada asta. Îmi pare rău de el, dar mai rău de mine. Tiberius Crispus a fost un nenorocos, războiul nu poate fi oprit pentru nenorocul lui. Sper să-l mai găsim *încă* viu, e tot ce-i doresc.

Tribunul se înfioră. Cu fruntea plecată pe hartă, Traian parcă-şi vorbea lui însuşi. Harta era vrîstată în linii, săgeţi şi cercuri. Faţă de liniile, săgeţile şi cercurile de pe hartă, Crispus constituia un obscur grăunte de praf ce în nici

un fel nu avea *cum* să împiedice mersul înainte al mașinăriei războiului...

— Îndrăznesc să te întreb... dar dacă în locul lui Tiberius Crispus aș fi fost eu ?

Traian înalță capul și-l privi rece, fără să-i răspundă la întrebare.

Mortificat, tribunul îi înțelese tăcerea.

*

În ajun de atacul Germisarei, Traian primi vești despre Tiberius Crispus.

Solia era alcătuită doar din doi inși, un pileat și un om de rînd. Ei intrară în tabără la căderea nopții și fură imediat duși la imperator. În cursul zilei, Traian ținuse un consiliu de război excepțional.

De obicei, consiliile erau convocate în aer liber și cu o anumită componență. La ele luau parte legații, tribunii, centurionii întîielor cohorte și uneori chiar toți centurionii. De data asta el călcase regula de două ori, strîngînd în cortul imperial numai pe legați și în afară de Licinius Surra, pe tribuni, cîte doi de fiecare legiune. Îi cunoștea bine pe fiecare în parte, exceptîndu-i pe Quietus sau pe tribunii Antistius Tullus, Lucius Antonius și Titus Roscius Debilis, pentru rest îl apuca furia ori de cîte ori îi vedea reuniți laolaltă, cu toate că unii din ei erau nepoți, alții rude cu Pompeia Plotina, prieteni de-ai lui Hadrianus și chiar de-ai lui.

Ca și ceilalți mari comandanți, Caesar și Augustus, el își alesese tribunii militari tot din respectatele familii senatoriale și ecvestre. Soiul acesta de recrutare da slabe rezultate, majoritatea erau tineri fără experiență militară, sau, cum spunea Tacitus, „stălucitoare inutilități". Nici în Germania și nici în prima campanie împotriva dacilor, băieții ăștia nu făcuseră vreo ispravă deosebită. Se mărgineau să ațîțe trupele cu discursuri umflate înaintea bătăliilor și în momentul cînd roșul vexillum [95] era agățat în vîrful cortului general, dînd prin aceasta semnalul de atac, dispăreau ca prin farmec de la orice alt efort eroic.

— ...Mă lipsesc ! răgușise strigînd în consiliu Traian. Am să vă trimit pe toți la bucătării, la cojit de morcovi și ceapă uscată ! Aici este război, n-am nevoie de domnișori care să-nfulece mîncarea trupei pe gratis, ca să se

laude mîine-poimîine femeilor din Roma, pocnindu-se cu pumnii în piept, că au dat foc cu un singur deget Daciei !

Licinius Surra sta lîngă Antistius Tullus. Tribunul, care n-avea un ochi, își întoarse în întregime obrazul spre el, ca să-l poată privi cu ochiul sănătos, și-i șopti la ureche :

— Bănuiesc că nu-i vorba și de noi.

— Să sperăm, răspunse tot încet Surra. Îi zbîrnîie fiorul primăverii prin vine, în lipsa Pompeii Plotina ne ceartă pe noi.

Antistius pufni în rîs, acoperindu-și gura cu palma. Oarecum Surra avea dreptate : Traian nu împlinise cincizeci și cinci de ani, trupul îi era încă vînjos și plin de instincte firești, cît privea legătura lui cu Pompeia Plotina o dorea ca și în prima tinerețe. Apucăturile extraconjugale, mai rărite cu vîrsta, nu-i purtau totuși o faimă prea onorabilă. Surra mai avea dreptate și cu rostul acelui *consilium,* într-adevăr Traian îi adunase ca să-i certe. Și o făcea la el în cort, pentru a nu da prilej trupei să tragă cu urechea. Sentinelele de la intrarea cortului nu erau însă surde, campamentul avea să știe cuvînt cu cuvînt ce s-a vorbit înăuntru... apoi lasă pe mincinoși să înflorească și restul nevorbit !

— Uitați-vă la Servius Munatius, tuna Traian. S-a îngrășat ca o bute ! I-au picat fălcile, a făcut gușă ! Soldații spun despre el că are mai multă osînză decît minte ! Sarmizegetusa nu-i departe... decît să vă știu în spatele trupei la atac, mai bine vă leg pachet și vă expediez călare pe măgari în peninsulă ! Și contubernalii [96] se poartă mai cu demnitate decît voi !

A compara un tribun cu un contubernal însemna să compari un delfin cu un țîr. Servius Munatius oftă din adîncul inimii.

— Nu mai am nimic de zis, conchise Traian. Ieșiți afară.

Toți se grămădiră la ieșirea cortului.

— Are un limbaj de garnizoană periferică, suspină încă o dată Munatius.

— Taci din gură, îl lovi cu cotul Antonius, ajuns lîngă el. E în stare să te-ncarce într-o balistă și să te catapulteze la barbari, grăsanule !

În același moment, un soldat intră în cort și se opri uluit în pragul lui, la vederea grupului ce se retrăgea strategic, gata să treacă peste dînsul.

— Au sosit niște soli daci, generale.

— Să se strîngă trupa în careu, la drapelul cel mare ! ordonă Traian.

În cîteva minute, lungile tube împrăștiară în seară notele lor ascuțite. Trompeții sunară zece apeluri consecutive, din ce în ce mai repezi, și tăcură. Cînd Traian apăru la lada de campanie pe care obișnuia să șadă în astfel de ocazii, soldații erau adunați cu comandanții la flancul drept, uitîndu-se la cei doi oameni, nemișcați lîngă masivul însemn al armatei luminat de făclii.

Lusius Quietus venise și el pentru gruparea cu restul trupelor. Pe timpul cît se făcea campania, armata era strînsă în aceeași tabără, obișnuit infanteria și cavaleria erau despărțite. Călăreții aveau nevoie de cîmpie și neapărat să cantoneze în preajma unei ape. Baracamentele iernii fuseseră demontate și înlocuite cu corturi. Castrele de pregătirea ofensivei erau în număr de trei, cîte unul de fiecare două legiuni. Numidienii și mauretanii campaseră în imediată apropiere, ușor întorși în buclă spre palisadele Germisarei, care se vedea în depărtare. Legiunea a II-a Adjutrix campase în rezervă, în castru separat, între legiunea a VII-a și a XIII-a.

Castrul acesta era de formă pătrată, cu patru porți, din care poarta decumana[97] se deschidea în pădure, la accesul cohortelor cu numerele mari și în partea opusă frontului inamic. Gropile care înconjurau castrul nu erau prea adînci, și nici palisada de întărire. Turnurile și mașinile de război erau îngrămădite la poarta praetoriana, poarta dinspre linia dușmană. Traian se gîndea să pornească la atac în maximum o săptămînă, cînd se vor termina aprovizionările. Cortul imperial nu se înălța în praetoriumul din mijlocul castrului, nimeni nu știa de ce îl amestecase cu cohortele mărginașe — care abia se desprinseseră de malul drept al Alutului. Toane de astea imperatorul manifesta destul de des, și ar fi fost zadarnic să te mai miri.

Un scurt răgaz înainte de a lua loc pe lada adusă din campaniile Rinului, imperatorul își privi trupa. După asta coborî asupra solilor ochii cenușii și se așeză, încrucișîndu-și picioarele. Încruntă din sprîncene. Solii nu îngenuncheaseră și nu erau decît doi. În rîndurile cînd mai primise asemenea mesaje, și în întîia campanie și acum, solii veneau mulți, nu o dată respinsese soliile fiindcă i se

trimeteau oameni de rînd. Cei doi de azi, umăr lîngă umăr : unul purta bonetă şi altul era cu capul descoperit. Acela cu capul descoperit şi păr lung părea puţin impresionat de împrejurarea în care se găsea. Înălţimea-i neobişnuită contrasta cu micimea tovarăşului lui, un taraboste mărunt cu spate larg şi braţele încărcate de podoabe.

Tarabostele se înclină, ducîndu-şi o mînă la piept. În linişte, întreaga trupă auzi clincănul brăţărilor. Pe barbarul înalt, unii îl cunoşteau din primul război. Îşi deteră coate entuziasmaţi, amintindu-şi de vrednicia cu care se bătuse atunci. Un decurion răcni dintre rînduri :

— De ce nu îngenunchează, Caesar ?

Decurionul Pomponius încercase şi la Sarmizegetusa să-l oblige să îngenunche pe Scoris, cu un rezultat nesatisfăcător : în brînciul pe care i-l dase uriaşul, şi astăzi îşi simţea ficatul deplasat.

— Gura ! strigă Traian.

Trupa, care începuse să tropăie la glasul lui Pomponius, se linişti. Făcliile luminau din plin flamura roşie agăţată de tija de argint înfiptă în mijlocul praetoriului, dominată de acvila de aur cu aripile larg deschise. Un miros de piele şi sudoare urca în castru, amestecat cu aburii bălegarului şi ai cailor proaspăt ţesălaţi.

Decurionul Pomponius strivi o înjurătură între dinţi. Scoris era cu faţa la el. Decurionul îl mistui într-o privire furibundă, cu toate astea curioasă : dihania dinaintea lui respira potolit, cu muşchii în repaos. Prin cămaşa descheiată la piept, muşchii i se umflau şi scădeau în volum, ca două scuturi puternice de carne. Aveai impresia că nici săgeata şi nici suliţa nu puteau pătrunde cuirasa lor extraordinară. Tarabostele cu pană pestriţă şi lungă la bonetă îi ajungea abia la două palme sub braţ. Fluieră admirativ, căci era băiat bun, rugîndu-se în gînd să-l apere zeii să nu întîlnească comatul pe cîmpul de luptă.

Şi Traian îşi aminti de Scoris. Dar mai era o amintire nelegată de război, ceva neprecis şi vag, care-l enerva. Barbarul cu capul gol fusese văzut de el cu alt prilej... unde ? Şi pe taraboste îl mai văzuse, de asemenea, unde ? Enervarea i se mări şi pentru faptul că regele de la Sarmizegetusa îi trimetea doar doi inşi. Azi ar fi vrut ca trupa să asiste la pelerinajul unui mare grup de soli. Visul lui era să-i semene chelului Caesar, ale cărui fapte

de arme în Gallia și Orient nu-l lăsau să doarmă noaptea, de admirație. La urma-urmelor, campania împotriva dacilor păstra în ea grandoarea celei îndreptate de Caesar împotriva galilor. Și el scria memoriile acestui război...: posteritatea le va pune alături și va judeca faptele de arme ale amîndorura. Galul Vercingetorix îngenunchease la picioarele înaintașului său, împodobindu-i triumful. Mîine, Decebal îi va împodobi triumful în Roma. De la Caesar încoace, nici un imperator nu a comandat personal armatele în afara granițelor imperiului, poate doar Augustus. Dar luptase Augustus pe Rin ? Acolo a fost bătut Varus [98], iar Augustus și-a smuls, din depărtarea Romei, părul de disperare ! Tiberius, deși oștean inteligent și strașnic organizator, se retrăsese în grotele de la Capri, trimițîndu-și de acolo sinistrele scrisori adresate Senatului, ca o fantomă a cruzimii și perversiunii ; Caligula ce făcuse ? Dar Nero ? Vespasianus luptase, ce e drept, în Iudaea, dar era Iudaea bătăioasa Dacie ? Nu, hotărît, el și cu Iulius Caesar or să-și păstreze adevărata faimă de mari strategi și îmblînzitori de popoare barbare, adevărata faimă de scriitori. Decebal putea sta cu cinste lîngă Vercingetorix, Arminius și toți regii Orientului. Campania dacică nu era un divertisment, iar în fruntea trupelor romane ținea gladiul scos din teacă el, Marcus Ulpius Traianus Crinitus — nu un general oarecare, ci însuși stăpînul lumii civilizate. Atunci de ce îl înfrunta Decebal ? De ce îi trimetea *numai* doi soli, și-ncă unul din ei un comat, un păr-lung, un țăran ? Ce avea el să vorbească cu un țăran dac ?

— Spuneți de ce ați venit și ce vreți să-mi comunicați.

Cuvintele imperatorului erau tăioase. Tarabostele cel mic și lat în umeri se înclină încă o dată, clipind din ochi.

— Regele nostru socoate că războiul ar putea fi încheiat acuma, zise tărăgănat. Ar dori să știe dacă împăratul romanilor vrea să facă pace.

Lui Traian i se îngroșară vinele de la gît.

— Pace ? Care pace ? Eu n-am venit să fac pace ! Altădată am venit să fac pace — dar de atunci a trecut vreme ! Duceți-vă înapoi la rege. V-ați ostenit degeaba. N-am ce să vorbesc cu voi !

Se ridică în picioare.

— Fac pace numai dacă regele îşi predă luptătorii şi cetăţile, fără nici o condiţie, adăugă rece. Sînt sigur însă că armata mea nu vrea pace. Vreţi pace ? strigă spre trupă.

— Nu ! strigară şi soldaţii. Înseamnă că ne tragi pe sfoară cu prăzile promise !

— Ne-am tocit degeaba sandalele ? se mişcară o parte din auxiliari. Spuneai c-o să le tălpuim cu pielea lui Decebal şi a prietenilor lui !

Soldaţii zbierau care mai de care. Cei doi daci priveau impasibili larma.

— ...Putem zice că sîntem norocoşi de-om scăpa de aicea, taraboste Mucapor, şopti Scoris.

— Soldaţii şi nici eu nu vrem pace ! Am să vă zdrobesc pînă la ultima picătură de sînge ! Traian îşi lovi platoşa cu pumnul strîns, şi fierul bubui înfundat : De ce nu v-aţi ţinut de pacea pe care v-am dat-o acum trei ani ? Credeţi că mă joc de-a războiul ? Cine se joacă de-a războiul este regele vostru, nu eu !

Lăsă să-i cadă pelerina în ţărînă şi se propti în faţa celor doi, cu picioarele desfăcute şi mîinile în şolduri.

— Unde este romanul pe care l-aţi prins ? Dacă v-aţi atins măcar de un singur fir de păr din capul lui, dacă v-aţi atins de prizonieri, uit că sînteţi soli şi vă spînzur de cel mai înalt steag !

O tăcere mormîntală se lăsă în urma acestor cuvinte. Soldaţii erau numai ochi şi urechi. Mucapor lăsă bărbia în piept.

— Am fi vrut, începu el nesigur, am fi vrut ca omul acela să mai trăiască, pentru a-l pune în balanţa cererilor noastre faţă de tine.

Traian făcu brusc un pas.

— L-aţi omorît, scrîşni.

Mucapor aşteptă ca să se năpustească la el. Vinele de la gîtul imperatorului pulsau ca nişte ciocane. Îl cuprinse spaima, auzindu-l vorbind pe Scoris :

— A murit din întîmplare. Dar pînă să moară, a găsit timp să-ncerce să-mi străpungă inima cu cuţitul.

Scoris vorbise tare, neslăbindu-l pe Traian din ochi. Acesta tresărise la tonul lui egal şi liniştit, totuşi dispreţuitor. Scoris îşi da seama că dacă va trece şi clipa prezentă şi nu vor fi ucişi, puteau încă să mai spere.

— Ce caută ţăranul ăsta cu tine, piticule ? Cum de îndrăzneşte să-mi vorbească ? Şi unde l-am mai văzut... unde v-am mai văzut pe amîndoi ?

— Ne-ai văzut în război, spuse mereu liniştit Scoris, şi sigur că ai să ne mai vezi. Bineînţeles dacă n-o să ne spînzuri de cel mai înalt steag din tabără, cum ne-ai promis. S-ar putea şi asta.

Traian nu răspunse numaidecît. Cu capul pe spate, nici n-ar fi avut cum să-l privească altfel, îl măsura pe Scoris cu o uitătură severă şi scrutătoare. Trupa lungea gîtul : aşa spectacol mai rar !

— Nu obişnuiesc să omor solii, deşi voi pe ai mei îi omorîţi, barbarule, zise Traian încet. Pe soli i-aţi omorît. Garnizoanele lăsate în cetăţile voastre le-aţi îngropat de vii. Longinus s-a sinucis din pricina voastră. Astăzi mi-aţi omorît un prieten. Înseamnă că aţi vrut alt război, vi l-am dat ! Am să vă distrug şi am să golesc Dacia de voi ! Plecaţi !

Pe măsură ce debita frazele, îşi plesnea ritmat coapsele cu pumnii.

Mucapor ridică deodată fruntea.

— Am să spun, rosti semeţ. Dar să ştii că noi sîntem de *aici* şi nu ne poate mişca nimeni de pe pămîntul nostru, vii sau morţi !

Se înclină, zăngănindu-şi podoabele. În timp ce se întorcea să plece, auzi şoapta serioasă a lui Scoris :

— Ai trupul mic, dar eşti mare, taraboste. Închipuie-ţi că ţi-am sărutat mîna, ar fi prima oară c-o fac cu unul ca tine.

Soldaţii îi urmăreau cum pleacă. Decurionul Pomponius întinse suliţa şi i-o vîrî lui Scoris între picioare. Cohortele din apropiere izbucniră în rîs.

Scoris se împiedecă, dar în aceeaşi clipă îi smulse decurionului suliţa din mînă şi se opri, făcîndu-i faţă. Suliţa era un *pilum* etrusc, de vreo doi metri lungime, jumătate de fier, jumătate de lemn. Ţinînd arma cu amîndouă mîinile, îşi încordă muşchii braţelor : fierul se îndoi ca o potcoavă. Cu aceeaşi stăpînire de sine şi neproptind-o de pămînt, el frînse şi lemnul suliţei ca pe o aşchie de brad, aruncînd resturile la pămînt.

Clipi dintr-un ochi spre decurion şi porni după Mucapor.

De opt ani, Servius Pomponius se servea numai de suliţa asta. Acum se zgîia la frînturile de pe jos. Soldaţii rîdeau să-şi spargă gurile.

— Aduceţi-mi suliţa, porunci Traian.

Destul de mult timp el fixă ciuntitura lemnului şi fierul îndoit ca de cleştele unui fierar.

Mărunţelul cu pană la bonetă şi uriaşul lui însoţitor ieşiseră din tabără. Castrul era aşezat pe un monticul. Traian îi zări încălecînd şi dispărînd în galop pe firul văii, împreună cu un pîlc de călăreţi purtînd o pînză albă prinsă pe unul din umeri.

Privirile imperatorului căzură apoi din întîmplare asupra lui Servius Munatius. Faţa tribunului cel gras era roşie, excitată de spectacolul la care luase parte, şi rîdea şi el cu gura jimbită la urechi.

Sub ochii dispreţuitori ai lui Traian, tribunului îi pieri rîsul. Stînjenit, îşi făcu de lucru cu teaca gladiului.

*

Exact după zece zile, prin zidurile dărîmate şi în flăcări ale Germisarei, romanii intrau în cetate şi, după alte patrusprezece, Micia avea aceeaşi soartă. Fulgerător, armatele se lăsară în jos.

Primăvara lucra repede ; deşi şleaurile trebuaiu refăcute şi pretutindeni puhoaiele zăpezilor topite le încurcau înaintarea, trupele lui Traian mărşăluiau rapid spre Sarmizegetusa. Nu li se mai opuneau decît rezistenţe de arier-gărzi. Dacii se retrăgeau luptînd, vroind să întîrzie cu orice preţ ajungerea duşmanului la linia de fortificaţii care apăra inima ţării.

Sarmizegetusa îşi închise porţile şi aşteptă.

Nu aşteptă mult.

Într-o dimineaţă, un curier călare sosi la poarta nordică a cetăţii. Poarta i se deschise în grabă, el se avîntă în galop, alb din cap pînă-n picioare de spuma calului, spulberată de vînt.

— Romanii ! gîfîi.

Decebal se sui pe ziduri. În ceaţa acoperind văile, întîi înregistră un uruit greoi, din ce în ce mai deslușit, şi apoi îi văzu şi pe romani : trei viermi sclipitori şi lungi,

grozav de lungi, umblînd alături. Maşinile de război şi turnurile de asalt depăşeau spinarea viermilor acestora, clătinîndu-se legănat.

Nemişcat pe zid, Decebal se uită pînă în amurg la cei trei viermi, apropiindu-se încet. Cînd şi cînd se opreau, ca să se mişte din nou, metodic, sigur, încăpăţînat, apărînd şi dispărînd pe cutele de teren. Fundul zării era plin de fum. Înaintea viermilor ardea pădurea.

PARTEA A ŞAPTEA

Cap. XL

Bum. Bum. Bum.

Loviturile repetate sunau înfundat în ziduri, cutremurînd cetatea.

Începuseră de dimineaţă în zori, apărătorii întăriturii cunoşteau zgomotul şi-i ştiau semnificaţia : se declanşa asaltul. Dar nici o tuba nu tulburase liniştea înconjurătoare, nici un îndemn. Acţiunea berbecilor pornise subit, cînd abia se lumina de ziuă. Decebal se urcase pe unul din parapete şi rămăsese acolo, înfăşurat în pelerina albă înfoiată de vînt.

Mai urcase şi în alte rînduri, şi de fiecare dată, strigăte şi potop de suliţe îi salutau apariţia. De rîndul ăsta, în afară de bubuitul celor trei berbeci izbind în zidul de bolovani, nimic altceva nu se întîmplă.

Soarele îşi vestea răsăritul printr-o subţire geană roşiatecă la orizont. Întreaga fire era încremenită. Numai berbecii intrau şi ieşeau pe gura hambarelor acoperite cu piei de oaie, martelînd mecanic zidul, în trei puncte diferite. Impunător, *agger*-ul durat de romani în faţa cetăţii părea că încă doarme. Însă asediatorii nu dormeau. În şiruri strînse, aşteptau semnalul de atac. Erau atît de mulţi, încît Decebal se înfioră.

Traian nu exagerase în discursul ţinut soldaţilor, imediat după căderea Miciei. Unul din prizonierii romani, ajunşi la Sarmizegetusa, povestise totul. Cetatea fusese incendiată, şi-n timp ce rarii ei supravieţuitori fugeau pe cîmpie sau înotau disperaţi în apele reci ale Marisului luminat de pîrjolul distrugerii, iar trupa, mînjită de sînge şi funingine topită, îşi căuta însemnele victorioase, imperatorul, însoţit de tribuni, comandanţi şi contubernali, suise primul etaj dintr-un turn de asalt. De acolo

de sus, cîmpul asediului fremăta în noapte ca un mușuroi răscolit de furnici. Vaietele răniților și bufnitúrile de secure retezînd gîturile prizonierilor continuară o vreme, apoi tăcură. Soldații ridicaseră capul spre comandantul cățărat pe platforma turnului înalt de aproape șaptezeci de picioare. Întotdeauna după bătălii Traian obișnuia să mulțumească soldaților, în cuvinte scurte dar bine simțite. În luptele de la Germisara și din noaptea aceea, în douăzeci și patru de zile de înaintare, pierduse efectivul a patru cohorte[99], trei cohorte de elită și una alcătuită din prăștieri auxiliari britanni. Dacii pierduseră mai puțini oameni, însă loviturile de pînă atunci ale romanilor nu mai puteau fi recuperate în nici un fel. Dispozitivul de apărare, străpuns într-o largă breșă, se prăbușise definitiv.

Prizonierul roman arătă că Traian le vorbise soldaților pe limba lor aspră, fără întortocheri dibace de frază. „Sîntem la începutul lunii maius", spusese imperatorul. „Soldați ! Vă cer un ultim efort ! Poate o să trebuiască să stăm un pic sub zidurile Sarmizegetusei. Și dacă o să stăm ? Cît o să stăm ? Cel mai tîrziu în șaizeci de zile vom împărți cinstit prăzile Daciei ! Am zis !"

Nu exagerase. Iată-l... în mai puțin de șaizeci de zile, pregătindu-se pentru asaltul suprem. Fortificațiile înconjurătoare erau cucerite. Cu cea din urmă energie, rămășițele apărătorilor cetății, ca și în întîiul război, își încercaseră șansa pe terasele care înconjurau succesiv întăritura. Asta se petrecuse cu optsprezece zile mai înainte, și fuseseră înfrînți. Acum, închiși în cetate, priveau uimiți și înfricoșați în același timp cum zi de zi se înălța *agger*-ul romanilor, într-o viteză uluitoare.

În optsprezece zile *agger*-ul a fost gata. Foștii meșteri romani și garnizoana din cetate explicaseră cîndva rostul și felul în care se făceau asemenea fortificații temporare de asediu. Aveau prilej să vadă cu proprii lor ochi, și ceea ce vedeau era uluitor.

Două nopți consecutive, romanii au doborît o porțiune de pădure, au tăiat copaci și crăci. A patra parte din efectivul trupei lucrase la construcție, trei linii din armată, cu fața la cetate, apărau munca, pregătiți de luptă dacă ar fi fost nevoie. A optsprezecea zi, rambleul de trunchiuri și crengi umplute cu pămînt bătut și pietre, între susținerile laterale alcătuite tot din arbori potriviți cruciș, era gata. Terasa astfel tasată era masivă și n-avea

galerii interioare, servind ca să uşureze apropierea maşinilor ce urmau să bată zidurile şi să deschidă breşa, şi era orientată perpendicular pe ziduri ; în felul ăsta, Traian îi împiedica pe asediaţi să ajungă la cisterna exterioară care-i aproviziona cu apă. Asediul dura de douăzeci şi şapte de zile, toate ţevile de pământ ars care captau apa, ducînd-o în cetate, se goliseră.

Pe terasa propriu zisă, lată de două sute de picioare şi mai înaltă decît *agger*-ul construit la Micia, existau două turnuri de lemn, învelite cu piei de animale, să fie ferite de săgeţile cu foc în coadă aruncate de duşman. Turnurile erau ceva mai retrase, montate pe roţi. Apărătorii Sarmizegetusei deosebiseră, grămădite în cele două turnuri, felurite catapulte, scorpioane [100] şi praştii mecanice de azvîrlit sulițe, bolovani, săgeţi, grinzi fieruite şi glansuri [101] de plumb, acestea din urmă uneori de mărimea unei ţeste de om. Amîndouă turnurile aveau trei etaje şi dominau întăritura. Podurile mişcătoare oricînd se puteau lăsa, odată cu apropierea de ziduri a turnurilor împinse de soldaţi. La darea semnalului de atac, asediatorii năvăleau pe poduri, ocupau parapetele şi-i împiedecau pe apărători să tragă asupra coloanei de asalt.

De-o parte şi de alta a *agger*-ului se înşiruiau, puse cap la cap, cîteva zeci de *vineae,* numite aşa pentru asemănarea lor cu butoaiele de vin. Acestea erau nişte bărăci mici rulante, confecţionate din lemn uşor, plută sau brad, acoperite cu nuiele, avînd opt picioare înălţime, pe şapte lăţime şi şaisprezece lungime. Într-un asediu regulat, se construiau în spatele lucrării, dincolo de posibilitatea atingerii lor de către traiectoriile săgeţilor. Soldaţii le împingeau în şir una după alta, perpendicular pe zidul atacat, ca şanţurile de tranşeu. Trupa se camufla vederii inamice şi totodată bărăcile puteau fi folosite la comunicaţia cu turnurile sau la alte nevoi de serviciu.

Bum... Bum... Bum...

Berbecii loveau mereu zidurile. Şi totuşi romanii nu se mişcau.

Soarele trecu de pădure, înflăcărînd poienile, culmile munţilor. Scuturile şi platoşele asediatorilor sclipiră şi ele la poalele zidurilor cetăţii.

Decebal coborî pe scara de piatră lipită de interiorul zidului şi se opri pe primul palier. Cei de pe ziduri, cei de jos îl întrebară numai din priviri. Înfăşurat strîns

în pelerina albă, regele încercă să zîmbească, continuînd să coboare repede scara. *De ce nu atacau ?* Gîndul nu-i mai da pace. Nu-i era teamă pentru ziduri, chiar dacă pînă seara ar fi fost găurite, palisada din incintă era un al doilea obstacol, dificil de trecut. Cît stase pe parapet, observase că berbecii băteau cu putere... dar era în bătaia lor un şiretlic căruia nu-i da de rost, îi scăpa sensul acţiunii începute fără larmă, trompete şi năvală peste şanţul de apărare. Ce pregăteau şi *de la ce* vroiau să-i abată atenţia ? Prima oară, nefiind încă destul de tare, căutase să cîştige timp — şi duşmanul se depărtase de bîrlog ; acum, lupoaica de fier romană ataca însăşi vizuina. Undeva în apus se mai strîngea un grup mic de luptători, la o cea din urmă şi deznădăjduită încercare. Mucapor venise în cetate pe un drum ascuns, o mie-două de oameni îi aşteptau semnul, dacă cetatea ar fi fost luată. Numai că toţi oamenii aceia nu-l aşteptau ca să lupte. îl aşteptau să se strecoare printre romani — şi să intre în pămînturile bastarnilor [102]. Acolo, i-ar fi atras şi pe bastarni lîngă el şi ar fi pornit din nou împotriva năvălitorului.

Ideea asta i-o insuflase Mucapor, de două zile. N-o ascultase.

— Nu fug ! strigase, cu chipul învineţit de furie. Nu fug, taraboste ! Eu aici rămîn.

Sfatul domnilor de neam tăcea, împietrit. Din douăzeci şi cinci de tarabostes rămăseseră nouă. Doisprezece muriseră, Mucapor împreună cu alţi doi comandau oamenii din apus, Rebur dezertase la romani şi imediat după dispariţia lui aceştia atacaseră unul din ziduri, în formaţie de *testudo* [103], de broască ţestoasă. Trădătorul nu-şi irosise fuga degeaba ! Zidul acela era mai puţin apărat, vînduse desigur informaţia.

Romanii se strecuraseră noaptea la ziduri. Strigătele sentinelelor au alarmat cetatea, într-o clipită toţi au fost pe parapete, turnînd jos apă şi seu clocotit, aruncînd bolovani, suliţe şi răşină aprinsă. Romanii s-au retras, lăsînd în şanţ cîteva zeci de morţi şi răniţi. Pînă spre zori, ţipetele au umplut noaptea, platoşele roşite în flăcări erau zmulse de pe trupuri, odată cu hălci întregi de carne vie opărită. Putoarea pielii fripte ameţise cetatea. Era o mică, o foarte mică victorie, dar era una.

— ...Poate vreți să-l urmez pe cîinele de Rebur? spumega Decebal. Niciodată! Murim astăzi ca să fim liberi mîine... și voi vă gîndiți să părăsiți cetatea! Puteți s-o părăsiți cu toții, singur de am să mă bat cu dinții, cu unghiile de la mîinile astea amîndouă, eu nu plec!

Se aflau cu toții în odăile lui Decebal de sub turn.

— Nu-ți cere nimenea să părăsești cetatea, spuse Mucapor. Nici noi nu vrem s-o părăsim. Dar tu ești regele, conducătorul și mintea noastră. Cetatea este pierdută, ce rost are să pieri și tu cu ea?

— Am să învinge!

— Neamul e și al nostru, ca să învingem trebuie să păstrăm mintea care să ne ducă la învingere. Tu ești mintea asta.

— Nu plec, răspunse Decebal sfidător. Dacă mă socotiți peste voi, atunci stați cu mine și în moarte!

— Vom sta, și tu ai să mergi cu noi. Am stat mereu cu tine. Chiar dacă băiatul meu a murit, am să stau.

Pe obrazul lui Mucapor nu se citea nimic. Era obrazul lui de totdeauna, calm și un pic încruntat.

— Cînd a murit? întrebă Decebal încet.

— Are vreo însemnătate? A murit. Romanii l-au spintecat în patru și l-au aruncat în foc. Avea doisprezece ani. Cu el au mai murit și alți copii — el însă era copilul *meu*. Întîi mama, apoi băiatul. Îmi vine rîndul și mie, n-am grijă. Eu sînt rămureaua neînsemnată din codru, tu ești gorunul cu coamă rotată, tu nu trebuie să mori! M-ai pus să-ți jur un lucru, într-o seară în turn. Cum vrei să-mi țin jurămîntul, cînd nu faci nimic pentru noi?

Decebal îi privi mohorît pe domnii de neam.

— Voi de ce nu vorbiți? N-aveți de spus nici nu, nici da?

— Mucapor vorbește în numele nostru, spuse unul din tarabostes.

Ceilalți aprobaseră în tăcere.

Rememorîndu-și scena, Decebal cobora scările și la ultima treaptă se opri din nou: bătaia berbecilor încetase. Apărătorii de pe ziduri se uitau și ei în vale. Bruscheța acalmiei îl neliniști. De ce nu mai băteau berbecii?

Ca și cu o zi sau două înainte, cînd, după convorbirea cu Mucapor și domnii de neam se uitase din turn la lagărul roman, cuprinzînd Sarmizegetusa în dește, și după asta controlase pe ziduri veghetorii și schimburile

de noapte, dădu la piciorul scării de băiatul lui Scoris. Copilul încărca preocupat dintr-o grămadă glansurile de plumb, umplea o găleată cu ele și trăgînd de o frînghie pusă pe un scripete, trimitea găleata pe parapet, la baliste. El făcea treaba serios, cu o mare îndemînare, primind înapoi găleţile goale și expediindu-le pe cele pline.

În seara aceea nu-l luase în seamă, incinta cetăţii colcăia de refugiaţii din preajmă. Femeile ţeseau zale pentru bărbaţi sau găteau la vetrele soldaţilor. Majoritatea copiilor, cei mai mărișori, ascuţeau săgeţi pe pietre, îi ajutau fierarului Amadoc, venit și el în Sarmizegetusa. Lîngă unul din turnurile de apărare, clocoteau cazanele cu plumb, apă și otravă de muiat vîrful săgeţilor. Cazanul cu cucută răspîndea aburi verzi.

Aburii aceștia îi privise îndelung din turn Decebal, zile în șir. Un fir de gînd, otrăvit ca aburii, îi da tîrcoale. Poate că... Își sugruma gîndul la jumătate. Și totuși, aburii îi lipeau ochii de ei, i se insinuau pînă în cele mai mărunte fibre ale trupului, înfiorîndu-l. O cupă, o sorbitură — și n-ar mai fi fost nimic.

Rezemat de parapetul turnului, cu nările pline de mirosul aburilor verzi plutind peste cetate ca un presentiment al sfîrșitului, căuta să numere focurile romanilor înconjurîndu-l din toate părţile. Strigăte și zgomote bizare se auzeau din lagărul dușman. Într-o dimineaţă, pe unul din etajele celui de al doilea turn zidit pe terasa *agger*-ului, recunoscu pelerina roșie a lui Traian. Amîndoi, fără să se vadă, se căutau cu privirile. Poruncise ca tirul tuturor mașinilor din cetate să tragă într-acolo, deși trăgeau fără folos, turnul fiind prea departe ca ţintă. Pelerina roșie rămase pe etajul turnului pînă pe înserat, cînd dispăru. În noapte, construcţia din faţa cetăţii se profila pe cerul înstelat, și la ivirea lunii umbra ei gigantică și dușmănoasă se lăsă asupra zidurilor.

În cetate, pentru întîia oară de la începutul asediului, oamenii simţiră că le lipsește apa. Decebal mai știa însă, și numai el știa asta, că aveau apă doar pentru două zile, apoi toate, absolut toate butoaiele din cetate secau. Apa de ploaie nu le-ar fi fost îndestulătoare. Și nici nu ploua. Dumnezeul lor nu mai vroia să-i ajute. El, regele, își rostogolise inima lui mare peste munţi, păduri, ape și oamenii din Dacia, într-un vis pe care-l vroise însuși visul

neamului lui de păstori, visul munților, al pădurii și al apelor, visul libertății. Inima-i pleznise în vis și se prefăcuse-n cenușă amară, cenușa căzuse și se amestecase pădurilor, apelor și oamenilor, plîngînd astăzi ceea ce pierduseră și vroia să le dea el ieri. Ceea ce vroia să le dea el și astăzi, dacă...

Cu astfel de gînduri, deși le zîmbea soldaților, Decebal avea sufletul uscat ca o iască. Împiedecîndu-se de copilul lui Scoris la capătul scării, se încruntă.

— Ce-i cu băiatul ăsta aici ? Cred că i-a trecut vremea de joacă... alt braț nu s-a aflat în cetate să încarce glansurile ?

— Eu l-am pus, auzi glasul lui Scoris. E băiatul meu.

Băiatul scăpase emoționat găleata din mînă. Decebal îl mîngîie gînditor pe părul roșcovan.

— Parcă de băiat îngrijea și o mamă, te-ai săturat de ea ? N-am uitat ce gălăgie ai făcut cîndva pentru văduva aceea.

— Un bărbat se poate sătura vreodată de femei ? Pare-mi-se că se cam satură ele de bărbați. Mama e în munte, rege, învață pe acolo fel și fel de lucruri de care o femeie cu sînge fierbinte cum e ea nu se dezbară nici de-i pui sare pe coadă.

Scoris zîmbea potolit, gîndindu-se la ultima lui revedere cu văduva lui Skirtá. Nu avea de unde să știe că la ora aceea văduva nu mai plîngea, nu mai rîdea așa, din senin, cum obișnuia, nici nu mai iubea cum îi plăcuse mereu să iubească. Ochii mîngîioși și cu gene întoarse îi roseseră furnicile, gura cu dinți mici i-o umpluse pămîntul, carnea tare și sînii tresăltînd îmbietori putrezeau după rosturile veșnice și de neschimbat ale firii. De unde să știe Scoris, încuiat între zidurile cetății, că o coloană romană se rătăcise în pădurea de pini și că după plecarea ei dintr-însa nici un glas de om viu nu mai răsuna sub crengile copacilor în flăcări ?

Romanii străbătuseră pădurea aproape fără să se oprească, luînd în ascuțișul gladiurilor tot ce întîlneau în cale. Bătrînul baci de la stînă nu apucase să mînuie toporișca după cum îl învățase Scoris, și nici alții. Capul însîngerat al aluteanului cu țintă de argint în ureche se holba înfipt într-o suliță în mijlocul țarcului de oi, iar turmele erau mînate spre căruțele aprovizionării. Putinii

prinşi împingeau ca vitele în jug la machinăriile împotmolite pe făgaşurile pădurii.

Pe văduvă au săltat-o din culcuşul de blănuri, doar cu cămaşa pe ea. Cei doi soldaţi care intraseră în colibă au rîs gros şi s-au uitat unul la altul. Unul a ieşit afară, tîrîndu-l cu el pe vînătorul de mistreţi. Văduva a urlat răguşit, soldatul rămas în colibă a lăsat scutul şi sulita, nemaiobosindu-se să-şi desfacă şi coiful agăţat de gît. Apăsată de greutatea platoşei, văduva a leşinat. Din leşin lunecase de-a dreptul în moarte.

— ...Dar poate o dezbăr eu, dac-oi mai fi în stare, adăugă cu acelaşi zîmbet Scoris.

Decebal se îndepărtă fără să-i răspundă... De ce nu se mai auzeau berbecii ? De ce nu asaltau romanii cetatea ?

*

Fetiţa Pupei se refugiase şi ea în cetate, împreună cu cei de la poalele Sarmizegetusei.

Pupa n-a vrut să părăsească coliba. Ghemuită la vatra puturoasă şi descîntîndu-şi ulcelele fermecate, pentru întîia oară se temea de cineva, şi pe acel cineva îl chema Scoris. Jurămîntul îi paralizase limba. Mavida observase că mamă-sa îşi ferea privirile ori de cîte ori intra sau ieşea din casă şi că-i pironea, cînd nu se credea văzută de ea, pîntecul ce începuse să se rotunjească. Bete late strîngeau mijlocul fetei, un altul nu şi-ar fi dat seama că este însărcinată. Ochilor maică-si nu le scăpau însă nimic.

La vestea că romanii se apropie de sat, majoritatea au urcat în cetate. Pe uliţe se amestecau lamentările oamenilor înspăimîntaţi, tropotul grăbit al cailor şi vălmăşala apărătorilor retraşi de la centurile de fortificaţii. Soldaţii erau asudaţi, obosiţi, stropind praful cu sîngele rănilor : un grup răzleţ, fără arme şi căpetenii.

Pupa înălţase fruntea de pe tăciunii stinşi ai vetrei. Plecînd urechea la zgomotele de afară, sta chincită lîngă focul stins, înfăşurată în cojoacă şi nemişcată ca o pasăre de blestem şi nenorocire.

— Unde-s caprele ? întrebă văzînd bocceaua de pe umărul fetei.

— Le-am lăsat în padina ursului. Duşmanul n-o să ajungă la ele.

— Ajunge lupu' și ursu', bombăni cu răutate vrăjitoarea. Du-te și adu-mi-le aici.

Fata plecă în padină. Adună caprele și mînîndu-le la vale, simți în nări mirosul pădurii aprinse și văzu în depărtare revărsarea armatei romane printre munticele.

— De ce nu vii cu mine ? îi spuse Pupei. Romanii or să te omoare.

— N-or să mă omoare, rînji Pupa. Am făcut eu farmece. Tu du-te, du-te ! țipă aruncînd în față tăciuni descîntați.

Dacă ea și caprele pățiseră ceva, dacă mai trăiau sau muriseră, asta n-o mai știa Mavida. Douăzeci și șapte de zile așteptă ca dușmanul să spargă cetatea, să intre înăuntru — și scrum și pulbere să se aleagă de preoți și de toți aceia care-l uciseseră pe Bedar ! Viața purtată în pîntec n-o înduioșa, la ce mai merita să trăiești... și *pentru ce* ? Copilul tot nu putea să se nască, l-ar fi născut pe ascuns, ca o cățea. Și chiar dacă ar fi trăit, trăia pînă afla satul. Atunci i-ar fi îngropat în clădăria pietrelor pe amîndoi. Se mai gîndise să fugă — unde ? Sau să moară. Prin moarte, scăpa de chin, dacă ea n-avea curajul s-o facă, o vor face romanii cînd vor intra în cetate.

Totuși, douăzeci și șapte de răsărituri și apusuri de soare suiseră și coborîseră peste pădure, romanii își construiseră mașinăria lor curioasă, apa se împuținase în butii, și cetatea încă străjuia coama muntelui, cu zidurile intacte. Ea țesea în rînd cu celelalte cămășile de zale, fierbea buruieni în chiupurile de lut de la vetrele soldaților. A douăzeci și șaptea noapte își dete seama că e pe cale să nască... duhuri ale răzbunării, nu putea naște în cetate !

În partea răsăriteană a zidului, pe panta care corespundea unei văi abrupte, era o ieșire tăinuită ascunsă de un bolovan pe care-l credeai scos din mărunțaiele muntelui. Bolovanul era păzit numai noaptea, de trei schimburi de sentinele. Pe gaura asta astupată de bolovan intrase și tarabostele Mucapor în cetatea asediată. Cale de o jumătate de milia, poteca de dincolo de bolovan nu se zărea de nicăieri, din pricina hățișurilor și a crengilor boltite asupră-i.

Cu puțin înainte de revărsatul zorilor, Mavida se duse la bolovan. Pîntecele o înțepa înfrozitor... *începea !* Soldatul de sentinelă știa cine e. Zgîi uimit ochii, trezindu-se cu fata lîngă el.

— Nu pot să dorm, şopti Mavida. Mi-e frică... mi-e sete.

Sentinela îi cercetă obrazul palid, ochii încercănaţi. Îşi dezlegă de la şold tărtăcuţa de dovleac, uscată şi golită de miez, în care ţinea apa. I-o întinse.

— Mai e apă pe fund. Bea.

Mavidei nu-i era sete. Ca hipnotizată, se uita la bolovanul la nici doi paşi de ea, lucind nelămurit în întunerecul subţiat. Pe nesimţite se iveau zorile. Trebuia să iasă neapărat din cetate. Durerea ascuţită îi muşcă iar din pîntec, rupîndu-i parcă vintrele. Se lăsă moale şi gemînd în iarbă. Tărtăcuţa îi scăpă din mînă.

— Ce-i cu tine ? se plecă sentinela peste ea.

— Nu ştiu, bolborosi Mavida, cu faţa ca de cretă brobonită în sudoare, nu ştiu...

— Ce-i acolo ? răsună o voce pe zid. Cu cine vorbeşti ?

Sentinela îşi îndreptă trupul.

— E fata Pupei. A venit să-mi ceară apă. Văz că i-e rău şi mi-a răsturnat şi tărtăcuţa.

Urmă o scurtă tăcere.

— Nu mai ai apă ? întrebă vocea de pe zid.

— Mai aveam un pic pe fund. A vărsat-o.

— Vino sus să-ţi dau alta, n-ai teamă, căpetenia e în cazarma arcaşilor. Cum să nu-ţi fie rău cu apa asta drămuită în cupe ca degetarul ? Mie mi s-au lipit maţele de şira spinării.

Sentinela aruncă o privire rapidă la cazarma arcaşilor, mai aruncă alta şi spre fată ; strîngînd sulita în pumn, porni să urce scara ce ducea la parapete.

Rămasă singură, Mavida îşi muşcă buzele pînă la sînge, şi dominîndu-şi sfîrşeala şi durerea din ce în ce mai violentă a pîntecului, sări în picioare. Cum se înlănţuiau toate în ajutorul ei ! Se repezi încovrigată de durere la bolovan, prin crăpătura de deschidere încercă să-şi strecoare trupul. Era prea strîmtă. Cu o energie sălbatecă apucă bolovanul în braţe, îşi rupse unghiile în colţuri, se supse şi trecu în partea cealaltă.

Întunericul devenise albastru. Dinspre bucătăriile soldaţilor un cocoş cîntă, bătînd din aripi. Alţii îi răspunseră din tabăra romană.

— Nu-i dau toată apa, spuse sentinela coborînd scara. Cine ştie cît mai stăm cu blestemaţii ăştia agăţaţi de ziduri ca lipitorile.

— Ei, rîse cel de pe zid, nu mai stăm mult, frate ! Se pare că-ntr-o zi-două ne călăresc pe deşelatelea !

— Oala cu cucută nu-i departe, spuse sentinela, îndreptîndu-se spre bolovan.

Ajunse la el şi se uită nedumerit în jur. Locul unde stătuse Mavida era gol. Sentinela încremeni cu tărtăcuţa în mînă... ce mai era şi asta ? Ciuli urechea : în afară de paşii celor de pe ziduri, de clincănitul armelor şi de foşnetul nopţii, nu mai auzea nimic altceva.

— Dalmu ! chemă înfricoşat. Fata nu mai e aici !

Îl simţi pe celălalt aplecat în jos spre dînsul.

— Cum : nu mai e ?

— Nu mai e ! A dispărut !

Dalmu se întoarse, adîncindu-şi ochii în bezna pe cale să se destrame. Focurile romanilor clipeau în cerc ca nişte feştile — şi atîta tot.

— O fi plecat, spuse liniştit. Nu ştii toanele fetelor ? Zi mai bine că ai ciupit-o de unde nu trebuie, d-aia a plecat. Şi dacă ai minţit cu apa, să n-o bei toată, că-ţi sucesc gîtul.

Sentinelei nu-i ardea însă de glume. Puse tărtăcuţa pe pămînt, şi se scărpină îngîndurat în cap. Brusc, tresări : în faţa lui sta nemişcată o umbră albă. Răsărise şi ăsta din pămînt.

— Ce este, cuviosule ? mormăi. Vrei şi tu apă ?

Figura Întîiului Ucenic al Nopţii era răvăşită.

— Fata Pupei a fost aici ? întrebă cu greu.

— A fost şi nu mai e. Ţi-a cerut şi ţie apă ?

Ucenicul nu-i răspunse. Pironea bolovanul din spatele sentinelei.

Cap. XLI

Ieşită dincolo de zid, Mavida se rostogolise în rîpă.

O tufă îi opri căderea aproape de capătul ei. Fata se întinse năucă pe spate şi inconştient desfăcu picioarele. Arşiţa din pîntec o fripse pînă în gît, oprindu-i respiraţia, sufocînd-o. I se păru deodată că se goleşte de măruntaie. Îşi astupă gura cu palmele, să nu urle. La

rădăcina tufei, fetița Pupei năștea în scuturături prelungi, ca un animal. Și tot ca un animal, tăie cu dinții și cu unghiile legătura pruncului de ea. În slabul licăr al stelelor pe stinse, mijind printre frunzele hățișului, văzu un băiat, mort, cu corpușorul stîlcit și membrele răsucite. Îl contemplă gîfîind, fără mirare și fără regret. Sprijinindu-se de crăci, se ridică și merse cîțiva pași, clătinîndu-se. În urma ei, pe cărare, picura sînge. Lîngă tufă, obrăjorul de maimuțică al noului născut, vînăt și însîngerat, răsărea din iarbă ca un pui lepădat de dihor. Cum să se întoarcă în cetate ? Ajunse la șanțul părăsit de apărare.

Albeau zorile. În același moment bubuiră berbecii, izbind zidurile. Mavida se cutremură, unde ajunsese... uite tabăra romană ! Vru să se întoarcă, dar niște brațe voinice o apucară pe la spate. Căzu în genunchi. O priveau cîteva figuri străine cu coifuri de fier, chipuri pîrlite, scuturi înalte. Unul din bărbați era tînăr și frumos, cu nasul drept... ROMANII ! Îngheță.

— Cum a ieșit din cetate ? spuse soldatul frumos, cu o voce mirată. Și ce naiba-i curge sîngele ăla pe pulpe ?

Toți îi priviră picioarele. Fata abia mai respira.

— Luați-o și s-o ducem la comandant. E ceva la mijloc, nu vedeți că vine pe partea rîpei ? Acolo nu-i nici o poartă.

Cei din cetate nu observaseră scena, concentrați la acțiunea berbecilor. Romanii tîrîră fata după ei, și înconjurînd șanțul, intrară în prima *vinea* din stînga, la cel de al doilea turn. Mavida umbla ca pe jăratic. Întreaga tabără puțea a hoit și a scrum. Mașinile erau împinse în turnuri, încărcate cu proiectile. Curierii fugeau în toate direcțiile, strigînd, avertizînd. Șirurile soldaților se adunau unul după altul. Mavida se trezi înaintea unui bărbat gras, la piciorul turnului de lemn.

— Am găsit fata lîngă șanțul de apărare, tribunule, i se adresă soldatul tînăr și cu nas drept.

Grăsunul se uită la ea cu importanță.

— E un șiretlic, își mîngîie gușa. Barbarii ăștia ticluiesc ceva.

Alături de el, Lucius Antonius se încruntă.

— Chemați un tîlmaci, ordonă. Numai așa putem afla ce-i cu fata, Munatius. Pregătesc sau nu o diversiune, o

să aflăm ! Poate este o simplă fugară. Pentru limbile tăcute există şi cleşti înroşiţi în foc.

Soldaţii care o aduseseră pe Mavida zîmbiră, ferindu-se să nu fie observaţi. Lucius Antonius nu pierdea niciodată prilejul să-şi sîcîie colegul. Munatius nu simţi ironia din glasul chiorului.

— Da, aprobă serios. S-o întrebăm ce şi cum, şi să-i tăiem limba.

— ...Şi limba s-o trimitem nevestei tale, legată cu o fundă roşie, să vază cît eşti de cutezător, nu ? pufni Antonius.

Sosise tîlmaciul. Era un sclav burr din întîiul război, servind împreună cu alţii informaţiilor legiunii a VII-a Claudia. Omul o privi pe Mavida cu milă.

— Ce vrea fata asta ? îşi luă asupră-i sarcina interogatoriului tribunul Lucius Antonius. Să răspundă scurt şi precis !

Tîlmaciul transmise întrebarea. Mavida nu răspunse, dar imaginea suliţei în care se zgîrcea Bedar o străbătu din tălpi şi pînă-n creştet ca un piron, de mii de ori mai înveninat decît pironul din pîntec care o făcuse să lepede copilul şi care o chinuia şi acum, întunecîndu-i parcă mintea şi sufletul : să piară toţi, aşa cum pierise Bedar trimis la moarte !

— E o intrare, gemu, şi imediat îşi muşcă limba.

Căzu jos... *nu, numai asta nu trebuia să spună !*

— Ce a zis ? întrebă Lucius Antonius.

— N-a zis nimic, tremură burrul.

— Ba a zis ! zbieră şi Munatius. Vorbeşte !

Îşi zmulse gladiul şi i-l lipi de gît. Celălalt dete ochii peste cap. Nu fusese niciodată un viteaz.

— A spus : e o intrare...

— Fă-o să continue ! Ce intrare ? Iute, că rămîi fără cap !

Lucius Antonius îl opri cu un gest.

— Stai, deşteptule !

Se uită spre zidurile Sarmizegetusei, se uită cu luare aminte şi la Mavida căzută jos. Fata se sfîrşea, pierzînd sînge.

— ...Pe Hercul, fata asta naşte, sau tocmai a născut ! Unde aţi găsit-o ?

— Lîngă şanţul părăsiţ.

— Să se oprească berbecii ! strigă Lucius Antonius soldaţilor din turn. Aşteptaţi-mă !

Plecă alergînd spre mijlocul terasei *agger*-ului.

La încetarea loviturilor de berbece, Traian, pe o ridicătură de pămînt în *agger*, se uită surprins la turn.

— Ce se petrece, Surra ? De ce nu mai lovesc berbecii ? Cine a dat ordin să-i oprească ?

— Eu, zise Lucius Antonius oprit înainte-i. Iartă-mă că am îndrăznit, Caesar ! O barbară găsită la şanţul părăsit de apărare ne-a vorbit de o intrare în cetate.

— O intrare în cetate ? Ce intrare ? Bine, să te urmeze un manipul şi du-te acolo.

Antonius ezită : un manipul n-ar fi fost neîndestulător la o eventuală pătrundere în cetate ?

— Ce mai vrei ?

— Nimic.

Răsucindu-se în călcîie, se îndepărtă însoţit de soldatul cu nas drept care venise cu el.

— Ce-ţi cauţi singur dureri de cap, tribunule ? spuse acesta mirat. Ce ştim noi de intrarea aia ! Mai bine întîi o torturăm să aflăm despre ce-i vorba.

— Mergem după petele de sînge lăsate de fată şi om vedea !

— Priveşte, spuse brusc celălalt.

Pe zidul cetăţii apăruse o siluetă albă. Soarele răsărit poleia din plin giulgiul ţesut în fire de argint cu care era învesmîntată silueta, un bătrîn cu barba răsfirată pe piept, fluturînd deasupra capului o mare prapură albastră semănată cu stele de aur.

Bătrînul scoase deodată un ţipăt pierit, bătînd aerul cu mîinile. De pe ultima terasă a turnului, zbîrnîise o singură suliţă etruscă, cel care mînuise corzile balistei le mînuise excepţional, suliţa i se înfipse bătrînului exact sub coşul pieptului. Bătrînul se prăbuşi în dosul parapetului.

Strigăte de satisfacție umplură terasele turnului. Pe zidurile Sarmizegetusei se zări o forfotă neobișnuită și înspăimîntată printre luptători.

— Bine țintit, spuse Traian. Să fie decorat, Hadrianus.

Nepotul Pompeii Plotina sosise de cîteva zile de la Drobeta, venind din Moesia. Era ars de soare și vesel, adusese cu el o curtezană cappadociană de o rară frumusețe, pe care o ținea în cortul lui (spre consternarea prefăcută a tatălui adoptiv) și cu care discuta artă, știință, literatură și mai ales, spunea el, filosofia vieții.

— Nu-s strateg de profesie, totuși îmi permit o întrebare... poate e puțin un manipul, cum a luat Lucius Antonius pentru cercetare. Și de ce să ne bazăm pe spusele barbarei aceleia ?

— Orice cetate are cîte o intrare ascunsă, zîmbi Traian. Și Roma a avut pe timpuri, poate încă mai are. Cît despre tribun, îi admir sîngele rece, este viteaz. În fond, n-avem decît să ne interesăm, am fi putut-o face chiar mai-nainte !

Se întoarse. Mai la o parte, alături de Surra, sta Rebur. Tarabostele fugit din Sarmizegetusa, dezarmat și nepăzit, se uita țeapăn spre locul de pe zid unde căzuse cu sulița înfiptă în piept Marele Preot al cetății. Fusese bun prieten cu Derzelat, scăpase mai pe urmă printr-o minune de mînia lui Decebal.

— Întreabă-l dacă cetatea are vreo intrare secretă, porunci Traian tîlmaciului ce se ținea și el retras pe terasă.

Rebur ascultă întrebarea și dete din cap.

— După cîte știe tarabostele, n-are, se apropie tîlmaciul de grupul lui Traian.

— Logic, înseamnă că *are* ! rîse Hadrianus.

Traian se uită lung la Rebur. Știa că celălalt minte. Ca transfug și ca rang, Rebur îi servea *ulterior*, așa că nu se enervă. Umflîndu-și pieptul sub platoșă, strigă cu o voce puternică :

— Să se sune atacul ! Acționați berbecii !

Comanda trecu vuind din gură în gură în toată tabăra.

Tubele însufleţeau asaltul. Însemnele ridicate fulgerară ca unul singur. Scuturile fulgerară şi ele, acoperind trupurile. Turnurile fură împinse spre ziduri, podurile mişcătoare scîrţîiră, liberate de lanţuri. Maşinile de război vibrară din şuruburi, mînere şi corzi.

Un urlet formidabil clocoti în văzduh şi masa de oameni îmbrăcaţi în fier, cu chivărele de la coifuri trase, îşi urni greoi şirurile înspre cetate.

Cap. XLII

Tăcerea, lăsată după retragerea berbecilor, lui Decebal i se părea că îi era adresată numai lui, era tăcerea prevestitoare a morţii.

Oamenii de pe ziduri îi urmăreau mişcările cu priviri întunecate. Nu mai sperau într-o victorie, nici măcar într-o pace, fie ea şi o pace strîmbă. De data asta totul era pierdut, maşinăriile complicate ale romanilor pîndeau cu gura lacom căscată, lîngă ultimul lor refugiu. Astăzi, ochiul lui Zalmoxe îşi ferea pleoapa, se întorcea de la ei. La căderea serii, mîine, poimîine, cetatea nu va mai fi. Nici ei nu vor mai fi... sau cîţi dintre ei *vor mai fi* în viaţă ? Cu armele strînse în pumni, oamenii de pe ziduri se pregăteau să moară bărbăteşte, aşa cum şi trăiseră, cum trăise şi neamul lor de cînd îşi găsise un loc pe lume. Nu le părea rău că or să moară, le părea rău doar după păduri, după munţii pe care n-aveau să-i mai vadă niciodată, după femeile ce le născuseră prunci, după talăngile sunînd serile la stînele de pe culmi, le părea rău după toate bucuriile şi tristeţele ce alcătuiseră rostul lor de pînă atunci.

...Dar de ce nu începea atacul ?

Marele Preot îi ieşi lui Decebal în întîmpinare. În afară de Întîiul Ucenic al Nopţii, care-l ajuta la jertfele zilnice, din porunca ascetului restul preoţilor se risipise

în țară prin tainița astupată de bolovan, aceeași prin care ieșise și Mavida.

— Mergeți și duceți duhul lui Zalmoxe pretutindeni, chiar dacă satele și munții unde veți sălășlui se vor fi prefăcut în pulbere stearpă și fără viață ! Credința neamului nu trebuie să piară !

— Și tu ? gemură preoții și ucenicii.

— Eu rămîn aici, alături de sîmburele țării. Nu vă îngrijiți de mine.

Marelui Preot nu-i tremura glasul rostind cuvintele, dar sufletul îi tremura. Dorise să plece cu ceilalți, să se retragă în vreo ascunzătoare, sau, cine știe, să coboare spre miază-zi, trecînd fluviul sfînt Dunaris, ca să atingă muntele Cogheion din Thracia. În peștera de acolo, umbra profetului de odinioară le va lămuri viitorul, cum îl mai lămurise și alteori.

Decebal îl oprise însă în cetate. Toți stau cu capetele plecate. Vocea regelui curmase despărțirea, pe care nimeni n-o știa cum va fi : despărțirea Preotului și a ucenicilor de cetate, sau despărțirea ucenicilor de Preot ? Decebal clarificase presupunerile.

— Da, mergeți, risipiți-vă și predicați ce-ați învățat, pînă și romanilor, răsună vocea lui posomorîtă. Nu uitați nici datinile, nici sărbătorile. Ne vom gîndi mereu la voi.

Își prinsese plăselele jungherului cu palma toată, răsuflînd adînc. În privirile lui albastre juca un zvîcnet de metal.

— Sărutați mîna Marelui Preot, și să vă binecuvînteze.

Deci, Preotul rămînea. Oamenii erau înfiorați... îl oprea în cetate !

— Avem nevoie de tine, Părinte, mai zise regele. Foarte curînd, unele din sufletele noastre vor cere mîngîierea cea de pe urmă.

De la asediu, prea multe suflete ceruseră mîngîierea asta. Întîlnirea cu ascetul se petrecu în preajma cazărmii arcașilor. Preotul tocmai jertfise, nu-și spălase mîinile mînjite de sînge ud.

— Jertfa a reușit, spuse bătrînul fără să-l privească. Inima berbecului a ars și n-a pîrjolit. Sîngele e bun.

Decebal nu-i răspunse imediat. Deşi se uita la el, ochii lui treceau dincolo de trupul Preotului, şi acesta îi simţea uitătura cum îl scormoneşte, ca un sfredel fierbinte. Într-un tîrziu, regele îşi trecu mîna prin barbă.

— Minţi. Minţi, Părinte. Dacă inima a ars şi sîngele a fost bun, înseamnă că duhurile la care te închini şi ne închinăm cu toţii au adormit sau sunt bete !

Preotul se dădu un pas înapoi, ascunzîndu-şi faţa în mîneca veşmîntului, terorizat de blasfem.

— Şi sîngele luptătorilor mei e bun, şi inima lor a ars şi arde în continuare în flacăra curajului şi a vitejiei... şi ? strigă deodată cu vinele de la gît brusc umflate. Şi, Părinte ?... Zalmoxe al tău ne-a părăsit... suntem singuri în faţa romanilor, singuri cu sîngele şi inima noastră înflăcărată... dar asta nu-i de ajuns ! Cînd Zalmoxe se va trezi din somn, va fi prea tîrziu pentru neamul nostru ! Cu ce i-am greşit ?

— Toţi suntem greşitori, şopti Preotul. Zalmoxe nu greşeşte.

Decebal se scutură ca de un fior şi ridică privirile spre cer. Limpezimea lui albastră în loc să-i umple sufletul de lumină, îl umplu de ceva tulbure şi mîzgos.

— Iartă-mă, zise încet, printre dinţii strînşi. Să murim cu toţii, dacă aşa e voia Stăpînului de sus. Îşi trecu iar mîna prin barbă şi continuă mai liniştit : Suie-te pe zid cu prapura sfîntă, s-o vază romanii. Poate-i orbeşte şi se retrag.

Prapura dura de pe vremea lui Burebista, şi acela spusese mereu că săvîrşeşte minuni. În tăcerea cetăţii, ochii tuturor îl pironeau muţi pe Preot.

— Adu prapura, îi spuse bătrînul Ucenicului. Ad-o împăturită şi nu te uita la ea.

Cu trupul drept, cu steagul albastru presărat în stele de aur deasupra capului, Preotul urcă treptele scării din interiorul zidului. Cetatea întreagă parcă amorţise. Ca şi la zvîrlirea lui Bedar în lănci, Decebal îşi asculta în tîmple bătăile de inimă. Numai el prinse înaintea celorlalţi zbîrnîitul sulifei etrusce aruncată de balista romană şi ţipătul de moarte al bătrînului.

Trupul preotului descrise un arc şi bufni la piciorul scării. Vaerul cetăţii crescu în acelaşi glas de panică şi tăcu imediat. Ucenicul se prăbuşi fulgerat alături de preot, în cădere, mînerul de argint al steagului îl izbise în obraz.

În următoarea clipă, de după ziduri, crescu apelul trîmbiţelor. Urletul de luptă al romanilor lovi cetatea ca un mai nimicitor, şi trosniră berbecii.

— Atac... ! strigă o sentinelă, îşi apucă cu amîndouă mîinile săgeata intrată în gură şi se frînse pe parapet.

Sărind treptele scării cîte două o dată, Decebal se repezi pe creasta zidului : Turnurile romane veneau spre el încărcate de soldaţi. Podurile coborau cu cîngile întoarse. Izbirea berbecilor se făcu cu atîta forţă, că o aşchie din bolovanii sparţi ai zidului îl izbi în umăr. Ca nişte furnici mari cu carapace, romanii se grămădeau, apăraţi de scuturi, la primele breşe. La berbecele cel mare, grosimea zidului umplută cu fărîmături de stîncă, blocuri de piatră şi pămînt, sprijinite pe bîrnele interioare tăiate în formă de coadă de rîndunică, se înfundase ca o coajă de ou. Decebal îşi zmulse sabia din cingătoare şi vru să se arunce pe primul pod ancorat.

O încleştare irezistibilă îl imobiliză. Se simţi luat pe sus şi dus la piciorul scării. Scoris îl apucă de umeri.

— Caii sînt pregătiţi ! strigă uriaşul. Unde eşti, Mari ? Vino cu mine !

Un geamăt mic plînse pe scară, şi el recunoscu geamătul copilului lui. Băiatul se rostogolea pe ultima treaptă, rămase agăţat în sprijinitoare şi înţepeni, în pumn cu mînerul găleţii cu glansuri.

Scoris scoase un alt strigăt, neomenesc, îl lăsă pe rege şi alergă la băiat. Săgeata frîntă abia îi sîngera cămaşa la piept. Ridicîndu-l în braţe, privi spre ziduri. Puhoiul roman apăruse pe creastă.

— La cai, strigă iar, şi cu o mînă lipind băiatul de piept, cu cealaltă îl încleştă pe Decebal de braţ.

— Lasă-mă ! se zbătu regele.

Mucapor îl împinse de la spate.

Incinta cetății a fost străbătută în goană. La cazanul cu cucută clocotită, domnii de neam beau cupele otrăvite. Unii se și zvîrcoleau pe lespezi. Băutura fierbinte curgea prin gîtlejurile deschise, în țîșnituri de sînge arzînd ca însăși otrava.

— Și eu ! mugi Decebal.

Scoris îl puse pe cal din zbor. Bolovanul era tras. Cei trei ieșiră din cetate, strunind caii încordați pe picioarele dinainte, să nu se poticnească pe panta rîpei. Lîngă șanțul de apărare, Scoris zări trupul Mavidei ghemuit în groapă, mort.

Din toate părțile, soldații lui Lucius Antoniu le ațineră calea.

— ...Regele ! strigă tribunul, iar calul lui Scoris îl trînti în șanț. Regele, mai îngăimă, căznindu-se să-și descurce picioarele din nuielele și mărăcinii cu care era căptușit șanțul. După ei !

Agger-ul văzuse și el grupul. Cu un chiuit, călăreții mauretani galopară pieziș pe vale, să taie goana fugarilor. O cohortă îi urma în pas alergător.

Dar Decebal, Mucapor și Scoris dispăruseră printre copaci.

*

Mavida avusese vreun rol în toate astea ? Nu, n-avusese. Fetița Pupei murise înainte de declanșarea asaltului.

Tribunul Antonius o luase cu el la șanțul părăsit de apărare. Ajuns aici, ciulise urechea, notele tubelor se succedau grăbit. Tot drumul, tribunul umblase cu nasul în pămînt, ca un copoi, și avusese dreptate : Mavida își semănase după ea urmele nașterii.

— Și acum pe unde o luăm ? întrebă un veteran.

Pînă la șanț, fata atîntise buimacă pumnalul atîrnat la șoldul tribunului. Cu un țipăt nearticulat, ea îi smulse cuțitul din teacă și-l lovi sub sînul stîng. Lama lunecă hîrșîind pe zalele purtate pe sub cămașă de tribun.

Antonius avea reflexe de țipar. Îi lovi mîna, răsucindu-i-o la spate.

— Deci dobitocul de Munatius a avut dreptate ! tună. Înapoi !

Apucînd-o de păr, îi trase pumnalul dintre degete şi i-l vîrî cu sete în piept. Fata căscă nişte ochi mari şi beţi şi-i scăpă din mînă. Antonius o împinse cu piciorul în şanţ.

— Înapoi ! ordonă cohortei şi exact în secunda aceea îl zări pe Decebal cu chica în vînt, năpustindu-se peste groapă.

*

Pînă seara, cei trei goniră în pădure.

Într-un mic luminiş, se opriră şi descălecară. Caii tremurau ca-n friguri. O spumă roşie li se prelingea din boturi. Scoris puse uşurel copilul în iarbă. Obrajii băieţelului, goliţi de sînge, se învineţiseră. Scoris se plecă, îi sărută pleoapele străvezii şi se ridică în picioare.

— Ajută-mă, taraboste, spuse abia auzit.

Amîndoi cărară de la marginea luminişului crăci şi pietre, cu care înveliră trupul înţepenit al copilului. Înainte de a-l înveli, Scoris îi desfăcu cămaşa la piept şi se uită la lănţugul de care era încopcat dintele de lup. Se uita şi Mucapor.

— E al femeii galului, murmură Scoris.

Decebal sta întors cu faţa spre răsărit, la marginea luminişului, rezemat de un capac. În înserarea care se adîncea treptat, o linie de purpură palpita pe linia orizontului, crescînd mereu cu întunerecul.

— Arde Sarmizegetusa, spuse încet Decebal. Arde Sarmizegetusa, Mucapor ! repetă sălbatic. Să fii blestemat dacă m-ai făcut să-i părăsesc pe ai mei fără folos !

Cei doi terminară de acoperit băiatul cu bolovani. Decebal se aruncă pe cal, cu buzele strînse.

În zori, intrară într-un sat. Era o aşezare sărmană de prisăci, grămădită în gura unei rîpe. Femeile fugiseră în munte. Treizeci-patruzeci de bărbaţi înălţară capetele din buruienile înalte ce străjuiau văgăunile şleaului. Grupul celor trei străbătu aşezarea în galop întins, fără să se oprească şi dispărînd numaidecît.

Un timp, toți ascultară zgomotul copitelor depărtîndu-se. Cînd nu se mai auzi nimic, unul din ei, un om cu pieptul lat și figură negricioasă, le spuse celorlalți :

— Era regele.

— De unde știi că era regele ?

— L-am văzut de multe ori în cetatea cea mare de pe munte, pe el și mantia lui albă. El era. Nu simțiți mirosul de ars dus de vînt ? Înseamnă că romanii sînt pe urmele lui !

— De ce a fugit din cetate ? se încruntă un băietan, în mînă cu o țapină lungă. Trebuia să rămîie acolo !

— Ai lui îl așteaptă în întăritura de dincolo de pădure, răspunse primul. Pe noi nu ne interesează *ce e* cu regele. Am golit satul de muieri, bătrîni și copii, ca să ne apărăm avutul. Oamenii care-l așteaptă pe rege tot pentru asta s-au adunat. Dacă romanii au dat foc cetății, vin încoace !

— Ce facem ?

Băietanul înarmat cu țapină — ceilalți aveau coase, topoare, și cîțiva arcuri și prăștii — se trînti jos și-și lipi urechea de pămînt.

— Se aud duruituri de copite, spuse. Încă nedeslușit, dar se aud.

— Aduceți stupii ! porunci brusc omul care-l recunoscuse pe Decebal.

Satul se uită la el, nedumerit.

— Așezăm stupii în drum, la distanță unul de altul ! Înțelegeți ?

— Prăpădim albinele !

— Găsim altele !

În cîteva minute stupii erau risipiți în șleau. Oamenii se ascunseră din nou în buruieni — și peste casele de lemn se lăsă liniștea.

După puțin timp, călărețiii mauretani potopiră văgăuna.

Din goana cailor săgetară cu aschii aprinse șindrilele de pe case. Dar călărețiii din frunte își și cabraseră animalele, restul dădu în ei și se învălmășiși, strigînd și blestemînd. Un nor negru bîzîitor se abătuse din senin peste soldați. Albinele nu cunoșteau legile războiului, trezite din

stupii loviţi de copite, ieşiseră cu toatele la luptă. Soldaţii se apărau cu mîinile, cu scuturile, izbeau în gol gladiul, tumefiaţi, scoşi din minţi, zăpăciţi de durere. Caii nechezau sfîşietor, rupînd cu dinţii, pocnind cu copitele.

— ...Ce-i aiureala asta ? zbieră decurionul Servius Pomponius, încălecat şi el pe un armăsar mauretan. Altceva nu mai spuse, şi scuipă urlînd albinele care-i înţepaseră limba.

Dacii se repeziră din buruieni, cu un chiot prelung. Vatra satului se transformă într-un alt roi ţipător.

*

În vremea asta, Decebal, Mucapor şi Scoris străbătuseră pădurea, intrînd în lagărul întărit.

Deasupra pădurii, un fum negru se învălătucea gros, şi mai departe de tot, un alt fum. Fumul Sarmizegetusei.

— Daţi-mi o sabie ! spuse Decebal.

Unul din luptători îi întinse sabia lui cu lamă încovoviată. Decebal îşi atinse fruntea cu ea şi-i sărută lama. Ridicînd-o în sus, strigă înecat :

— Jur pe sabia asta, jur pe pămîntul nostru care mi-e mai drag ca lumina ochilor, jur pe viaţa mea şi a voastră că nu v-am părăsit nici pe voi, nici pe cei din cetate ! Hotarul bastarnilor nu-i departe... dacă astăzi nu izbîndim, ne vom întoarce cu prietenii noştri să izbîndim mîine ! Mă mai vreţi ? Răspundeţi !

Luptătorii n-au mai avut răgaz să răspundă, cei puşi de pază la şanţurile de apărare ale lagărului ţîşniră în acelaşi timp.

— Romanii !

Călăreţii se iviseră ca un uragan dintre trunchiuri. Cei mai răniţi de albine rămăseseră în spate. Lagărul îşi formă la repezeală careul, în şiruri triple. Ascunşi de copaci, fără cai, romanii înconjurară întăritura.

— Înainte ! strigă Decebal, depăşind parapetul.

Mugetul dracoanelor întări aprobarea luptătorilor de a-şi urma comandantul. Apărîndu-l, se repeziră şi ei dincolo de întăritură.

Romanii îi primiră în tăria scuturilor şi-n fierul lăncilor. Întîiul şir muşcă ţărîna, şi al doilea. Restul se regrupă în spatele întăriturii, fără a-şi mai aduna răniţii.

Decebal era livid. Gîfîia, cu tunica în zdrenţe. De dincolo de întăritură, romanii zvîrleau bolovani şi-şi băteau joc, aţîţîndu-i şi chemîndu-i la luptă.

Un tropăit grăbit însufleţi din nou lagărul, soseau cohortele pedestre, cu Lucius Antonius. Soldaţii mărşăluiseră, cu întreruperi, şi în pas forţat sau alergător, o zi şi o noapte. Antonius nu mai aşteptă ca ei să-şi recapete suflul. Acviliferii şi ieşiseră în faţa cohortelor, însemnele argintate se clătinară doar o dată. Iureşul cohortelor dărîmă bermele de pămînt şi străpunse apărarea. Începu lupta corp la corp.

Cu o grupă întreagă agăţată de el, Scoris tăia cu toporul în dreapta şi în stînga, încercînd să ajungă la Decebal.

Asaltat din toate părţile, Decebal se retrăgea luptînd, pas cu pas. Sîngele îi curgea în barbă. Şi mîinile-i erau roşii de sînge. Romanii care-l înconjurau se fereau de lovituri, în defensivă şi umăr lîngă umăr, căutînd prin parăzi dibace şi neaşteptate să-l oblige să scape sabia din mînă.

— ...Generalul îl vrea prins pe rege!

Servius Pomponius se alătură atacatorilor cu acest răcnet răguşit, şi făcu un salt în lături : sabia încovoiată a celui dorit de Traian îi trecu şuierînd la două degete de gît, sfîşiindu-i mîneca tunicii. O primi în plin piept soldatul de lîngă el, care căzu în genunchi.

— Prins, romanule ? Niciodată !

Decebal îşi aruncă scutul în grup, şi sări înapoi.

— Mă dau prins altcuiva, nu vouă !... Aşteaptă-mă, Zalmoxe, sunt al tău ! strigă cu o voce puternică.

Un fel de extaz îi fulgeră în priviri. Întorcîndu-şi tăişul săbiei spre piept, se aruncă într-însa.

Servius Pomponius îl primi în braţe. Trupul lui Decebal nici nu atinsese pămîntul şi decurionul, înfigîndu-i degetele în păr, îi reteză gîtul, rămînînd cu căpăţîna în mînă.

— Victo-o-orie ! urlă cu un sughiţ de triumf, ridicînd sus capul regelui.

A fost cea din urmă imagine pe care o mai văzu Scoris : capul şiroind cu sînge şi zbătîndu-şi pleoapele într-un ultim clipit. Se prăbuşi, cu asaltatorii deasupra.

Făcîndu-şi drum cu gladiul prin colcăiala trupurilor încleştate unul de altul, decurionul Pomponius ieşi alergînd din lagărul zdrobit. Nici nu-şi alese calul, şi nici nu ceru voie să întreprindă acţiunea lui. Soldatul pus de pază la animale îl zări înfundînd o ţeastă omenească într-unul din coburi, încălecînd şi dispărînd ca o năluca.

Întreaga noapte el galopă pe potecile pe care şi venise. Se opri doar de trei ori, să astîmpere oboseala armăsarului. Nu-şi mai simţea şoldurile şi şira spinării. În amurgul celei de a doua zile, terasa *agger*-ului se contură pe un deal. Sarmizegetusa încă ardea.

Alături de comandanţi, Traian privea neclintit focul, în centrul *agger*-ului. Cei ce-l însoţeau întoarseră privirile : ţeapăn şi fără o cută pe chipul ciupit de vărsat, Pomponius venea pe terasă, ţinînd de păr capul lui Decebal. Se opri înaintea imperatorului şi-i aruncă trofeul la picioare, fără o vorbă. Buzele soldatului erau albe şi umflate.

Capul se rostogoli şi rămase culcat pe o parte. Încet, Traian îl întoarse din vîrful sandalei. Cu ochii deschişi, Decebal se uita la el. Flăcările Sarmizegetusei i se oglindiră pentru o clipă în pupilele albastre şi se stinseră, abătute de vînt, şi tot pentru o clipă, acelaşi vînt îi răscoli părul roşcovan, amestecat cu sînge. Ochii regelui păstraseră în moarte o sclipire batjocoritoare... cui se adresa ? Lui, *învingătorului* ?

— De ce nu mi l-aţi adus viu ? spuse Traian cu o sprînceană ridicată. Mă gîndeam... Tăcu, cu bărbia lăsată în piept, fără să mai continue fraza. Apoi îl privi iar pe Decebal — şi-şi întoarse ochii la focul cetăţii.

Cap. XLIII

De o zi întreagă defila convoiul triumfului dacic în Roma.

Traian îşi conducea singur carul cu roţi aurite. Îmbrăcat simplu în uniforma de campanie, peste care pele-

rina roşie cu tiv galben îşi unduia cutele largi, pumnul drept şi-l înfăşurase cu hăţul subţire de piele albă. Armăsarii hispani sforăiau trepidînd în loc, muşcîndu-şi zăbala, împanaşaţi şi cu cozile împletite. Imperatorul purta cununa de laur aurit a învingătorului. Obrazul proaspăt bărbierit cu sticlă scumpă siciliană, pîrlit de soare şi vînt, era nepăsător, sau cel puţin *vroia* să pară astfel. Ca şi ochii prizonierilor amestecaţi în cortegiu, ochii lui, printre celelalte trofee purtate înaintea carului : steaguri, dracoane, podoabe, vase, bijuterii şi arme — pironcau o mică tavă de argint. Mai privise tava, dar prizonierii aruncau într-acolo căutături sumbre şi sălbatice, căci de pe tavă, capul uscat al lui Decebal se uita şi el de dincolo de moarte, cu pupilele deschise şi seci, la oraşul care ţipa şi se zvîrcolea jur-împrejur ca un şarpe înjunghiat. Ochii lui Decebal nu mai vedeau nimic. Şi cu toate astea, în ochii morţi rămase prinsă acea sclipire batjocoritoare : Roma îl învinsese, dar nu-l avea *viu*.

Privindu-i ceafa tăiată, Traian strîngea în pumn hăţul alb, gîndindu-se fără să vrea la Vercingetorix, tîrît la carul de triumf al lui Iulius Caesar : uneori ţi se mai împotrivea şi soarta la împlinirea perfectă a dorinţelor ; oricum, de data asta triumful dacic era un triumf adevărat, nu un simulacru, acvilele romane stau înfipte pe crestele munţilor transdanubieni, şi Sarmizegetusa — un morman fumegînd de moloz, pămînt şi bolovani. Mult spre nordul ei, *limes*-ul [104] imperial al noii provincii cucerite se închega în grabă. Niciînd legiunile nu ajunseseră atît de sus. Mîine, capul de pe tavă va fi aruncat pe treptele Gemoniae [105] ale Capitoliului, nu departe de rîpa tarpeiană. Mîine va cere Curiei să emită un *senatusconsultum* [106] de suprimare a impozitelor pe anul în curs, de la fondarea Romei 859 [107]. Tot mîine, se vor împărţi contribuabililor cîte 650 de denari de fiecare, şi trîmbiţele vor vesti deschiderea Coliseumului.

Mulţimea aclama, jubila şi ţopăia, urmărind cele trei cohorte de campanie, alese să însoţească triumful. Soldaţii defilau ca nişte manechine. Din zece în zece paşi, ridicau suliţele deasupra capului, scoţînd cîte un *io !* răsunător. Sandalele şi cizmele scurte tropăiau, roţile carului duruiau pe caldarîm, lanţurile de la mîinile şi picioarele

prinşilor se izbeau unul de altul, scrîşnind metalic. La alţi douăzeci de paşi înaintea convoiului, pe tava rotundă de argint, Decebal zîmbea sticlos din ochii-i morţi, ca şi cum el conducea cortegiul.

— ...*Sic in provinciarum speciem reductam videas Daciam !*... Astfel ai transformat Dacia în provincie romană ? Salut ! De o mie de ori salut, învingătorule !

Entuziasmat de privelişte, poporul, grămădit prin pieţe şi străzi, întorcea imperatorului fraza rostită de atîtea ori în discursurile premergătoare războiului dacic.

— Salve, Caesar ! Salve, generale... ai un obraz de fată mare, Dacicule, ţi-a priit şederea la barbari ! Să vedem cum o scoţi la capăt cu nevastă-ta !

Carul înainta, în zbierete, glume, în bătaia florilor şi a eşarfelor. Pelerina roşie a celui suit pe carul de triumf păta înghesuiala pestriţă a oamenilor, aducîndu-le aminte că un carnagiu a încetat, ca în curînd să înceapă beţia altuia, carnagiul circului.

*

În ziua aceea, a douăsprezecea după-amiază din cele o sută unsprezece hotărîte sărbătoririi triumfului, amfiteatrul era plin pînă la refuz.

Brusc, circul se sculă în picioare, ovaţionînd : în loja imperială apăruse imperatorul, cu suita. Traian răspunse aclamaţiilor cu mîna ridicată, satisfăcut. Ca şi înaintaşii lui, nu vroia să lase plebei timpul de a căsca nici de foame, nici de plictiseală, minunat prilej spre a mai face cîte o răscoală din cînd în cînd. Triumful dacic venea la momentul potrivit. Considera spectacolele de circ o mare diversiune politică, abătînd atenţia romană de la instaurarea absolutismului — în consecinţă, instrumentul perfect al acestui absolutism. Învestind în distracţiile ocazionale ale poporului sume fabuloase, ştia cît de exact îşi consolidează şi puterea personală, care astăzi atingea apogeul.

El se aşează pe scaunul de fildeş din centrul lojei. Pompeia Plotina se aşează cu demnitate, în stînga. Hadrianus zîmbi publicului, îşi trecu mîna prin părul creţ, frumos aranjat de cleştii unui coafor faimos, şi ocupă banca din spatele imperatorului. Marii comandanţi din Dacia erau

şi ei în lojă, alături de cîţiva senatori, cavaleri şi patricieni cu influenţă, alţi cîţiva mari bogătaşi cu comerţul pieţelor din Orient şi Asia mică. În fund, loja era ocupată de ambasadorii extraordinari ai Indiei şi ai ţărmului Africei. Decimus Iunius Iuvenalis şi Dion Chrysostom fuseseră de asemenea invitaţi, nu venise decît scriitorul, retorul fiind bolnav. Un grup întreg de prieteni de ai lui Hadrianus îşi cercetau pe furiş şi reciproc tunicile sau sandalele, în colţul din stînga al lojei. Ori de cîte ori Hadrianus se întorcea spre ei, îşi arătau dinţii în manifestarea unor bucurii prefăcute. Cunoşteau manevrele Pompeii Plotina şi nu se îndoiau că nepotul cu părul frumos frizat va înlocui pe tatăl adoptiv, cînd acesta se va retrage de la cîrma statului.

Erau orele patru.

Mulţimea părea mulţumită că imperatorul ţine să ia parte la jocuri. De cînd începuse sărbătoarea venise numai de două ori, în restul zilelor îl înlocuia Hadrianus.

— Luptele nu-s aranjate ? întrebă Traian.

— La triumful *tău !* Cine şi-ar fi permis ? se alarmă Hadrianus.

— Tocmai *de asta* mă tem, zîmbi Traian. În sfîrşit. Fiind soldat, nici nu-mi plac duelurile din arenă, foarte bine că s-a procedat cu asprime faţă de *lanistaé* [108]. Nişte proxeneţi mijlocitori de moarte... dacă eşti proxenet, mijloceşte dragostea, nu moartea !

Loja aprobă fără covingere, Hadrianus cu mai puţină convingere decît toţi ceilalţi. Deşi în Roma nu mai existau „proxeneţii" de care pomenise tatăl lui adoptiv, pentru triumf trebuiseră să facă apel la cei din provincie, a căror meserie era încă foarte prosperă. În Roma, profesiunea dispăruse, fiind confiscată de conducătorul imperiului, de principe, prin intermediul procuratorilor săi. Totuşi se schimbase ceva prin această mutaţie, oamenii erau trataţi un pic mai omeneşte, mîncau mai bine, chiar dacă mureau mai puţin frumos. Funcţionarii însărcinaţi de imperator cu „colectarea" gladiatorilor aveau la dispoziţia lor stabilimente oficiale, excelent întreţinute : cazarma Ludus Magnus, construită sub Claudius, cazarma Ludus Matutinus [109], patronată de Domitian, şi una şi alta pe via Labicana ; aveau de asemenea la dispoziţie animalele sălba-

tice și celelalte bestii trimise imperatorului de provinciile anexate de la regii-clienți și chiar de potentații din India, umplînd menajeriile de lîngă poarta Praenestină, în răsăritul orașului ; în fine, aveau la dispoziție capitalul cel mai de valoare pentru circ, recrutat dintre condamnații la moarte și prinșii de război, capital alcătuind o adevărată armată de oameni cruzi și de multe ori lipsiți și de suflet : gladiatorii.

Cu o zi în urmă, în arenă își ciocniseră armele o mie de gladiatori britanni, africani, gali și germani, din cei zece mii hotărîți de Traian să învingă sau să moară în jocurile triumfului. În aceeași zi mai era stabilită o naumachia, spectacolul unei bătălii navale, și sfîrtecarea de către fiare a cincisprezece mii de prizonieri daci, în opt reprize, cu lei, tigri, pantere, urși, pisici sălbatece, elefanți, tauri și rinoceri. În subsolul Coliseumului era construit recent noul sistem de canalizare al Naumachiei Vaticana. Cu ocazia săpăturilor Naumachiei, subsolul fusese prevăzut cu cuști moderne de zid pentru fiare, combinate cu planuri înclinate și scripeți rulanți, prin intermediul cărora animalele erau duse imediat în arenă.

Și lupta de gladiatori și cea navală provocaseră deliciul spectatorilor. Lupta fusese o *munera sine missione*, o luptă din care nimeni nu trebuia să scape. Britannii luptaseră cu germanii, și galii cu africanii. Abia cădea răpus unul din duelanți, și un înlocuitor era opus învingătorului, și așa mai departe, pînă la exterminarea totală. Spre amurg, în arenă nu mai exista un singur supraviețuitor.

În ajunul luptelor, un suculent banchet, care pentru mulți era ultima lor masă, îi reunea pe combatanți la un loc. Publicul avea voie să viziteze *cena* asta, și numeroși curioși circulau printre mese, făcînd pariuri sau uitîndu-se cum li se ghiftuiau favoriții. Hadrianus îi vizitase și el pe gladiatori. Oamenii mîncau cu zgomot, totuși fără prea mare tragere de inimă. Sătui sau flămînzi, tot mureau a doua zi.

Și naumachia reușise. La lumina făcliilor reflectate în oglinzi, apa care inundase elipsa arenei clipocea în reflexe vinete, galerele miseniene [110] și ușoarele corăbioare adriate evoluaseră în abordaje și simulacre de bătălii navale, pînă la miezul nopții. În momentul terminării spectacolului, în

Roma parcă se scurgea o procesiune de beţivi. Toţi rîdeau, înjurau şi profitau de întunerec să-şi fure banii, să se ia la bătaie sau să-şi bată joc de vigili, bucuroşi că în zori vor vedea alte năzdrăvănii de pe băncile circului.

Spectacolul fiarelor şi al prizonierilor daci se amînase, iar Hadrianus îl rugă pe Traian să-i fixeze el data. Ar fi fost întîia *reprezentaţie* cu barbarii învinşi. Traian hotărîse o zi a zeiţei Venus, la care ţinea în mod deosebit.

— Spune-mi, i se adresă lui Hadrianus, lăsîndu-se pe spătarul scaunului de fildeş, crezi că oamenii ăştia din circ ar putea mărşălui ca soldaţi ?

Făcu un gest rotund din mînă. Un freamăt înăbuşit pulsa în cele patru etaje ale amfiteatrului. Din pricina soarelui puternic, copertina de pînză ce acoperea circul era trasă.

— Iarăşi soldaţi ? Doar de ei ţi-e plin capul, se strîmbă Pompeia Plotina. M-am săturat de soldaţi.

Loja rîse, avea şi motiv.

— M-am adresat nepotului tău, nu ţie, rîse şi Traian. Hadrianus dete din umeri.

— Eu ştiu, augustule ? Bănui că dacă ai concentra în clipa asta şi fără avertisment amfiteatrul, pînă la cazarmă trei sferturi din el ar dezerta.

— Şi sfertul rămas ?

— Habar n-am... probabil ar face acelaşi lucru.

— Întotdeauna m-am gîndit, se întoarse Traian spre cei din lojă, că pentru foarte mulţi din cetăţenii noştri războiul este un fel de aventură citită prin manuscriptele istoricilor sau povestită de alţii. Ca privitorii Coliseumului de astăzi... curioasă situaţie : unii stau acasă, aşteptînd să li se ofere distracţii, iar alţii mînuiesc suliţa şi gladiul departe de ţară ca să ofere distracţiile, bine înţeles dacă mai au ocazia să le ofere. Aşa o să fie mereu. Dar tu, Hadrianus, parcă n-ai fi fost cu mine în Dacia, pacifismul tău mă pune pe gînduri; vezi că mai avem fisuri de umplut la edificiul nostru. Pentru a le umple, e nevoie de braţe multe şi de săbii.

— Da, augustule, ai dreptate... da' tot mai bun e un sigma [111] moale, cu o hrană aleasă, prieteni deştepţi şi o grămadă de braţe de slujitori stilaţi să te servească, decît

un război în care oricînd poți spune rămas-bun vieții, indiferent că sînt sau nu sînt fisuri de umplut !

Traian îi aruncă o privire atentă. Pompeia Plotina făcu un semn de avertisment nepotului. Hadrianus își arătă dinții albi.

— ...Fiindcă una este să duci războaiele ca *tine*, și alta este să le duci doar ca să le duci !

Întorsătura era abilă. Nici Traian n-ar fi răspuns mai bine. Hadrianus învățase la o bună școală de retori. Brusc, izbucni în rîs.

— Am să cer senatului să ia iar atitudine împotriva lingușitorilor. Pînă atunci, să înceapă jocurile. Încă puțin, și Alexander Magnus Macedo îmi sare pe genunchi, și eu îl bat părinteste la fund pentru greșelile lui militare de odinioară !

Hadrianus se ridică în picioare.

Praefectus Urbis întinse gladiul spre trîmbițași. Aceștia suflară lung în instrumente. Un oftat unanim animă amfiteatrul. Asistența bătu bucuroasă din palme.

Aplauzele conteniră, cînd în arenă intrară cincizeci de elefanți carthaginezi și indieni, de culoare aproape neagră. Călăriți de cornacii cu torsul despuiat și stînd nemișcați pe capul greoaielor animale, pachidermele se înșiruiră în fața lojei imperiale, înălțară trompele și țipară toți odată de trei ori, apoi îngenunchează.

— *Sophos !* strigă Traian. Bravo, elefanților !

Cu o mișcare elegantă, cornacii lunecară pe trompa elefanților, atinseră nisipul arenei și îngenunchează și ei. Turbanele albe, pline de pietre și perle colorate, se plecară. Elefanții îi apucară cu trompele de mijloc, și unul după altul săltară trupurile țepene ale conducătorilor care rămaseră suspendate ca niște bare orizontale, între pămînt și pînza care acoperea amfiteatrul.

În acest moment, o mulțime de femei învesmîntate în voaluri transparente apărură în arenă. Sub vălurile fluturînde de preotese ale zeiței Isis, goliciunea cărnii lor provocatoare fremăta lasciv. Voalurile căzură. Trupurile fardate își împletiră mîinile într-o stranie horă în jurul elefanților. Cu aceiași ochi injectați ca ai elefanților, publicul devora hora. Femeile mimau bacantele... se prăbușeau în convulsii obscene, arcuindu-și gît, pulpe și pîntec,

chemări insinuante și plîngătoare mureau pe buzele întredeschise, mîinile se încolăceau, se căutau, trupurile se lipeau unul de altul.

În lojă, Hadrianus se uita cu ochii micșorați, cu buzele întredeschise.

— Cea din dreapta, bruna, e Thymelé, auzi șoapta lui Priscus Scaurus, unul din amicii lui. La noapte, e a ta.

Traian întoarse obrazul spre acela care vorbise. Hadrianus își schimbă brusc expresia, prefăcîndu-se mai mult decît scîrbit de spectacol.

— Ce s-a întîmplat ? întrebă Pompeia Plotina.

— Probleme bărbătești, nu te privesc, spuse Traian. Și către Hadrianus : Ia vino lîngă mine ! Sabina [12] fiind bolnavă, am să mă ocup eu de tine.

Hadrianus se sculă și trecu lîngă imperator.

Amfiteatrul privea în arenă, dar nu-i scăpa nici una din mișcările lojei imperiale. Îl văzu pe nepotul cel cret așezîndu-se între imperator și soția acestuia. Gestul de astăzi întărea succesiunea generalului. Prefăcîndu-se că aplaudă sarabanda din arenă, publicul aplauda de fapt pe viitorul conducător, anticipîndu-i alegerea. Hadrianus roși.

— Auzi ? se plecă spre el Traian. De data asta aplauzele zboară spre altă țintă, mi s-a format urechea ca să le deosebesc. Nu-i greu să-ți formezi urechea la aplauze, Hadrianus. Poporul are bătăi și bătăi din palme. Cît despre Thymelé, te miră că-i cunosc numele ? — nu te-aș povățui să te culci cu ea. Criton și chiar *eu* am aflat că este frigidă.

Cu surîsul pe buze, înclină din cap, mulțumind cu seriozitate amfiteatrului pentru aplauzele adresate celui de lîngă el. Amfiteatrul îl înțelese : aplauzele se întețiră ca un uragan.

— ...Mare panglicar, murmură în fundul lojei Decimus Iunius Iuvenalis. Pe cît de bun oștean, pe atîta de artist. Îmi vine să-l sărut. Cum trebuie s-o fac ? îi spuse lui Priscus cu vocea lui tristă. Voi aveți obișnuința să-i sărutați pe stăpînii zilei în locul ăla unde se termină șira spinării. Pe Traian eu aș vrea să-l sărut *altcumva !*

Cei din jur zîmbiră acidulat.

Cu un *euhoe !* sălbatec, femeile se desprinseră din iureșul horei și în același filfîit de veșminte plecară din

arenă. Elefanții se sculară în picioare, mercu cu trompele întinse și încolăcite pe mijlocul cornacilor ca hipnotizați. Fără nici o comandă, străbătură în monom elipsa amfiteatrului, legănîndu-se într-un fel de pas hispan.

— Ce urmează acum ?

— Înainte de masacrul dacilor, mă gîndisem să crucificăm cîteva sute de iudaizanți, răspunse Hadrianus care se ocupa de programe. De trei ani îl ținem în hrubę pe Lucillius Niger, profetul de la Ostrianum. E pe moarte. N-ar fi rău să nu-l lăsăm să moară de capul lui.

— N-aveți imaginație. Nu vreau să văd crucificări de creștini, mai bine dați-le o bătaie bună și vîrîți-i în armata de granițe, tot nu vor să audă de militărie. Sau omorîți-i cu impozitele, că nici p-astea nu le plătesc. Dacii luptă între ei ?

— Nu, cîte două mii de oameni, pe rînd, ai să vezi cum. Avem cincizeci de mii pentru jocuri !

Traian se rezemă de spătarul scaunului cu încrustații de fildeș, încrucișîndu-și brațele la piept.

— Chiar atîția ? se prefăcu mirat. Înseamnă că nu ne-am pierdut timpul pe acolo degeaba.

În arenă se lăsase liniștea. Numai *pullati*, sărăcimea lipsită de lucru a orașului, îmbrăcată în stofele-i negre și grosolane, cocoțată pe ultima treaptă fără bănci a circului, tropăia și vocifera, zvîrlind în arenă, cum îi era obiceiul, coji de pîine, resturi de mîncare, oase și sîmburi de măsline, pe care le catapultau peste capetele spectatorilor, din prăștii confecționate pe moment. Rîsete, fluierături și lozinci ironice cutremurau terasa de sus. Apoi toate astea se stinseră, fiindcă începură să scîrțîie lanțurile de la vomitoriile subteranelor.

O hoardă bărboasă, în zdrențe, umplea încetul cu încetul arena. Mulți se tîrau. Trupurile pline de răni erau vrîstate de biciuitul paznicilor. Toți erau dezarmați, unii din ei aveau încă mîinile legate.

Cinci ani, vermina asta i se împotrivise, așa cum se împotrivéau lupului și ursului din codrii în care călcase și dînsul. Jalnica lor stare se datora lui, și numai lui. Ceva ca un fior cald îi atinse sufletul, dar Traian nu sta în loja imperială, ca să-l moaie asemenea fiori.

— Ei, iată-l și pe unul din solii de dinainte de atacul Germisarei, spuse cu voce tare.

Văzuse în gloată, chiar în faţa lojei, pe Mucapor.

Şi el în zdrenţe şi cu pumnii înlănţuiţi, micul taraboste se uita la Traian cu un fel de oboseală în priviri. Cu ani în urmă stătuse în spatele lui în acelaşi circ, privise la sîngele din arenă şi cum lupta Scoris cu Daizu. Gîndise că romanii n-or să pună niciodată mîna pe el, viu. Puseseră. În cumpăna balanţei zeilor, Zalmoxe pierduse, cîştigaseră zeii bărbatului cu platoşă de argint din loja imperială.

— Îl cunosc pe pitic, repetă Traian şi Hadrianus se întoarse repede spre el.

— Îl vroiai viu ?

— Ce să fac cu el, viu ?

Mucapor era plin de răni — şi singur. În ultima clipă a vieţii lui, şi cît ar fi dorit să-l simtă alături, Scoris nu i se afla lîngă umăr. Uriaşul rămăsese în întăritura de după satul cu prisăci, sub un maldăr de romani. Trei lănci îi străpungeau pieptul lat, şi-n mîna stîngă, dreapta o avea tăiată din cot, încă strîngea cu înverşunare, în moarte, grozavul lui topor.

Un răget înăbuşit vibră în adîncurile circului. Lanţurile scrîşneau din nou. Nenorociţii din arenă nu mai văzuseră lei. Rămaseră pietrificaţi, ghemuiţi unul într-altul.

Mucapor ridică fruntea.

De undeva de dincolo de sufletul lui, auzi foşnetul pădurii şi talăngile turmelor urcînd văile, şi tot de acolo, ca nişte nevăzute bătăi de aripă, i se păru că cei duşi pentru totdeauna din viaţa asta şi care se amestecaseră cît de cît în viaţa sa îl cheamă pe nume şi-i fac semne de apropiere din mînă.

Trupul lui scund se încordă, dintr-odată :

Primii lei, hrăniţi de zile întregi doar cu apă cu sare, apăreau nervoşi din vomitorii, cu coamele zburlite, sărind în salturi pe nisipul arenei.

*

La una din porţile laterale ale amfiteatrului, cei doi soldaţi care păzeau afară poarta auziră şi răgetele leilor şi vaierul înfricoşat răzbătînd din circ. Se priviră.

— Nu-s şi eu acolo ! îi sticli ochii unuia din ei. Tare-mi place să văd bestiile la treabă.

Celălalt scuipă, punîndu-şi degetul mijlociu de la mîna stîngă pe arătător, şi lovind de cîteva ori cu ele lemnul suliței.

— Vai de sufletul lor, clătină din cap. Am văzut atîția morți, Menno, că mi se întoarce stomacul pe dos doar gîndindu-mă la ei !

Totuşi, prin deschizătura porții şi reținîndu-şi respirația, privi curios peste umărul camaradului lui.

EPILOG

Aplecată pe o parte, corăbioara cobora apele galbene, sub sita rece a ploii. În halul în care era, nimeni n-ar fi crezut să poată ajunge dincolo de largul cioc al Dunăriului. Micuţa corbita îşi vedea însă de drum şi lăsase mult în urmă castrul Bononiei [113] de pe ţărmul drept, căci prin apropierea acestuia naviga, fără pînză şi dibuind din cîrmă curentul.

Bărbatul înalt care ţinea cîrma, un roman cu părul tăiat rotund şi nas încovoiat, privea înainte, ud pînă la piele şi încă neştiind de ce a plecat din Drobeta şi încotro se îndreaptă. Un alt bărbat, un băştinaş, un barbar, deşerta din gaura de sub punte găleţi după găleţi cu apă. Acest bărbat era mai scund, cu părul şi barba încărunţite. O rană adîncă, cicatrizată, i se înfunda în obrazul drept, sub ochi.

Din momentul cînd romanul îl scăpase de soldaţii care vroiau să-l ucidă pe dealurile Drobetei, răscumpărîndu-i viaţa cu denari, o dată nu cîrtise sau murmurase împotrivă-i. Tăcea ca o umbră, şi tot ca o umbră îl şi însoţea. La plecarea din Drobeta, Cornelius Simba îşi vînduse hainele ; dacă te uitai la amîndoi, nu-i mai deosebeai. Simba se transformase el însuşi în barbar transdanubian, cu pantaloni albi, cojoc şi căciulă de miel pe cap. Doar obrazul şi părul tăiat rotund îl arătau a fi străin. Cînd se rădea cu lamele lui de sticlă, bărbosul îi studia atent gesturile, ca în faţa unei curiozităţi de neînţeles. Era singura civilitate, din noianul de mizerii în care căzuse şi se afunda pe încetul, la care încă nu renunţa. De multe ori, imaginea

unei băi calde și a unui masaj uleiat îl exasperau. De la venirea lui în Dacia se scăldase în rîuri — și de vreo două ori făcuse baie în comun cu trupa, la etuvele militare ale Sarmizegetusei Regia... preferase să nu se mai ducă, mirosul soldaților era infernal.

Acum îl sorbea iar necunoscutul și marea aventură, cum îl mai sorbise și în alte rînduri. Era în afară de el și voința lui imboldul. Un imbold irezistibil. Cetățenii Romei sau cei din sud la ora asta dorm cu vise. Simba, încleștat de o cîrmă putredă, pe o corabie care numai *cu numele* se putea chema corabie, poate dormea și el. Sau se făcea, își poruncea să doarmă.

La căderea nopții, se căzniră să abată corbita la mal, ancorînd sub un pîlc de sălcii. Ratiaria [114] nu era departe, i se vedeau focurile. Și pe țărmul sting clipeau focuri rare risipite în cîmpie, se auzeau vagi strigăte. Barbarii sărbătoreau-toamna.

Bărbosul care-l însoțea pe Simba prăji la jar o bucată de pastramă. Romanul mestecă o înghițitură și o scuipă imediat în tăciunii pe care ploaia amenința să-i stingă, deși-i înveliseră cu bolovani, ca pe o vatră.

— Nu mai mi-e foame, spuse Simba ridicîndu-se în picioare. De cînd sînt pe pămîntul ăsta, m-oi fi săturat și eu de pastrame, terci de mei și brînză cu ceapă.

— Ce vrei să mănînci ? se uită la el bărbosul, cu un sac în cap și vorbind cu gura plină.

— Orice. Aș linge sare, ca vitele. Pentru mine, toamna e un anotimp păcătos, bărbosule. Îmi simt sufletul în piept stors și fără vlagă.

Celălalt își supse pe rînd degetele de grăsime, apoi șterse lama cuțitului de poalele cămășii, vîrîndu-și-l în chimirul lat de piele.

— Pastrama e bună, rosti liniștit. Tot pastramă și mei am mîncat de cînd m-am născut.

A zecea zi, ploaia se opri și norii se sparseră. Trecuseră de bălți, se apropiau de marele antrepozit de cereale de la îmbucătura Hierasusului. Întîlniseră puține ambarcațiuni pe fluviu, majoritatea romane sau militare. Nimeni

nu-i întrebase nimic, afară de vameşii imperiali de la Durostorum, care cerură să tragă la ţărm, şi după o ceartă înverşunată de aproape o oră, le îngăduiră să-şi continue drumul în schimbul a cîteva piese de argint. Corabia n-avea marfă şi abia mai înainta, plină cu apă. Vameşii zgîiseră ochii.

— Unde vă duceţi ?

— În croazieră, răspunse Simba cu demnitate. Sperăm ca într-o zi sau două să atingem Byzantium, iar în alte trei Hispania. De acolo, coborîm în infern. Aveţi vreun mesagiu, vreo scrisoare de trimis la răposaţii voştri ?

Vameşul principal îi aruncă o privire întunecată.

— Eşti glumeţ. Cu lada asta seoasă din saramură ? Aţi dus-o în spinare, de bună seamă, altfel nu-mi explic !

În seara celei de a unsprezecea zile, ajunseră la antrepozit.

Corbita se agăţă disperată de ancoră, ca şi cum ar fi fost unicul sprijin în existenţa-i neînsufleţită şi lipsită de bucurii. La antrepozit era mare animaţie şi gălăgie, un convoi de neguţători din Troesmis se pregătea să treacă a doua zi pe malul stîng, cu carele cu marfă. Toţi vorbeau tare, se băteau cu pumnii în piept, înjurau şi jurau pe altarele zeilor, pe neveste, taţi şi copii. Cu ei se mai aflau cîteva zeci de soldaţi romani călări.

Vînturarea negustorilor şi a străinilor la Hierasus nu era ceva neobişnuit. Oamenii le făcură loc alături de ei la foc, urmîndu-şi nestingheriţi discuţia. Unul din soldaţi se uită la Simba şi însoţitorul lui.

— Sînteţi daci ?

— Da, răspunse Simba. De ce întrebi ?

— N-am prea văzut daci să umble cu corabia, mormăi soldatul. Ştii latineşte şi n-ai barbă. Eşti tuns pe moda noastră. Ascultă, i se adresă comandantului, mie nu prea-mi miroase cum trebuie povestea asta. Ce zici ?

Centurionul se uită şi el la cei doi.

— Ce nu-ţi miroase, soldat ? Tu, îi spuse lui Simba, eşti colon ?

— Sînt spionul imperatorului, îi şopti la ureche Simba. Ţine-ţi gura şi dă-ne să mîncăm. Ciorba e pasiunea mea.

Centurionul ordonă să se umple două gamele. Nările lui Simba fremătau... în sfîrşit, mîncare caldă ! De la cazan, dar mîncare caldă, mîncare romană. Comandantul soldaţilor nu părea să fie prea deştept.

— Şi încotro ?

Simba înălţă din umeri, făcînd un gest evaziv din mînă.

— *Illic... illic* [115].

Bărbosul mînca şi el. Îşi umpluse gamela cu cocoloaşe de mei luate din desagă şi sorbea ca dintr-o ceaşcă. La auzul cuvintelor lui Simba, puse gamela jos şi-şi îndreptă spinarea.

— Ai minţit de două ori, zise în dialectul de la Ulpia Traiana.

— Bine că are cine să-mi facă morală. I-ai mirosit gura soldatului ? Duhneşte a vin, la noapte îţi şi înfigea gladiul în gît.

Negustorii pălăvrăgeau despre Tomis şi noul monument din Scythia Minor, cam la jumătatea drumului între Callatis şi Durostorum. Monumentul fusese gata cu doi ani în urmă [116], serbînd victoria asupra dacilor cît şi a treisprezecea investitură a imperatorului cu rangul de tribun.

— E destul de impunător, povestea unul din negustori, îmbrăcat cu o blană scurtă de vulpe roşie, purtînd în cap o bonetă la fel. L-am văzut cînd am venit de la Roma, acum un an. Nu seamănă columnei din forul traian, n-are nici forma, nici măestria tablourilor ălora care o înfăşoară ca o panglică răsucită de jos în sus, numai cu scene din luptele cu dacii. E lucrat mai simplu, dar domină împrejurimile — şi-l zăreşti de departe... eh, s-au dus grijile : la Tomis, noi tot de grija barbarilor şi a lui Decebal tremuram ! Să-l apere zeii pe imperator, şi noi să facem şi de-aci-nainte afaceri prospere !

Dădu burduful cu vin celui de lîngă el.

— Aşa e. Asta ne interesează pe noi, închină acesta bînd îndelung şi repetînd gestul cu următorul.

Bărbosul se ridică de la foc şi plecă spre locul unde dormeau vitele de povară şi ceilalţi slujitori.

— E servitorul tău ? spuse alt negustor, întinzîndu-i burduful lui Simba. Pare-mi-se e barbar de dincolo de rîu.

— Mi-e frate, replică Simba, apucînd burduful de piele de capră. Îl scutură şi strîmbă din nas : Mi-aţi lăsat doar drojdia de pe fund, d-aia sînteţi aşa de generoşi.

Totuşi bău. Negustorul care povestise despre monument începu să rîdă.

— Ce mai gogoşi ne torni, străinule... nu eşti dac, eşti roman, te-am cunoscut după urechi şi păr. Unde mergeţi?

— Dar voi unde mergeţi ?

— În sus, la Piroboridava [117], de-a lungul noului drum roman, şi ieşiţi din munţi, spre apus prin castrele transilvane, la Apulum [118]. Noroc că-s soldaţii cu noi.

— Aveţi de mers, nu jucărie. Plănuiţi o nouă expediţie războinică ? se interesă cu seriozitate Simba.

— Ba să ne ferească ursitoarele ! Călătorim cu marfă... mărgele, sticlă, vase şi altele. Sîntem două grupe. Cei care-s conduşi de tovarăşul ăsta al nostru cu nasul roşu şi ciupit de vărsat vor să iasă pe valea Naparisului, şi să ne întîlnim cu toţii la Comidava. [119] Au mai mers pe itinerarul acela. Şi eu am mai mers. Stăpînirea romană nu s-a întins prin părţile răsăritene, s-a cam oprit la Alutu. Barbarii dintre Pyretus şi Hierasus plătesc ceva tribut, dar sînt liberi. Cu noi fac treabă bună şi ne lasă în pace. Eh, mai jefuiesc ei cîte un convoi, mai taie un cap, o limbă... vorba aia, să nu-şi uite meseria ! Ies însă parale, blănuri, miere şi ceară ca aicea nu găseşti nicăieri, ţi-o spun eu, că bat drumurile astea de cînd mi-a mijit mustaţa. Dar tot nu mi-ai răspuns unde vă duceţi cu sicriul vostru.

— N-ai auzit ? căscă Simba, sculîndu-se în picioare. La pescuit de delfini, în larg. O să vă trimitem şi vouă la Apulum, o bucată sau două. Pisăte. Trosnindu-şi oasele, se duse după bărbos şi se strecură sub bunda încă udă.

— Îţi vorbesc neamul de rău, îl împinse cu cotul. Întrebarea e : mîine ce-i facem ? Am impresia că pluta noastră şi-a trăit traiul.

Nu se înşelase. În zori, bărbosul îl trezi dintr-un vis de toată frumuseţea.

— Corabia s-a scufundat.

Simba alergă la fluviu. Ceţuri groase se tîrau pe ambele maluri. În dimineaţa plumburie, la antrepozit lucrurile rămăseseră neschimbate de cu seară. Numai în locul unde ancoraseră corbita se schimbase ceva : din apă, răsărea pe verticală partea dinapoi a corăbioarei, ca un deget mustrător. Cîţiva dintre soldaţi îşi spălau obielele la mal.

— Eu am văzut-o cînd s-a scufundat, rînji unul. S-a topit cît ai clănţăni o dată din dinţi. Poate era prea grea ancora. Fă-i de pomană, că a fost tare chinuită.

Soldaţii rîdeau, bălăcărindu-şi cîrpele murdare. Simba se scărpină în cap.

— Te poţi pune cu destinul, bărbosule ? murmură. Întotdeauna mi se aşează de-a curmezişul. Vroiam să-ţi arăt minunăţiile lumii. Nu ţi le mai arăt. Hai să ne înecăm amîndoi, altceva n-avem de ales. Aruncă-te tu întîi, dacă e bine, mă chemi şi pe mine.

Dacul zîmbea.

— Eşti vesel, nenorocitule ?

Era un om ciudat barbarul cu care se întovărăşise de mai bine de un an, îi semăna oarecum. Din Drobeta urcaseră la colonia Sarmizegetusei, apoi lucraseră în minele de aur de la Alburnus Maior [120] ; Simba se jurase că dacă-l va întîlni vreodată în drumul lui pe administratorul minelor, pe *procurator aurarium,* îi taie mîinile şi-l aruncă de viu într-o galerie părăsită... munca la aur era o muncă de ocnaşi, de galerieni ! Se întorsese însoţit de bărbos la Ulpia Traiana, hoinărind fără rost. „De ce ai plecat dintre ai tăi ? Şi ce vrei tu să faci aicea ?“ îl întrebase bărbosul. „Să casc gura,“ răspunsese. „Căscînd gura, învăţ. Învăţînd, devin un înţelept. Devenind un înţelept, ştiu în sfîrşit că nu ştiu nimic. Neştiind nimic, o iau de la capăt cu căscatul gurii.“ Pe urmă cîştigase la zaruri, într-o canaba-cantină din preajma lagărului de soldaţi, o mică avere, jucînd cu cantinierul. Din bani cumpărase nişte care, boi şi piei. „Ne apucăm de negustorie, bărbosule.“ Nu se apucaseră.

Vînduse totul şi pe banii luaţi cumpărase din portul Drobetei corbita. „Unde să ne ducem cu ea ?“ „Pretutindeni şi nicăieri. Mergem în lume, la Euxin, duşi de apă cum o vrea ea. Am să mă încleştez de cîrmă, cîrma asta e cîrma destinului meu.“

— ...Eşti vesel ? ţipă Simba.

— Nu, răspunse bărbosul. Mă gîndeam că pămîntul meu îl ţine pe om, fie el şi străin. Ai venit la noi, şi ai vrut să pleci. Pămîntul te ţine. Cine vine la noi nu mai pleacă.

— Ce m-aş înveseli eu *acum*, să te ştiu sub pămîntul ăsta, cu o piatră funerară deasupra !

Răcnea cu atîta furie, încît deşteptă tabăra. Comandantul soldaţilor îl trase de-o parte.

— Arată-mi dovezi că eşti spionul lui Marcus Crinitus, porunci încruntat. M-am gîndit azi noapte. E o şmecherie. Am să te percheziţionez, poate sînteţi galerieni evadaţi. Să-ţi văd spinarea.

— Să nu mă atingi, că şi moaşa a murit cînd m-a scos din pîntecele maică-mi, se încruntă la rîndu-i Simba. Sînt tribun. Nu mă poate recunoaşte decît imperatorul. Du-mă la Roma şi-ţi arăt ce vrei !

Celălalt îşi fixă privirile nătînge în ochii lui Simba.

— Dacă minţi, te spînzur.

— E-n regulă, şi te iert de îndrăzneală. Am să-i povestesc amicului meu Marcus Crinitus, cînd am să-l văd, mi se pare că momentan are treabă cu parţii, cît de isteţ ar trebui să fii. Dă-mi un sfat... ce aş putea întreprinde, mai exact : ce aş putea întreprinde din clipa *asta*, să nu mă prăpădesc de inactivitate ?

Deodată plezni din degete. O lumină îi fulgeră pe chip.

— Bărbosule ! Bărbosule, ai dreptate ! E un pămînt grozav la voi ! M-am hotărît, nu mai mergem nici în infern, nici la pescuit de delfini, nici nu ne mai înecăm !

Dacul se uită la el cu luare aminte.

— Mergem cu negustorii. Jupiter mi-a deschis mintea. O să ne stabilim în Apulum... pe toţi demonii infernului, Dacia ta a început să-mi intre în sînge.

Negustorii şi carele se şi grămădiseră la mal, aşteptînd podul umblător. Simba se înfipse în faţa omului îmbrăcat cu scurta de vulpe.

— Dacă treci dincolo, ne iei şi pe noi cu tine. Aş prefera să mă alătur prietenului tău cu nasul ciuruit de bube, adică să mărşăluiesc pe valea aia, cum i-oi fi spus tu. N-avem bani, dar ştim să muncim.

Negustorul se mărgini să scurme din vîrful sandalei pămîntul mocirlos.

— Aştia doi sînt pe jumătate nebuni, se adresă tovarăşului cu nas roşu. În fond, Marcios s-a îmbolnăvit. Cred că-l părăsim la antrepozit, barem să nu ne putrezească în drum. Ce zici, Calitychios ?

Nasul bubos al celuilalt îşi mişcă rapid vîrful într-o parte şi într-alta.

— Mîncaţi mult ?

— Paştem cu boii, răspunse Simba. Noaptea. Ziua mîncăm ce mănîncă orice vietate în două picioare — fiind vorba de oameni, bine-nţeles, două picioare are şi găina. Asta, drept comparaţie.

Calitychios nu era om rău, scufundatul corăbioarei îl amuzase. Începu să rîdă potolit, mîngîindu-şi rarele fire de barbă.

— Dacă *ştiţi* să munciţi cum trebuie, nu mă opun. Vă dau hrană, trei şaluri, zece monezi şi la revedere în Apulum. Îţi convine ?

Era o plată mizerabilă. Simba se înclină pînă la pămînt.

— Ne plăteşti regeşte, frumosule Crassus.

— ...Or fi ocnaşi, prizonieri evadaţi, îi spuse omul cu blană lui Calitychios. Sau dezertori moesi. Fii atent.

— Nu-s soldaţii cu mine ? N-ai grijă. Îmi plac indivizii cu taine... hotărît, ăsta are taina lui ! Ce-mi pasă ? La nevoie îi pun şi-n jug. Pe Marcios îl plăteam încîncit.

Continuă să-şi mîngîie ţăcălia, privind spatele lat al lui Simba depărtîndu-se pe malul fluviului.

Convoiul trecu pe podul umblător în patru reprize, oameni şi care. Legaţi în spatele podului şi de asemenea legaţi cîte doi de coarne, boii trecură apa înot. Caii trecuseră separat, cu alt transport.

La castrul care controla valul de pămînt unind malurile Pyretusului de Hierasus, cele două convoaie se despărţiră. Negustorul cu scurtă de vulpe apucă în sus, convoiul lui Calitychios se lăsă în jos, însoţit de un grup de soldaţi. Centurionul plecase cu primul convoi.

— Nu mai pricep, îi spuse lui Simba, la despărţire. M-ai încurcat. Nu te duci la Roma ?

Simba îl bătu pe spate.

— De la Apulum, direct la Roma, generale. Nu mă mai abat din cale nici mort. Îi şopti la ureche : Negustorul cu care merg este cumnatul lui Decebal, şi-a schimbat numele. L-am dibuit imediat, la Apulum îl predau legiunii a XIII-a. Lantius Pannonicus o să-i taie capul cu mîna lui.

Îşi duse un deget la buze :

— Secret de stat !

O săptămînă, convoiul lui Calitychios călători în linişte. Pămînturile erau pustii, satele pe care le străbăteau erau şi ele pustii. Oamenii fugeau în grabă la vederea soldaţilor. Într-a doua săptămînă, timpul se răcori brusc, serile deveniră extrem de friguroase. Se apropia muntele.

Taberele trebuiau să fie păzite din ce în ce mai riguros, în fiecare noapte dispărea o vită, strigau alarmate sentinelele. Barbarii dau tîrcoale, nevăzuţi. În micile hărţuieli, bărbosul nu mişca de la foc.

— Nu vă mai potoliţi ? îl întrebase Simba.

Bărbosul cînta din cimpoi. Unul din cărăuşi era britann, ajuns nu se ştie prin ce mistere la Tomis, pradă de război după luptele de pacificare duse în nordul Britanniei, de Agricola, legatul lui Vespasianus. Era un om de vreo cincizeci de ani, uscat şi tăcut, complet grecizat. Fusese liberat de mult. Cimpoiul era al lui.

— N-auzi ce te întreb ?

Bărbosul ridică ochii la el, fără să-şi întrerupă melopeea plîngătoare. Simba îl mai auzise cîntînd din cimpoi. De fiecare dată cînd cînta, ochii bărbosului se umpleau de un fel de tristeţe. Îşi aminti că în colonia Sarmizegetusei, un barbar îi sărutase într-un rînd mîna... faptul îl mirase peste

măsură, dar se gîndise că poate erau rude, bărbosul îi spusese că era din locurile alea.

Simba renunță să-l audă răspunzîndu-i la întrebare. Se așezase lîngă el la foc. Profilul cu rana cicatrizată din obraz era spre partea lui. În bătaia focului, chipul bărbosului, cum cînta din cimpoi, avea ceva extatic în el.

— De unde ai rana din obraz ?

Pentru întîia oară căuta să afle. Bărbosul lăsă cimpoiul.

— O am de mic copil.

— Asta zici tu. E din război ?

Bărbosul nu răspunse nimaidecît. Se uita la foc.

— A fost vreun război ? spuse încet.

În flăcările focului i se păru că joacă silueta Marelui Preot, fluturînd prapura cu stele de aur, pe zidurile Sarmizegetusei. Închise ochii. Țipătul de moarte al bătrînului n-o să-l uite niciodată. «Prapura sfîntă, care m-a lovit în obraz, mi-a dat viață, să trăiesc și să port în suflet rugăciunile pentru morții noștri.» Strînse din dinți și deschise ochii. Simba îl privea cu capul vîrît între umeri.

— Urmă de glans nu e, zise Simba serios. Ți-ar fi zburat dinții din gură, dacă nu falca întreagă, cu barbă cu tot. Ori tu mesteci ca un ierbivor. Nici săgeată n-a fost. Ce a fost, bărbosule ?

— Sfîrșitul uceniciei mele.

Bărbosul se ridicase în picioare, plecînd cu cimpoiul spre căruțe. După un timp, Simba îl auzi cîntînd acolo. N-avea să știe niciodată că, la căruțe, bărbosul începuse să cînte pentru o fetiță slabă, frumoasă și speriată, al cărei trup zdrobit îl ridicase dintr-un șanț părăsit de apărare, îl veghease și-l arsese ascuns, în vreme ce romanii dărîmau și omorau cetatea. Nici ochii fetiței nu-i putea uita, fiindcă ochii Mavidei nu se puteau uita.

După alte două zile, intrară în șleaul care răzbătea între munți.

Pînă în amurg nu se opriră. Valea se lărgea și, la un cot al pădurii, în fața convoiului se întinse o poiană pîrlogită, un fost țarc de oi. În fund, se conturau colții mun-

telui. Marginea pădurii fusese tăiată. O aşezare omenească, cincisprezece-douăzeci de case de lemn îşi împleteau fumul printre crengile brazilor.

Liota urlătoare de cîini, apărută dintre case, se repezi furioasă la picioarele boilor. Cărăuşii chiuiră, plesnind din bice, şi convoiul opri. Simba se dete jos de pe saci, rotindu-şi curios ochii jur-împrejur. Cîţiva bărbaţi ieşiseră din case, în mîini cu ţapine şi topoare.

— Oameni buni ! strigă Calitychios într-un dialect stîlcit, agitîndu-şi tichia. Oameni buni, negustori ! Am mai fost pe aicea, nu ne recunoaşteţi ? Goniţi cîinii !

Soldaţii ridicară armele în sus, să arate că n-au gînduri rele.

Treptat, satul se strînse în poiană, privind tăcut carele cu poveri.

Poposiră noaptea în sat. Odată cu noaptea căzu şi prima brumă şi începu să şuiere vîntul repezit de pe creste.

Nu mult după ce cîntară cocoşii de miezul nopţii, un ţipăt de femeie urcă peste vuietul brazilor agitaţi de vînt. Ţipătul nu se auzise departe de locul unde dormea Simba. Romanul ciuli urechea şi sări repede în capul oaselor. Ţipătul se repetă şi pieri. Venea dintr-o colibă veche, singura în mijlocul poienii, după cum remarcase Simba. O colibă veche, cu coperişul de şiţă proptit în bolovani de rîu, pe care creşteau muşchii şi lichenii.

Se năpusti la colibă.

Uşa era dată larg de perete. Pe prichiciul ferestrei fumega un opaiţ de lut, cu flacăra micşorată. O femeie se lupta într-un colţ al singurei odăi cu un soldat. Din doi paşi, Simba ajunse în spatele lui şi-l încleştă de umeri. Strînse atîta de tare, încît soldatul, care era în tunică, se îndoi şi îngenunchie. În pîlpîiala opaiţului, Simba desluşi chipul injectat al ostaşului bănuitor de la antrepozit. Omul mîrîi.

— Ce vrei ?

— Lasă femeia în pace, dacă află negustorul, te-ai lins pe bot de recompensa promisă la Apulum. Du-te şi te

culcă. Sînt prieten cu comandantul tău. La Comidava te pune în butuci.

Soldatul era beat. Se cumpăni nehotărît și sughiță.

— Tu ce... ce te bagi ? bolborosi.

Văzu că Simba ținea în pumn cu cuțit cu lamă subțire, cosorul cu care tăia jugățele la care. Păru brusc să se potolească. Mai stătu o clipă, apoi plecă bombănind. În ușă, se ciocni de o siluetă încremenită pe prag.

— *Maiales !* [121] scuipă soldatul. Barbari puturoși !

Dispăru clătinîndu-se, în beznă.

Simba se întoarse spre femeie. Rămăsese în același loc, lipită de perete, cu cămașa sfîșiată la piept. Era între două vîrste. O șuviță albă ca zăpada lucea în părul încă proaspăt. Și obrazul femeii era ciudat de tînăr, cu ochi mari.

Ea se mișcă de la peretele de bîrne — și în mișcare, sînii îi tresăltară ușor. Avea trup cu șolduri rotunjite și tari, o femeie coaptă, dar o femeie totuși netrecută și atrăgătoare. Parcă se prelinse pe lîngă el, îngenunchie la vatră și suflă în foc.

Un zgomot pe prag îl făcu pe Simba să se întoarcă : în odaie intrase bărbosul, de el se ciocnise soldatul. Femeia înălță fruntea. Bărbosul se cuibări la foc, alături de ea. Puse o întrebare femeii — și ea răspunse cu o voce joasă și voalată.

— Zice că stă aici de mult, a avut și bărbat, i-a murit în munte.

Femeia mai potrivi cîteva crengi pe foc și se ridică în picioare. Din nou, Simba îi remarcă rotunjimile elastice ale trupului. Ea se uită la el. Vorbi ceva iute.

— Îți mulțumește, spuse bărbosul. Dacă era băiatul cu ea, nu i-ar fi fost frică. Nici altfel nu i-a fost. Dar barda era la vatră, și băiatul cu oile, peste munte.

Femeia nu mai vorbi, și nici bărbosul. Simba se așeză la foc și oftă.

— Să dormim aici. Adăugă pe un ton nepăsător : Femeia e singură.

Bărbosul tăcu. Cu un păcănit, opaiţul se stinse.

Simba alese un vreasc gros, zgîndări tăciunii şi potrivi vreascul pe jar. Flacăra focului se înteţi, jucînd moale pe pereţi. Romanul privi prin odaie : bărbosul dispăruse. Privi şi la femeie. Sta în picioare, rezemată de perete, uitîndu-se şi ea la el. În ochii ei mari ardea un licăr ciudat. Nu-şi adunase cămaşa ruptă de soldat la piept. Sînii i se vedeau prin ruptură, grei şi albi.

Simba merse la uşă şi privi afară. Vîntul muntelui se înverşunase. Calm, închise uşa şi trase drugii. Nu-şi explica de ce ea nu trăsese drugii înainte de venirea soldatului. Cînd reîntîlni ochii femeii şi licărul dintr-înşii, încleştă pumnii. La un pas de ea întinse mîna, dar şi-o retrase imediat : îl muşcase de palmă ca o pisică sălbatecă. Fără un cuvînt, îi întoarse spatele şi se aşeză din nou la foc.

Cînd veni a doua oară spre femeie, nu mai întinse mîna. Se mărgini doar s-o privească. Ea zîmbea, însă se încordase, la pîndă. A treia oară, Simba nu se mai stăpîni. Ochii femeii îl priveau mari şi întrebători. Întinse mîna muşcată şi-i atinse unul din sînii dezgoliţi.

— De mulţi ani nu mai ştiu ce-i o femeie, spuse tare *în latină*, şi o împinse pe culcuşul de blănuri din spatele ei.

Nici ea nu mai ştia de mult ce-i bărbatul. Soldatul vroise s-o ia cu sila. Omul ăsta venea spre ea într-altcumva, ca o chemare căreia în zadar i s-ar fi împotrivt.

Tepit îşi muşcă buzele, şi se lăsă pe culcuş, închizînd ochii.

*

Prima zăpadă căzu în noiembrie.

Micul sat din valea Naparisului se cuibări la vetre, luă cojoacele şi lîna din poduri, pregăti vreascuri şi fuse —, şi ca natura din jur, ca munţii, copacii şi fiarele, intră în lunga hibernare de fiece an.

Calitychios şi convoiul de care erau acum departe, dincolo de munţi.

Centurionul cel deştept, venind dinspre răsărit cu al doilea convoi, holbase ochii, la Apulum.

— Unde-s ăi doi oameni pe care i-aţi luat cu voi de la antrepozit ?

— Au rămas la Naparis. Romanul s-a lipit acolo de o văduvă.

Celuilalt îi trebui o oră să înţeleagă că Simba îşi bătuse joc de el.

— ...Am zis eu, spuse soldatul pe care-l gonise Simba din coliba Tepitei, ...am zis eu de atunci că nu-mi mirosea cum trebuie !

— Tu eşti de vină, îi spuse centurionul negustorului. Ne-au tras pe sfoară.

— De ce : *ne-au* ? Cu ce m-au tras pe sfoară pe mine ? Au muncit cît zece, le promisesem şi nişte şaluri, din care n-au luat decît unul. Cu ce m-au păcălit ?

— Zicca că tu eşti cumnatul lui Decebal şi că ţi-ai schimbat numele. Şi că o să ţi se taie capul cum ajungi aicea.

Calitychios scoase un zbierăt de veselie. Începu să rîdă cu atîta poftă, încît şi boii de la care întoarseră miraţi ochii la el.

— Ce-o fi de rîs ? se înnegri la faţă centurionul. Vezi să nu mă-nfurii, urîtule.

Calitychios deveni serios.

— Şi-a bătut joc de tine, asta e, şi n-ai ce-i face. Omul s-a născut în sud, un vîntură-lume fără de pereche. Nu-i mai vezi tu niciodată, să le ceri socoteală de ce ţi-au spus.

...Şi chiar de l-ar fi întîlnit centurionul pe Simba, nu l-ar mai fi recunoscut.

În coliba din valea rîului Naparis, Simba purta cojoc şi brîu de piele în care-şi înfigea un cuţit cu plăsele din corn de cerb. Părul îl lăsa crescut pe ceafă, mergea în pădure, dobora copaci, vîna. Se obişnuise să mulgă oile şi caprele. Numai la un lucru nu se învoise, la portul bărbii.

Tepit îl privea uimită, la fel cum îl privise și bărbosul, în timp ce-și plimba lamele de sticlă pe obraji. Pîntecul femeii se umflase sub bete. Comozou pierise, Gerco se dusese și el într-ale lui, dacă nu s-o fi și risipit de mult țărînă, cine știe pe unde... Pe acesta îl și uitase. Dar străinul cu păr rotunjit pe frunte și nas coroiat se așezase trainic la ea în casă și culcuș, învățînd-o o dragoste tîrzie și minunată. Nu mai era duioșia supusă față de Comozou, față de tăcutul și disprețuitorul Comozou care-și părăsise satul și o cinstise ca pe însăși mama lui ; nu mai era nici dorința de o clipă a unei femei, după împreunarea cu un bărbat cu gură ca de sînge... acum era un dor grozav de femeie matură, un dor fără de margini, cîntecul ultim, cel mai teribil, *al vieții ce nu renunță la viață*. I se dăruise și se dăruia lui Simba ca o fecioară de patruspre-zece ani, cu sînii încă necrestați de briceagul sfințit al Călătorului-prin-Nori chemat prin datină de sat. Simba pricepuse asta, și nu-i mai părăsi casa. O ajuta la munci, se împrietenise cu satul și îi vorbea limba. Îi însămînțase înlăuntrul trupului un prunc.

Satul nu se băgase pe ei. Majoritatea erau oieri și-și mînau turmele în munte, amestecate cu oile Tepitei. O vreme, au iscodit bănuitori pe bărbatul voinic și argintat la tîmple, robotind în coliba fostei băciță. Mai tîrziu, veniră la vatra lor, apoi străinul veni la vatra mare a satului, la sfat, să asculte povești și să se ospăteze împreună cu vînătorii. Cu venirea iernii, puseră împreună capcane în pădure — și, o dată, veneticul scăpă de la moarte pe copilul unui vecin. Oamenii îl lăsară în pace, o lăsară și pe Tepit... și dacă era roman ? Romanii împînziseră țara de suliță și săbii. Romanul băciței n-avea sabie și umbla cu gînduri pașnice. Și apoi nu era și el om ? Putea să se înfrupte din femeie, parcă anume păstrată pentru sosirea lui.

Bărbosul înjghebase și el o căscioară lîngă torent, și de-a valma cu toții își continuară obiceiurile. Nici el, nici străinul nu stricau rînduielile. Văduvei cu bărbat mort sub movila vulturilor din munte îi crescuse burta la gură,

și se legăna în mers ca o rață, fericită și îmbujorată. Mulți zîmbeau tainic, privind spre crestele învelite în zăpadă. La înverzitul ierbii, Kanabiz o să se-ntoarcă din podișul de dincolo de creste, unde adăpostise turmele, atunci or să aibe ce rîde pe seama muierii care se gingășea la bătrînețe !

Cînd pădurea plesni în muguri și torentul de la marginea brazilor își sparse zăgazurile, Tepit se neliniști. Printr-una din ferestrele muntelui îmbăiat în soare crud, trebuia să coboare la vale Kanabiz. Pe acolo cobora întotdeauna. Dar primăvara se făcu vară, și el tot nu cobora.

Femeii i se adîncise o cută între sprîncene, în timp ce hîțîna leagănul din scoarță de copac, agățat între cei doi pari înfipți în fața ușii. În leagăn, își sugea degetele un nou născut, un băiat, ațintind cu ochii-i rotunzi cerul pe care se fugăreau norii albi. Lîncezită de căldură, ca odinioară, Tepit pîndea muntele. Numai că atunci îl pîndea pentru Comozou, iar neliniștea ei se datora altor pricini. Neliniștea prezentă era diferită. Nu se gîndise la Kanabiz, cînd Simba o trîntise pe culcușul de blănuri ; nu se gîndise deloc la el nici în clipele de după aceea. Ce-i va spune Kanabiz... ei, omului ei și omulețului neștiutor din leagăn ?

Nu se gîndise, nu se gîndea că băiatul ar fi putut să afle *înainte* să coboare muntele.

Și el aflase.

Unul din oamenii din sat plecase în podiș, împreună cu convoiul lui Calitychios. În valea Naparisului, convoiul a stat cîteva zile. Intrarea lui Simba în casa văduvei și rămînerea lui acolo n-au trecut neobservate. Munteanul îi întîlni pe Kanabiz și pe ceilalți oieri, în păpurișurile cu climă blîndă dintre cele două brațe de jos ale rîului Maris.

— Mamă-ta petrece jocul ăl bun, îi spuse flăcăului. Sare cămașa de pe ea, mă băiete.

Kanabiz umplu o donicioară cu lapte acru. Oierii mîncau la vatra stînei. Toți ciuliră urechile. Kanabiz lăsă donița și-și îndreptă spinarea. Era înalt, spătos, cu privirile lui taică-său. Pletele cînepii îi cădeau răsucite pe umeri.

Munteanul suit din sat închise-un ochi, gonind cu palma fumul.

— Da-da, rînji, mereu cu un ochi închis. Voi o ştiţi pe Tepit, se adresă celorlalţi. Eu socot ca şi alţii că avea nevoie de un bărbat. Acum, şi eu şi alţii am fi vrut să punem mîna pe ea, sîntem de-o lege. Nici nu e prea tînără, da' găina bătrînă face zeama bună !

Nu termină bine de vorbit. Băiatul se năpusti la el şi-l prinse de piepţii cojocului.

— Ce vrei să spui ? Zi iute, că te tai !

Oierii nu mişcară de pe locurile lor. Baciul îşi resfiră barba între degete.

— Lasă-l, rosti cumpătat. Spune, omule.

Bărbatul închise iar dintr-un ochi. Îşi săltă umerii în cojoacă, pipăindu-se la gît.

— Şi-a vîrît în casă şi culcuş un venetic. Nu-i de al nostru, e un cîine de roman.

Kanabiz îşi luă tohoarca, bita — şi ieşi afară.

Asta se întîmplase pînă să vie zăpada.

Toată iarna Kanabiz se gîndi la cele spuse de munteanul de la ei din vale. Îi era scîrbă, şi îndura şi batjocura celorlalţi. Mai mult de atîta nu se aflase. În primăvară el nu coborî cu turmele, de partea cealaltă. Oierii care erau cu el îşi aveau sălaşul pe partea dinăuntru a munţilor, nu umblau decît rar la Naparis.

De asemenea el nu văzuse romani pînă după sfîrşitul războiului. Oierii povesteau că soldaţii beau sînge fiert la foc şi că împăratul din ţara aia străină care-i bătuse a ronţăit în palatul lui capul regelui de la Sarmizegetusa, îi scosese ochii şi-i purta legaţi pe o aţă, la gît. În război, privise în depărtare focurile de restriştе înşiruindu-se pe vîrfuri — de două ori le privise aprinzîndu-se. După asta, pîlcuri de călăreţi cu pieptare de fier apăreau şi dispăreau prin firul văilor. Şi asta tot de pe vîrfuri o văzuse. Neamul lui era călcat în picioare. Pentru el, Comana îşi stinsese numele în legendă. Într-o zi, coborîse în torent pe rîpa movilei. Găsise un ciolan îngălbenit de om, aproape fărîmat. Îi istorisise maică-si. Femeia rămăsese cu mîinile în poală.

— Pe acela îl chema Romaesta, şoptise Tepit. A fost o poveste şi cu dînsul. Scoris l-a aruncat în prăpastie, Romaesta ţi-a omorît tatăl.

— Cum a fost ? Spune, mamă ! se rugase băiatul.

Tepit a clătinat din cap.

— Nu, murmură. E o poveste de demult, şi-i o poveste urîtă.

Kanabiz credea că mamă-sa se gîndea la Comozou, şi de asta nu vorbea. Ea se gîndea pe vremea aceea la Gerco şi era înspăimîntată fiindcă păcătuise. Singur pe munte, băiatul îşi schimbase copilăria în bărbăţie, pe nesimţite, între vînturi şi talăngi de oi. Hăituia fără frică ursul, iar vulturii răpitori îi dobora din zbor cu o singură săgeată. Era însă curat ca o fecioară, nu cunoscuse aţîţarea simţurilor şi nici femeia.

La jumătate anului, lăsă oile în paza cîinilor şi a celorlalţi păstori, îşi petrecu straiţa pe după gît şi coborî în vale. Pe roman, dacă mai era în colibă, îl va ucide.

Tepit alăpta băieţelul pe pragul casei, cînd Kanabiz se ivi dintre crengile copacilor străjuind torentul. Era singură, Simba se dusese cu carul în pădure. Tresări, încremenind cu mîna pe ţîţă. Kanabiz încremenise şi el, pironind copilul. Tepit zîmbi slab.

— Vino să-ţi vezi fratele, spuse încet. Are ochii mei.

Kanabiz nu mişcă. Apoi făcu un pas, şi încă unul, pironind mereu copilul. Privirile lui erau goale şi reci. Tepit nu citi în ele nimica bun.

— Nu ! ţipă, se ridică în picioare şi-şi acoperi copilul cu braţele. Simba !

Numele lovi urechile flăcăului ca o măciucă. Mama lui striga ...*striga* pe omul care-i făcuse copilul. Şi-l apăra. Nu mai era mama lui, era mama *celuilalt*, şi era atîta disperare în vocea ei, atîta îndîrjire, încît el înţelese. Aici se plămădea o viaţă, mamă-sa veghea asupra acestei noi vieţi. Şi asupra vieţii lui veghease cîndva. Totul se terminase. Femeia din faţa lui era asemeni căţelelor de pe munte, care fătau, îşi lingeau puii, îi creşteau şi deodată începeau să-i mîrîie. Peste puţin, fătau alt rînd de căţelandri, şi primii erau părăsiţi. Îi sorbi dintr-o singură căutătură piepţii grei de lapte, ochii, gestul de apărare —, şi înţelese.

Întorcîndu-i spatele, fugi în pădure.

Tepit căzu pe prag. Copilul scînci, şi ea îi puse sfîrcul ţîţei iar în gură. Începu să plîngă, un plîns de liberare, odihnitor, cu boabe mari de lacrimi.

În acelaşi moment Simba ieşi din pădure.

— De ce plîngi ?

Tepit încercă să-şi şteargă lacrimile. Nu reuşi, plînsul o podidi şi mai furios.

— Ce ai ? Simba se aşeză neliniştit lîngă ea. Ce s-a întîmplat ?

— Kanabiz a fost aici, bolborosi ea.

Simba zîmbi. Strîngînd-o în braţe, îi sărută ochii.

— ...Şi ultragiat în sentimentele lui filiale, spuse cu vorbe pe care ea nu le înţelegea niciodată, te-a repudiat ! Păstorii ăştia ai voştri sînt plini de demnitate. O să se întoarcă. Iar dacă nu se întoarce, îţi mai fac un copil în loc.

Tepit zîmbi printre lacrimi. Se simţea sigură şi puternică lîngă omul ăsta, îi da încredere, o forţă nemărginită. Simba gîdilă copilul pe tălpile picioruşelor, apoi se ridică şi începu să dejuge boii.

— E bine aici, mormăi. Pămîntul ăsta te ţine în cîngi de fier, pămîntul, şi tu, bătrînico. Bărbosul nu-i prost, ştie el ce spune. Mă duc să-l iau să-mi ajute să descarc buştenii.

Reveni după scurt timp.

— Nu-i în cocioaba lui. L-ai văzut cumva plecînd ?

Îşi încruntă sprîncenele, cum şi le încrunta gîndind la ceva anume.

— Cînd eram în pădure, mi-am adus aminte că tu-i spui copilului Diza. Nu-mi place. Am să-i spun Cornelius. Iar pe primul lui născut, el să-l boteze tot aşa. Cornelius l-a chemat pe tatăl meu. Din tată-n fiu nu ne schimbăm numele.

— Nu-l pot rosti.

— Pe al meu cum îl rosteşti ?

— Eu îţi rostesc numele care îl pot rosti, fiindcă seamănă cu un nume de-al nostru.

Simba se mai duse de trei ori la bărbos, întorcîndu-se de fiecare dată din ce în ce mai contrariat.

— Unde o fi, vulpoiul ? Te pomenești că aține calea la femei prin pădure, și tocmai doream să mă sfătuiesc cu el. Aș vrea să plecăm de aici.

Tepit culca băiețelul în leagăn. Ridică ochii, mirată.

— Unde să plecăm ?

— Spre Sarmizegetusa.

— Ce să facem acolo ?

— Ce facem și aici.

— Sînt de mult în poiana asta. Unde spui tu, sînt oameni necunoscuți. Poiana am însufleţit-o eu. Mi-e dragă.

Rămase gînditoare. Și Scoris era la Sarmizegetusa... mai *era* ? Nu mai avea nici o veste de la el, cetatea fusese făcută scrum în război, așa spuneau oamenii, dar poți să știi ?

— Sarmizegetusa, murmură.

— O să-ți fie dragă și Sarmizegetusa. Noi trebuie să ștergem trecutul, înțelegi ce-ți spun ? La Sarmizegetusa, nici tu, nici eu nu avem trecut. Vrei ?

Simba pusese întrebarea fără drept de împotrivire, nu cum o pusese odinioară fratele ei. Kanabiz i se furișă în gînduri ca o umbră, dispăru însă repede. Tot copilul ei rămînea. O s-o mai găsească vreodată, dacă nu se reîntoarce ? Și Kanabiz era trecutul.

— Vreau, șopti, și ceva lăuntric îi spunea că la Sarmizegetusa o să-l întîlnească pe Scoris. Înveli copilul și se uită la el. *Cornelius*, spuse deodată tare, și se apucă să rîdă.

Numele i se părea caraghios.

*

Kanabiz alergă prin pădure destul de multă vreme, apoi încetini pașii. Se trezise ca dintr-un fel de visare : înaintea lui se înălța în soare movila vulturilor.

Nu-și dase seama că umbla pe cărarea aceea. Ajunse la movilă, și un ascuțiș fierbinte i se frînse în piept. Căzu cu fața în jos în iarba crescută peste cocoașa de bolovani.

Cît zăcu așa, cu obrazul lipit de iarbă, înconjurat de felurite zvonuri, ale vîntului, a inimii dintr-însul ? Brusc, simți o mînă că i se pune pe umăr. Se ridică în picioare. În șerpar avea cuțitul. Bărbatul din fața lui dete din cap.

— Te gîndești la cuțit, zise liniștit. Nu te mai gîndi. Am și eu unul, dar nu-i pentru tine.

— Cine ești ?

— Am venit la voi cu romanul care stă în casa mamei tale. Te-am văzut astăzi.

— Atunci ești și tu la fel de bun ca și omul care stă în casa mamei mele ! Sub pămîntul ăsta, arătă movila, e tatăl meu. A fost un viteaz. Mama nu are voie să se gîndească la altcineva... pleacă, și lasă-mă singur !

Bărbosul merse la movilă și se sui pe ea.

— Vino aici, spuse poruncitor.

Kanabiz se supuse, parcă atras de glasul lui.

— Privește !

La picioarele lor, valea se întindea îmbrăcată în văi și păduri. O pîclă transparentă fumega din prăpăstii. Cît cuprindeai cu ochii, zăreai doar brazi și văi, fumegînd în pîcla transparentă irizată de soare, brazi, văi și munți, alți brazi, alte văi, alți munți. Clincăneau pierdute talăngi de oi. Urca un strigăt, un lătrat, un fluierat de pasăre.

— Astea sînt ale noastre, spuse bărbosul cu ochii lucitori. Și ale mamei tale, și ale tatălui tău acoperit de movilă sub noi, și ale copilului pe care astăzi ai vrut să-l omori.

Kanabiz se cutremură. Bărbosul zîmbi.

— Sînt chiar ale romanului pe care-l urăști că s-a împerecheat cu mama ta. Și gîngăniile se împerechează, unele roșii cu altele verzi, altele verzi cu unele galbene, și tot așa mai departe. Să nu scoți cuțitul. Pe romanul pe care-l urăști tu, eu îl iubesc. Într-un fel, poate sufletul lui este mai tînăr decît al tău sau al meu. Dar el este străin, și tu ești neam cu mine. Haidem, mai spuse, dîndu-se jos de pe movilă.

— Unde ?

Razele soarelui țeseau în părul încărunțit al bărbosului ca un fel de cunună, un abur. Oierii și mama lui spuneau că numai în părul Călătorilor-prin-Nori joacă astfel soa-

rele. Nu văzuse decît o singură dată un preot, pe munte. Purta o haină albă şi-şi netezea sprîncenele cu palma toată, aşa de mari erau.

— Eşti preot ? îngăimă Kanabiz.

Întîiul Ucenic al Nopţii nu răspunse. Se jurase să nu mai răspundă la întrebarea asta. Întoarse capul şi se uită din nou la văile cu munţi şi păduri, la fel cu cele pe care le privise ani de-a rîndul din înălţimea Sarmizegetusei.

— Eşti preot ? repetă băiatul cu un tremur în voce.

— Preoţii noştri au murit. Mergem la oile tale, băiete, aici nu mai avem ce face. Romanul cu care am venit şi-a sfîrşit viaţa, ca să înceapă o alta, mamă-ta şi-a început şi ea o nouă viaţă. Toţi începem o nouă viaţă. Vino cu mine să te-nvăţ să urăşti ceea ce trebuie urît şi să nu urăşti pe nimenea zadarnic. Tăcu, apoi închise ochii şi rosti încet : De mult, am văzut un vultur cu aripi tăiate. Poate i le tăiase un vînător, cine ştie. Nu mai zbura. El, care se aşază doar pe vîrfurile unde-şi are cuibul, se agăţa cu ghearele de bolovani şi stîncă. Aşa înainta. Aşa înaintăm şi noi, astăzi... dar înaintăm ! De s-o stinge soarele de pe cer şi-or seca apele vieţii, o să înaintăm... cu ghearele şi cu dinţii. Moştenirea noastră nu poate pieri.

Făcu cîţiva paşi şi se opri în loc.

— Ai spus ceva ? întrebă Kanabiz, plecînd după el ca vrăjit.

Întîiul Ucenic al Nopţii întinse mîna spre văile de jos.

— Am spus : mă rog ca duhurile să ne ajute, să-i ajute şi puiului de om din casa mamei tale, să nu risipim moştenirea venită din noaptea părinţilor noştri.

Începu să coboare grohotişul de pe partea cealaltă a muntelui.

Kanabiz şi-l închipui pe copilul din leagăn crescut, mare ca el, păzind oile sau vînînd. Poate o să aibe şi stupi, un petic de fîneaţă. Fratele lui : copilul din leagăn era fratele lui... ce ciudat. Îşi mai închipui că or să-i mai sosească şi alţi fraţi, zămisliţi tot de Tepit —, şi aceia, la rîndul lor, or să facă alţi copii. Şi-n alte locuri au să se

nască prunci, prunci străini care vor fi fraţi cu alţii, cum este el frate cu copilul din leagăn. Şi el ? El cu cine se va însoţi ?

Potrivindu-şi paşii după mersul Uceniculuí, băiatul umbla cu băgare de seamă în spatele lui, ferindu-se să-i calce pe umbră.

Bucureşti-Buşteni, 1955—1959

SFÎRŞIT

AUTORUL ȚINE SĂ SUBLINIEZE CĂ NU A FOST în intenția lui să scrie un roman istoric ocazional — de altfel cînd l-a scris, o anume discreție păstra sub tăcere voalată începuturile istoriei noastre — nici să brodeze istorie romanțată după modelul Walter Scott, Dumas-tatăl, Zweig sau Ludwig ; a imaginat o poveste de dragoste petrecută pe un fundal istoric, *mai riguros sau mai puțin riguros și exact, grăbindu-se să adauge că fiind vorba despre așa ceva, exactitatea și rigoarea figurilor, atît din lumea romană, cît și din cea dacică, precum și rigoarea evenimentelor la care au fost martore acestea au mai puțină însemnătate, însemnătate apreciată totuși de autor. în osatura istorică întrepătrunsă texturii dramatice, care nu poate stîrni contrarietatea prin date inconsistente sau eronate.*

Autorul își mai permite de asemenea să precizeze că nu a căutat să dea un substrat didactic-moralizator cărții scrise de dînsul cu foarte mulți ani în urmă, gîndul lui fiind doar să populeze o epocă neguroasă din trecutul îndepărtat al părinților poporului român, cu niște personaje ce puteau să fie *sau puteau* să acționeze *în felul cum le-a descris el că sunt și acționează, cu aproape două mii de ani în urmă. Două mii de ani sunt două mii de ani, este posibil să i se spună. Da, dar nu alcătuiesc decît un suflu slab, abia simțit, în scurgerea perpetuă și egală a timpului :*

...„Cînd o năframă subţire de borangic, în lunecări încete şi uniforme, va toci pînă la poale uriaşul Acoperiş al Lumii, teribilul Ciomolungma-Everest, va trece o singură clipă din veşnicie", obişnuiesc la rîndul lor să spună tibetanii.

Cartea de faţă, cartea de suflet şi de totdeauna a autorului, este o astfel de clipă, fictivă sau reală, în trecerea prin veşnicia timpului a strămoşilor noştri.

august 1987

1 *Urcarea pe tron a lui Domitian* — 5 septembrie, anul 81 e.n.

2 *Scyllacum, Brutium* — în partea de sud a peninsulei italice (Calabria).

3 *Mare Nostrum* — Marea Mediterană.

4 Ramele *thranite, zygite, thalamite* (grec.) — de sus, din mijloc, de jos.

5 *Cornelius Fuscus* — general roman, înfrînt de daci în 87 e.n.

6 *Decurion* — grad de ofiţer de cavalerie în armata romană, avînd sub comanda sa o *turma*, compusă din 30 de oameni. (Iniţial, 10.)

7 *Anarţi, Britogalli* sau Britolagi — populaţii celtice migratoare, venind dinspre apusul Europei.

8 *Tiberius Plautius Silvanus Aelianus* — guvernator al Moesiei prin anii 57—67, în timpul domniei lui Nero, a transferat la sud de Dunăre cca 100 000 de „transdanubieni".

9 *Ibida* (Libida) — azi Slava Rusă, jud. Tulcea.

10 *Per animas patres* (lat.) — Pe sufletele strămoşilor.

11 *Laguna Halmyris* — lacul Razelm.

12 *Troesmis* — la origine aşezare geto-dacică, apoi oraş şi castru roman aflat pe teritoriul comunei Turcoaia, jud. Tulcea

13 *Dinogetia* — aşezare geto-dacică, apoi cetate romană şi bizantină, aflată în cotul Dunării, chiar în faţa lacului Brateş.

14 *Naparis* (dacic) — Ialomiţa.

15 *Titus Flavius Domitianus* — s-a născut în anul 51 e.n. Deci, acum suntem în anul 94, cinci ani de la începutul povestirii noastre.

16 *Sextius Criscia* — sanctificat de biserica catolică sub numele de Clement, al treilea papă în ordine cronologică.

17 *Marcus Ulpius Traianus Crinitus* — 53—117 (imperator, 98—117).

18 *Aulus Vitellius* — 15—69 e.n., imperator roman, succedîndu-i lui Sulpicius Galba, (31—69,) imperator după Nero. Vitellius îl înfrînge pe Othon, proclamat de preatorieni imperator în anul 69, în bătălia de la Bedriacum, înfrîngere în urma căreia Othon se sinucide, în acelaşi an 69.

19 *Lupercus* — vechi zeu italic, identificat cu Pan.

20 *Marcus Cocceius* (Nerva) — 26—98 e.n. I-a urmat lui Domitian, între 96—98. L-a adoptat pentru succesiune pe Traian.

21 *Sabinus şi Eponina* — gali din ţara lingonilor, care încercaseră pe timpul lui Vespasian să redea poporului lor independenţa şi libertatea, aproape simultan cu Civilis, în Germania. Trădaţi, au fost prinşi în grota unde se ascundeau, duşi la Roma şi arşi de vii.

22 *Retiari* — sclavi gladiatori, înarmaţi cu reţea şi trident — furcă cu trei braţe.

23 *Tigillum* (lat.) — grindă mică.

24 *Abryttus* — oraş roman în Moesia inferior, azi în R. P. Bulgaria.

25 *Hebrus* — rîul Mariţa, în R. P. Bulgaria.

26 *Cogheion* (Kogaionon) — Muntele Sfînt, pomenit de Strabon în Tracia, unde se oficiau rituri orfice şi exista un foarte vechi templu al lui Jupiter ; izvoare mai noi îl identifică cu centrul religios de la Grădiştea Muncelului, Sarmizegetusa Regia. (Autorul şi-a însuşit varianta Strabon, atunci cînd a conceput cartea de faţă.)

27 *Euridyce* (mitologia gr.-rom.) — Fecioară iubită de Orfeu (fiul muzei Caliope, inspiratoarea poeziei) şi otrăvită de preoteasa zeiţei Hecate, Aglaonice.

28 *Caucoensi* — trib dacic.

29 *Domus Augustana* — palatul imperial.

30 *Dionysopolis* — colonie a grecilor ionieni, fondată în secolul al VI-lea î.e.n., actualul Balcic în R. P. Bulgaria.

31 *Sucidava* — numele a două aşezări geto-dacice şi apoi a două cetăţi romano-bizantine : a. Sucidava pe malul stîng al Dunării, lîngă Olt, azi Celei, Corabia — şi b. Sucidava pe malul drept al Dunării, azi Satu Nou, jud. Constanţa.

32 *Podul Alutului* (Pons Aluti, lat.) — castru şi aşezare civilă romană pe valea Oltului inferior, azi Ioneştii Govorei, jud. Vîlcea.

33 *Burebista, Deceneu, Comosicus, Scorillo, Dura-Diurpaneus* — regi daci. (Scoris îi pomeneşte în succesiunea în care au domnit : Scorillo era frate cu Dura). Lista regilor geto-daci, după moartea lui Burebista, este transmisă de Iordanes.

34 *Kanabiz* (probabil dacic) — cînepă.

35 *Dierna* (sau Tsierna) — Orşova.

36 *Tibiscus* — Timiş.

37 *Tettius Iulianus* — general roman pe timpul lui Domitian, autorul victoriei asupra dacilor din anul 89 e.n., la Tapae.

38 *Maris* (sau Marisis) — Mureş.

39 *Tapae* — principalul cîmp al luptelor daco-romane, recent localizat la intrarea în Porţile de Fier ale Transilvaniei.

40 *Amutria* — rîul Motru. (Ipotetic, cum de asemenea ipotetică este şi localizarea unei aşezări romane între Drobeta-Turnu Severin şi Craiova, cu acelaşi nume dacic.)

41 *Piroboridava* — ipotetic drum pe sub munţi, între Siret şi Timiş, oprindu-se la Acidava-Timiş.

42 *Burvista* — Burebista.

43 Domitian a fost asasinat în anul 96 e.n.

44 *Lucius Paetus Thrasea* — senator roman democrat, independent şi stoic, obligat de Nero să se sinucidă în anul 66 e.n., un an după moartea, de aceeaşi manieră, poruncită tot de Nero, a filosofului Seneca.

45 *Paete, non dolet* (lat.) — Paetus, nu doare.

46 *Lysimah* — general al lui Alexandru cel Mare, apoi rege al Traciei, 306—281 î.e.n.

47 *Hemus* — munţii Balcani.

48 *Apollonia Pontică* — oraş grecesc pe coasta tracică a Mării Negre, azi Sozopol, în R. P. Bulgaria.

49 *Olbia* — colonie grecească pe coasta de nord a Mării Negre, lîngă Odessa de astăzi, în U.R.S.S.

50 *Hypanis* — rîul Bug, în U.R.S.S.

51 *Borysthen* — rîul Nipru, idem.

52 *Sarmaţi* — popor înrudit cu sciţii, locuind, începînd cu secolul al III-lea î.e.n. în nordul Mării Negre şi la răsărit de Nistru.

53 *Tyras* — rîul Nistru, de asemenea şi oraş grecesc, azi Cetatea Albă în URSS.

54 *Roxolani* — ramură a sarmaţilor, aşezaţi între Nipru şi Don. Au migrat în secolele II-III e.n., în regiunile extracarpatice ale Daciei (Moldova, Muntenia şi Dobrogea.)

55 *Amazoane* sau *Amazonide* — femei războinice locuind în regiunea rîului Thermodon din Pontus, Asia Mică.

56 *Tissia* sau *Patisos* — Tisa.

57 *Gilpil* (se pare şi *Rabon*) — Jiu.

58 *Hierasus* — rîul Siret.

59 *Tullus Hostillius* — al şaselea rege etrusc, urmînd după tradiţie lui Tarquinius Priscus (cel Bătrîn), între 578—535 î.e.n.

60 *Albani* şi *Sabini* — locuitori legendari din preajma Romei; primii, locuitori ai oraşului Alba Longa, cei de-ai doilea, în nord-estul Romei.

61 *Stînca tarpeiană* — după numele vestalei Tarpeia, fiica lui Tarpeius, comandantul Capitoliului, pe timpul lui Romulus. Legenda spune că la un asediu al sabinilor, Tarpeia a vîndut secretul unei treceri ascunse prin ziduri lui Tatius, şeful sa-

binilor, cerînd ca preț al trădării brățările de aur pe care sabinii le purtau la brațul stîng. Cetatea Roma odată cucerită, sabinii au strivit-o sub grelele scuturi purtate tot la brațul stîng, zvîrlind-o de pe stîncă în prăpastie.

62 *Saturnalii* — serbări date în cinstea zeului Saturn, asimilat cu Cronos. (Cronos era cel mai tînăr dintre titani, fiii lui Uranos, care întruchipa cerul — și ai Gaeii, care întruchipa pămîntul.) Saturnaliile începeau în a șaptea zi înainte de kalendele lui Ianuarius — 25 decembrie. La ospețele sărbătoririi, stăpîni și sclavi erau egali.

63 *Tabularium* — la romani, edificiu special pentru păstrarea arhivelor de stat și a cărților sibiline. Prima construcție de acest gen a fost ridicată pe vremea lui Publius Cornelius Sulla — 137—78 î.e.n.

64 *Lucius Plotius Gallus* — școala lui, deschisă în anul 94 e.n., era prima de acest fel în care se învăța retorica Eladei în limba latină, și nu în greacă, așa cum o predau celelalte școli.

65 *Quindecimvir* — magistrat roman însărcinat cu paza cărților sibiline. Colegiul quindecimvirilor era format din cincisprezece magistrați. (*Quindecim* = cincisprezece.)

66 *Marsi* — veche populație germanică.

67 *Crispus* (lat.) — creț, ondulat.

68 *Garda praetoriană* — înființată de Augustus, de fapt *armata Romei*, la dispoziția imperatorului. Imperatorul aclamat și acceptat de garda praetoriană avea șanse să se impună mai mult decît oricare alt pretendent. (Spre sfîrșitul imperiului, majoritatea imperatorilor au fost *aleși* de garda praetoriană.)

69 *Singidunum* — Belgrad.

70 *Asamum* — castru roman pe malul drept al Dunării, în fața actualului Turnu Măgurele.

71 *Axiopolis* — oraș și cetate romano-bizantină, drum de uscat direct spre Tomis, azi Hinog-Cernavoda.

72 *Istros* — denumire dată de greci Dunării.

73 *Viminacium* — castru pe malul drept al Dunării, actualul Kostolac în R. F. Iugoslavia.

74 *Laberius Maximus* — guvernatorul Moesiei inferior.

75 *Apollodor* din Damasc — arhitectul lui Traian şi al urmaşului său, Hadrianus — aprox. 60—162 e.n.

76 *Augur* — preot, expert în a transmite voinţa zeilor prin interpretarea anumitor semne, descifrate din fenomene ale naturii, sau din felurite alte împrejurări. Sub imperiu, imperatorul este şi conducătorul colegiului augurilor.

77 *Burri* sau *Buridavensi* — trib dacic din regiunea Buridavei, pe Olt.

78 *Arcidava, Centum Putea* — prima, localitate în Banat, azi Vărădia ; cea de-a doua, castru roman, azi Surducu Mare — ambele pe valea Timişului, jud. Caraş Severin.

79 *Ucişi* prin *decimare* — pedeapsă aplicată unuia din zece, mai ales prin decapitare.

80 *Bistra* — afluent al Timişului.

81 *Scythia Minor* — Dobrogea.

82 *Patres Conscripti* — senatorii romani.

83 La sfîrşitul anului 104.

84 *Iazygi* — sarmaţi stabiliţi în cîmpia pannonică — ungară.

85 Ne aflăm în 105.

86 *Publius Aelius Hadrianus* — 76—138 e.n. La moartea lui Traian, în 117, îi succede ca imperator.

87 *Volsci* — popor galic.

88 *Decimus Iunius Iuvenalis* — scriitor satiric roman, născut la Aquinum în anul 60 e.n., mort exilat în Egipt, în 130. A scris 15 satire, distribuite în 5 cărţi.

89 Printre acuzaţiile (fanteziste) aduse creştinilor în epocă, şi aceasta prin confundarea lor cu alte secte, venite din Asia, Orient şi Persia, al căror număr crescuse considerabil la Roma spre sfîrşitul sec. I e.n., era şi ritualul secret al sacrificiului uman practicat în catacombe, şi în special la liturghiile nocturne. Pe timpul lui Nerva şi al lui Traian, toleranţa religioasă era oarecum instaurată în imperiu, iar persecuţiile împotriva creştinilor diminuaseră simţitor.

90 *Micia* şi *Germisara* — puternice centre pe Mureş, ulterior castre romane — Veţel şi Geoagiu Băi, ambele în jud. Hunedoara.

91 *Vindobona* — Viena.

92 *Quis est* şi *Quis illic* (lat.) — Cine e ? Cine-i acolo ?

93 *Ad pugnatorias armis (id.)* — La armele de luptă !

94 *Acidava* — aşezare romană pe Olt.

95 *Vexillum* (lat.) — steag.

96 *Contubernali* (lat.) — tovarăşi de arme, de cort. Aici, cu sensul de : tineri de origine nobilă, însoţindu-l pe general cu scopul de a învăţa meseria armelor, ca ofiţeri-aspiranţi.

97 *Poarta decumana* — intrarea din spate a unui castru roman.

98 *Publius Quinţilius Varus* — general roman care a suferit o zdrobitoare înfrîngere în Germania, din partea lui Arminius, şeful cheruscilor, în anul 9 e.n., pierind împreună cu cele trei legiuni ale sale. (Vezi, în *Anexă la note, legio* — legiune.)

99 Aprox. 600 de soldaţi.

100 *Scorpioane* — maşini de război de mici dimensiuni, formate dintr-o pîrghie articulată pe o piesă orizontală şi pivotantă. În repaos, pîrghia avea poziţia orizontală. Era destinsă — şi în traiectoria ei întîlnea un obstacol : proiectilul pus în capul pîrghiei (sau răşină şi seu în flăcări) era zvîrlit cu violenţă înainte.

101 *Glans* — Glonţ (de plumb sau de lut ars.) Se zvîrlea cu praştia.

102 *Bastarni* — populaţie migratoare de neam germanic, stabilită vremelnic, în secolele II-I î.e.n., probabil în nordul Transilvaniei şi sigur în părţile centrale şi de nord-est ale Moldovei.

103 *Testudo* — formaţie militară romană de atac. Cu scuturile deasupra capului, soldaţii înaintau spre parapetele ce trebuiau cucerite. Ultimele lor rînduri şi cele laterale stau ghemuite sau în genunchi, primele rînduri, cît mai drept cu putinţă. Se succedau mai multe *testudo ;* cînd întîia dintre ele ajungea la întăritură, ultimele şiruri ale ei se plecau, astfel ca întîiele rînduri ale următoarei formaţii să poată urca pe scuturile celor care îi precedaseră. (Scuturile ţinute deasupra capului, şi unul lîngă altul, alcătuiau un soi de carapace ase-

mănătoare cu a broaştei ţestoase, erau ca nişte solzi ai acesteia : de aici şi numele formaţiei : în latineşte, *testudo* = broască ţestoasă, carapacea broaştei ţestoase.)

104 *Limes* (lat.) — la început cu sensul de drum, limită. În timpul imperiului, frontieră fortificată şi apărată de trupele din taberele de graniţă.

105 *Treptele Gemoniae, Scalae Gemoniae* — trepte pe Capitoliu, unde se aruncau trupurile celor executaţi.

106 *Senatusconsultum* — decret, hotărîre cu drept de lege a senatului roman.

107 *Anul 106* — După tradiţie şi legendă, Roma a fost fondată în anii 753 î.e.n. (Deci : anul 859.)

108 *Lanistae* — stăpînii gladiatorilor, „antreprenorii" acestora, care-i cumpărau şi vindeau după bunul lor plac. Pe timpul imperiului, ei nu-şi mai exercitau profesiunea decît în municipiile romane şi în oraşele de provincie.

109 Cazarma *Ludus Matutinus* — Şcoala de Dimineaţă ; cazarma *Ludus Magnus* era Şcoala Mare.

110 *Galere miseniene* — galere napolitane, după denumirea obîrşiei lor. Staţionau în marea Tireniană, la capul Misenus — *Miseni promontorium.*

111 *Sigma* — pat roman semicircular, pe care se mînca.

112 *Sabina* (Iulia Augusta) — nepoata lui Traian, soţia lui Hadrianus.

113 *Bononia* — actualul Vidin în R. P. Bulgaria.

114 *Ratiaria* — pe ţărmul drept al Dunării, în faţa Calafatului.

115 *Illic... illic* (lat.) — Ici, colo.

116 *Tropaeum Traiani* — monumentul triumfal de la Adamclisi, înălţat de Traian în anul 109 e.n., în amintirea victoriei asupra dacilor şi a aliaţilor lor, din anul 102.

117 *Piroboridava* — azi Poiana, pe Siret, jud. Galaţi (Vezi şi nota 41.)

118 *Apulum* — Alba Iulia.

119 *Comidava* sau *Cumidava* — Rîşnov.

120 *Alburnus Maior* — Roşia Montană.

121 *Maiales* (lat.) — porci castraţi.

ANEXĂ LA NOTE

În linii mari, din punct de vedere al comandamentului și organizării, armata romană avea următoarea alcătuire, păstrată fără prea mari modificări de structură, încă de pe timpul lui Iulius Caesar :

Imperator : — generalul-șef, generalul comandant. Comanda una sau mai multe legiuni. Titlul era onorific, dat de armatele victorioase celor care serviseră republica prin faptele lor de strategie militară. Nu lua parte la lupte, decît în cazuri grave și extreme. Era egal cu ceilalți cetățeni.

Quaestor : Magistrat ales de popor, cu rang imediat după imperator. General de intendență. Putea uneori comanda o legiune sau chiar un corp de armată.

Tribuni militum : sau simplu : *tribuni.* Ofițeri superiori, numiți de generalul-șef. Erau recrutați din ordinul ecvestru (clasa cavalerilor, în număr de 6 la o legiune, comandînd-o pe rînd prin alternanță, cîte doi.)

Legatus (Legati) : Legații, locotenenții, principalele ajutoare ale generalului-șef. Unul din ei avea rangul de *praetor,* ca prim-locotenent sau aghiotant principal. Erau responsabili numai față de generalul-șef.

Centuriones : centurioni, ofițeri subalterni. (Subofițeri, proveniți din rîndurile plebei.) Comandau o centurie, a 60-a parte dintr-o legiune, care avea 6 000 de soldați — deci comandau 100 de soldați : *centum viri* = o sută de bărbați. Termenul *decurio* (decurion, subofițer) a fost lămurit în nota 6.

Legio : legiune. Se subdiviza în 10 cohorte, 30 de manipuli şi 60 de centurii. (Cohorta avea 3 manipuli, manipulii erau formaţi din 2 centurii, deci *un manipul* = 200 de soldaţi, *o cohortă* = 600 de soldaţi.) Efectivul unei legiuni era uneori variabil, subdiviziunile ei se modificau conform acestei variabilităţi. Cifra de 6 000 de soldaţi rămîne totuşi ca reper istoric.

Turma : escadron de cavalerie, format din trei decurii comandate de un decurion : 30 de călăreţi. Cavaleria romană era alcătuită din elemente neromane, dar comandată de romani. (*Praefectus equitum* comanda un contingent de cavalerie)

Ala : aripă a unei linii de bătaie, alcătuită din *alarii,* trupe recrutate din provincii şi trupe străine (auxiliare).

CUPRINS

CARTEA ÎNTÎI 7

CARTEA A DOUA 247

O PRECIZARE A AUTORULUI 384

NOTE 386

ANEXĂ LA NOTE 394

DE ACELAȘI AUTOR

SCENARII DE FILM (selective)

MOARA CU NOROC, *1956*
CIULINII BĂRĂGANULUI, *1957*
NEAMUL ȘOIMĂREȘTILOR, *1964*
MIHAIL SADOVEANU, *documentar, 1964*
IOAN SLAVICI, *documentar artistic tv, 1976*
TOATE PÎNZELE SUS, *serial tv, 1977*
EU, TU ȘI OVIDIU, *1978*

PROZĂ

INTERLUDIUL ÎNGERILOR
(Ed. Tineretului, 1968)

CAD FRUNZELE ÎN PUSTĂ
(Ed. Eminescu, 1973)

FLUTURII ALBI MOR SPRE SFÎRȘITUL VERII
(Ed. Eminescu, 1974)

COLIVIA
(Ed. Albatros, 1978)

Lector : HERTA SPUHN
Tehnoredactor : CORNEL CRISTESCU

Bun de tipar 30 I 1988. Apărut 1988
Comanda nr. 2794
Coli de tipar 25

Com. nr. 70 426
Combinatul poligrafic „Casa Scînteii"
Piața Scînteii nr. 1, București
Republica Socialistă România

Lei 19